



**MÜLTECİLİK TEMALİ ÇOCUK EDEBİYATI
ÜRÜNLERİNİN 7. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE
ÖĞRENCİLERİN MÜLTECİLERE YÖNELİK
TUTUMLARINA ETKİSİ**

Ferhat ÇİFTÇİ

Doktora Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2020

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**MÜLTECİLİK TEMALİ ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN 7. SINIF TÜRKÇE
DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN MÜLTECİLERE YÖNELİK TUTUMLARINA
ETKİSİ**

(The Effects of Refugee-Themed Children's Literature Works on Students' Attitudes Towards
Refugees in 7th Grade Turkish Lessons)

DOKTORA TEZİ

Ferhat ÇİFTÇİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK

Erzurum
Mayıs, 2020

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Ferhat ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı çalışma 18 / 05 / 2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Lokman TURAN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır.
Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır.
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır.
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır.
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ <i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

10 / 06 / 2020

Ferhat ÇİFTÇİ

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih vesayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih vesayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yükseköğrenimim boyunca bana her türlü desteği sunan ve bu araştırmanın hazırlanmasında önemli katkıları olan çok değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK'e şükranlarımı sunuyorum. Araştırmaya sundukları katkılardan dolayı çok değerli hocalarım Prof. Dr. Lokman TURAN, Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN, Doç. Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN ve Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ'a ayrıca çok teşekkür ediyorum. Araştırma süresince değerli görüşlerine başvurduğum arkadaşlarıma, özellikle Arş. Gör. Cemal TATLI, Arş. Gör. Rukiye IŞIK AYDIN, Arş. Gör. Nurullah AYDIN, Öğr. Gör. Mustafa DURMUŞ, Öğr. Gör. Fatih SAYIR'a ve benden manevi desteklerini esirgemeyen aileme çok teşekkür ediyorum.

Ferhat ÇİFTÇİ

ÖZ

DOKTORA TEZİ

MÜLTECİLİK TEMALİ ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN 7. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN MÜLTECİLERE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Ferhat ÇİFTÇİ

Mayıs 2020, 227 Sayfa

Amaç: Bu araştırmanın amacı, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini incelemektir.

Yöntem: Araştırmada problem durumunu farklı bakış açılarına imkân sağlayacak şekilde ele almak için karma yöntem kullanılmıştır. Bu çerçevede ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen ile açıklayıcı durum çalışmasına başvurulmuştur. Çalışmanın hedef evrenini ortaokul 7. sınıf öğrencileri, örneklemini ise Muş il merkezinde bulunan Yavuz Selim Ortaokulu ve Farabi İmam Hatip Ortaokulunda deney ve kontrol grubu olarak belirlenen 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, gruplara Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) ve yazılı görüş alma formunun uygulanması; deney grubunda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik 8 haftalık etkinliklerin işlenmesi ve yarı yapılandırılmış gözlem formlarının tutulması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel verileri bir paket programı, nitel verileri ise betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

Bulgular: Deney grubunda ön test ve son test MÖYTÖ toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, kontrol grubunda ise anlamlı olmadığı saptanmıştır. Deney grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasında mültecilik temalı 12 hedef değerden 6'sında olumlu yönde bir farklılık, 6'sında bir farklılığın gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bu değerlerden 1'i olumlu, 1'i olumsuz yönde değişmiş, 10'u ise bir değişime uğramamıştır. Yapılan gözlem sonuçlarına göre de deney grubunda mültecilere yönelik tutumlarda bir gelişim durumu izlenmiştir.

Sonuç: Araştırmada hem nicel hem de nitel veriler doğrultusunda, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu yönde etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: çocuk edebiyatı, mültecilik, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları.

ABSTRACT

DOCTORAL DISSERTATION

THE EFFECTS OF REFUGEE-THEMED CHILDREN’S LITERATURE WORKS ON STUDENTS’ ATTITUDES TOWARDS REFUGEES IN 7TH GRADE TURKISH LESSONS

Ferhat ÇİFTÇİ

May 2020, 227 Pages

Purpose: The aim of this study is to investigate the effects of refugee-themed children’s literature works on students’ attitudes towards refugees in 7th grade Turkish lessons.

Method: In the research, mixed method was used to deal with the problem situation in a way that would allow different perspectives. In this context, explanatory case study was applied with a semi-experimental pattern with pretest-posttest unsynchronized control group. The target population of the study is 7th grade students in the secondary school, and the sample is 7th grade students determined as experimental and control groups from Yavuz Selim Secondary School and Farabi Imam Hatip Secondary School in the city center of Muş. The research carried out by application of the Attitude Scale for Refugee Students (ASRS) and Written Opinion Form to the groups; in the experimental group, it was carried out in the form of processing 8-week activities for refugee-themed children’s literature products and keeping semi-structured observation forms. In the research, quantitative data were analyzed with a package program, and qualitative data were analyzed with descriptive analysis technique.

Findings: In the experimental group, the difference between the pretest and the posttest ASRS total score averages was found to be statistically significant and not in the control group. It was determined that there was no positive difference in 6 of the 12 refugee-themed target values and no differences in 6 among the experimental group's written opinion forms before and after the application. In the control group, one of these values changed positively, one of them changed negatively and ten of them did not change. According to the results of the observations, an improvement in the attitudes towards refugees was observed in the experimental group.

Result: In line with both quantitative and qualitative data, it was concluded that products of refugee-themed children’s literature had a positive effect on students’ attitudes towards refugees in 7th grade Turkish lessons.

Keywords: children’s literature, refugee, refugee-themed children’s literature works, students’ attitudes towards refugees.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iii
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş.....	1
Araştırmanın Amacı.....	6
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	7
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
Varsayımlar.....	8
Terim ve Tanımlar.....	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	9
Mültecilik ve Kapsamı.....	9
Mültecilerin Günümüzdeki Durumu ve Mülteciliğin Yansımaları.....	11
Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri.....	16
Çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım.....	16
Sorun odaklı çocuk edebiyatı çerçevesinde mültecilik teması.....	21
Çocuk edebiyatında duyarlı konuların işlenişi bakımından mültecilik teması.....	25
Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çocuğa Görelik İlkesi.....	28
Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çocuk Gerçekliği.....	29
Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çok Kültürlülük.....	32
Tutum Kavramı ve Mültecilere Yönelik Tutumlar.....	33
İlgili Araştırmalar.....	36

Çocuk edebiyatı ve ürünlerinin tutumlara etkisi üzerine çalışmalar.....	38
Mültecilere yönelik tutumları konu edinen çalışmalar.	41
Öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen çalışmalar.....	44
Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisine yönelik çalışmalar.	45
Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisine yönelik yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar.....	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	55
Yöntem	55
Araştırma Yöntemi.....	55
Evren ve Örneklem	56
Veri Toplama Teknikleri/Araçları	57
Süreç/Uygulama.....	59
Veri Analizi.....	68
Araştırmacı Rolü.....	72
Geçerlik ve Güvenirlik.....	72
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	74
Bulgular	74
Nicel Bulgular	74
Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması.	74
Kontrol grubu öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması.....	74
Nitel Bulgular.....	75
Yazılı görüş alma formu bulguları.....	75
Yarı yapılandırılmış gözlem formu bulguları.	94
BEŞİNCİ BÖLÜM	103
Tartışma ve Sonuç	103
Öneriler.....	111
KAYNAKÇA	112
EKLER	126
EK-1. Araştırma İzin Belgesi.....	126
EK-2. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) Taslağı	127
EK-3. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği'ni (MÖYTÖ) Kullanma İzni.....	129
EK-4. Araştırmada Kullanılan Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Görseller	131

EK-5. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Belirlemek İçin Hazırlanan Değerlendirme Formuna Yönelik Uzman Görüşü	157
EK-6. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Değerlendirme Formu	160
EK-7. Yazılı Görüş Alma Formu Uzman Görüşü.....	164
EK-8. Yazılı Görüş Alma Formu	166
EK-9. Yazılı Görüş Alma Formu Değerlendirme Listesi	170
EK-10. Yazılı Görüş Alma Formunun Analizi	172
EK-11. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu Uzman Görüşü	175
EK-12. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu	176
EK-13. Gözlem Bulgularının Temalara, Kavramlara, Kategorilere ve Kodlara Yönelik Sıklık Değeri	182
EK-14. Etkinlik Planları.....	185
EK-15. Deney Grubunun Derslerinde Yapılan Etkinlik Örnekleri.....	201
EK-16. Uygulamadan Fotoğraflar.....	218
ÖZ GEÇMİŞ.....	227

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Çocuk Edebiyatı ve Ürünlerinin Tutumlara Etkisi Üzerine Çalışmalar	39
Tablo 2. Çocuk Edebiyatı ve Ürünlerinin Tutumlara Etkisi Üzerine Çalışmaların Frekans Değerleri	40
Tablo 3. Mültecilere Yönelik Tutumları Konu Edinen Çalışmalar	42
Tablo 4. Mültecilere Yönelik Tutumları Konu Edinen Çalışmaların Frekans Değerleri.....	43
Tablo 5. Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarını Konu Edinen Çalışmalar.....	44
Tablo 6. Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarını Konu Edinen Çalışmaların Frekans Değerleri	45
Tablo 7. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yapılan Makaleler	46
Tablo 8. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yazılan Tezler, Kitaplar ve Bildiriler	47
Tablo 9. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yapılan Çalışmaların Frekans Değerleri	48
Tablo 10. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan Makale Düzeyindeki İlgili Çalışmalar	51
Tablo 11. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan Tez, Proje, Kitap Düzeyindeki İlgili Çalışmalar.....	52
Tablo 12. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan İlgili Çalışmaların Frekans Değerleri	52
Tablo 13. Araştırmanın Modeli: Karma Yöntem (Ön Test-Son Test Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen-Açıklayıcı Durum Çalışması).....	56
Tablo 14. Yazılı Görüş Alma Formu Uzman Görüşleri	58
Tablo 15. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu Uzman Görüşleri	59
Tablo 16. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Belirlemek İçin Hazırlanan Forma Yönelik Uzman Görüşü	60
Tablo 17. Uzman Görüşü Sonucunda Araştırmada Kullanılması Kararlaştırılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri	61
Tablo 18. Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerine Yönelik Belirlenen Konu Başlıkları.....	62
Tablo 19. Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve İşlenen Değerler Tablosu	63

Tablo 20. <i>Mültecilik Temalı Değerler ve Yazılı Görüş Alma Formunda Yer Alan İlgili Sorular</i>	64
Tablo 21. <i>Ön Uygulama Süreci ve Etkinlik Planları ile Veri Toplama Araçlarında Yapılan Değişiklikler</i>	66
Tablo 22. <i>Uygulama Süreci</i>	67
Tablo 23. <i>Yazılı Görüş Alma Formu Değerlendirme Ölçütü</i>	70
Tablo 24. <i>Yazılı Görüş Alma Formunun Veri Analizine Dair Genel Bilgiler</i>	71
Tablo 25. <i>Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formunun Analizine Dair Genel Bilgiler</i>	71
Tablo 26. <i>Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması</i>	74
Tablo 27. <i>Kontrol Grubu Öğrencilerin Ön ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması</i>	74
Tablo 28. <i>Deney Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları</i>	75
Tablo 29. <i>Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları</i>	76
Tablo 30. <i>Gözlemlerde Kullanılan Temalar, Kavramlar, Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler ve Kodlar</i>	96
Tablo 31. <i>Birinci Gözlem Bulguları</i>	97
Tablo 32. <i>İkinci Gözlem Bulguları</i>	98
Tablo 33. <i>Üçüncü Gözlem Bulguları</i>	99
Tablo 34. <i>Dördüncü Gözlem Bulguları</i>	100
Tablo 35. <i>Gözlem Bulgularının Temalara ve Kategorilere Yönelik Sıklık Değeri</i>	101
Tablo 36. <i>Gözlemcilerin Ders Sürecine İlişkin Genel Belirlemeleri</i>	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İlgili araştırmalarda temel kavramlar.....	36
Şekil 2. İlgili araştırmalar için belirlenen temel ölçütler.	36
Şekil 3. İlgili araştırmalarda alanyazın taramasında başvuru kelime, kelime grubu ve kelime eşleştirmeleri.	37
Şekil 4. İlgili araştırmalarda dikkate alınan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ile ilişkili olan diğer kavramlar.	37
Şekil 5. Kapsamına ve konusuna göre ilgili araştırmaların tasnifi.	38
Şekil 6. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları.....	57
Şekil 7. Uygulama ürünlerinin taşınması gereken özellikler.	60

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
Akt.	: Aktaran
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
D1	: Deney grubunda 1 olarak kodlanan öğrenci (Ardıllarında rakam değişmektedir.)
Çev.	: Çeviren
çev. ed.	: Çeviri Editörü
çev. edt.	: Çeviri Editörleri
Ed.	: Editör
Edt.	: Editörler
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KA1	: Kategori 1 (Hedef değerin gözlenmemesi)
KA2	: Kategori 2 (Hedef değerin kısmen gözlenmesi)
KA3	: Kategori 3 (Hedef değerin gözlenmesi)
K1	: Kontrol grubunda 1 olarak kodlanan öğrenci (Ardıllarında rakam değişmektedir.)
MÖYTÖ	: Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa aralığı
T1	: Tema 1 (Ardıllarında rakam değişmektedir.)
UHİM	: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vd.	: ve diğerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi ve gerekçesi, sınırlılıkları, varsayımları ile terim ve tanımları ayrı başlıklar altında açıklanmıştır.

Türkçe öğretimi, temelde öğrencilerin “dil” gelişimini esas alan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine dayalı bir alandır. Bu becerilerin bütün hâlde öğrencilerde yaşamın önemli bir parçası olan dil kullanımıyla somutlaştığı bilinmektedir. Şüphesiz Türkçe öğretimini, sadece dil kavramına bağlı olarak düşünmek doğru değildir. Böyle bir kısıtlamanın dilin doğasına da aykırı bir durum oluşturacağı açıktır. Türkçe öğretiminin amaçlarına ve kazanımlarına bakıldığında, dil becerilerine bağlı olarak öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişiminin hedeflendiği görülür. Bu anlamda Türkçe öğretiminin kendi içinde çeşitli bileşenlere bağlı olmakla birlikte disiplinlerarası bir boyuta sahip olduğu unutulmamalıdır.

Türkçe öğretimi, süreç itibarıyla belirlenen plan ve programlar dâhilinde okullarda çeşitli temalar ve metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Farklı yöntem ve tekniklere bağlı olarak işlenen metinler ve etkinliklerle öğrencilerin dil becerilerinin yanında pek çok açıdan gelişim göstermeleri hedeflenir. Bu gelişim durumunun en önemli boyutlarından birini edebiyat kavramı oluşturmaktadır. Çünkü edebiyatın temel malzemesi dildir ve dil, iletişim özellikleri yanında estetik bir nitelik de göstermektedir. Öğrencilerin Türkçe derslerinde anlama ve anlatma faaliyetlerinde gösterecekleri yetkinlik, dilin güzel bir şekilde kullanılıp kullanılmadığıyla da ilgilidir. Bu nedenle Türkçe öğretiminin ilgili olduğu önemli disiplinlerden birini edebiyat oluşturmaktadır. Üstelik edebiyat, Türkçe öğretimini sadece estetik boyutuyla değil, birçok açıdan ilgilendirmektedir. Edebiyat, bu anlamda çocuğun zihinsel, ruhsal ve bilişsel gelişimini sağlayan önemli bir değer olarak görülür (Şahin, Turan, Dursunoğlu, & Celepoğlu, 2011). Çocukların sanatçı duyarlılığı ile buluşmasına, dilsel ve görsel anlatımın güzelliğini ve gücünü tanımasına olanak tanıyarak hem duyuların eğitilmesine hem de düşüncenin gelişimine katkı sağlar (Çer, 2016a).

Birey ve toplum lehine edebiyatın söz konusu gücünden yararlanmak için eğitsel bir çerçeveye ihtiyaç vardır. Şüphesiz edebî eserle baş başa kalan okuyucu, kimi çıkarımlar elde etmekte ve bir etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Fakat bunun boyutlarını görmek,

mahiyetini kavramak ve değerlendirmesini yapmak farklı bir bilgi düzeyi gerektirir. Okuyucunun yarının toplumunu inşa edecek çocuklar ve gençler olduğu düşünüldüğünde ise durum daha bir önem kazanmaktadır. Bu noktada karşımıza, yetişkinlere yönelik edebî faaliyetler ve eserlerden farklılıklar arz eden çocuk edebiyatı çıkmaktadır. Lukens, Smith ve Coffel (2018)'in belirttiği üzere çocuk edebiyatında yetişkinlerin rolü ve okur kitlesi olan çocuklardan dolayı “çift yönlülük” söz konusudur ve bu husus, çocuk edebiyatını yetişkinlerin edebiyatından farklı kılmaktadır. Çocuğun ön plana çıktığı ve özelleştiği bu nokta, onların zihin dünyalarına eğitsel ve estetik etkilerde bulunulması için imkân oluşturmaktadır. Bu imkân durumunu ve muhtemel etkileri, sadece eğitsel ve estetik çerçeveye sınırlamamak gerekir. Çünkü birey, Türkçe öğretimi kapsamında temel dil becerilerini edinip geliştirirken okur kimliği edinme, toplumsal bilinç kazanma ve temel değerleri öğrenmede doğrudan doğruya çocuk edebiyatından istifade eder (Baş, 2015).

Türkçe öğretimi sürecinde karşımıza çıkan ders kitaplarındaki metinler ve okunan çocuk edebiyatı ürünleri, farklı temalar üzerinedir. Güncel bir konu olarak dünyada yaşanan savaşlar, buna bağlı olarak baş gösteren göçler ve mültecilik durumlarıyla şüphesiz öğrenciler de karşı karşıyadır. Öğrenciler, ister istemez günlük hayat içerisinde veyahut çeşitli medya ortamlarında söz konusu olaylar, durumlar ve mültecilerle karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla bu olayları ve durumları nasıl karşıladıkları, konuya dair neler bildikleri ve mültecilere yönelik nasıl bir tutum sergiledikleri önem kazanmaktadır. Bu noktada çocuk edebiyatı kapsamında söz konusu olan kimi ürünler aracılığı ile öğrencilerin mültecilik konusuna ve mültecilere yönelik sağlıklı bir bakış edinmeleri mümkündür. Çünkü genelde edebî eserin, özelde ise çocuk edebiyatı ürünlerinin muhatapların zihin dünyasında bir değişiklik oluşturduğu bilinmektedir. Emre (2016), bazen bütün bir insanlığı etkileyen gelişmelerde, edebiyatın kendine özgü niteliklerini gözeterek şairin de söz almasının, tanıklıkta bulunmasının, insani bir tepki vermesinin son derece doğal bir beklenti olduğunun altını çizer. Her ne kadar şiir özelinde söylene de ileri sürülen özelliklerin çocuk edebiyatı ve edebiyatçıları açısından da bazı karşılıklar barındırdığı söylenebilir. Bu bağlamda mültecilik temasını işleyen çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına çeşitli açılardan etki etmesi söz konusudur.

Çocuk edebiyatı, farklı araştırma konularıyla geniş bir kapsama sahiptir. Bu araştırma konularından biri, çocuk ve ilk gençlik çağına hitap eden kitapların işlediği temalardır. Çocuk edebiyatının amaçları doğrultusunda, çocuklar ve gençler için yazılmış edebî ürünlerin işlediği temalar ve bu çerçevede verilmek istenen mesajlar oldukça önemlidir. Ancak bir de söz konusu tema ve iletinin “nasıl” ve “ne düzeyde” aktarılacağı gibi haklı soruları karşılamak

gerekmektedir. Okuyucu çocuk olunca işlenecek tema ve verilecek iletiler, yetişkinlerde olduğu gibi kendi sorumluluklarına bağlı değildir. Yetişkinler için ayrıcalık göstergesi sayılan değerlere çocuklar zaten sahiptir; ancak bunların keşfedilmesi, işlenmesi, sürdürülmesi ve geleceğe taşınması ebeveynlerin, öğretmenlerin, yazar ve şairlerin ilgisine bağlıdır (Şimşek & Yakar, 2016). Bu durum, çocuk eserlerinin doğal olarak yetişkinler eliyle sunulduğunu gösterir. Dolayısıyla çocuk ve ilk gençlik edebiyatı ürünleri; okur, okuma süreci ve faaliyeti, rehberlik gibi bileşenlerin uyum göstermesi bakımından bir hassasiyete sahiptir.

Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı kapsamında işlenen temalar oldukça çeşitlidir. Edebiyatın hayat ile ilişkili bir kavram olduğu düşünüldüğünde, çocuklara ve gençlere yönelik edebiyatın da bir anlamda çocukların ve gençlerin hayatlarında karşılık bulması gerektiği anlaşılr. Fakat bu durum, Dilidüzgün (2018)'ün belirttiği şekilde çocuk ve gençlere kendi sorunlarının çözümü konusunda hazır bir reçete anlamına gelmez ve bu yüzden çocuk kitaplarının sorunları ele almasında çok yönlü bir sunuma ihtiyaç duyulur. Bu nedenle “çocuk gerçekliği” ilkesinden hareketle çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak temalar üzerinden okuma alışkanlığını kazandırmak ve sağlıklı bireyler ve toplumlar yetiştirmek hedef olmalıdır.

Çocuk edebiyatında çocuğun yetişkinliğe adım attığı zamanları ve gelişim düzeylerini dikkate almak gerekmektedir. Çocukluk yıllarında “oyun” merkezli kurgular ve algılar, yetişkinliğe adım atılan ilk yıllar ve sonrasında gelişim göstererek yerini daha gerçekçi bir düzleme bırakır. Sever (2010)'in dikkat çektiği üzere çocuk kitapları, okul öncesi dönemde öncelikle eğlenme, oynama, keşfederek öğrenme gereksinimlerini karşılamalı; ilköğretim süreciyle birlikte de duyumsatıcı, sezinletici olmalıdır. Çevresinde olup bitenleri fark etmeye başlayan ergenler, gençlik yıllarına doğru yaşamsal tecrübeler elde eder. Hayatın “iyi” ve “kötü” taraflarına tanık olur ve karşılaşılan durumları anlamlandırma ihtiyacı hissederler. Çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinin bu noktada okuyucusuna verili dünya gerçekliği hakkında doğru bir yönlendirmede bulunması gerekir. Zaten medya ve sosyal ağlar eliyle çocuklar, gerçek dünyada cereyan eden her türlü bireysel ve toplumsal yıkıma şahit olmaktadır. Çocukları bu konulardan uzak tutmak da gerçekçi bir yaklaşım değildir (Aslan, Karaman Kepenekci, Karagül & Doğan Güldenoğlu, 2016). Bu tür toplumsal sorunların çocuğa yansması “sorun odaklı çocuk edebiyatı”nın kapsamına girer (Şirin, 2007). Dolayısıyla çocuk ve gençlik edebiyatı ürünleri, bireysel ve toplumsal anlamda toplumun dezavantajlılarına karşı okurlarında bir duyarlılık ve teveccüh durumu oluşturulabilir. Kaldı ki bu gereklilik, yalnızca söz konusu kesimleri anlama ve kucaklama yönünde tek taraflı kalmayacak, bireysel gelişim açısından da olumlu sonuçlar verecektir.

İnsanoğlunun içinde olduğu en olumsuz durumlardan biri dünyada yaşanan savaşlardır. Tarih boyunca savaşlar, bireysel ve toplumsal çöküntülere sebep olmuştur. Bugün de dünyanın birçok noktasında savaş ve savaşa bağlı güçlükler yaşanmaktadır. Bu güçlüklerden bazıları “göç” ve “mültecilik” problemleri olarak karşımıza çıkar. Savaş, göç ve mültecilik kavramları, birbiriyle ilintili olup bu durumu yaşayan kesimler için yaşamın acı yüzünü resmetmektedir. Çocuklar söz konusu olunca durum daha kaygı verici bir hâl almaktadır. Günümüzde savaş, göç ve mültecilik denilince akıllara neredeyse istisnasız bir şekilde Suriye gelmektedir. Bu doğrultuda Suriyeli göçmenlerin yarısından fazlasının çocuk olması, yaşanan mülteci krizinin en büyük mağdurlarının çocuklar olduğunu gösterir (Şentöregil, 2017). Yaşanan olaylar, çocuklar üzerinde derin izler bırakmakta ve sonraki zamanlarda daha farklı problemlere yol açmaktadır. Yapılan bir araştırmada, çalışmak zorunda kalan Suriyeli göçmen çocukların pek çok fiziksel, sosyal ve psikolojik sorunla karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir (Harunoğulları, 2016). Başka bir araştırmada ise geniş kitlelerin kendini ifade ettikleri sosyal medyaya odaklanılmış ve insanların savaş ve göç çocuklarının yaşadıklarına yönelik yorumlarında, çocukların bunları hak etmediğinden ve bireylerin bu durumu değiştirmek için bir şey yapamadıklarından hareketle çaresizlik ve suçluluk düşüncelerinin ağır bastığı tespit edilmiştir (Zeybek & Ulukaya, 2016). Tüm bu gerçekliğe rağmen savaştan uzak yaşayanlar, ne yazık ki bu gerçeği unutmakta ve hatırlamak istememekte ya da görmezden gelerek günlük yaşamına devam etmekte ve oralandaki acılardan uzak durmaya çalışmaktadır (Denker, 2002).

Göç, bireysel ve toplumsal anlamda farklı durumları ve güçlükleri içerir. Bu durumlar ve güçlüklerin şüphesiz en acı tarafını, bizzat yaşayanlar olarak mülteciler oluşturmaktadır. Bauman (Bauman & Lyon, 2013)’a göre mülteci olmak, norm dışında kalmak; mülteci kampının sakinlerinden olmak ise insanlığın geri kalanının paylaştığı dünyadan dışlanmaktır. Ayrıca kamp denilen yerin bir yerden başka bir yere geçerken kalınan ara istasyon ya da motel olmadığını belirten düşünür, bir mültecinin kampın içinde olmasının tek anlamının dünyanın geri kalanında bir dışarıklık, yabancı bir beden ve davetsiz bir misafir olmak anlamına geldiğini dile getirir. Saybaşı (2011), göçmen, mülteci ya da sığınmacıyı sınırlarda olmak bakımından “hayalet” olarak karşılar ve bu özelliğe doğası gereği resmin dışında, kuytular ve gölgelerde olmak anlamını verir. Aslında bu ifadeler, mülteciler için ne kadar önlem alınırsa alınsın yaşanan trajedinin silinmez bazı izler bıraktığı ve içinden çıkılması zor tahribata yol açtığını gözler önüne sermektedir. Yaşananlar ne kadar zor olursa olsun mültecilerin durumları hakkında bir şeyler yapılması gerektiği gerçeğinden bireysel ve toplumsal olarak kaçılmaz. Seyahat, göç ve hareketin daima insanı mirasıyla karşı karşıya getirdiğini belirten Chambers (2005), bu karşılaşmadan geri çekilmeyle birlikte öteki taraftaki

her şeyin karanlıkta kalmaya ve belirsizliğini korumaya devam edeceğini söyler. Öte tarafta ise hiçbir şeyden çekinmeden her şeyin üstüne giderek alışlagelen dünyadan çok daha geniş bir dünyanın meydan okumalarına karşılık verilebileceğini dillendirir. Açıkçası bu ikili durumu yaşamak ve tercih etmenin eşiğinde olmak, hem göçü yaşayanlar için hem de onu karşılayacak mukimler için geçerlidir.

Göç ve kentlerde bir arada yaşama konusunu ele alan Kaygalak (2009), bir arada yaşamamanın ancak eşitsizliklerin giderilip kentin ortaklaşa üretilen anlamlar etrafında siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve tarihsel boyutlarda bir yaşam örgüsünün kurulacağı bir mekân hâline getirilmesiyle gerçekleşeceğini söyler. Kümbetoğlu (2003), bir yerde “yerli” olmanın her durumda diğerlerini dışta tutmanın imtiyazlı bir hâli olduğunu belirtir ve başkalarını dışlayarak kategorileştirmenin “yer”e dayanarak kolektif kimliği kristalize etmenin insani hareketliliğe atfedilen olumlu değerlerle çeliştiğini dile getirir. Chatterjee (2016) mülteciler, topraksız insanlar, günlük işlerde çalışanlar gibi “mağdurların siyasetine” karşı onları demografik kategoriler olarak gören yönetimlerin değişken bir siyaset izlediğinden bahseder. Bu yaklaşımların mültecilik konusunda insanî ve vicdanî bir konum almayı makul kıldığı, aynı zamanda eleştirel bir yaklaşım sunduğu görülmektedir.

Mültecilerin yöneticilerden tutun da toplumun diğer bütün kesimlerine kadar uzanacak bir hedef kitle olduğu söylenebilir. Çünkü mültecilik meselesi, bugün için herkesi ilgilendirecek ve kuşatacak bir hâl almış bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitimin de, edebiyatın da söz konusu bağlamda oynayacağı bir rol mutlaka vardır. Tabii ki bu genel ve bazı açılardan oldukça karmaşık olan sorunların giderilmesinin aslî zemini ve muhatapları çocuk edebiyatı ve yazarları ile Türkçe öğretimi ve öğretmenleri değildir. Fakat bu hassas meseleler, Turan (2011)’ın ifadesiyle sosyolojinin, tıbbın konusu olduğu kadar çocuk edebiyatının da bir problemidir. Bu nedenle insanî değerlerin yaşatılması ve yaşanabilir bir hayatın inşası için eğitim süreçlerinin katılımcılarına, çocuk edebiyatçılarına da çokça iş düşmektedir. Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı çerçevesinde Türkçe derslerinde işlenecek ilgili metinler, bu çabanın önemli adımlarından biri olacaktır.

Günümüzde mültecilik temasını ele alan eserlere daha sık rastlanmaktadır. Alptekin (2018a)’ın değerlendirmesiyle “göç ve savaş konusunda estetik duygudan ödün vermeyerek gerçek anekdotlarla bizi hikâyenin içine çeken iyi kitaplar mevcut. Savaş bizim illetimiz, bu kitaplar da şifa olacak bitkilerimiz”dir. Aydın (2017)’in yaptığı araştırmada, göçün insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeye yönelik bazı öneriler sıralanmaktadır. Araştırmada yer alan “farkındalık oluşturmak, empati duygusu” gibi bazı özellikler dikkat çekmektedir. Bu öneriler, çocuklara yönelik kitaplar aracılığıyla hayata geçirilebilir

görülmektedir. Kaldı ki eğitim-öğretim faaliyetlerinin merkezinde öğrencinin olduğu düşünülürse çocuk metinlerinde böyle bir yönelimin olması daha da önem kazanır. Öte yandan mültecilik konusu ve mülteciler özelinde bu önerilere ek olarak sağlıklı ve doğru bilgi edinimi, sorunlarla mücadele etme bilinci kazanma, sorumluluk hissetmek, girişimcilik göstermek, mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma, bir arada yaşama bilincini taşıma, oryantasyonun sağlanması, kültürel farklılıklara saygı duyma ve onlarla sağlıklı sosyal ilişkiler kurma söz konusu edilebilir.

Akgün (2015), edebiyat ve göç ilişkisini, edebiyatın tanımsal karşılığından çok, işlevi üzerinden anlamaya çalışır ve bu çerçevede “toplumsallık” ve “bilgi verme” kavramlarını ön plana çıkarır. Ayrıca göç ve edebiyat ilişkisini, sosyolojik zeminde çift yönlü bir sonuç olarak değerlendirir. Buradan hareketle mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, temelde edebiyatın doğal olarak gözettiği insanî bakış açısına dayalı olarak anlaşılmalıdır. Şüphesiz edebiyat yaşanan zorluklar ve zorbalıklar karşısında yaşamı ve insanın varlığını savunur. Tolstoy (2013)’un sanatı, hayat ve insanlık adına birleştirici ilişkiler ortamı olarak resmetmesi boşuna değildir. Adorno (2004) da sanatın malzemesini ve nihayetinde biçimlerini toplumsal gerçeklikten aldığını ve bunları dönüştürmek amacıyla olduğunu iddia eder. Fakat bu konuda edebiyatın sadece ortaya bir savunu koymasıyla yetinilmez, bunun doğru ve yerinde bir dil ile yapılıp yapılmadığı da beklenir. Bu nedenle mültecilik konusunun hassasiyetinden ya da mültecilerin yaşadığı trajedinin ardından anlatılacaklara kolay yoldan bir nitelik atfetmekten kaçınılmalıdır. Çünkü sanat eseri, gerçeklikle yüzleşirken sığına izin vermeyecek estetik bir donanımı zorunlu kılar. Gürbilek (2015), edebî çerçevede ele aldığı mağduriyet düşüncesini irdelerken söz konusu eserlere dair “melodram etkisi yaratmamak”, “ulusal mağduriyet hikâyesine doğru daraltmamak” ve en önemlisi olarak da “yatıştırıcı bir mazlumluk anlatısı kurmamak” şeklinde uyarılarda bulunur. Bu belirlemeler, her ne kadar edebiyat dünyasında içsel temayüllere bağlı bir mağduriyetin izini sürse de mültecilik gibi son derece görünür ve sıcak bir temayı ele alan ürünler için de söz konusu edilebilir. Kaldı ki mültecilik temasının dayanılmaz dışsal gerçekliği ve bunun sebep olduğu içsel pek çok trajedinin varlığı ortadadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini ölçmek ve çeşitli açılardan incelemektir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ toplam puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ toplam puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında mültecilere yönelik görüşleri nelerdir?

4. Deney grubunun derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları nasıldır?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Bu çalışmada Türkçe öğretimi çerçevesinde çocuk edebiyatı, mültecilik konusu ile öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları ortak bir bağlamda ele alınmıştır. Bilindiği üzere sosyal hayat içinde veya medya aracılığıyla çocukların tanık olduğu mültecilik durumu, artık kayıtsız kalınamayacak bir boyuta varmıştır. Bu durumun siyasi, coğrafi, ekonomik ve kültürel boyutları olduğu gibi sosyal ve eğitsel boyutları da bulunmaktadır. Türkiye’de mültecilik konusu ve mültecilerin durumu, son yıllarda hem iç hem de dış kamuoyunun gündemini fazlasıyla çekmektedir. Konuyla ilgili farklı disiplinlerde araştırmalar da son yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Özellikle 2011’den itibaren göç konusunun Türkiye’de akademik çevrelerde tartışılmaya başlandığı görülmektedir (Selvin, 2016). Dolayısıyla bu araştırmanın problem durumu ekseninde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını ve ilgili ürünlerin buna etkisini incelemek önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, Türkçe öğretimi ile çocuk edebiyatı kapsamında yapılan çalışmalara katkı sunacak boyuttadır. Çocuklara yönelik mültecilik temalı metinlerin eğitsel karşılıklarının ve öğrencilerin tutumlarına olan etkisinin yoklanması bakımından bazı bulgular elde edilmiştir. Elde edilen veriler, hem teorik hem de uygulamalı bir boyut taşımaktadır. Yapılan uygulama ile araştırmanın varsayımları ölçülmüş, yoklanmış ve elde edilen bulgular tartışılmıştır. Bu çalışma, başta Türkçe öğretimi uzmanları, çocuk edebiyatçıları, Türkçe öğretmenleri, Türkçe öğretmeni adayları olmak üzere ailelere, çeşitli kurum ve kuruluşlara öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları konusunda ışık tutacaktır. Bütün bu hususlardan dolayı bu araştırmanın özgün, güncel ve işlevsel bir değere sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisine odaklanılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Muş Merkez’e bağlı ortaokullarda öğrenim gören mülteci öğrenci sayısının sınırlı olduğu görülmüştür.

2. Mülteci öğrencilerin bulunduğu ortaokullarda bu öğrencilerin devamsızlık problemlerinin olduğu izlenmiştir.

3. Deney ve kontrol gruplarının farklı okullardan seçilmesine bağlı olarak uygulanan MÖYTÖ ön testinin ardından gruplar eşleştirilememiştir.

Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Uygulama süresince sınıf ortamında ve etkinlikler çerçevesinde işlenen mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerde okul dışı ortamlarda ve serbest zamanlarda da aynı yönde etkiler gösterir.

2. Kontrol altına alınamayan değişkenler, deney ve kontrol gruplarını aynı ölçüde etkiler.

3. Deney ve kontrol gruplarındaki katılımcılar ile deney grubunda uygulamaları gerçekleştiren öğretmenin ölçme araçlarındaki sorulara içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmıştır.

Terim ve Tanımlar

Araştırmanın problem durumu çerçevesinde ön plana çıkan terimler, bunların tanımları ve kapsadığı hususlar şu şekildedir:

Çocuk edebiyatı: “Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın bir biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı bir biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı” (Şirin, 2007, s. 16).

Mülteci: Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2013).

Tutum: Bireyin kendine veya çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimi (İnceoğlu, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın kuramsal çerçevesini, temelde Türkçe öğretimi alanyazını kapsamında söz konusu edilecek “çocuk edebiyatı” ile “mültecilik” ve “tutum” kavramları oluşturmaktadır. Bu üç kavramın bulunduğu noktada çocuk edebiyatında daha çok güncel bir yönelim olan mültecilik temasına odaklanılmış ve bu yöndeki ürünlerin öğrencilere etkisi üzerinde durulmuştur. Bu açıdan araştırmada çocuk edebiyatı, Türkçe öğretimi ve çocuk edebiyatı ilişkisi; mültecilik konusu ve mülteciler; çocuk edebiyatında sorun odaklılık, mültecilik teması ve bu temayı esas alan eserler ile öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları ön plana çıkmaktadır.

Mültecilik ve Kapsamı

Mültecilik, günlük hayatta pek çok yakın anlamlı kelime ile anılmakta ve anlaşılmaktadır. Bunlardan ilk akla gelenler “göç, göçmen, mülteci ve sığınmacı” kavramlarıdır. Yapılan birçok araştırmada, bu kavramlar arasındaki farklar gözetilse de zaman zaman bunların birbirinin yerine kullanıldığı görülür (Kabaklı Çimen & Ersoy Quadır, 2018). Mülteci sözcüğü, göçmen sözcüğüne kıyasla daha özel bir alanı ve eylemi çağrıştırmakta, ayrıca uluslararası literatürde göçmen ile mülteci terimleri birbirinden ayrı kullanılmaktadır (Akıncı, Nergiz & Gedik, 2015). Bu anlamda göçün daha geniş bir kavram olarak mülteciliği de kapsayan bir anlama geldiği fakat mültecilik ve mülteciler konusunun görünürlüğünün göçe nazaran daha fazla olduğu söylenebilir.

Göç ve iltica kavramlarına ilişkin ulusal ve uluslararası ölçekte, çeşitli anlaşmalar ve kabuller çerçevesinde birçok terim bulunmaktadır. Ülkelerin göçmenleri veya mültecileri kabul etme süreçleri ve bu arada söz konusu olan birçok değişken durum, göç ve mülteciliğe yönelik geniş bir terminolojinin oluşmasına etki etmiştir. Bu çerçevede en başat terimler, göç ve mülteciliğin kendisidir. Göç, IOM (2013) tarafından “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” olarak karşılanmaktadır. Bu tanıma ek olarak “buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.” şeklinde bir ifadede bulunmaktadır. Başka bir tanıma göre ise göç “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle

bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu, 2019) anlamına gelmektedir. Mülteci kavramı, daha önce tanımlandığı üzere bir kişinin kimlik özelliklerine, yaşam tercihin ve siyasî görüşlerine bağlı olarak kendisini güvende hissetmemesi nedeniyle başka bir ülkenin koruma kapsamında bulunmasıyla ilgili bir anlama sahiptir (IOM, 2013). Sığınmacı ise “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi” (IOM, 2013) şeklinde açıklamaktadır.

Bu tanımlamalardan hareketle göç kavramında ön plana çıkan hususların daha çok çeşitli sebeplere bağlı olarak yer değişimi şeklinde söz konusu olduğu fakat mülteciliğin yaşanan yerdeki bazı problemlere bağlı olarak belirginlik kazandığı söylenebilir. Yine mülteci ve sığınmacı kavramlarının eş anlamlı olmadığı ve sığınmacı kavramının iltica sürecine ilişkin bir vasıf olduğu görülür. Akdemir (2018), göç ve mültecilik arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu söyleyerek mülteciliği normal göçten ayıran yegâne unsurun göçe sebep olan olayların aniden ortaya çıkması olduğunu belirtir. Ayrıca zorunlu göçün yoğun ve şiddetli olması sonucunda uluslararası nitelik kazanarak yerinden edilme ve sığınmacılığa dönüştüğü tespitinde bulunmaktadır. Zorunlu göç, göç yazınında uzun zaman önce önemli bir yer edinmiş kavramlardandır ve insanların hayatta kalabilme amacıyla çatışma, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar ile diğer toplumsal, iktisadî ve siyasal nedenlerle topluca yer değiştirmesi anlamına gelip mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları içerir (Şirin Öner, 2012).

Mültecilik konusu, doğası gereği birçok alanı ilgilendiren bir yapı gösterir. Bu nedenle kavramı, yalnızca ulusal ve uluslararası hukuk bağlamında ele almak doğru değildir. Nitekim psikolojik, sosyolojik ve politik olmak üzere birçok yaklaşımın mültecilere dair sorunlara ışık tutmaya çalıştığı görülür. Bu çerçevede yabancılaşma, öteki, kimlik, sürgün gibi kavramların doğrudan ve dolaylı olarak mülteciliğe temas eden boyutları söz konusudur. En hüzünlü yazgılardan birinin sürgün olduğunu söyleyen Said (2011), 20. yüzyılda sürgünün bazılarına yönelik şiddetli, münhasır bir cezadan, çoğunlukla savaş, kıtlık ve hastalık gibi gayrişahsi güçlerin istenmeyen bir sonucu olarak bütün bir topluluğu ya da halkı etkileyen acımasız bir cezaya dönüştüğünü belirtir. Daha önceki sürgünler ile zamanımızın sürgünleri arasında bir ölçek fark olduğunu belirten Said (2006); bu farkı modern savaşlar, emperyalizm ve totaliter yöneticilerin yarı-teolojik hırslarına bağlar. İçinde yaşanan çağ da “mülteci çağı, yerinden edilmiş kişi çağı ve kitlesel göç çağı” olarak niteler. Öte yandan mülteciler ile sürgün olanlar

arasındaki farka işaret ederek mülteciliği 20. yüzyıl devletinin bir ürünü, politik bir terim olarak kullanır. Sürgünü ise daha yalnızlık ve tinsellik izi olarak değerlendirir (2015).

Bauman (Bauman & Lyon, 2013), gözetim kavramı etrafında modern toplumu irdelerken göçmenlik ve mülteciliğe dikkat çeker. Düşünür, mültecilik hakkında “tahliye edilmek, sürgün durumunda sabitlenmek ve lüzumsuzluk” kavramlarına başvurur. Ona göre gözetim teknolojisi, günümüzde iki karşıt stratejik amaca hizmet etmekte ve iki cephede gelişmektedir. Düşünür, bunların ilkini bir cephede hapsetmek, diğerini ise dışarıda bırakmak şeklinde ifade eder. Gözetim teknolojisinin her iki türünün de sürgün, mülteci ya da temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan insan sayısının küresel düzeydeki artışıyla ilerlediğini belirtir. Bauman (2014), başka bir yerde ise yabancılara dair kategorik bir çerçeve içinde değişkenlik durumlarını yoklamaya çalışır. Kent yaşamı içerisinde yabancılığın bir derece meselesi olduğunu belirten düşünür, bir kişinin evi gibi olan yerin ötekine düşman bir çevre olabileceğini söyler.

Mültecilik ve mülteciler, başka düşünürlerin de dikkatini çekmiştir. Hannah Arendt, mülteciler hakkında “yeryüzünün posası”, “müşterek dünyanın dışında” kavramlarını kullanır (Akt., Yılmaz, 2018). Baudrillard (2016)’ın “öteki” kavramına yönelik açıklamaları da aynı doğrultudadır. Düşünür, konuyla ilgili olarak sahici olamamayı “hümanist kafa karışıklığı”, “ikiyüzlü hoşgörü anlayışı” şeklinde niteler. Habermas (2013) ise mültecilik kimliğinin “ülkede egemen olan yaşam biçiminin temel etik değerleriyle” değil, “siyasi kültürde” kök salan “anayasa ilkeleriyle” sağlamlaştırılmasını savunur. Bu çerçevede göçmenlerden beklenen tek şeyin öz kültürel yaşam biçimlerini terk etme zorunluluğu hissetmeden yeni vatanlarındaki siyasi kültürü benimsemeleri olduğuna işaret eder.

Mültecilerin Günümüzdeki Durumu ve Mülteciliğin Yansımaları

Mülteciler, iltica ve sığınmaya sebep olan zorunluluklar ve koşullar nedeniyle büyük insanlık ailesi içerisinde ciddi bir şekilde dezavantajlı konumdadırlar. Hedeflemiş oldukları yerlere varmış olmak yahut bu amaçla yollara koyulmak da sorunların halledildiği anlamına gelmemektedir. Kendi yurtlarındaki sorunlardan yaşamlarını sürdürmek istedikleri yerler ve beklentilere dek uzanan güçlük durumları, çoğu zaman trajik yaşantılarla sonlanmaktadır. Işık (2019)’ın ifadesiyle mülteciler, yeni bir dünya hayali kurarken kimisi bunun bedelini hayatıyla ödediği bir yolculuk veya kaosla baş başa kalmaktadır. Kalmak, yola çıkmak ve hedef ülkeye varmak arasında sıkışan hayatlar, kimi zaman hangisinin daha zor olduğunu sorduracak bir hâle gelmektedir. Çünkü yabancı “öteki, başkası, mülteci, sürgün, göçmen” gibi adlar altında bir kovma tarihi yazımının nesnesi konumundadır (Güngör, 2018). Ramazanoğlu (2019), bu acı durumu, Yunanistan’ın Kos Adası’na botla ulaşmaya çalışan bir

mülteci gencin ağzından dökülen “Biz insanız, bize mülteci demeyin.” sözünün yeterince açıkladığını ifade etmektedir.

Kart (2018), mülteciliğin yalnızca belirli ülkelerin ya da kendi yaşadığımız coğrafyanın bir sorunu olmaktan ziyade dünyanın pek çok ülkesinin de önemli bir sorunu olduğunu ve içinde bulunduğumuz yüzyılda çığ gibi büyüyerek dramatik bir hâl aldığını belirtir. Ayrıca günümüzde bu sorunla yalnızca iç savaşların yaşandığı ülkelerde değil, savaşın bittiği ancak açlığın, yoksulluğun, işsizliğin hüküm sürdüğü, etnik, dinsel veya siyasal baskıların yaşamı tehdit ettiği ülkelerde de karşılaşıldığının altını çizerek. Dünyaya artık bir mülteciler gezegeni denilebileceğini belirten Madra (2018) savaş, çatışma, baskı ve zulüm yüzünden evini barkını, yerini yurdunu terk edip kaçan insanların sayısının insanlık tarihinde hiçbir zaman bugünkü kadar çok olmadığını söyler. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2019)’nin açıklamasına göre 2018 yılı sonu itibarıyla dünyada 70,8 milyon zorla yerinden edilmiş insan; 25,9 milyon mülteci; 41,3 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi; 3,5 milyon sığınmacı vardır. Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre dünyadaki uluslararası göçmenlerin sayısı, son yirmi yıldaki hızıyla artmaya devam ederse bu sayının 2050’de 405 milyona ulaşması beklenmektedir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Bauman ve Lyon (2013) ise resmî küresel istatistiklerin 1950’de dahi 1 milyon mültecinin (ağırlıklı olarak savaş yüzünden) olduğunu gösterdiğini, 2050 yılında ise mültecilerin sayısının 1 milyara ulaşılacağını öngördüğünü belirtmektedir.

Dünyada bugün mültecilerin %57’sinden fazlası Türkiye, Pakistan, Lübnan, İran, Etiyopya, Ürdün, Kenya, Uganda, Çad, Sudan gibi ülkelerde hayatlarını sürdürürken; Almanya, Fransa, İsveç, Avusturya, İtalya gibi beş Avrupa ülkesindeki toplam mülteci sayısı ise 1 milyon bile değildir (Bağırılmaz, 2018). Sadece Mynmar’dan kaçarak Bangladeş’e sığınan Arakanlı Müslümanların sayısı bile 1,3 milyondur (Anadolu Ajansı, 2020). Fakat buna rağmen mültecilerin yaşamlarının geri kalanını sürdürmek istedikleri ülkeler Batılı ülkelerdir. Bunun güvenlik, ekonomi, sosyal ve siyasal haklar, eğitim gibi hususlardan kaynaklandığı açıktır. Mülteci başvurusu yapanların tercih ettikleri ilk on ülke arasında ABD, Fransa, Almanya, İsveç, İngiltere, Kanada, Belçika, İsviçre, Hollanda ve Avusturya gelmektedir (Kartal & Başçı, 2014).

Bugün mülteciler için önemli sorunlardan birisi de mülteci kamplarıdır (Akdemir, 2018). Ülkelere sığınan mülteciler, sıklıkla boş bir alanda yoğunlaşan bir “kamp” alanı ya da geniş bir alana yayılan kırsal yerleşim birimlerine yerleştirilirler; bazen de “açık durum” olarak da adlandırılan kırsal veya kentsel yerel topluluklar tarafından barındırılırlar (İnan & Korgavuş, 2017). Dünya üzerinde en kalabalık mülteci kampları şunlardır: Cox’s Bazar,

Bangladeş (891,233); Kakuma Mülteci Kampı, Kenya (184,550); Hagadera Mülteci Kampı, Kenya (105,998); Dagahaley, Kenya (87,223); Ifo, Kenya (84,089); Zaatari, Ürdün (77,781); Yida, Güney Sudan (70,331); Katumba, Tanzanya (66,416) (gzt.com, 2019).

Şüphesiz mültecilik sorununun en acı tarafını, mülteciliklerine bir de savunmasızlıklarının eklemelendiğı çocuklar oluşturmaktadır. Bağırılmaz (2018)'ın kaleme aldığı Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM)'nin AB Ülkelerinde Mülteci Çocukların Yaşadığı Hak İhlalleri başlıklı raporu, acı gerçekliğı gözler önüne sermektedir. Bu rapora göre 2015 yılında, yanında herhangi bir yakını olmadan AB ülkelerine sığınma başvurusu yapan ve sonrasında kayıplara karışan çocuk sayısı 96.465'tir. 2015 yılında Avrupa'ya botlarla ulaşmaya çalışan 1 milyonun üzerinde mültecinin 3.771'i boğularak can vermiş; bu rakam 2016'da 5.096 olurken 2017'de 3.139 olarak kayıtlara geçmiştir. 2016'da 100.000'i aşkın mülteci ve göçmen çocuğun yaklaşık 33.800'ü yanında herhangi bir yakını olmadan Avrupa'ya gelmiştir.

Mültecilerin ve özellikle mülteci çocukların dünyanın dört bir tarafında ağır sorunlarla karşı karşıya olduğı bir gerçektir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) (2019a)'nın açıklamasında Orta Amerika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne doğru her ay binlerce çocuğun acımasız çetelerden ve derin yoksulluktan kurtulmak için yola çıktığı ve yolculukta kaçıırılma, alınıp satılma, tecavüz ya da ölüm gibi riskleri göze aldığı ve bu yönelimin sona ereceğine ilişkin herhangi bir işaretin görülmediğı bilgisi paylaşılmıştır. UNICEF (2019b)'in başka bir açıklamasında ise Bangladeş'in güneyindeki Cox's Bazar bölgesinde yarım milyon Arakanlı çocuk, yurdu olmayan mülteci durumundadır ve bu çocuklar, gelecekleriyle ilgili gittikçe daha fazla endişe, düş kırıklığı ve çaresizlik içindedirler.

Mültecilerin yaşadıkları sorunlar, bugün için yoğun ve çeşitlik göstermektedir. Temel ihtiyaçlardan şahsi beklentilere kadar uzanabilecek birçok sorundan bahsetmek mümkündür. Günümüz dünya devletlerinin en önemli sorununun, mültecilerin barınma ve beslenme ihtiyacı olduğı söylenebilir (Has, Baytar & Erginyürek, 2018). Fakat en başında mültecilerin yaşam hakkının ellerinden alındığının ve hangi boyut ve düzeyde olursa olsun mültecilik vasfına sebep olan en önemli durumlardan birinin bu olduğı söylenebilir. Bu bağlamda devletlere büyük görevler düşmektedir. Çünkü devletler, ulusal ve uluslararası düzeylerde yasal yükümlölükler taşımaktadır.

Mültecilerin yaşadıkları sorunlar, bunlarla sınırlı değildir. Yakar (2017), mültecilerin göç ettikten sonra da yeni hayatlarında birçok sorunla karşılaştığından bahsetmektedir. Bunları toplumda ötekileştirme, bu durumu pekiştiren en önemli etken olarak dil bilmemekten

kaynaklanan iletişim eksikliği, maddi sorunlar ve iş bulamamak, geride bırakılan hayatlarında sahip olunan yaşam düzeyine ulaşamamak, sürekli olarak aşağılanma, hakarete hatta şiddete maruz kalma şeklinde açıklamaktadır.

Mültecilik konusunda günümüz dünyasında en dikkat çekici ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye, doğusunda ve güneyinde çatışmaların, istikrarsızlıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle batısında refah düzeyi yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü konumunda olduğundan dolayı hem düzenli hem de düzensiz göç hareketleri açısından bir çekim merkezi hâline gelmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Türkiye Irak, Afganistan, Eritre, Somali, İran, Yemen gibi ülkelerin yanında Suriyeli mülteciler için Lübnan ve İran'dan sonra yeni bir “koruyucu ülke” olarak kabul edilmiştir (Kart, 2018). Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (2019)'nin açıklamasına göre Türkiye’de kayıtlı Suriyeli sayısı 21 Kasım 2019 tarihi itibarıyla 3 milyonu bulmuştur.

Türkiye’de Suriyeli mülteciler, geçici koruma statüsündedirler. Bu kapsamda Türkiye’ye gelen Suriyeli vatandaşlara birtakım haklar tanınmış ve kayıt işlemlerinin tamamlanmasıyla geçici koruma kimlik belgeleri verilmiştir (Akpınar, 2017). Fakat Suriyeliler özelinde mültecilerin bazı sorunlar yaşadığı bir gerçektir. Biner (2016)’e göre Türkiye’de mülteciler, yeni yasalara rağmen hâlâ yasallık ve geçicilik arasında belirsizlik içeren bir durumdadırlar. Türkbay (2016) da Suriyeli göçmenlerin mülteci statüsünde iki ana problemin ön plana çıktığını ileri sürer. Bu doğrultuda gelecek kurabilme imkânından yoksun olmaya ve istihdam sorununun çözilememesine bağlı olarak çocuk işçiliğine işaret eder. Ardiç Çobaner (2015) de Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci çocukların yaşamlarını tehdit eden ihlaller yanında eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişememe gibi olumsuz koşullarla da karşı karşıya olduklarını bildirmektedir.

Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik bireysel ve toplumsal düzeyde, devlet nezdinde bazı olumlulukların yaşandığı bir gerçektir. Bu açıdan yerel halkın deneyimlerine, medyaya yansıyan kimi haberlere tanıklık etmek mümkündür. Fakat söz konusu boyutlarda bazı olumsuzlukların da yaşandığı görülmektedir. Mültecilere yönelik olumlu ve olumsuz yaklaşımlara ve bu doğrultudaki haberlere diğer ülkelerde de rastlanmaktadır. Şüphesiz yaşanan olumsuzlukların tamamının mültecilerden ya da yerel halktan kaynaklandığını söylemek doğru değildir. Fakat mültecilerin yurtlarında yaşanan pek çok soruna bağlı olarak yurtlarını terk etmek zorunda kaldıkları unutulmamalıdır. Bu durum, onlara bir ayrıcalık yüklediği gibi onların anlaşılmasını ve buna göre bir muameleye tabi tutulmasını da gerektirmektedir. Nitekim kamuoyunda mültecilere yönelik olumsuz algı, söylem ve davranış

biçimine kimi zaman rastlanmaktadır. Bazı örneklerde görüldüğü üzere toplumun bilinç düzeyinin bu konuda zannedildiği kadar yüksek olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim Mülteciler Derneği (2020) tarafından sosyal medyada Suriyelilere yönelik kırk üç iddia araştırılmış ve yanlış bilinenler dayanaklarıyla gözler önüne serilmiştir. Güllüo ınar (2017), toplumdaki göçmenlere yönelik olumsuz tutumların d  n          mesi için insani, ahlaki, toplumsal anlamda bazı önlemler almak ve hayata geçirmek gerektiğine işaret etmiştir.   zdemir ve   ner   zkan (2016) da Suriyeli mültecilere ilişkin olumlu ve destekleyici sosyal temsillerin sıklığının olumsuz temsillere kıyasla daha az olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar, buna rağmen Suriyeli mülteciler hakkında toplumda bazı olumlu düşüncelerin varlığının mültecilerin topluma uyumunu kolayla  tıracak  nı dile getirmektedir. Bunun hem bireysel hem de kurumsal anlamda bir sorumluluk gerektirdiği açıktır.

Mültecilerin bugünkü durumu, ister ulusal ve uluslararası düzeyde isterse bireysel ve toplumsal çerçevede ele alınsın, hem istatistiki veriler hem de kimi yaşanmışlıkların işaret ettiği üzere büyük bir trajediyi resmetmektedir. Mülteciliğin dünya kamuoyunda ağırlık kazanmasından bugüne bazı önlemler alınsa ve iyile  tırmeler yapılsa da bu sorunun tamamen ortadan kalkması mümkün görünmemektedir. Çünkü g    ve mültecilik gibi hareketlenmeler, doğal bir yapıya sahip olup daha çok nedenleri bağlamında problem teşkil etmektedir. Özellikle kitlesel g   lere ve mülteciliğe yol açan insani felaketler ve zorla yerinden edilmelerle sonuçlanan sosyal ve siyasal koşullar önlenmesi gereken başlıca hususlar olarak dikkat çekmektedir. Bu açıdan toplumun bütün kesimlerine mültecilerin yaşadıkları olumsuzlukların giderilmesi konusunda büyük görevler düşmektedir.

Mültecilik, insanlığı meşgul eden günümüz dünya sorunlarından biri olarak görülmektedir. Ulusal ve uluslararası alandan sivil toplum kuruluşlarına, medyadan kültür sanat faaliyetlerine, eğitimden sosyal medyaya kadar mülteciliğin çeşitli boyutlarda yansımaları söz konusudur. Suriyeli mülteciler iletişim dünyasında haberlere, bazı sivil toplum kuruluşları ile düşünce enstitülerinde de raporlara konu olmuştur (Ekici & Tuncel, 2015). Mülteciliğin toplumsal düzlemde bu kadar etki bırakması, yaşananların insanlık için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Mültecilere dair herhangi bir olayın, durumun veya gelişmenin siyasi ve sosyal odakların gündemine gelmediği gün neredeyse yoktur.

Edebiyat, mültecilik konusunun işlenmesi açısından önemli imkânlar barındırır. Kaynağını çoğu zaman dı   dünyanın gerçekliğinden alan ve okura zengin bir anlatım olanağı sunan edebiyatın mültecilik gibi önemli bir konuya kayıtsız kalması zaten d          mez. Yakar (2017), insan üzerinde bu kadar yoğun etki bırakma potansiyeline sahip g    olgusunun, amacı insanı insana anlatmak olan edebiyata yansımamasının mümkün olmadığını ve bu

durumun hem edebiyat hem de çocuk edebiyatı için önem taşıdığını belirtmektedir. Altunbay ve Çakır (2018)'a göre savaş ve buna bağlı yaşanan göçler ile bunların insan yaşamına etkilerinin yazılı ve görsel basından, sosyal medyadan takip edilmesi, edebî eserler aracılığıyla okunması; insanların bakış açılarını genişletmesine, toplumsal ve evrensel hassasiyetin oluşmasına katkı sunacaktır.

Özdenören (2015), yazmak eyleminin kimin için olduğunu sorguladığı bir yazısında, yazarın kendisi yahut başkası için yazması üzerine eğilir. Nihayetinde kendi için yazmayı tamamen reddetmese de asıl olanın başkaları için yazmak olduğunu belirtir. Ona göre iletme ihtiyacı, yazmanın gereğidir. Bu çerçevede edebî faaliyetlerde mülteciler gibi olumsuzluklar yaşayan kesimleri gündemde tutmak yerindedir, denilebilir. Nitekim göç olgusunun edebiyata yansımalarıyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda, daha çok mekân değiştiren insanların yaşadıkları travmaya odaklanıldığı görülür (Yakar, 2017).

Değirmenci (2015), dünyanın birçok yöresinde savaşlar, kıyımlar, kovuşturmalar, yokluklar, yok saymalar, zulüm ve zorbalıklar, kitlesel açlık ve çaresizlikler nedeniyle on binlerce insanın kaçmaya, yollara düşmeye, kendini yeryüzüne vura vura bir çıkış yolu aramaya hâlâ devam ettiğini belirtir. Emre (2016) tarafından bu konuların çok konuşulduğu, üzerine kültürel ve sanatsal anlamda birçok faaliyetin düzenlendiği, mülteci çocuklar hakkında hem Türkiye'de hem de dünyada ciddi bir hassasiyetin olduğu şeklinde çeşitli bilgiler paylaşılmıştır.

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım.

Çocuk edebiyatının konuları arasında yer alan sorun odaklılık, daha çok çağdaş bir yönelim olarak karşılık bulur. Çocuklarla ilgili farklı görüşlerin ileri sürülmesi ve çocuk terbiyesine yönelik çalışmalar daha eskilere götürülebilirken (Arslan, Şimşek & Yakar, 2016) Batı'daki gelişmeler, giderek daha olgun bir çocuk edebiyatının şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Çocuğun önem kazanmasıyla gelişim göstermeye başlayan çocuk edebiyatı, aynı zamanda çocuğun dünyasının tanınmasına olanak sunmuştur. Bu çerçevede çocuğun ilgi ve ihtiyaçları yanında, yaşadığı sorunların da merkeze alınması önem kazanmış ve çocuk kitaplarında bu tür konular işlenmeye başlanmıştır. Şüphesiz bu durum, yaşanan zamanın psikolojik ve sosyolojik gelişmelerinden bağımsız düşünülemez. Tüfekçi Can (2014b), modern çağın gerekliliklerine veya zorunluluklarına ayak uydurmak durumunda kalan çocuk edebiyatının son elli yıllık süreç içinde ciddi değişimlere uğradığına; bu dönemden önce

yazılan çocuk edebiyatı eserlerinin genellikle mutluluğu ve aykırı olmayan konuları, son yıllarda ise sosyal ve güncel sorunları ele aldığına işaret eder.

Şirin (2006a), bütün dünya çocuklarının aynı sorunları yaşadığını belirterek bunların hem küresel hem de ortak olduğunu dile getirir. Bebek ölümleri, sağlıklı beslenememe, sosyal güvencesizlik, çocuk yoksulluğu, çocuk işgücünün sömürülmesi, eğitimde fırsat eşitsizliği, kız çocuklarına yönelik cinsiyet ayrımı, engelli çocuklar ile üstün yetenekli çocukların durumu gibi bazı sorunlara işaret eder. Bu konuda sorunları tartışarak eskitmek yerine “medeniyet merkezli yeni çocuk okuması”nı önerir. Ona göre bunların ortadan kalkmasında en büyük engel ise “nesne çocuk algısı”dır. Şirin (2019), ayrıca çocuk gerçekliğine dayalı yenilikçi çocuk edebiyatı, çocuğa verilen değer, çocuk anlayışı, yoksulluğa yaklaşım, dünün ve bugünün kız ve erkek kitapları (cinsiyet ayrımcılığı), çalışan çocuklar, toplumsal sorunların çocuğa yansması, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk hakları gibi başlıklara dikkat çekerek sorun odaklı eğilimin giderek yaygınlaştığının gözlemlendiğini belirtir.

İşıtan (2016), sorun odaklı çocuk kitaplarının farklı araştırmacılar tarafından “sorun-problem odaklı”, “özel amaçla yazılmış kitaplar”, “çocuk edebiyatında özel temalar” şeklinde değişik adlandırmalarla anıldığına dikkat çeker. Lukens *vd.* (2018), bu yöndeki kitaplar için “olgun temalar” ifadesini kullanır. Ayrıca Eliza Dresang’ın ise benzer konular için “riskli” ifadesine başvurduğundan bahseder (Akt., Lukens *vd.*, 2018). Yılmaz ve Yakar (2018), çocuk edebiyatında bu tarz konuların zor, hassas, olumsuz, özel amaçlı gibi farklı nitelermeleri olmasına işaret ederek yaygın olarak kullanılan ve benimsenen terimin yabancı literatürdeki “problem-oriented” ifadesinin bir yansıması olarak “sorun odaklı çocuk edebiyatı” olduğunu belirtir. Bu çerçevede sorun odaklı çocuk edebiyatını “çocuk okurun okuduğu kitaplarda birtakım problemlerle yüz yüze geldiği ve bu problemlerle başa çıkabilme yetisini kitaplar aracılığıyla kazandığı edebiyatın adı” şeklinde tanımlar.

Dilidüzgün (2018), sorun odaklı çocuk kitaplarının çocuğun ve gencin anlayamadığı ya da doğrudan iletişim kuramadığı bazı gerçekleri yazın yoluyla onun dünyasına sokmayı amaçladığını ifade eder. İpşiroğlu (2007), çocuk edebiyatının yaşamını sürdürebilmesinin şartları arasında çocuğun gereksinimlerinin karşılanması yer aldığını belirterek çocuğun sorunlarını gündeme getirmeye çalışan, gereksinimlerine yanıt arayan yaklaşımlara duyulan ihtiyaç üzerinde durur. Akal (2007), Glasser’in Seçim Teorisi’ne göre insanların genlerine kayıtlı “hayatta kalma, sevgi, güç, eğlence, özgürlük” şeklinde beş temel gereksinimle doğdukları bilgisini paylaşarak bu gereksinimleri, nitelikli bir çocuk kitabının nasıl karşılayabileceği üzerinde durur. Sıralanan gereksinimlerden çocukların düş gücünü özgür bırakarak kendilerini güçlü ve özgür hissetmelerinin; kişiliği geliştirme ve sorunlarla baş

edebilmeyi destekleme bakımından ise hayatta kalma ihtiyacını karşılama durumlarının oluştuğuna dikkat çeker. Bu doğrultuda “hayatta kalma” gereksiniminin sorun odaklılık için bir temel teşkil ettiği söylenebilir. Öte yandan “hayatta kalma” ilkesinin sorunlarla yüzleşmeyi ve onların üstesinden gelmeyi de gerektirdiği açıktır. Akın (2019) da sorun odaklı çocuk edebiyatı ile ilgili belki de ilk anlaşılması gereken konunun çocuğun hayatın gerçekleriyle yüzleşmesi olduğunu söyler ve hayatın hep mutlu sonla biten bir masal olmadığını vurgular.

Modern dünyanın getirmiş olduğu sorunlar ile çocuğun doğası gereği karşılaştığı sorunların bu yönelimin sınırlarını belirlediği söylenebilir. Bu anlamda sorun odaklı çocuk edebiyatının dış ve iç sorunlar ile dış dünyanın iç dünyaya yansımaları şeklinde baş gösteren sorunlar şeklinde üçlü bir yapı gösterdiği söylenebilir. Şirin (2006b), sorun odaklı çocuk edebiyatı hakkında, çocuğun kendi dünyası içinde ve duyarlılığı çerçevesinde her türlü temanın işlenebildiğini söyler. Ona göre çocuk edebiyatına sınır koymak doğru değildir fakat gerçekliği tüm çıplaklığıyla vermek edebiyatın işi değildir. Yamaç (2012) da edebî bir eserin sorunları çözmediğini, belki çözüm yolları da sunmadığını ama farklı sosyal şartlara sahip çocukların birbirlerini tanımlarını ve sorunlarını bilmeyi sağlayabileceğini belirtir. Bu açıdan çocuk edebiyatında sorun odaklılığın doğrudan sorunları ele alan bir yaklaşım gibi düşünülmemesi, çocuklara bu konuda imkân sunan, farklı bakış açıları geliştirmelerine yardım eden bir işlevsellik içinde değerlendirilmesi gerekir. Yakar (2018) ise bu noktada sorun odaklı çocuk edebiyatının güdümlü bir edebiyat olarak algılanmasının doğru olmadığına işaret eder.

Çakır (2014), çocuk edebiyatının sosyopedagojik ve psikopedagojik boyutuna odaklanarak bu alanda kaleme alınan eserlerin materyal olarak kullanılabileceğini belirtir. Bu doğrultuda sosyopedagoji, psikopedagoji ve çocuk edebiyatının çocuğu kendi hayatının öznesi konumuna taşıyabilmek için ortak bir noktada buluşabileceğine dikkat çeker. Hasırcı (2012) da yazınsal yapıtlarda karakterlerin farklı işlevler üstlendiğini ve bu işlevler aracılığıyla çocukların sorunlar karşısında takınacakları tavra veya geliştirebilecekleri davranışa ilişkin ipuçları edinmelerini sağladığına işaret eder. Sorun odaklılıktan beklenen faydalar bunlarla sınırlı değildir. Hemen her edebî eserin bir hedef kitlesi ve bu hedef kitlesine ilettiği bir mesajı olduğunu belirten Arseven (2005), çocuk edebiyatının ağırlıklı hedef kitlesinin çocuklar olmakla beraber yetişkinler de olabileceğini söyler. Bu açıdan çocuğun problemlerini gidermede çoğu zaman yetersiz kalan ebeveynlere sorun odaklı kurguların veya içeriklerin sunulmasının yararlı olacağı söylenebilir.

Işıtan (2016), sorun odaklı çocuk kitaplarının yanında ayrıca kitapla terapi olarak bibliyoterapi teriminin kullanıldığını hatırlatır. Tüfekçi Can (2014b), bibliyoterapik eserlerin okurda özel bir duygu, düşünce ve yaşayış biçimi geliştirmek amacıyla yazılmaları nedeniyle amaçlı (istençli) bir edebî tür olduğunu söyler. Yine bu türe ilişkin olarak çocuk okurların okudukları eserlerde kendilerinin başından geçen kötü durumların, başkalarının da başından geçebileceğini ya da geçtiğini öğrenmeleri, onlarda kendilerine karşı bir tür güven duygusu oluşturduğuna işaret eder. Bu açıdan bibliyoterapik eserler, daha özel konular ve uygulamalara dönük bir özellik gösterse de sorun odaklı çocuk edebiyatı içinde değerlendirilme olanağına sahiptir. Yılmaz ve Yakar (2018), çocuk edebiyatında sorun odaklılığı konu edinen çalışmaların Batı’da daha erken başladığını ve bunların bibliyoterapik bir çerçeveye sahip olduğunu, Türkiye’de ise daha çok sorunların tespitine yönelik çalışmalara rastlandığını belirtir. Ayrıca Türkiye’de bu yönde nitelikli eserler olmasına rağmen eserlerin azlığı, geleneksel yaklaşımdan soyutlanamadığı ve ideolojik bir araca dönüştürüldüğü eleştirilerinde bulunur.

Çocuk edebiyatı eserlerinin neticede çocuk gelişimine aykırılık oluşturmayacak özellikler taşıması gerekir. Sorun odaklı çocuk kitaplarının çocuğun yaşadığı veya yaşaması muhtemel sorunlara eğilirken pedagojik ilkelerden ödün vermeyecek bir yaklaşım sergilemesi önemlidir. Sorunun büyütülmesi, kontrolsüz bir şekilde soruna görünürlük kazandırılması ya da çocuğun bu kitaplara yönlendirilmesindeki ısrar veya olumsuz yaklaşımlar, bu kitaplardan beklenen faydaların ters tepmesine zemin hazırlayabilir. Bu çerçevede sorun odaklı çocuk kitapları kurgulanırken çocuğa yardımcı olmak adına tek bir çözümün dayatılmaması, tesadüfe bağlı çözüm önerilerinden kaçınılması, şiddete başvurulmaması; çevreden yardım alınsa bile kahramanın kendi sorununda etkin olması, aşırı veya aykırı tavırlarıyla ön plana çıkmaması, olumsuz bir durağanlığa sahip olmaması gerekmektedir (Yakar & Yılmaz, 2015; Yılmaz & Yakar, 2018),

Bireysel ve toplumsal sorunlar.

Sorun odaklı çocuk edebiyatı eserlerinin bireysel ve toplumsal anlamda birçok sorunu ele aldığı görülür. Doğrudan ana karakterlerin veya ana karakterin gözlemleri ve yaşantılarıyla öne çıkan başka kişi ve kesimlerin yaşadığı sorunların bu eserlerde kurguyu oluşturduğu söylenebilir. Bireysel sorunların ele alındığı çocuk kitapları aracılığıyla daha çok çocuğun kendi sorunuyla başa çıkmasının amaçlandığı görülür. Çocuğun gerçek hayatta kendi yaşadığı problemi karakterde de görmesi, yaşadığı problemlerle daha sağlıklı bir şekilde baş edebilmesinin önünü açar (Doğan, 2019). Bu şekilde çocuk okurların sorunlarıyla yüzleşmesi,

sorun hakkında bilgi edinmesi ve nihayetinde örnek yaşantılar aracılığı ile sorunlar karşısında güçlü adımlar atması beklenmektedir.

Eğitimciler ve psikolojik danışmanlar, kitapların davranışsal ve duygusal sorunların üstesinden gelebilmekte etkili bir araç olarak kullanılabileceği konusunda hemfikirdirler (Aytekin, 2016). Sorun odaklılığın bireysel boyutunda küçük yaşlarda karşılaşılan korkular, davranış ediniminde yaşanan güçlükler, farklı mekân ve kişilerle olan iletişim ve ilişki biçimlerinde yaşanan olumsuzluklar, herhangi bir engel durumunun sebebiyet verdiği algı ve anlayışlar, ergenlik döneminde karşılaşılan yeni durumlar gibi pek çok sorunun olduğu söylenebilir. Toplumsal sorunlara odaklanan kitaplarda ise başkalarının sorunları hakkında bilgilenmenin, çeşitli açılardan farkındalık geliştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Yakar, Yılmaz ve Yılmaz (2019), çocuk edebiyatında “sorun odaklı edebiyat” ana başlığı altında boşanma, ölüm, şiddet, istismar, savaş, göç, engellilik gibi konuların çeşitlilik arz ettiğini belirtir. Görüldüğü üzere bu sorunların hem bireysel hem de toplumsal boyutları bulunmaktadır. Her iki boyutta da çocuk gelişiminin bütüncül bir şekilde sağlanmasının söz konusu olduğu söylenebilir. Nitekim bireysel sorunlarını aşma konusunda gelişim gösteren çocukların toplumsal sorunlara yaklaşma biçiminin de farklılık arz etmesi beklenir.

Turan (2005), fakirlik, sevgisizlik, dayak, toplumdan şu ya da bu şekilde dışlanmışlık, çevredeki insanların birbirleriyle yaşadıkları çatışmalar, yaşanan çevrenin tahrip edilmesi, hayvanlarla insanlar arasındaki münasebetler, engelli çocukların durumu gibi konuların işlendiği kurmaca metinleri dile getirerek çocukların bunlar eliyle, ikinci gerçeklikle tanıştıkları tespitinde bulunur. Farklı bir gerçekliği ön plana çıkaran bu tür eserlerin çocuklara geniş bakış açıları kazandırdığını ekler. J. M. Madsen ve Elaine B. Wickersham’a göre Amerikan çocuk edebiyatında 1980’li yıllarda boşanma eşiğinde olan ailelerin tartışmaları, çocuklarını terk eden veya onlarla ilgilenemeyen ailelerin betimlenmesi, zalimlik yapan koruyucu aileler, kişisel isteklerle ailesel istekleri arasında çatışma ve en sevilen kişilerin ölmesi gibi konular; 1990 ve 2000’lerde ise toplumsal sorunlar ve değişimi ele alan kurgular, dolayısıyla benliğin keşfi, olgunluğa erme ve korkularla başa çıkma konuları yaygınlık kazanmıştır (Akt., Tüfekçi Can, 2014b). Yakar (2018), sorunlu coğrafyalarda yaşayan çocukların karşı karşıya kaldığı sorunlara odaklanır ve sorun odaklı çocuk edebiyatıyla ilgili yapılmış akademik çalışmaların nicelik bakımından yetersiz olduğunu, bununla birlikte yapılan çalışmaların daha çok çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri kötü alışkanlıklar, şiddet, engellilik, obezite, parçalanmış aile çocuğu olmak gibi konularda yoğunlaştığına dikkat çeker.

Çocuk edebiyatında toplumla ilgili gerçekçi kurguların bireysellikten toplumsallığa geçişte aile, kreş, okul, komşuluk gibi ortamlarda insan ilişkilerine dayalı olduğunu belirten Tüfekçi Can (2014b); çocuk okurun daha önce hiç karşılaşmadığı bir toplum veya toplulukla da ilgili olabileceğini ekler. Dolayısıyla sorun odaklı çocuk kitaplarının bireysellikten toplumsallığa doğru yol alan bu geçiş hâlinin yansımalarıyla da şekillendiği söylenebilir.

Sorun odaklı çocuk edebiyatı çerçevesinde mültecilik teması.

Mültecilik temalı çocuk kitapları, sorun odaklılık kapsamında toplumsal bir boyut taşır. Bu kitapların mülteci çocuklar tarafından kaleme alınanları ve içerikleri itibarıyla bireysel ilgilerin kurulabileceği örnekler olsa da kitaplara genelde toplumsal bir eğilimin hâkim olduğu görülür. Yılmaz ve Yakar (2018), çocuk kitaplarında odaklaştırılan sorunlar arasında göçü de sıralar. Çocuk okurlara seslenen bu kitapların, onların dış dünyanın trajik bir sorunu olan mültecilik meselesine sağlıklı bir yaklaşım sergilemelerine yardımcı olmak gibi bir ön kabule yaslandığı söylenebilir. Artık günümüzde evlerin yapay, güvenli, kötüler ve kötülüklerden arınmış dünyası ile bunun dışında kalan sokaklar arasında belirgin çelişkiler oluşmuştur (Şevki, 2005). Dış dünyanın sorunlarından yalıtılmış bir dünya, ne yetişkinler ne de çocuklar için mümkündür. Çocukların dünyasına aile, okul, çevre ve medya aracılığıyla mülteciler girmekte; çeşitli algı ve anlayışların oluşmasına, etkileşimlerin gerçekleşmesine tanık olunmaktadır. Bu çerçevede dünyada giderek daha fazla gündeme gelen bir mültecilik meselesi ve sayıları hızlıca artan mültecilerin çocuk kitaplarında daha fazla yer edindiği görülmektedir.

Alptekin (2018b), çocuk yazınında ötekini inşa eden eserler olduğu gibi öteki olanın dile geldiği ve muhtelif sebeplerden öteki olma hâline işaret eden eserler de olduğunu söyler. İlkinde ideolojik yaklaşımların hâkim olduğu, güdümlü bir çocuk edebiyatı anlayışı söz konusu iken ikincisinde daha katılımcı ve paylaşımcı bir dünyanın peşinde olunduğu söylenebilir. Yine Alptekin (2018a), göç ve savaş konusunu ele alan kitapların azımsanmayacak kadar çok olduğunu, bu eserlere karşı ise muhtelif görüşler bulunduğunu belirtir. Buna göre çocuk edebiyatında “savaş, ölüm, bomba” gibi şiddet içeren konuların anlatılmasının pedagojik açıdan doğru olmadığını düşünenler vardır. Öte yandan çocukların şiddetten izole bir dünyada yaşamadıkları için şiddeti baş edilemez bir nesne olarak tanımak yerine, hikâyeye içerisinde duyguları ile kavrayarak mücadele edilebilir bir şey olarak görebileceklerini savunanlar da söz konusudur. Bu çerçevede mültecilerin yaşadıkları sorunları ele alan çocuk kitaplarının ötekini dışlama değil, anlama biçimi sunduğunu, bu soruna yönelik mücadelecı bir ruh aşıladığı söylenebilir. Dolayısıyla mültecilik temalı çocuk

kitaplarının bu iki yaklaşım içerisinde vücut bulduğunu ve gerçekliği bu şekilde sağladıkları savunulabilir.

Çer (2016a), çocuk kitaplarının çocuklara tozpembe bir dünya sunmaması gerektiği üzerinde durur. Çocukların sırça köşkte ya da Kaf Dağı'nın ardında yaşamadıkları bilincine varmalarını dile getirerek onları aşırı bir biçimde koruma yaklaşımını olumsuzlar. Ona göre sakatlık, ölüm, hastalık, boşanma, şiddet, engelli olma, aşk, sevgi, arkadaşlık, dostluk gibi sorunlar, çocuklara yaşam gerçekliğinden yola çıkarak duyumsatılmalıdır. Bu doğrultuda mültecilik temasının da benzer kaygılar taşıyacak şekilde çocuklarla buluşmasında yarar vardır. Balta (2018), çocuğun küresel dünyanın bir parçası ve toplumsal sorunların farkında olması; farklı insan, yaşayış ve kültürlerin var olabileceğinin bilincini taşıması ve ön yargılarından arınması için sosyal problemlerin örnekleriyle karşılaşması gerektiğini belirtir. Bulut (2018) ise çocukların hazır olmadıkları zamanlarda, baş edemeyecekleri sorunlarla yüzleşmeleri yerine denetimli bir ortamda, belirli düzeyde bu sorunlara tanıklık etmelerinin sağlanabilmesine dikkat çeker. Mallan'a göre de toplumsal gerçeklik ya da sorunları içeren kitapların çocuklarla ve gençlerle buluşmasını engellemek, onların sosyal rollerini ve statülerini yok saymak anlamına gelir (Akt., Bulut, 2018). Mültecilik temalı çocuk kitaplarının bu kabullerle çocuk edebiyatı ve pedagojik ilkelere dayalı bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Barındırdıkları trajik içeriklerden dolayı söz konusu kitaplara yönelik bazı çekinceler olsa da sorunun aşılabilecek boyutlarına işaret edilmesi, iyimser bir tavrın peşinde olunması dengeleyici bir etki oluşturmaktadır. Nitekim Lukens vd. (2018), bu doğrultuda inceledikleri bir çocuk kitabının ciddi konuları ele almasına rağmen eserin çocuklar için rahatlatıcı bir üsluba sahip olduğunu belirtmişlerdir. Başka bir yerde ise “olgun temalar”a ilişkin olarak nitelikli çocuk kitaplarının önemli konulara hassas ve hünerli bir tavırla yaklaştığına değinmiş ve bu kitapların gençlerin sorunlarını ele alırken okurlara yaşamlarında bir etki uyandırabilecek temaları tanımları ve inşa etmeleri için teşvik edecek iyi öyküler sunduklarını söylemişlerdir.

Aldı (2005), kültürel çürümeyi pekiştiren pazar yönelimli markalı çocuk kitaplarını eleştirerek çocuk kitaplarının bir sorunu paylaşmak, sorunun olası yanıtlarını çocuklara iletme kaygısıyla hareket ettiğine, kısacası dertlerine derman olmayı amaçladığına değinir. Çocuk hakları ve yetişkinlerin bu konudaki ödevleri kapsamında bireyleri duyarlılık olmaya davet eden Şirin (2006a), yalnızca Türkiye için değil, bütün dünya çocukları için gönüllü çocuk elçisi olma bilincine ve davranışına ulaşılmasını salık verir. Ayrıca acı çeken çocuk imajının güçlü bir şekilde giderek yaygınlaştığını söyleyerek çocukların yalnızca açlıktan, savaşlar sonucu ölmediğini; yalnızlaşan bir çocukluk olgusunun tüketim toplumlarının

trajedisine dönüştüğünün altını çizer. Bu yaklaşımın mültecilik temalı çocuk kitaplarının amaçlarıyla ve iyileştirici etkileriyle örtüşecek bir boyut taşıdığı görülmektedir.

Mültecilik temalı çocuk kitapları, mültecilerin yaşamlarını ve deneyimlerini çeşitli açılardan işleyen ürünlerdir. Bunlar, özellikle kurgusal olup gerçekçi ve sorun odaklı bir nitelik taşır. Tüfekçi Can (Akt., 2014a), Egoff'tan sorun temelli gerçekçi romanların özellikleri olarak biçimsel ve içeriksel bazı maddeleri sıralar. Bu maddelerin daha çok bireysel sorunlar ekseninde dile getirildiğini söylemek mümkündür. Fakat özellikle “Sorun dışarıdakilerden kaynaklanmaktadır.” ve “Mekân genellikle şehirselsel alanlardır.” maddeleri, mültecilik temalı çocuk kitaplarıyla ilişkilendirilebilir. Mültecilere neticede yabancı, öteki gibi dışsal veya dışlayıcı bir görünüm atfedildiği ve sorunların çoğunlukla bu algı ve anlayış çerçevesinde meydana geldiği malumdur. Bu açıdan yaşanan toplumsal sorunun “dışarıdakilerden kaynaklanan” bir özellik gösterdiği söz konusu edilebilir. Öte yandan mültecilerle karşılaşılana mekânların genellikle şehirler olduğu ve ilgili kitapların bazılarının olay örgüsünün şehirlere dayalı olduğu görülmektedir.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, sorun odaklılık bağlamında çeşitli eğitici boyutlar barındırır. Tema özelinde düşünüldüğünde, son yıllarda bu yönde kitapların sayısında bir artışın olduğunu ve yazarların bu kitaplar eliyle çeşitli amaçlar edindiklerini söylemek mümkündür. Başkalarının yaşadığı acılara ortak olmak, onları anlamak ve kendi çapında bir etki gösterebilmek bu ürünlerin ilk akla gelen özelliklerindendir. Çocukların okudukları kitaplar aracılığıyla kahramanlarla özdeşim kurduğu ve yaşantılara yönelik empatik düşündüğü gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu durum daha da anlaşılır olacaktır.

Doğan (2019), çocukluk döneminin kişilik gelişiminin en hızlı olduğu zaman dilimi olduğunu söyler ve değer yargılarının, empatinin, saygının, insan haklarının en iyi öğrenilip içselleştirildiği dönemin bu dönem olduğunu belirtir. Bu yüzden çocuğa sunulan edebî eserlerde, değerlerin yeteri kadar işlenmesini çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi açısından çok önemli bulur. Uslucan (2005), çocuklar için seçilen kitaplarla sadece okuma gelişimi ve alışkanlığı, bilgi artışı ve okul derslerine ön hazırlığın sağlanmadığını; bütün bunların yanında çocuklara pek çok insani duygu ve erdemin kazandırılabilceğini söyler. Türkyılmaz ve Kuş (2014) da benzer şekilde, çocuklara geniş bir bakış açısı sunan, kısa sürede onları birçok farklı durumla karşılaştırarak onlara önemli deneyimler kazandıran kitapların temel insan haklarının ve çocukların sahip olduğu hakların eğitiminde önemli bir araç olduğunu belirtir. Bu yaklaşımların mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin eğitici boyutuna temel teşkil ettiği söylenebilir. Özellikle göç konusunu işleyen çocuk ve gençlik edebiyatı, yazınsal yönünü

pedagojik amaçlar için kullanır, çocuk ve gençlerin gelecekleri ile ilgili oluşumları ve var olan dünyayı tanıma, tasvir edebilme ve şekillendirme yeteneğini destekler (Akt., Perk Er, 2013).

Balta (2018), mültecilik konusunda toplumda karşılaşılan bazı olumsuz durumlara değinmiş, buna karşın çocuk edebiyatında bu temayı işleyen eserlerin önemine ve eğitici boyutunu ilişkin bazı tespitler ileri sürmüştür:

Medyanın mültecileri, özellikle Suriyelileri ötekileştiren söylemlerine karşın, çocuk edebiyatının farklı toplumları bütünleştirici, çok kültürlülüğe dönük tavrı yansıtan, empati kurmayı kolaylaştırıcı söylemleri tercih eden kurgusal dünyaları sunması, muhatap kitlesinin çocuk olması bakımından önemlidir. Çünkü çocuklar kalıp yargı ve ön yargıları anne babalarından başlayarak diğer yetişkinlerden duyup gördükleri, toplumun içinde şahit oldukları ve kitle iletişim araçlarıyla çabuk yayılan söylemler yoluyla edinirler. Çocukların önyargı ve basmakalıp inanç algıları üzerinde durulmalıdır. Yanlış veya aşırı genellemeler yapmayan, sosyal düzeni sağlamayı veya korumayı engelleyici fikirlere sahip olmayan, tüm insanları sevgiyle kucaklayabilecek bireylerin yetişmesine imkân tanıyacak edebi eserlerin faydası olacaktır (s. 496)

Çocuk edebiyatı ürünlerinin eğitici pek çok özelliği bulunmaktadır. Sever (2017), çocuk kitaplarını, ilk çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan bir evrede, çocukların dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimleri için önemli olanaklar yaratan araçlar olarak değerlendirir. Şüphesiz bu gelişim durumunu, Türkçe öğretiminin temel becerileri olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma kapsamında sözlü ve yazılı boyuta da taşımak mümkündür. Kaldı ki çocuk kitaplarının görsel okuma becerilerine ve hem biçimsel hem de içeriksel anlamda estetik gelişime de etkileri söz konusudur. Çocuk edebiyatının ilkeleri ve gerekleri çerçevesinde vücut bulmuş her kitap için bu gelişimsel boyutları söz konusu etmek makuldür. Bu bağlamda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin genel anlamda çocuk kitaplarının sağlayacağı bilişsel, duyuşsal, dilsel faydalara doğal olarak sahip olduğu söylenebilir. Fakat tema özelinde düşünülecek olduğunda bu ürünlerin bazı eğitici özelliklerinin ön plana çıktığı görülür. Bunları “güncel konular ve durumlar hakkında bilgi edinimi”, “güncel konulara ve olaylara bakış kazanma” “güncel konulara ve olaylara sorgulayıcı bakabilme”, “bireysel ve toplumsal sorumluluk kazanma”, “güncel ve sosyal sorunların üstesinden gelebilme”, “hayata hazırlama”, “bir arada yaşama bilinci edinme”, “farklılıklara saygı duyma”, “hoşgörülü olma”, “mültecilere yönelik uyumlanmanın (oryantasyon) sağlanması”, “empati kurma”, “girişimcilik gösterme”, “özdeşim kurma” ve “değer odaklı düşünme” şeklinde sıralamak mümkündür.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe eğitimi içerisinde de bir karşılığı bulunmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar) (MEB, 2019)’nda eğitim sisteminin yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilir. Bu çerçevede programda yer

verilen Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde sekiz anahtar yetkinlik sıralanarak tanımlanır. Bu anahtar yetkinliklerden birisi “sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler”dir. Programda bu yetkinliklerin kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içerdiği; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsadığı açıklaması yapılmaktadır. Ayrıca vatandaşlıkla ilgili yetkinlik için bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktan bahsedilmektedir.

Görüldüğü üzere mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin söz konusu yetkinlik ile ilgisinin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar) (MEB, 2019), Temalar ve Konu Önerileri başlığı altında “hak ve özgürlükler” ile “vatandaşlık” temaları sıralanır. Bu iki temanın da mültecilik konusuyla ilintili olduğu programın önerilerinden anlaşılmaktadır. Özellikle “vatandaşlık” temasında “göç, göçmenlik, mültecilik” konuları doğrudan yer almaktadır. Buna karşın Yeniçeri (2016), 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan göç olgusunu incelemiş ve bulgulardan hareketle Türkiye’de göç kavramının bu kadar derinden hissedilmesine rağmen ders kitaplarında sadece bir metinde doğrudan işlendiğini tespit etmiştir. Bu tespit doğrultusunda, hayatta yoğun bir şekilde karşılığı bulunan mültecilik temasının eğitsel çerçevede ele alınması durumunun önemli olduğu söylenebilir. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin yerel ve evrensel boyutlarda bütün bir insanlığı ilgilendiren bir gerçekliği, çocukların gündemine estetik ve pedagojik ilkeler çerçevesinde taşıması önemlidir. Bu nedenle mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmanın öğrencilerin gelişim durumları, eğitsel başarıları ve estetik yaşantılarına önemli faydalar sağladığından bahsedilebilir.

Çocuk edebiyatında duyarlılık konuların işleniş bakımından mültecilik teması.

Mültecilik temalı çocuk kitaplarının sorun odaklılık veya gerçekçilik bağlamında değerlendirilme olanağı, aynı zamanda onların duyarlılık konular bağlamında ele alınmasını gerektirmektedir. Çünkü mültecilik, günümüz dünya sorunları içerisinde insani ve vicdani yönü ağır basan trajik yaşantıları yansıtan örnekler içermektedir. Çocukların dünyasında kendi sorunlarına yönelik duyarlılık gerektiren pek çok konunun olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede mültecilerin yaşantısı, kimi açılardan hassasiyet gerektiren bir bakışla ele alınmayı ve değerlendirilmeyi zorunlu kılar.

Çocuk kitapları, çocuk gerçekliğine uygunluk noktasında duyarlı olmalı ve çocuklarda duygusal ve ruhsal örselenmeye sebebiyet vermemelidir (Sever, 2002; Yılmaz & Yakar,

2018). Duygunun aşırı ölçüde zorlanması, çocukların insan doğası ve yaşam gerçeğini anlamalarına engel olur (Sever, 2017). Bunun aşılmasına yönelik ise sanatçının içten, dürüst anlatımı; çocukların duygusal orantı kurma becerisinin dürüst duygu örnekleriyle geliştirilmesi, duygusal sığınağa düşmeme gibi özellikleri vurgular. Aytan (2017), aynı çizgide çocuk edebiyatı eserlerinde duygusallığın dengelenmesini söz konusu eder. Tekin (2005), sevgiden uzak olan şiddet ve korku duygularının çocuk edebiyatında yer alırken çok ince süzgeçlerden geçirilmesi gerektiğine işaret eder. Ayrıca eserde şiddet ve korku ille de söylenecekse yarar ve gereklilik üzerinden yol bulunması, sevginin ve umudun vurgulanması gerektiğinin altını çizer. Yılar ve Celepoğlu (2011) korku, acı, şiddet, kötülük, kin gibi olumsuz öğelerin ölçülü, abartılmadan işlenmesi gerektiği üzerinde durur. Çer (2016a), çocuk kitaplarında yaşam gerçekliğinin bir sonucu olarak duygusal, fiziksel ve psikolojik şiddetin yer alabileceğini söyler; yalnız, çocuğa bu kitaplar aracılığıyla şiddetle başa çıkması gerektiğinin duyumsatılması gerektiğini şart koşar. Doğan (2019) da aynı doğrultuda, çocukların birçok konuda farkındalık kazanmaları için sıra dışı olayların sunulmasında bir sakınca olmadığını belirtir. Ancak bu olayın ne olduğunun ve nasıl sunulduğunun çocuğun ruh sağlığını derinden etkileyebileceğini; bu yüzden de yazarın niyeti ne olursa olsun yazdığı hikâyenin okuyucu kitlesinin çocuklar olduğunun unutulmaması gerektiğini hatırlatır.

Turan (2011), çocuklara yönelik eserlerde şiddet konusuna eğilirken olumsuz örnekler içeren bazı eserler üzerine yaptığı tahlillerde çocuk kitaplarının neden olabileceği örselenmelere dikkat çeker. Yetişkinlerin kendi doğrularını dayatması, kahramanların amaçlarına şiddet kullanarak varması üzerinde durur. Ayrıca konuyla ilgili göze çarpan farklı şiddet unsurları olarak aşırı öğreticilik, metinlerin mutlak doğrular olarak sunulması, özellikle Batılı değerlerin yerli kültürler karşısında oluşturduğu kültürel şiddet, sosyal hayatta görülen psikolojik ve fiziksel şiddet, olumsuz anne baba davranışları ile pedagojik yaklaşımdan uzak tutumlarını sıralar. Bu nedenle çocukların korunması ve desteklenmesi yönünde çok disiplinli çalışmaların planlanması ihtiyacını vurgular.

Aslan (2014), günümüzde birçok nedenin yanı sıra kitle iletişim araçlarının bu denli gelişmesinin ve yaygınlaşmasının bir sonucu olarak çocuklar ve gençlerin istesek de istemesek de kendilerini ölüm, şiddet, boşanma, hastalık, engellilik gibi birçok olayın, sorunun, çetin yaşam gerçeklerinin içinde doğrudan ya da dolaylı olarak bulduğunu belirtir ve bu konuların seçiminde iki noktanın göz önünde bulundurulması gerektiğinin altını çizer. Bunların ilkinin “toplumsal değerleri, duyarlılıkları ve ölçünleri (standartları) göz önünde bulundurmak, toplumca yadsınacağı düşünülen konuları toplumun duyarlıklarını incitmeden ve dikkatle ele almak”; ikincisini ise “konuyu; çocuğun/gencin yaş ve gelişim özelliklerini,

ilgi, beğeni, gereksinim ve beklentilerini göz önünde bulundurarak işlemek” şeklinde açıklar. Açık bir şekilde belirtildiği gibi çocuk edebiyatında duyarlı konuların işlenmesinde herhangi bir sakınca olmayıp yalnız onların nasıl ele alınacağı hayati bir roldedir. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri de duyarlılık gerektiren bir içeriğe sahip olduğundan dolayı söz konusu hassasiyetleri gözetmelidir. Kaldı ki hiçbir çocuk kitabının bu iki uyarı aleyhine bir içerik taşıması doğru değildir.

Şirin (2006b)’in belirttiği üzere şiddet üreten ve şiddetin küreselleştiği bir dünyada çocuklar da yetişkinler gibi şiddetin bütün türlerini tanıyarak büyümektedirler ve küresel şiddetten çocukların korunması, sözleşmelere rağmen henüz gerçekleşmemiştir. Dağlıoğlu ve Çamlıbel Çakmak (2009)’ın da dikkat çektiği üzere son yıllarda yapılan araştırmalara göre yayın, medya ve bilgisayar ortamlarındaki şiddet içerikli görüntü ve haberler çocukların içlerindeki şiddet dürtüsünü harekete geçirmekte hatta onları başkalarına yönelik şiddete karşı duyarsızlığa itmekte ve saldırgan davranışların artışına sebebiyet vermektedir. Yılmaz ve Destegüloğlu (2019) ise bu durumun araştırmacılar tarafından dile getirilmesine rağmen uygulamada göz ardı edildiğini çeşitli örneklerle ortaya koymaktadır. Yaşanan bu katı gerçeklik, edebiyat veya çocuk edebiyatı bağlamında insani ve vicdani duyarlılığın lehine çevrilebilecek bir mücadeleyi gerektirmektedir. Bulut (2018)’un işaret ettiği şekilde, çocuklar için yazılmış nitelikli kitapların onları bazı hassas konularda eğitme, bilgi sahibi kılma ya da farkındalık geliştirmelerini sağlamada ne denli işlevsel olabileceği de bu duyarlılıkla kaleme alınmış yapıtlar aracılığıyla görülebilir. Alptekin (2018a), aynı duyarlılığın bir sonucu olarak zor zamanlar için hassas kitapların olmasını olumlu bir durum olarak karşılar. Bu nedenle mültecilik temalı çocuk kitapları, söz konusu şiddet olayları ve duyarlılık konular bağlamında, katı gerçekliğin karşısında insanı ve insanlığı iyi örnekler üzerinden yücelten ve savunan bir tavra sahiptir, denilebilir. Saracoğlu (2018), Güzin Öztürk’ün *Kuş Olsam Evime Uçsam* adlı mültecilik temalı çocuk kitabı hakkında şiddetin yakın çekim plana buyur edilmeden ancak gerçekliğini hissettirecek mesafede sunulduğunu söyler. Öztürk (2017) de son yıllarda yaşanan savaş ve göçlere bağlı ölüm hadiselerine dikkat çeker ve örnek olarak sunduğu çocuk kitaplarının mülteci çocukların ruhunda açılan yaraları konu edindiğini söyler. Atalay (2019), Türk ve Fransız çocuk edebiyatı eserlerinde göç olgusunu örnek eserler üzerinden inceleyerek yazarların anlatımda çeşitli yöntemlere başvurduğunu belirtir. Bu yöntemleri, çocuk okurlar için göçün barındırdığı ağır ve karmaşık yapıların çözülmesine bir kolaylık sağlaması bakımından ele almak mümkündür. Söz konusu örnek kitaplar ve tespitler çerçevesinde, mültecilik temalı çocuk kitaplarının duyarlılık konuların ele alınmasındaki gerekliliği ve hassasiyetleri barındırdığı söylenebilir.

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çocuğa Görelilik İlkesi

Çocuk edebiyatında çocuğa görelilik ilkesi, çocuk eserlerinde niteliği belirleyen önemli bir ilke konumunda değerlendirilir. Nitekim Şimşek (2014), çocuk duyarlılığını yitirmemiş her yaştan yetişkin yazar, çizer ve şairin kurduğu çocuk edebiyatının temel kaygısının kullanılan dil ve seçilen temalar bakımından çocuğa görelilik ilkesi olduğunu belirtir. Mültecilik de yeryüzünde önemli bir konu olarak hem çocukları hem de yetişkinleri ilgilendiren boyutlara sahiptir. Çocuğa görelilikte öne çıkan çocuk duyarlılığı ile mültecilik temasının üzerine eğildiği temel insani hassasiyetler, çocuğun dünyasında ortak bir zeminde buluşabilir. Fakat bu buluşmanın anlamlı ve sağlıklı olması için pedagojik ve estetik ilkelerden asla ödün verilmemelidir. Süphandağı (2017), çocuk eserlerinde dolaylı anlatımın önemine işaret eder ve tema-konu ayrımı yaparak metnin sanat değerini bu dengeyi sağlamış olmakla ilişkili görür. Mesajı doğrudan söyleyen bir metin ile dolaylı anlatan bir metnin öğreticiliği ve kavratıcılığı arasında büyük fark olduğunu belirtir. Bu nedenle mültecilik temalı çocuk eserlerinin çocuğa göre olması için söz konusu dolaylı anlatıma uygun bir özellik göstermesi gerekir. Aksi takdirde can yakıcı olayların çocuklara çıplak bir şekilde sunulmasının travmatik etkiler göstereceği söylenebilir. Her ne kadar çocuklar, bu konuya çeşitli ortamlarda ve boyutlarda tanık olsalar da çocuk eserinden bu dışsal olumsuzlukları asgari düzeyde de olsa giderecek bir etki göstermesi beklenir.

Şirin (2006a)'e göre bir edebî eser, çocuk bakışını başarıyla yansıtıyorsa çocuğa göredir. Bu doğrultuda mültecilik temalı çocuk eserlerinin çocuğun ilgisini hangi yönlerden ve nasıl çekeceğine dair eleştirel bir yaklaşım sergilenebilir. Fakat çocuğa görelilik ve mültecilik temasını bir araya getiren zorunlu koşullar söz konusudur. Çocuk edebiyatı, bu anlamda hem okur olarak çocukların toplumsal duyarlıklarını artırır hem de onları hayata hazırlar. Öte yandan mağdur kesimler ve çocukların acılarını anlamak, dindirmek gibi hususlarda iyileştirici etkiler gösterir. Çocuğa görelilik ilkesi, konuların sınırlandırılmasını veya çocuktan kaçırılmasını değil, doğru içerik ve anlatım unsurlarıyla çocuk duyarlılığına sunulması anlamlarını taşır. Mültecilik temalı çocuk eserleri de bu bağlamda herhangi bir sınırlandırma yerine doğru içerik ve anlatım unsurları taşımak zorundadır. Bu sayede çocuğa görelilik ilkesine uygun bir değere kavuşacaktır. Aslan vd. (2016) de bunu destekleyecek bir yaklaşımda bulunur:

Dünyadaki mülteci hareketleri de barış içinde yaşayan topluluklardaki çocukların savaşın zorluklarını, savaşı yaşayan diğer çocuklardan öğrenme olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle çatışma ve savaş hakkında konuşmak, çocuklara savaşı ve şiddeti tanıtmak olarak görülemez, aksine bu tür konuşmalar savaşın tartışılması, açıklanması ve neyin doğru olduğunun öğretilmesi için bir olanak yaratır (s. 18-19).

Altunbay ve Çakır (2018), savaşın günümüz dünyasındaki yeri ve insan psikolojisine, özellikle de çocuklara olan olumsuz etkisine işaret ederek savaş ve göç gibi konular etrafında gelişen çocuk kitaplarının koruyucu ve hayal gücünü destekleyici nitelikte olması, çocuk gelişimini olumsuz etkileyecek unsurlara yer vermemesi gerektiğine işaret eder. Bu doğrultuda mültecilik temalı çocuk kitaplarında hem olması gerekenler hem de hassasiyet durumları, çocuğa görelilik ilkesinin konumu ve sınırlarını belirlemektedir.

Felah Kitap (2018) tarafından yapılan bir haberde, İngiltere Sanat Konseyi tarafından finanse edilen bir araştırmanın sonuçlarına yer verilir. Habere göre araştırmada siyahi, Asyalı ve tüm azınlık grupları için kısaca BAME ifadesinin kullanıldığı ve araştırmacıların “BAME karakterli kitaplarda, sadece onların yaşadığı acılar söz konusu olduğunda mı kitaplarda temsil edilmeli?” gibi sorulara cevap aradığı geçmektedir. Bu doğrultuda araştırmayı yöneten Farrah Serroukh’un dengeli bir tutum sergileyerek bu kitaplara da ihtiyaç olduğu ama çocukların kendilerini sadece bu konularda temsil eden kitapları okumaması, daha geniş çaplı konularla ilgilenen kitapların yazılması, azınlık kökenli insanların da diğer herkes gibi hayatlarının olduğunun farkına varılması gerektiği yönünde ifadelerine yer verilmiştir. Söz konusu haberin ilgili araştırma doğrultusunda işaret ettiklerinin mültecilik temalı çocuk eserleri ve çocuğa görelilik ilkesi ile irtibatı kurulabilir. Nitekim raporda ötekilere karşı farkındalık kazanmaya işaret edilmiş, olumsuzlukların giderilmesinde herkesin çaba göstermesi “zorunlu bir eylem” olarak yer almıştır (Akt., Felah Kitap, 2018). Bu zorunluluğu, mültecilik temalı çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğa görelilik ilkesi çerçevesinde bir meşruiyet durumunun bulunduğu yönünde okumak mümkündür.

Çocuğa görelilik ilkesi, çocuğun birçok özeliğini dikkate almakla birlikte özellikle yaş seviyesine uygunluğu da gözetir. Mültecilik temalı çocuk kitaplarının içeriğine ve yayın evlerinin sunduğu tanıtıcı bilgilere bakıldığında, hem erken yaşlar hem de ergenlik dönemi için bu eserlerin uygun özellikler taşıdığı söylenebilir. Erken yaşlarda genellikle kısa hikâyeler ve yalın kurgular söz konusu iken ileri yaştaki çocuklar için uzun hikâyeler ve romanlar ağırlık kazanmaktadır. Aynı doğrultuda eserler biçimsel, görsel ve dilsel özellikleri açısından bazı farklılıklar gösterir. Bu bakımdan mültecilik temalı çocuk kitaplarının yaş seviyelerinin gerekleri gözetildiğinde çocuğa görelilik ilkesine uygun olabilecekleri söylenebilir.

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çocuk Gerçekliği

Çocuk edebiyatı ve mültecilik teması, çok yönlü bir ilişki durumunu gerektirir. Bu konuda önemli hususlardan biri çocuk gerçekliğidir. Çer (2016a), çocukların dil ve anlam evrenleri, yaşam deneyimleri, bakış açıları, doğaları, ilgi ve gereksinmelerinin çocuk

gerçekliği hakkında ipuçları sunduğunu söyler. Ona göre toplumsal ve kültürel etkinin boyutu ne olursa olsun çocuğun kendine özgü gerçekliği yadsınamaz. Bunu dikkate almayan ve böyle bir kaygıyı gütmeyen çocuk kitabı, çocuk gelişimini olumsuz etkilemektedir. Mültecilik temasının ilk bakışta bu özelliklere uzak, yaşamsal gerçekliği ağır basan bir boyut taşıdığı açıktır. Fakat temanın bu özellikler çerçevesinde yapılandırılacak bir bakış açısının ürünü olarak sunulması, olası riskleri giderecek dengeyi yakalanmasına imkân tanır. Bu sayede mültecilik temalı çocuk kitaplarının çocuk gerçekliğini aşan örneklerle dönüşebilme ihtimali ortadan kalkar. Bu noktada ilkelerden, iç dinamiklerden hareketle dışsal unsurların çocuk dünyası içinde anlamlı bir yapıya kavuşması mümkün hâle gelir. Neticede çocuk gerçekliğine uzak bir konunun çocuğun dünyasına yakınlaştırılması veya onda bir karşılık uyandırması içeriksel ve biçimsel bir kıvamı zorunlu kılar.

Sever (2017), çocuğa göre eserler vermek isteyen her sanatçının çocuk gerçekliğine öncelikle inanması ve bu çerçevede yazmanın büyük bir sorumluluğu gerektirdiği üzerinde durur. Ayrıca çocuklarda insanca duyarlıklar ve düşünceler oluşturabilmek, onlara seslenebilmek, düşünceleri paylaşmaya dönük alçak gönüllülüğü yansıtabilmek, çocuğa tepeden bakmamak, içten bir iletişime girmeye gönüllü olmak, içtenlik ve çocuğu bir denek olarak görmemek gibi hususları vurgular. Bu yaklaşımın anlatım özelliklerinin önemine dikkat çektiği görülür. Dolayısıyla bir çocuk eserinde, çocuk gerçekliğinin herhangi bir tematik sınırlamadan ziyade söz konusu özelliklerle sağlanabileceği anlaşılmaktadır. Mültecilik temalı çocuk kitaplarının da bu özellikleri taşımakla çocuk gerçekliğinin sınırları içerisinde kendine bir yer edindiği söylenebilir.

Mültecilik temalı çocuk kitapları, genel anlamda toplumsal sorunlar ekseninde değerlendirilecek bir nitelik taşır. Dilidüzgün (2018), sorun odaklı kitapları gerçekçi çocuk kitaplarının alt türü olarak görür. Bu doğrultuda aile çatışmaları, iletişimsizlik, kent yaşamı, toplumsal gruplaşmalar, okul ve meslek yaşamına ilişkin sorunlar yanında; engellilik sorunu, ölüm, çevre bilincinin uyandırılması, aile çatışması ve iş yaşamının çocuklar üzerindeki etkileri, çocuk edebiyatında toplumsal ve politik yaklaşımlara dikkat çeker. Özellikle 1970’li yıllardan sonra Batılı ülkelerde bu temaların işlendiğini belirten yazar, çocuklar için sakıncalı, tabu sayılan bu tür öykülerin çocuğun korkmasına, içine kapanmasına neden oluşturmayacağını; tersine günlük hayatta yaşadığı olayları daha gerçekçi bir yaklaşımla anlayabileceğini savunur. Ayrıca Türkiye’den kimi yazarların bu tür kapsamına giren eserler verdiklerini fakat sonuç itibarıyla duygusallığı aşamayarak çocukta acıma duygularının gelişimine neden olduğunu ileri sürer. Mültecilik temalı çocuk kitaplarının da acıma duygusu oluşturmadan yaşanan problemlerin üstesinden gelinecek bir bakış açısı ve iyimserlik taşıması

gerekir. Temanın gerçekçi boyutu ve doğal yapısı, ancak söz konusu kritik fark gözetildiğinde çocuk gerçekliğine uygun bir hâl alabilir.

Günyüz (2012) Temple'ın çocuk edebiyatı türleri içinde gerçekçi edebiyatın çocukların kendi yaşamlarının gerçeğine en yakın olan edebiyat türü olduğu fikrine işaret eder. Bunun nedenini, çocukların kendilerini yalnız hissetmemeleri, yaşamdaki seçenekleri fark etmeleri, olaylara ve durumlara karşı koyma yöntemlerini öğrenmeleri, empati kurmaları, farklı yaşam biçimlerini fark etmeleri, hayattan zevk almaları ve kendilerinin edebiyattaki yansımalarına şahitlik etmelerine bağlar. Mültecilik temalı çocuk kitaplarının pek çok açıdan bu özellikleri içerdiği görülmektedir. Bulut (2018) da yaptığı çalışmada okurun duygularını sömürmeden, empati kurabilmesi için gerçekçi ancak çocuk gerçekliğini de göz önünde bulunduran bir yaklaşımla mülteci kimliğinin sunulmasını, yapıtın niteliğine ve amacına önemli katkısının olduğuna dikkat çekmiştir.

Süphandağı (2017), metnin gerçeklik içermesini, okuyucunun metinde anlatılanları kendi deneyimleriyle örtüştürebilmesine bağlar. İnsan tecrübe etmediği ve gerçekliğini bilmediği bir şeyin yerine kendini nasıl koyabilir, sorusunu haklı olarak sorar. Tecrübeyi çocuklar için de söz konusu eder ve var sanılan bir çocuk üzerinden hareket etmenin doğru olmayacağını savunur. Çocuk edebiyatında mültecilik teması ve çocuk gerçekliği bağlamını, bu yönde tartışmak mümkündür.

Mültecilik temalı çocuk kitaplarının çoğunlukla mültecilere dönük bir algı ve empati durumunu yokladığı görülmektedir. Her ne kadar bu eserleri, mültecilerin kendilerinin okuma durumu söz konusu edilebilse de asıl muhatapların mülteci olmayan çocuklar olduğu aşikârdır. Dolayısıyla çocukların mültecilik deneyimine bütüncül anlamda uzak oldukları söylenebilir. Fakat bu konuda birçok çocuğun farklı ortamlarda mültecilere ilişkin çeşitli deneyimler yaşadığı veya yaşantılara tanık olduğu görülmektedir. Bu açıdan temayı işleyen eserlerde kurgu ve bakış açısı gibi imkânlar ve çocuğa görelilik ilkesi eliyle çocukların konuya iştirak etme durumlarının mümkün olduğu söylenebilir.

Edebiyatın gerçek gücünün farklı yaşantılara okuyucuyu çekmesiyle belirttiği söz konusu edildiğinde, mültecilik temalı çocuk kitaplarının dolaylı olarak çocukların deneyimlerini yoklayacağından bahsedilebilir. Öte yandan çocukların deneyimlediği bir olayın anlatıma dayalı olumsuzluklardan dolayı çocuk gerçekliğine uzak kalması da tersinden bakıldığında muhtemeldir. Çer (2016b), bir metnin çocuk gerçekliğini ne kadar yansıtırsa yansıtın buna engel olacak bazı durumlara da işaret eder. Bunları çocuğun metinde geçen kurmaca dünyaya ortak olamaması, metnin anlamına götürecek uygun ipuçlarını bulamaması, sezinleme ve duyumsama yerine öğretici ve belletilere takılması ve söz değerleri arasındaki

anlam boşluklarını tamamlayamaması olarak sıralar. Bu doğrultuda mültecilik temalı çocuk eserlerinde deneyimin daha çok anlatıma bağlı imkânlar eliyle sağlanacağı söz konusu edilebilir.

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çok Kültürlülük

Çocuk edebiyatında mültecilik temasına belirginlik kazandıran temel kavramlardan biri çok kültürlülüktür. Mültecilik, kavramsal anlamda daha çok yasal bir statü ve yolculuk durumunu akla getirirken çok kültürlülükte karşılaşma durumu ve bir arada yaşama deneyimlerine bağlı olarak süreç ön plana çıkar. Mültecilik temasını ele alan çocuk eserlerinde de genel olarak yaşanan sıkıntılar, yolculuk halleri ve varılan yerlerdeki yaşam deneyimlerinin konu bütünlüğünü sağladığı söylenebilir. Dana ve Lynch Brown (1993), çok kültürlü çocuk edebiyatının okuyucunun farklı kültürel ortamları deneyimlemesine, kültürel çeşitlilik hakkında anlayış ve takdir geliştirmesine ve çocukların duygu ve düşüncelerini kavramasına olanak sağladığını belirtir.

Omar ve Dan (2017), çok kültürlülüğün toplumdaki bireylerin adaletsiz sosyal koşullardan kurtulmaları için farklılıkların ve hegemonik eylemlerin önemini vurgulayan bir terim olduğunu belirtir. Kavramı, toplumlar için bir engel olarak görmemek gerektiğini ve hem çok kültürlülük hem de çok kültürlü edebiyattan bahsetmek için “eritme potası” metaforunun çıkış noktası olduğu üzerinde durur. Fakat kültürlerin ve kimliklerin eritilmesine mesafeli duran ve farklı çıkış noktalarını yoklayan yaklaşımlar da söz konusudur. Touraine (2002), göç sorununa yönelik iki çözüm önerisinden bahseder ve her ikisinin de çok kültürlü anlayışa uzak olduğunu dile getirir. Bunların ilkinin benzeştirme (asimilasyon), diğerinin toplum içinde ayrı örgütlenme biçimleri olduğunu ve benzeştirmenin özel kültürleri eritme, ayrı örgütlenmenin ise iletişime kapalılık sorununu doğurduğunu, eşitsizlik ve ayrımcılıkla sonuçlandığını kaydeder. Buna karşın çok kültürlü toplumu, farklı kültürlerin karşılaşması olarak algılamak yerine, farklı kültürleri bireylerin yaşam deneyimleri ve tasarılarında yeniden birleştirme yollarında aramak gerektiğini savunur.

Destebaşı ve Karabuğa (2013)’nın dikkat çektiği üzere kültürel sınırların giderek belirsizleştiği bir dünyada çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin üstlendiği rol de farklı bir boyuta ulaşmıştır. 20. yüzyılda dünya savaşları neticesinde göçlere bağlı olarak çok kültürlü, global dünyanın eserlerinin ön plana çıktığını belirten Ural (2007), bireysellik ve mutlak özgürlük anlayışının benimsenmesi ve savaşların yıkımı sonucu çok sayıda insanın farklı yerlere göç etmesiyle farklı bir dünyanın belirmeye başladığını dile getirir. 1962’de ABD’de yayımlanan Ezra Jack Keats’ın *Karlı Bir Gün* adlı resimli kitabının bu anlayışın ilk örneklerinden biri olduğunu ifade eder. Çünkü kitabın kahramanı, alışlagelen

Amerikalı çocuk yerine Afrika kökenli siyahi bir Amerikalı çocuktur. Daha sonra Avrupa ve Asya kökenli çocukların da çok sayıda kitapta yer aldığını ve böylece birçok ülkenin çocuk edebiyatına göçmen tipinin yerleştiğini söyler. Mültecilik temalı çocuk kitaplarının bugün daha yaygın bir hâl aldığı söylenebilir. Amos (2018), siyasi algı ve anlayışların olumsuzluğuna karşın çocuk edebiyatı dünyasında 2015'te yeni bir akımın başladığını ve bunun her yıl giderek arttığını dile getirir. Ona göre bu akım, çoğu çocuklardan oluşan milyonlarca sivilin Suriye, Afganistan ve Irak'taki savaştan ve çatışmalardan kaçmasıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük mülteci krizinin yansımasıdır. Ayrıca bu kitapları tetikleyen bir diğer hususun ise Orta Amerika'daki şiddetten ABD'nin güney sınırına doğru kaçan ve yanlarında kimsesi bulunmayan çocuklar olduğuna dikkat çeker. Bu kitapların içeriği hakkında ise çoğunun yaşanmış hikâyelere dayanması; bir çocuğun bakış açısından savaşın, şiddetin ve yaşanan travmanın konu alınması; tehlikeli deniz yolculuklarından kaçakçılarla karşılaşmalara, İslamafobiyi ya da yeni bir ülkede onları bekleyen bağnaz görüşlerin üstesinden gelmeye kadar her şeyin ele alınması hususlarına değinir.

Bulut (Akt., 2018), Short'tan edebiyat yoluyla çocukların başka kültürler hakkında turist bakış açısıyla edinilmiş yüzeysel bilgilerin ötesine geçme fırsatını yakaladığını; eserlerde yer alan başka kültürlerin yaşamlarına ilişkin ayrıntıların çocuklar için hem bir ayna hem de başka kültürlerle açılacak bir pencere rolü oynadığını aktarır. Korkmaz (2017), çocuk kitaplarında bu konuların ele alınmasının önceliğine dikkat çeker. Farklılıkların zenginliğini, çok kültürlülüğü, eşitliği ve paylaşımı savunan; zor durumda olanla dayanışmayı özendiren; ayrımcı değil kucaklayıcı; sınırlara değil insanlığa güvenen bir çocuk edebiyatının çözümün bir parçası olduğunu savunur.

Tutum Kavramı ve Mültecilere Yönelik Tutumlar

Tutum, birçok disiplinin ilgi alanına girdiği için farklı özelliklerin öne sürülebileceği bir değişkenlik gösterir. Kavram, genel olarak bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye ilişkin sahip olduğu tepki eğilimini; başka bir deyişle bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi olarak tanımlanabilir (İnceoğlu, 2010). Bunun dışında tutumların ideoloji veya kanaat oluşumunu etkileyen bir değerler bütünü, bir vaziyet alış olarak karşılandığından da söz etmek mümkündür (Güney, 2011).

Tutum, kavramsal anlamda birçok boyuta sahip olup çeşitli özellikler göstermektedir. Tutumu oluşturan öğeler zihinsel, duygusal ve davranışsal olup bunlar arasında bir iç uyum ve örgütlenme, yani eşgüdüm vardır; bu uyum olmadığı sürece tutumdan bahsetmek mümkün değildir. Başka bir deyişle bunlar birbirinin tamamlayıcısı konumundadır (Çöllü & Öztürk,

2006; İnceoğlu, 2010; Güney, 2011; Demirtaş Madran, 2012; Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2018; Robbins & Judge, 2013).

Maxwell (2011), tutumların bazen gizlenebileceğini ama çoğunlukla kendini gösterme eğilimi taşıdığını söz konusu eder. Smith ve Terry (2016) de açık ve örtülü tutumları söz konusu ederek bireylerin bilinçli şekilde haberdar olduğu ve bir ankette tutumlarını açık bir şekilde ifade etmeleri istenerek ölçülebilen açık tutumların aksine, örtük tutumların tutum nesnesine karşı otomatik olarak harekete geçtiği ve kontrol süreçleriyle engellenmediği müddetçe davranışa rehberlik ettiğinin varsayıldığını bildirir.

Tutumlar, bireysel ve toplumsal ilişkilerde önemli bir yer tutar. Bu nedenle kavram, birçok disiplinin dikkatini çekmiş ve çeşitli araştırmalara konu edilmiştir. Psikolojiden sosyolojiye, siyaset biliminden pazarlamaya ve iletişim bilimlerine kadar birçok alanda üzerinde durulan tutumları önemli kılan şey, bireysel ve toplumsal anlamda anahtar bir rolde bulunmasıdır (Demirtaş Madran, 2012). Tutumların önemi hakkında Maxwell (2011), çeşitli ilkeler sıralar. Buna göre tutumların yaşama nasıl yaklaşıldığını ve insanlarla ilişkileri belirlediği; çoğu kez başarı ve başarısızlık arasındaki tek farkın tutum olduğu; bir işin başlangıcındaki tutumun o işin sonucunu diğer her şeyden fazla etkileyeceği; tutumun sorunları imkânlara dönüştürebileceği; tutumun bireylere son derece olumlu bir bakış açısı kazandırabileceği dikkat çektiği hususlardır.

Çeşitli sebeplere bağlı olarak yurtlarını terk etmek zorunda kalan mültecilere yönelik farklı tutumlar söz konusudur. Mülteciler tarafından geçilen ve varılmak istenen yerlerin özellikleri, bu yerlerde nasıl bir siyasi ve ekonomik iklimin hâkim olduğu, buralarda geçici mi yoksa sürekli mi kalacakları gibi hususlar onlara yönelik tutum ve davranışların şekillenmesinde etkilidir. Ayrıca mültecilere yönelik tutumların yetişkinlerden çocuklara, yöneticilerden siyasi partilere, kent sakinlerinden işverenlere kadar birçok kişi ve kesimde farklılık içerdiği bilinmektedir.

Göçmenlerin ve onlara yönelik uygulanan politikaların ülkede yaşayan tüm gruplar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olduğuna değinen Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018), halkın göçmen algısının göçmenlere yönelik tutumların belirlenmesinde rol oynadığı gibi göçmenlerin tutumlarının da halkın tutumlarının oluşmasına katkıda bulunduğunu söyler. Bu yönüyle mültecilere yönelik tutumlarda belirleyici olan tek bir etkenden bahsetmek mümkün değildir. Üstelik söz konusun tutumlar, bir etkileşim sürecinin ürünü olarak oluşmakta veya değişmektedir. Mültecilere yönelik başlangıçta olumlu olarak görülen tutumların zamanla olumsuz bir hâl alması veya tersi bir durumun gerçekleşmesi muhtemeldir. Özellikle Suriye'deki sıcak çatışma ve siyasi belirsizlikten dolayı Türkiye'ye

uzanan kitlesel göçün mültecilere yönelik tutumlarda etkili olduğu müşahade edilmektedir. Bu yönde tartışmaların olduğu ve bunların mülteciler lehine veya aleyhine olacak şekilde yeni tutum ve davranışları doğurduğu da söylenebilir. Nitekim Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar (2018), tutumların oluşumunun tutum objesiyle doğrudan deneyim, sosyal çevre veya medyanın etkileriyle sağlandığını belirtir. Türkiye’de mültecilik meselesinin son yıllarda hem doğrudan deneyim hem de sosyal çevre açısından bir hayli somut bir hâl aldığı görülmektedir. Medyada ise mülteciliğe yönelik haberlerin, tartışma programlarında Suriye meselesiyle ağırlık kazandığı açıktır.

Mültecilere yönelik tutumları belirleyen en önemli hususun onların “öteki” ve “yabancı” olarak konumlandırılmaları olduğunu söylemek mümkündür. Uygur (2018), sosyopsikolojik tutumları grup olgusu çerçevesinde irdeler. Sosyal mesafelerin temelinde yatan ön yargı ve kalıp yargıların oluşumunda iç grup-dış grup olgusunun önem arz ettiğini belirterek kişinin öteki olarak nitelediği farklı grup üyelerine karşı farklı duygular beslediğini ve bu duygu ve tutumların davranışlara dönüşmüş hâlinin ayrımcılık olduğunu söyler. Bu bağlamda mültecilere yönelik tutumları belirleyen asıl unsurların doğal olarak sosyolojik olgular olduğu söylenebilir. Tutumlara etki eden diğer unsurların ise zamanla şekillendiğinden ve bunların doğrudan yaşantılar, politik süreçler, ekonomik etkiler ve bir arada yaşamaya dönük girişimler ve kararlar, yaşanan kent ve ortamlarda mültecilerin sayısı gibi değişken hususlara bağlı olarak oluştuğundan bahsedilebilir.

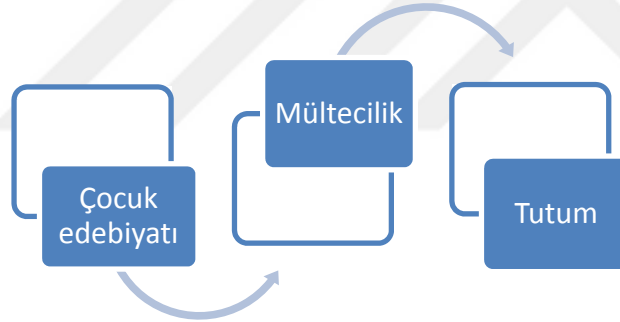
Sevi, Aral ve Aydınli-Karakulak (2016), mültecilerin ve sığınma hakkı almaya çalışan kişilerin dünyanın birçok yerinde çeşitli sebeplerden dolayı olumsuz tutumlara maruz kaldığını belirtir. Mültecilere yönelik tutumlar, sadece öteki veya yabancı olarak konumlandırılanlarla bir karşılaşma durumuyla söz konusu olmaz. Geline yerde ne kadar kalınacağı ve bundan sonraki statüleri de tutumlara etki eder. Uyumlanma ve yaşama katılım durumu ile bunun boyutları, mültecilere yönelik tutumları çok yönlü olarak belirlemektedir. Toplumsal hizmetlerin alınması ve kamuoyunda görünme biçimleri, tutumların kontrolünde önemli etkenlerdir.

Mültecilere yönelik tutumlar, çoğu zaman mültecilerin sorunlarıyla belirginlik kazanmaktadır. Mülteci çocuklar, eğitimlerini bir ölçüde devlet okullarından aldığı için okul ortamında bazı sorunlar yaşamakta ve bu sorunlar onlara yönelik olumsuz tutumlardan kaynaklanmaktadır. Tanrıkulu (2017), bazen istemeden de olsa Suriyeli öğrencilere karşı rencide edici tutumlar sergilenebildiğinden, bu nedenle onlara nasıl davranılması gerektiğine ilişkin bir formasyonun öğretmenlere ve idarecilere de verilmesinden bahseder. Sağlam ve Kanbur (2017), mülteci öğrencilerin sınıflarına uyum sağlayabilmeleri ve yaşadıkları

olumsuzluklardan kurtulabilmelerinin öğretmenlerinin yaklaşımlarıyla, tutumlarıyla yakından ilgili olduğunu belirtip öğretmenlere önemli görevler düştüğünü belirtir. Erdem (2017), yaptığı araştırmada sınıfında mülteci öğrenciler bulunan sınıf öğretmenlerinin öğretim süreci içinde kimi açılardan mesleki gelişim ihtiyacı içinde olduklarını tespit etmiştir. Göktaş (2016), Z kuşağında yer alan mülteci öğrencilerin kültürel iletişim farklılıklarından doğan sorunlara odaklanmış ve bunları ön yargıda bulunma, hoşgöründen yoksun olma, diğer kültürlerle karşı saygı eksikliği, algılama sorunu, yanlış anlamalar, karşı cinsle iletişim kuramama, kendilerini ifade edememe sorunuyla toplumla uyum göstermeme sorunu şeklinde sıralamıştır. Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır (2018) ise yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarına odaklanmış ve öğrencilerin bazı açılardan olumlu bazı açılardan ise olumsuz tutumlara sahip olduğunu belirtmiştir.

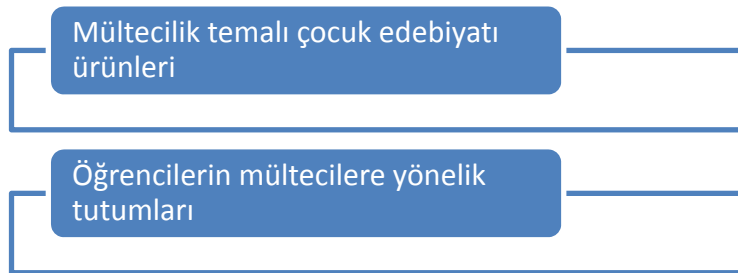
İlgili Araştırmalar

Çalışmanın amacı ve problem durumu doğrultusunda ilgili araştırmalara ulaşmak için temel kavramlar ve bazı ölçütler belirlenmiştir. Bu çerçevede “çocuk edebiyatı”, “mültecilik” ve “tutum” kavramları araştırmada merkezi bir konumdadır.



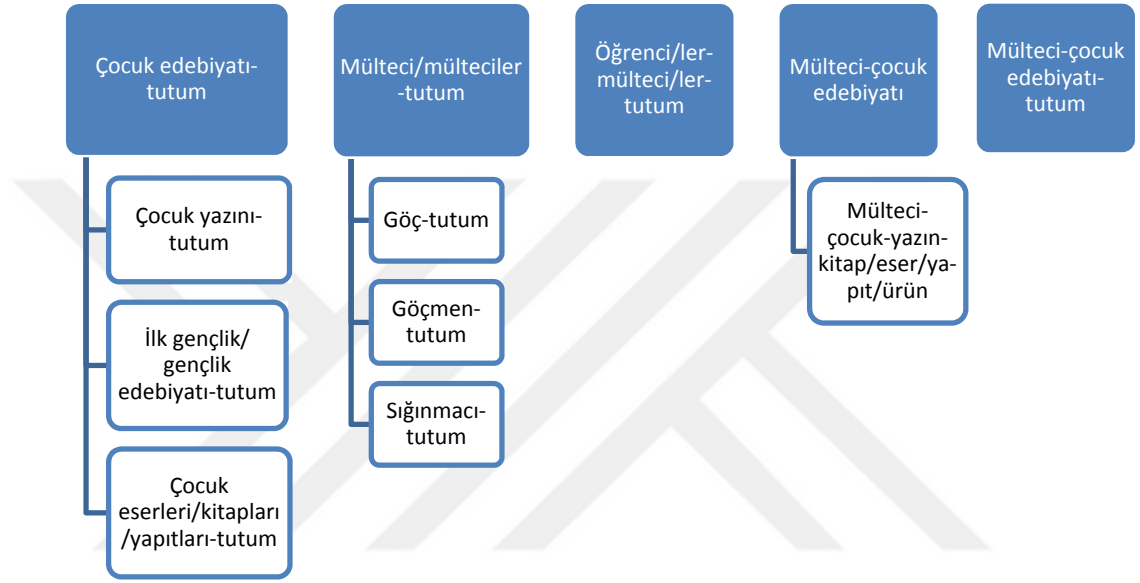
Şekil 1. İlgili araştırmalarda temel kavramlar.

Söz konusu üç kavramın geniş bir disipliner kapsama sahip olması bakımından yalnızca araştırmanın problem durumuna ışık tutacak boyutlarına odaklanılmıştır. Bu üç kavramın buluştuğu noktada “mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri” ve “öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları” ilgili araştırmalar için iki ana ölçüt olarak belirlenmiştir.



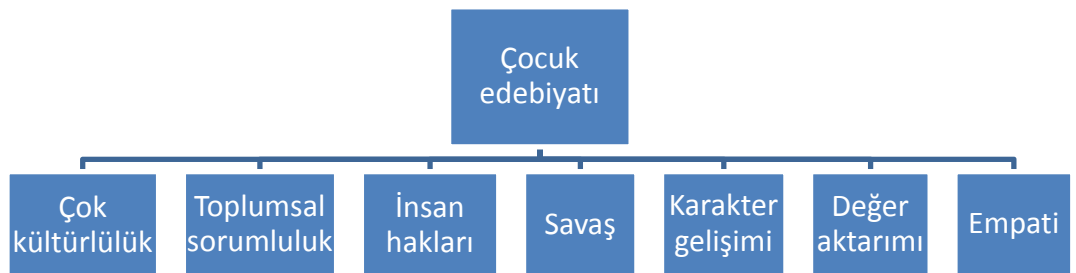
Şekil 2. İlgili araştırmalar için belirlenen temel ölçütler.

Yapılan alanyazın taramasında ise “çocuk edebiyatı ve tutum”, “mülteci/mülteciler ve tutum”, “öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları”, “mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri”, “mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve tutum” şeklinde kelime, kelime grubu ve kelime eşleşmeleri esas alınmıştır. Ayrıca mültecilikle sıkı bir ilişkisi bulunan “göç”, “göçmen” ve “sığınmacı”; çocuk edebiyatıyla eş anlamlı olarak kullanılan “çocuk yazını”, bu kavramla ilişkili “ilk gençlik/gençlik edebiyatı”; çocuk edebiyatı ürünüyle eş veya yakın anlama gelecek “çocuk eserleri”, “çocuk kitapları” ve “çocuk yapıtları” kelimeleri de “tutum” kavramıyla eşleştirilerek alanyazında taranmıştır.



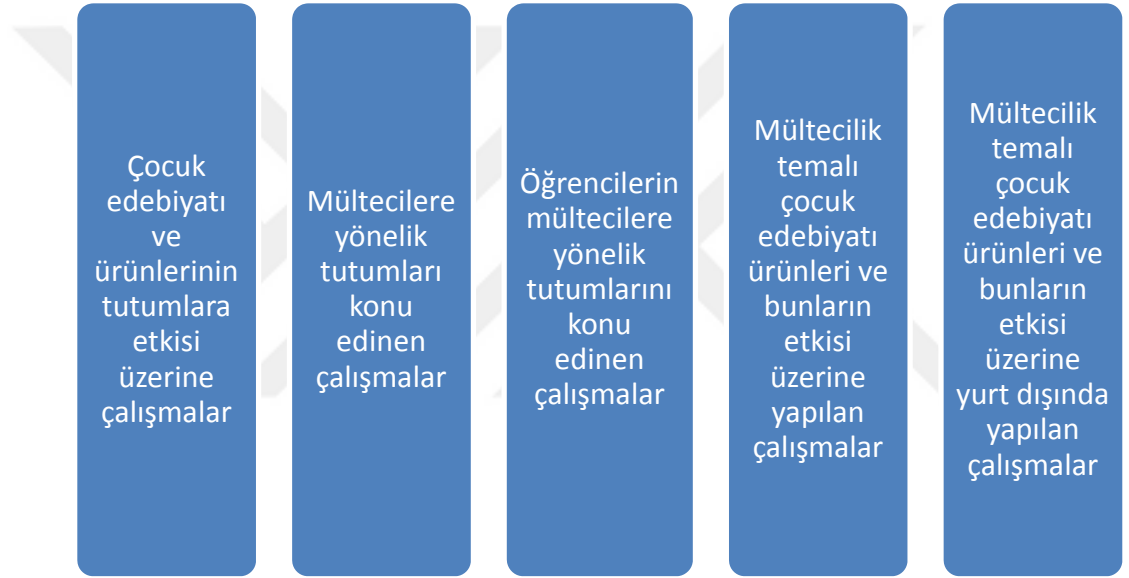
Şekil 3. İlgili araştırmalarda alanyazın taramasında başvuru kelime, kelime grubu ve kelime eşleştirmeleri.

İlgi durumuna göre çocuk edebiyatında çok kültürlülük, empati, toplumsal sorumluluk, insan hakları, savaş, karakter gelişimi, değer aktarımı gibi kavramlara yönelik araştırmalara ve mültecilik temalı çocuk edebiyatı kitaplarını tanıtan çalışmalara da bakılmıştır. Bunların dışında araştırmada çocuk edebiyatı ve işlevi, Türkçe öğretimine ve disiplinler arası bağlama yönelik dolaylı ilgilerin kurulmasını sağlayacak çalışmalar da değerlendirilmiştir.



Şekil 4. İlgili araştırmalarda dikkate alınan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ile ilişkili olan diğer kavramlar.

Çalışmanın problem durumu doğrultusunda ulaşılan araştırmalar konularına ve yöntemine göre tasnif edilmiş ve bunların ilgi durumlarına bakılarak bir derlemeye gidilmiştir. Derleme sonucunda “çocuk edebiyatı ve ürünlerinin tutumlara etkisi üzerine çalışmalar”, “mültecilere yönelik tutumları konu edinen çalışmalar”, “öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen çalışmalar”, problem durumunu doğrudan ilgilendiren “mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisi üzerine yapılan çalışmalar” ile “mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisi üzerine yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar” başlıkları oluşturulmuştur. İlgili araştırmalarda yurt içinde ve yurt dışında yazılmış teorik ve uygulama boyutu olan tezler, makaleler, kitaplar ile yurt içinde yazılmış bildirilere bakılmıştır. Araştırmada 2000-2019 yılları arasında yapılmış çalışmalar dikkate alınmış, ulaşılabilenler kronolojik olarak sıralanmıştır.



Şekil 5. Kapsamına ve konusuna göre ilgili araştırmaların tasnifi.

Çocuk edebiyatı ve ürünlerinin tutumlara etkisi üzerine çalışmalar.

Araştırmanın kavramlarından “çocuk edebiyatı” oldukça geniş bir çalışma alanına sahiptir. Başta Türkçe eğitimi olmak üzere farklı alanlarda kavram hakkında çok yönlü araştırmaların yapıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda çocuk edebiyatı hakkında çeşitli konuları söz konusu eden pek çok kitap, lisansüstü çalışma, makale, bildiri gibi yayına rastlanmıştır. Ayrıca pek çok kurum ve kuruluş tarafından çocuk edebiyatına yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiş; kaynak niteliğinde eserler verilmiştir. “Tutum” ise başta davranış bilimleri olmak üzere eğitim bilimlerinin pek çok alanında araştırmalara konu olan etkin bir kavramdır. Farklı disiplinlerde de araştırmalara konu edildiğini görmek mümkündür. Söz konusu kavramlara yönelik bu çalışmalar, genel bir çerçeve sunduğu için araştırmada bunlardan daha çok kuramsal çerçeveye kaynaklık etmesi bakımından yararlanılmıştır.

Türkçe öğretimi alan yazını ve özellikle çocuk ve ilk gençlik edebiyatı kapsamında bireysel ve toplumsal gelişimi hedefleyen ve bu araştırmanın problem durumuna ışık tutacak yayınlar mevcuttur. Ayrıca “değerler eğitimi” ve “karakter eğitimi” bağlamında yaygın olarak ele alınan birçok değer ve konu, bu araştırmanın problem durumunu açıklığa kavuşturacak destekleyici bir içerik sunmaktadır. Bunlar, genellikle çocuklara yönelik kitapların işlevleri çerçevesinde okurlara olan etkileri konu edinmiştir.

Tablo 1’de “çocuk edebiyatı” ve “tutum” ilişkisini ele alan, bu kapsamda değerlendirilebilecek çalışmalar araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 1. *Çocuk Edebiyatı ve Ürünlerinin Tutumlara Etkisi Üzerine Çalışmalar*

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Öztürk ve Otluoğlu (2002)	Makale	Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi	Ön test-son test kontrol gruplu deneme modeli (Nicel)	Testler, anket	t testi, Pearson çarpım momentler korelasyon katsayısı
2	Yaydırgan (2008)	Yüksek lisans tezi	Grup rehberliği yoluyla empatik beceri geliştirmede edebi eserlerin kullanımı	Ön test-son test kontrol grup deneysel desen (Nicel)	Ölçek, Kişisel bilgi formu	Mann Whitney-U testi, Kruskal Wallis-H testi, Wilcoxon eşleştirilmiş çiftler işaretlenmiş sıra sayıları testi
3	Karatay (2011)	Makale	Karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımı	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
4	Akyol (2011)	Yüksek lisans tezi	İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi	Ön test-son test kontrol gruplu deneme modeli (Nicel)	Ölçek	t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA)
5	Yazıcı Demirci (2011)	Yüksek lisans tezi	Konuşan resimli hikaye kitaplarının çocukların tutumları üzerindeki etkisinin araştırılması	Ön test-son test kontrol grup deneysel desen (Karma)	Tutum anketi, gözlem formları	Eşleştirilmiş örneklem t testi, Bağımsız örneklem t testi, Mann Whitney-U testi
6	Yumru (2012)	Makale	Özerk benlik duygusu ve çocuk edebiyatı	Belirtilmemiş iş (Nitel)	Belirtilmemiş	Betimsel Analiz
7	Erkan ve Aykaç (2014)	Makale	Samet Behrengi’nin kitaplarıyla kurgulanan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin yazma becerisi ve tutumlarına etkisi	Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel (Nicel)	Ölçek, Likert tipi ölçek	Pearson korelasyon katsayısı, t testi
8	Dalboy (2014)	Yüksek lisans tezi	Çocuk edebiyatı eserlerinin okumaya yönelik tutuma etkisi	Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen (Nicel)	Likert tipi ölçek	Wilcoxon sıra işaretler testi, Mann Whitney U

Tablo 1. (devamı)

9	Akyüz (2014a)	Yüksek lisans tezi	Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların eşduyumsal eğilimine etkisi	Ön test-son test uygulamalı deneysel model (Nicel)	Ölçek	Çok yönlü varyans analizi, t testi
10	Akyüz (2014b)	Makale	Çocuk edebiyatı yapıtları ve eşduyum eğilimi	Ön test-son test uygulamalı deneysel model (Nicel)	Ölçek	Çok yönlü varyans analizi, t testi
11	Demir, Bıçakçı, Bostan ve Güneş (2019)	Makale	Çocuk kitaplarının çocukların başarı, mutluluk ve başkalarını anlama kavramlarına bakışları açısından incelenmesi	Belirtilmemiş (Nitel)	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	MAXQDA 12 nitel veri analiz programı
12	Dikmen (2019)	Yüksek lisans tezi	Çocukların okuma becerileri, motivasyonu ve tutumlarının şiirsel anlatıma dayalı eserlerle geliştirilmesi	Eylem araştırması (Karma)	Ölçekler, metinler, görüşme, video kayıtları, alan notları	Yanlış analizi envanteri

Tablo 2’de “çocuk edebiyatı” ve “tutum” ilişkisini ele alan, bu kapsamda değerlendirilebilecek yüksek lisans tezi, doktora tezi ve makale düzeyindeki çalışmalara ait frekans (f) değerleri verilmiştir:

Tablo 2. Çocuk Edebiyatı ve Ürünlerinin Tutumlara Etkisi Üzerine Çalışmaların Frekans Değerleri

Araştırma türü	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
	f	f	f	f
Yüksek lisans	3	1	2	6
Doktora tezi	-	-	-	-
Makale	3	3	-	6

İlgili araştırmalara ve frekans değerlerine bakıldığında çocuk edebiyatı ürünlerinin tutumlara etkisi kapsamında değerlendirilebilecek daha çok makale ve yüksek lisans tezi düzeyinde çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Doktora tezi düzeyinde ise herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu kapsamda toplamda 12 çalışmaya yer verilmiştir. Çalışmaların nitel, nicel ve karma yöntemde yapılarak bir çeşitliliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Fakat karma yöntemin diğerlerine oranla daha az olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın hem doktora düzeyinde hem de karma yöntemle yapılması, bu değerler göz önünde bulundurulduğunda bir önem durumu oluşturmaktadır.

Çocuk edebiyatı ve ürünlerinin tutumlara etkisi bağlamında değerlendirilebilecek çalışmalara genel olarak bakıldığında, problem durumları çerçevesinde çocuk edebiyatının

öğrenci tutumlarına olumlu etkide bulunduğu tespit edildiği anlaşılmaktadır. Öztürk ve Otluoğlu (2002), Karatay (2011), Yazıcı Demirci (2011), Yumru (2012), Erkan ve Aykaç (2014), Dalboy (2014), Akyüz (2014a; 2014b), Demir, Bıçakçı, Bostan ve Güneş (2019), Dikmen (2019) bu çerçevede değerlendirilebilecek çalışmalar yapmışlardır.

Çocuk edebiyatı ve öğrenci tutumlarına etkisi kapsamında çok az çalışmanın da araştırmanın amaçlarına ulaşamadığı veya sınırlı bir şekilde ulaştığı görülmektedir. Yayırdıran (2008), araştırmasında problem durumu çerçevesinde beklentilerin aksine anlamlı bir farklılığa ulaşamadığını belirtmiştir. Bu sonuç, araştırmacı tarafından seçilen edebî malzemenin yetersizliği, grubun büyüklüğü ve grupla danışma programının süresine bağlanmaktadır. Akyol (2011) ise araştırmasında deney grubunun lehine bazı değişkenler hariç anlamlı bir farka ulaşıldığını ifade etmiştir.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisinin irdelendiği bu araştırma, söz konusu ilgili araştırmalarla ortak bazı yönleri sahiptir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilere, tutumlarına ve onlara çeşitli beceriler kazandırma noktasında etkisi bakımından benzerlik taşıyan bu çalışma; mültecilere yönelik tutumlar konusunda ise ayrılmaktadır. Bu açıdan araştırma, farklı ve özgün bir niteliğe sahiptir.

Mültecilere yönelik tutumları konu edinen çalışmalar.

Araştırmanın temel boyutlarından biri de mültecilere yönelik tutumlardır. Mültecilik kapsamında ön plana çıkan diğer iki kavram ise “göç” ve “sığınma”dır. Göç ve mültecilik ya da mülteciler ve sığınmacılar meselesinin sosyolojiden eğitime, siyaset biliminden iletişim bilimine dek farklı birçok alanda çeşitli çalışmalara konu olduğu görülmüştür. Bu yönde birçok kitap, lisansüstü çalışma, araştırma ve rapor gibi kaynaklar mevcuttur. Bu kaynaklar, farklı disiplinlerden olmakla birlikte ele alınan mültecilik kavramına dair önemli açılımlar barındırır. Özellikle son yıllarda Orta Doğu’da yaşanan siyasi sorunlar ve çatışmalara bağlı olarak bu kavramlara yönelik çalışmalarda bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Çeşitli alanlarda ve düzeylerde yapılmış bu araştırmalardan bazıları, yetişkinlerin ve çocukların/öğrencilerin mülteciliğe ve mültecilere yönelik tutumlarını konu edinmektedir. Bazıları ise mültecilere yönelik tutum ölçeği geliştirme şeklindedir. Bu araştırmada mültecilere yönelik tutumları, özellikle de öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen çalışmalar ilgili araştırmalar kapsamında yoklanmıştır.

Tablo 3’te mültecilere yönelik tutumları ele alan, bu kapsamda değerlendirilebilecek çalışmalar araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 3. *Mültecilere Yönelik Tutumları Konu Edinen Çalışmalar*

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Özdemir ve Öner-Özkan (2016)	Makale	Türkiye’de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri	(Nitel)	Belirtilmemiş	Transkripsiyon
2	Sevi, Aral, ve Aydınli-Karakulak (2016)	Bildiri	Mültecilere karşı tutumları açıklayan etkenler: Algılanan hastalıklara açık olma değeri ve bilgi düzeyi	Belirtilmemiş (Nicel)	Ölçek, bilgi formu	Belirtilmemiş
3	Sağlam ve Kanbur (2017)	Makale	Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi	Tarama Modeli (Nicel)	Ölçek geliştirme	Açımlayıcı faktör analizi, Kolmogorov-Smirnov testi
4	Kanbur (2017)	Yüksek lisans tezi	İlkokulda görev yapan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının incelenmesi	Tarama Modeli (Nicel)	Kişisel bilgi formu, ölçek geliştirme	Kolmogorov-Smirnov testi, t testi, tek yönlü varyans analizi
5	Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018)	Makale	Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması	(Nicel)	Ölçek geliştirme	Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değeri ve Barlett Sphericity testi, açımlayıcı faktör analizi, Cronbach’s Alpha katsayısı, t testi, doğrulayıcı faktör analizi
6	Uygur (2018)	Yüksek lisans tezi	Suriyeli mültecilere yönelik sosyo-psikolojik tutumların incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği	Alan araştırması (Nicel)	Ölçekler, anketler	Cronbach's Alpha katsayısı, tek örnek Kolmogorov-Smirnov ile Shapiro-Wilk normallik testleri, MannWhitney U, Kruskal-Wallis ve Spearman korelasyon testleri
7	Çiftçi (2018)	Makale	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi	(Nicel)	Anket	Cronbach's Alpha katsayısı, t testi, Varimax rotasyon, Tek yönlü varyans analizi, Tukey HSD, Scheffe ve LCD testleri
8	İlhan (2019)	Yüksek lisans tezi	Yoğun göç alan yerlerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin göçmen çocuklarla olan iletişimlerine dair tutumlarının incelenmesi	Betimsel ve bağlantısal araştırma metodları, tanımlayıcı model (Nicel)	Ölçek, anket	Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk, KMO testi
9	Dolapcı (2019)	Yüksek lisans tezi	Öğretmenlerin çok kültürlü özyeterlik algısı ve okul iklimi ile mülteci öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Tarama modeli (Nicel)	Ölçekler, anket	t testi, Kruskal Wallis, Korelasyon ve çoklu hiyerarşik regresyon analizi

Tablo 3. (devamı)

10	Ayvaz (2019)	Yüksek lisans tezi	Berlin'deki Türk göçmenlerin Suriyeli mültecilere yönelik görüş ve tutumları üzerine bir çalışma: Berlin/ Almanya örneği	(Karma)	Ölçek, demografik bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme formu	SPSS 21 paket programı, MAXQDA2018
11	Sürme (2019)	Doktora	Destinasyonlarda mültecilere yönelik algıların destinasyona yönelik kişilik, imaj, tutum memnuniyet ve davranışsal niyete etkisi	(Karma)	Anket, görüşme	SPSS 21.0, Amos 22.0 istatistik paket programları, içerik analizi
12	Baloğlu Uğurlu ve Akdovan (2019)	Makale	Sosyal bilgiler öğretmenleri perspektifinden mülteci öğrenciler	Durum çalışması (Nitel)	Görüşme	Betimsel analiz
13	Köse, Bülbül ve Uluman (2019)	Makale	Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi	Tarama modeli (Nicel)	Kişisel bilgi formu, ölçek	t testi, ANOVA, Shapiro Wilk, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis

Tablo 4'te mültecilere yönelik tutumları ele alan, bu kapsamda değerlendirilebilecek yüksek lisans tezi, doktora tezi, makale ve bildiri düzeyindeki çalışmalara ait frekans (f) değerleri verilmiştir:

Tablo 4. *Mültecilere Yönelik Tutumları Konu Edinen Çalışmaların Frekans Değerleri*

Araştırma türü	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
	f	f	f	f
Yüksek lisans	4	-	1	5
Doktora tezi	-	-	1	1
Makale	4	2	-	6
Bildiri	1	-	-	1

İlgili araştırmalara ve frekans değerlerine bakıldığında mültecilere yönelik tutumları konu edinen toplamda 13 çalışmanın olduğu, bunların ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi ve makale düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Doktora düzeyine yapılmış 1 çalışma mevcuttur. Çalışmaların genellikle nicel yöntemde yapıldığı, nitel ve karma yöntemle sahip onların az olduğu görülmektedir. Bu araştırma, hem karma yöntemle sahip olma hem de doktora düzeyinde yapılmış olmak bakımından bir önem oluşturmaktadır.

Mültecilere yönelik tutumları konu edinen çalışmalara genel olarak bakıldığında, farklı alan ve düzeylerde yapıldığı anlaşılmaktadır. Sevi vd. (2016), Özdemir ve Öner Özkan (2016), Kanbur (2017), Sağlam ve Kanbur (2017), Özüdoğru, Kan, Uslu ve Yaman (2018), Uygur (2018), Çiftçi (2018), İlhan (2019), Dolapcı (2019), Ayvaz (2019), Baloğlu Uğurlu ve Akdovan (2019), Köse, Bülbül ve Uluman (2019) bu doğrultuda problem durumları

çerçevesinde farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmaların çeşitli değişkenlere bağlı olarak mültecilere yönelik tutumları ve bu kapsama girebilecek durumları gözler önüne serdiği görülmektedir. Bu araştırmanın mültecilere yönelik tutumlarda ilgili araştırmalar ile ortak bir bağı bulunmaktadır. Eğitim alanı içinde yapılmış olan çalışmalar ile de daha yakın bir ilgi durumu söz konusudur. Fakat bu araştırma, çocuk edebiyatı ürünleri çerçevesinde mültecilere yönelik tutumları konu etmek bakımından bir farklılığa sahiptir.

Öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen çalışmalar.

Mültecilere yönelik tutumları araştıran çalışmalardan bazıları, çeşitli düzeylerde öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılmıştır. Bunlar genel olarak tutum ölçeği geliştirme, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarının çeşitli açılardan ele alınması veya karşılaştırılması şeklindedir.

Tablo 5'te öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını ele alan çalışmalar araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 5. Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarını Konu Edinen Çalışmalar

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017)	Makale	Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi	(Nicel)	Ölçek geliştirme	Kaiser-Meyer Olkin ve Bartlett Küresellik Testi, açımlayıcı faktör analizi, Cronbach's Alpha...
2	Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır (2018)	Makale	Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi	(Nicel)	Kişisel bilgi formu, ölçek	Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi...
3	Atmaca (2018)	Bildiri	Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte yaşama pratikleri: etkileşim, kabul ve dışlanma	Olgubilim deseni (Nitel)	Görüşme formu	İçerik analizi
4	Koçoğlu ve Salur (2018)	Makale	Üniversite öğrencilerinin göç ve mülteci sorununa ilişkin tutumları	Tarama modeli (Nicel)	Ölçek	Betimsel istatistik, Cronbach Alpha, bağımsız gruplar t-testi...
5	Akgün, Ergişi, Yalçinkaya, Mavi, Yıldiran ve Öztürk (2018)	Makale	Sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna göre 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik algılarının belirlenmesi	(Nicel)	Ölçek	t testi, tek yönlü varyans analizi
6	Başegmez (2019)	Yüksek lisans tezi	Üstün yetenekli lise öğrencilerinin küresel sosyal sorumluluk düzeyleri ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sosyal zeka ile ilişkisi: Beşiktaş örneği	Kesitsel tipte epidemiyolojik araştırma (Nicel)	Kişisel bilgi formu, Anket, ölçekler	t-testi, Kruskal Wallis-H, Mann-Whitney U testi, Spearman korelasyon analizi, basit doğrusal regresyon analizi
7	Kındap Tepe, Aktaş, Caner, Demirel, Kanat, Güre, & Yeşildağ (2019)	Makale	Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü olabilir mi?	(Nicel)	Ölçekler,	Tek yönlüMANOVA

Tablo 6’da öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını ele alan yüksek lisans tezi, doktora tezi, makale, bildiri düzeyindeki çalışmalara ait frekans (f) değerleri verilmiştir:

Tablo 6. Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarını Konu Edinen Çalışmaların Frekans Değerleri

Araştırma türü	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
	f	f	f	f
Yüksek lisans	1	-	-	1
Doktora tezi	-	-	-	-
Makale	5	-	-	5
Bildiri	-	1	-	1

İlgili araştırmalara ve frekans değerlerine bakıldığında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen toplamda 7 çalışmaya rastlanmıştır. Bunların yüksek lisans tezi, makale ve bildiri düzeyinde olduğu; nitel ve nicel yöntemle ele alındığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu kapsamda doktora tezi düzeyinde karma yönetime sahip bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu araştırma, söz konusu sonuçlar bağlamında önem taşımaktadır.

Öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını konu edinen çalışmalara genel olarak bakıldığında farklı problem durumlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017), Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadır (2018), Atmaca (2018), Koçoğlu ve Salur (2018), Akgün vd. (2018), Kındap Tepe vd. (2019) ve Başeğmez (2019) tarafından çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda okul öncesi, ortaokul ve üniversite gibi farklı düzeylerdeki öğrencilerin hedef kitle olarak seçildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ölçek hazırlama, çeşitli değişkenlere bağlı olarak ilgili tutumları ele almak gibi farklılıklar söz konusudur. Bu araştırma, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını ele almak bakımından söz konusu çalışmalarla ortak bir özellik göstermektedir. Fakat mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin bu tutumlara etkisi bakımından bir farklılığa sahiptir.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisine yönelik çalışmalar.

Mültecilik temalı çeviri ve özgün çocuk ve ilk gençlik edebiyatı ürünleri, giderek daha yaygın bir hâl almaktadır. Söz konusu eserlerde bu tema, bazı değişkenlere bağlı olarak farklı şekilde ele alınmıştır. Kimisi mülteciliği, savaş ve göç temasıyla bağlantılı olarak; kimisi sadece iç göçler veya dış göçler ve mültecilik şeklinde işlemektedir. Yalnızca Türkiye’den Almanya’ya yapılan ekonomik göçü konu edinen kitaplar da mevcuttur. Bu örnek eserler, çoğunlukla toplumsal bir bağ içinde gerçekçi hikâyelere dayalı olarak kurgulanmaktadır. Bazıları ise “göç” temasını hayvanlar üzerinden çevresel boyutlarıyla ele almaktadır. Bu araştırmada sıralanan yönelimler, kavramsal çerçevede irdelenmiş ve çeşitli ilişkiler içinde

değerlendirilmiştir. Araştırmanın uygulama boyutu ise mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi üzerinedir. Bu açıdan araştırmada mültecilik temasını güncel yönelimlerle ele alan görsel ve yazınsal özelliklere sahip ürünler kullanılmıştır. Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı dışında yetişkinlere yönelik olarak savaş, göç, mültecilik ve bunlara yakın temalar sıklıkla işlendiği için göç/göçmen edebiyatı, muhaceret edebiyatı, mehcer edebiyatı, diaspora edebiyatı, sürgün edebiyatı (Akgün, 2015) ve mübadele edebiyatı gibi alt sınıflandırmalara rastlanmaktadır. Bu doğrultudaki eserler ve bunlara yönelik çalışmalar, Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı kapsamı dışında kaldığından araştırmada yer almamıştır.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır. Konuyla ilgili bağımsız sempozyumlar ve faaliyetler de söz konusudur. Yapılan araştırmalar genellikle savaş, göç ve mülteciliği işleyen bir veya birkaç eserin incelenmesi, tanıtılması veya çeşitli boyutlarda ele alınması şeklindedir. Dolayısıyla bu araştırmalar, mültecilik temasını ve bunun ele alınma durumunu irdelemesi, eserlerin eğitsel etkilerini tartışması bakımından doğrudan yararlanılabilecek bir niteliğe sahiptir. Bazı araştırmalar ise doğrudan mültecilik temalı sayılmasa da bu araştırma için çeşitli açılardan yararlanılabilecek bulgular taşımaktadır. İlgili araştırmalar kapsamındaki çalışmaların genel olarak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri kapsamında, mültecilere yönelik tutumlar açısından bazı olumlu ve olumsuz boyutlara dikkat çektikleri görülmüştür.

Tablo 7’de mültecilik temalı ve bu kapsama girebilecek çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt içinde yapılan makaleler araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 7. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yapılan Makaleler

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Kolaç (2008)	Makale	Gülten Dayıoğlu’nun Yurdumu Özledim romanında dış göç sorununun çocuk boyutu	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
2	Fırat (2008)	Makale	Çocuk romanlarında sosyal yaşama yönelik eğitsel öğeler	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
3	Perk Er (2013)	Makale	Çocuk ve gençlik edebiyatında ‘geri dönüş’ teması	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
4	Akışlı (2014)	Makale	Çocuk ve gençlik edebiyatında hümanizm kavramı ve Şafakta Yanan Mumlar örneği	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
5	Akgün (2015)	Makale	Edebiyatımızda göç ve göçmen edebiyatları üzerine bir değerlendirme	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş

Tablo 7. (devamı)

6	Türkyılmaz (2015)	Makale	Çocuk edebiyatıyla ötekileştirme(me)	Betimsel analiz (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
7	Gedikoğlu Özilhan (2016)	Makale	Çocuk romanlarının demokratik kültür bilinci edinimine etkisi (Burdur ili örneği)	Deneysel desen (Nicel)	Ölçek	Cronbach's Alpha katsayısı
8	Yakar (2017)	Makale	Türk çocuk edebiyatında göç olgusu	Doküman analizi (Nitel)	Tarama	Zamana ve gözleme güvenilirlik testi
9	Bulut (2018)	Makale	Çocuk edebiyatına sığınanlar: Zorunlu göç öyküleri	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi, betimsel kodlama
10	Altunbay ve Çakır (2018)	Makale	Çocuk edebiyatı ürünlerinde savaş ve göç olgusu ("Uçurtma Avcısı" ve "Kuş Olsam Evime Uçsam" adlı eserler örnekleme)	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi, kategorisel analiz
11	Balta (2018)	Makale	Çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejileri	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
12	Küçükler Kuşcu (2018)	Makale	Savaşı ve umudu çocuklar için yazmak: Laura S. Matthews'un Balık adlı romanı üzerine bir inceleme	Betimsel analiz (Nitel)	Tarama	Belirtilmemiş
13	Yakar (2018)	Makale	Çocuk şiirinde sorunlu coğrafyalar ve acı çeken çocuklar	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
14	Yiğitbaşı (2018)	Makale	"Yolculuk" adlı çocuk kitabının greimas' ın göstergebilimsel çözümlemesi ile incelenmesi	(Nitel)	Kitap	Göstergebilimsel inceleme
15	Temur ve Ertem (2019)	Makale	Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik	Doküman analizi (Nitel)	Kitaplar	Betimsel analiz

Tablo 8’de mültecilik temalı ve bu kapsama girebilecek çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt içinde yazılan tezler, kitaplar ve bildiriler araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 8. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yazılan Tezler, Kitaplar ve Bildiriler

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Ural (2006)	Bildiri	Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki yaşam gerçekliği	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
2	Gölbaşı (2010)	Yüksek lisans tezi	Türk edebiyatında dış göç ve Gülten Dayıoğlu	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
3	Yüksel Durukan (2012)	Bildiri	Gençlik edebiyatında çağdaş eğilimler-gerçekçi romanlar	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
4	Tankut (2012)	Bildiri	"Anne Frank'ın Hatıra Defteri" neden hâlâ okur bulabiliyor?	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
5	Özyer (2012)	Bildiri	Alman çocuk edebiyatında Türk çocuğu imgesindeki değişim	İmge bilim çalışması (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş

Tablo 8. (devamı)

6	Arseven (2016)	Bildiri	Kömür Karası Çocuk” adlı romanda göç olgusu	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
7	Akdağ (2016)	Bildiri	Sevimli Mecmua’da savaş, göç ve sokak çocukları	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
8	Yolasıgmazoğlu (2016)	Bildiri	Göç ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar karşısında bir çocuk: Kömür Karası Çocuk	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
9	Altunbay (2016)	Bildiri	Nazi soykırımının çocuklara etkilerinin dünya edebiyatına yansımaları (Çizgili Pijamalı Çocuk ve Kitap Hırsız adlı eserler örnekleme)	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
10	Temizyürek ve Akyüz (2016)	Bildiri	Frank Cotrell Boyce’un “Benim Adım Hiç Kimse” adlı çocuk kitabının göçün çocuklar üzerindeki etkisi açısından incelenmesi	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
11	Yeniçeri (2016)	Bildiri	5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında göç olgusu	Tematik inceleme yöntemi (Nitel)	Belirtilmemiş	İçerik analizi
12	Çer (2016c)	Bildiri	100 Temel Eser’in göç olgusu bakımından incelenmesi	Belirtilmemiş (Nitel)	Doküman analizi	İçerik analizi
13	Narboğa (2016)	Bildiri	Dış göçün gençlerde kimlik sorununa dönüşmesi: Gülten Dayıoğlu hikâyeleri	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
14	Demir Atalay (2016)	Bildiri	Değer-karakter eğitimi bağlamında ‘çocuk ve göç’	Yarı deneysel desen (Nicel)	Dereceli puanlama anahtarı	Belirtilmemiş
15	Aslan vd., (2016)	Kitap	Çocuk ve gençlik edebiyatında barış eğitimi	Doküman analizi (Nitel)	Belirtilmemiş	Betimsel analiz
16	Alamdar ve Süngü (2017)	Bildiri	Nâzım Hikmet’in Sevdalı Bulut adlı kitabındaki masalların duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi	Belgesel tarama (Nitel)	Belirtilmemiş	Betimsel analiz
17	Temur (2018)	Yüksek lisans tezi	Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik olgusu	Belirtilmemiş (Nitel)	Doküman analizi	Betimsel analiz
18	Atalay (2019)	Kitap	Karşılaştırmalı edebiyat ve çocuk edebiyatında göç	Belirtilmemiş (Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
19	Asutay, Jable, Ergin ve Karaoğlu Bircan (2019)	Kitap	Çocuk ve gençlik edebiyatında çokkültürcülük	Belirtilmemiş (Nitel-Nicel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş

Tablo 9’da mültecilik temalı ve bu kapsama girebilecek çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt içinde yapılan çalışmalara ait frekans (f) değerleri verilmiştir:

Tablo 9. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt İçinde Yapılan Çalışmaların Frekans Değerleri

Araştırma türü	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
	f	f	f	f
Yüksek lisans	-	2	-	2
Doktora tezi	-	-	-	-
Makale	1	14	-	15
Bildiri	1	13	-	14
Kitap	-	3	-	3

İlgili araştırmalara ve frekans değerlerine bakıldığında bu kapsamda toplamda 34 çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunların çoğunun bildiri ve makale düzeyinde olduğu, yüksek lisans tezi olarak yalnızca 2 çalışmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Mültecilik temalı ocuk edebiyatı kapsamına girecek doktora düzeyinde ise bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmaların çoğunun teorik olduğu, uygulama boyutunun bulunmadığı, nitel araştırmalar kapsamında gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın hem nicel hem de nitel boyutlara sahip karma yöntemle yapılmış olması ve uygulamalı bir çalışma şeklinde yürütülmesi önem taşımaktadır.

İlgili araştırmalara bakıldığında mültecilik temalı ocuk edebiyatı ürünlerinin genellikle eserlere yönelik olarak gerçekleştirildiği ve nitel analiz yöntemleri çerçevesinde bunların etkilerine çeşitli açılardan odaklanıldığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla eserlerin yararlarına dikkat çekilen araştırmalarda bazen de olumsuz ögelere rastlandığı tespitinde bulunulmuştur. Kimi zaman da eserlere yönelik kuramsal bazı çözümlemelere gidilerek bir değerlendirmede bulunulmuştur. Eserlere yönelik genel olarak mültecilerin, özellikle de mülteci çocukların yaşadıkları sorunlara odaklanıldığına işaret edilen araştırmalarda bir önem durumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu araştırmaların Yakar (2017), Yakar (2018), Bulut (2018), Altunbay ve akır (2018), Arseven (2016), Yolasığmazoğlu (2016), Balta (2018), er (2016c), Atalay (2019), Temur (2018), Fırat (2008), Perk Er (2013), Kolaç (2008), Narboğa (2016), Gölbaşı (2010), zyer (2012), Türkyılmaz (2015), Tankut (2012), Akışlı (2014), Akdağ (2016), Altunbay (2016), Temizyürek ve Akyüz (2016), Yeniçeri (2016), Kkler Kuşcu (2018), Temur ve Ertem (2019) tarafından çeşitli zamanlarda ve düzeylerde yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmada, sıralan çalışmalardan farkı olarak mültecilik temalı ocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilere etkisi uygulamalı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu eserlerin muhatap kitlesi olan öğrencilerde mültecilere karşı nasıl bir tutum oluşumunu doğurduğuna nicel ve nitel yöntemlerle bakılmıştır.

Gedikoğlu zilhan (2016) ve Demir Atalay (2016) tarafından ise g teması çerçevesinde nicel araştırmalar yürütülmüş ve bu temanın öğrencilere çeşitli açılardan etkileri üzerinde durulmuştur. Bu araştırmanın ilgili çalışmalarla g temasının öğrencilere etkileri çerçevesinde ortak bir yanı, temanın mülteci öğrencilerin tutumlarına etkisi bakımından ise farkı bulunmaktadır. Ayrıca her iki araştırmada nicel, bu araştırmada ise karma yöntem kullanılmıştır.

İlgili araştırmalar dışında ocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği tarafından 2016 yılında gerçekleştirilen 3. Uluslararası ocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu,

doğrudan göç ve buna bağlı sorunları konu edinmiştir. Bildirileri kitaplaştırılan sempozyumda ana tema “göç, göçmenlik, mültecilik, savaş” olarak belirlenmiş ve ayrıca risk altında olan diğer çocuk guruplarıyla birlikte bunların çocuk edebiyatı kitaplarına yansması üzerinde durulmuştur (Yıldız, 2016). Sempozyum kapsamında yapılan birçok çalışmanın bu araştırmanın problem durumuna katkı sunacak özellikler taşıdığı görülmüş olup bu araştırmada bunlardan bazılarının bulgularına yer verilmiştir. Trakya Üniversitesi tarafından 4-7 Mayıs 2016 tarihleri arasında 1. Uluslararası Balkan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin ana teması “Barış Kültürü İçin Çocuk ve Gençlik Edebiyatı” olarak sunulmuştur. Bu kongrenin bazı bildirileri, ilgili araştırmalar kapsamında katkı sunacak niteliktedir. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütölen projenin bir boyutu Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Eğitimi (Aslan vd., 2016) başlığıyla kitaplaştırılmıştır. Bu çalışmada “barış” teması kapsamında ilgili konuları işleyen Türkiye ve diğer ölkelerin ödüllü çocuk ve gençlik eserleri incelenmiştir. Bu çalışmanın, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve mültecilere yönelik tutumlarla dolaylı bir ilgi durumuna sahip olduğu görölmüştür.

Ural (2006), Yüksel Durukan (2012), Alamdar ve Süngü (2017) tarafından yapılan çalışmalar da mültecilik temasını doğrudan ele almasa da bir ölçüde bununla ilişkilendirilebilmektedir. Ayrıca bazı gazetelerde ve internet ortamlarında bu araştırmanın problem durumuna katkı sunan tanıtımlar, açıklamalar ve tartışmalara rastlanmaktadır. Bu yazılarda mülteciliğı işleyen çocuk kitapları, daha çok güncel bir mesele olarak vurgulanmakta ve okuyuculara bu temayı işleyen kitaplar önerilmektedir. Aynı zamanda bu yazılarda, insani ve vicdani sorumluluk açısından edebiyatın işlevi hakkında bazı değerlendirmeler yer almaktadır.

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisine yönelik yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar.

Yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar kapsamında çocuk edebiyatında mülteci, göç, göçmen temalı eserler ile çocuk edebiyatında çok kültürlölük ve bunların okurlara etkilerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede yurt dışında yapılan kitap, makale ve yüksek lisans ile doktora tezlerine bakılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ve bu kapsamda değerlendirilebilecek çocuk edebiyatında çok kültürlölük üzerine birçok araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 10’da ulaşılan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt dışında yapılan makaleler araştırmacı/lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 10. *Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan Makale Düzeyindeki İlgili Çalışmalar*

Sıra	Araştırmacı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	Collier (2000)	Makale	Through the Looking Glass: Harnessing the Power of African American Children's Literature	(Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
2	Pearce (2003)	Makale	Messages from the Inside?: Multiculturalism in Contemporary Australian Children's Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
3	Nathenson-Mejía ve Escamilla (2003)	Makale	Connecting with Latino children: Bridging cultural gaps with children's literature	(Nitel)	Görüşme	İçerik analizi
4	Escamilla ve Nathenson-Mejía (2003)	Makale	Preparing culturally responsive teachers: Using Latino children's literature in teacher education special issue: Partnering for equity	(Nitel)	Görüşme	İçerik analizi
5	Lamme, Fu ve Lowery (2004)	Makale	Immigrants As Portrayed In Children's Picture Books	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
6	Green ve Oldendorf (2005)	Makale	Teaching Religious Diversity through Children's Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
7	Chappell ve Faltis (2007)	Makale	Spanglish, bilingualism, culture and identity in Latino children's literature	(Nitel)	Kitaplar	Niteliksel metin analizi
8	Clifford ve Kalyanpur (2011)	Makale	Immigrant Narratives: Power, Difference, and Representation In Young-Adult Novels With Immigrant Protagonists	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
9	Gregor ve Green (2011)	Makale	Welcoming the world's children: building teachers' understanding of immigration through writing and children's literature	(Nitel)	Görüşme	İçerik analizi
10	Ghiso ve Campano (2013)	Makale	Ideologies of Language and Identity In US Children's Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
11	Cummins (2013)	Makale	Border Crossings: Undocumented Migration Between Mexico and The United States In Contemporary Young Adult Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
12	Yi (2014)	Makale	'My Heart Beats in Two Places': Immigration Stories in Korean-American Picture Books	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
13	Omar ve Dan (2017)	Makale	Multiculturalism and Malaysian Children's Literature in English	(Nitel)	Kitaplar	Doküman analizi
14	Iwai (2017)	Makale	Multicultural Children's Literature and Teacher Candidates' Awareness And Attitudes Toward Cultural Diversity	(Nitel)	Ölçek	t testi
15	Rodriguez Braden (2018)	Makale	Representation of Latinx Immigrants and Immigration in Children's Literature: A Critical Content Analysis	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
16	Campos (2018)	Makale	An Instructional Approach to Explore Poverty and Immigration: Using Three Children's Books That Pack a Punch	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
17	Nel (2018)	Makale	Introduction: Migration, Refugees, and Diaspora in Children's Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi

Tablo 11’de ulaşılan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt dışında yapılan tezler, kitaplar ve projeler araştırmacı/ lar, tür, yöntem, veri toplama araçları ve veri analizi açısından özetlenmiştir:

Tablo 11. *Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan Tez, Proje, Kitap Düzeyindeki İlgili Çalışmalar*

Sıra	Araştırma- cı/ lar ve tarih	Tür	Başlık	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Verilerin Analizi
1	McGuire (2004)	Doktora tezi	Issues and Challenges Facing İmmigrant Children As Portrayed In Children’s Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
2	Ryan (2006)	Doktora tezi	Multicultural Children’s Literature: A Discourse Analysis	(Nitel)	Kitaplar	Söylem analizi
3	Gopalakrishnan (2010)	Kitap	Multicultural Children’s Literature: A Critical İssues Approach	(Nitel)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
4	Cruz (2014)	Yüksek lisans tezi	Examining Teachers’ Knowledge and Attitudes towards Immigration and Undocumented Immigrants	(Nicel)	Ön test son test anket	Cronbach’s Alpha katsayısı
5	Bousalis (2014)	Doktora tezi	The Portrayal of İmmigrants In Children’s And Young Adults’ American Trade Books During Two Peak United States Immigration Eras (1880-1930 and 1980-2010s)	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi, söylem analizi
6	Mudiyanse (2016)	Doktora tezi	The Role of Picture Books In Developing An Empathic Response Towards Cultural Difference	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi
7	Lee (2016)	Yüksek lisans tezi	Teaching Diversity through Multicultural Children’s Literature: A Guidebook for Korean English Elementary School Teachers	(Karma)	Kontrol listesi, çalışma sayfası, anket	Gömülü teori
8	Moyo (2017)	Yüksek lisans tezi	Searching for Ourselves: African Cultural Representation in Children’s Books in the United States, and Implications for Educational Achievement	(Nitel)	Kitaplar	Doküman analizi, söylem analizi
9	Liu (2017)	Doktora tezi	Picture Books and Immigration Challenges: An Interrogation of Literary Content Based On A Case Study of Three Adult Immigrants Recalling Childhood Transitions to Canada	(Nitel)	Kitaplar, görüşme formu	İçerik analizi
10	Verbruggen (2018)	Doktora tezi	Representations of Immigrants in Young Adult Literature	(Nitel)	Kitaplar	İçerik analizi

Tablo 12’de mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ile bunların etkisine yönelik yurt dışında yapılan kitap, yüksek lisans tezi, doktora tezi, makale düzeyindeki çalışmalara ait frekans (f) değerleri verilmiştir:

Tablo 12. *Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Etkisine Yönelik Yurt Dışında Yapılan İlgili Çalışmaların Frekans Değerleri*

Araştırma türü	Nicel	Nitel	Karma	Toplam
	f	f	f	f
Yüksek lisans	1	1	1	3
Doktora tezi	-	6	-	6
Makale	1	16	-	17
Kitap	-	1	-	1

İlgili araştırmalara ve frekans değerlerine bakıldığında mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve bunların etkisine yönelik toplamda 27 çalışmaya ulaşılmıştır. Bunların farklı düzeylerde olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmalar arasında 17 makale, 3 yüksek lisans tezi, 6 doktora tezi ve 1 kitabın yer aldığı görölmektedir. Ulaşılan araştırmalara bakıldığında yurt dışında karma yöntemle yapılmış doktora tezine rastlanmamıştır. Bu durum, araştırmayı diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır.

İlgili araştırmalara bakıldığında genellikle mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri kapsamındaki eserlerin öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik çeşitli etkileri üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Gregor ve Green (2011), Nathenson Mejía ve Escamilla (2003), Escamilla ve Nathenson Mejía (2003), Cruz (2014), Lee (2016), Iwai (2017) bu çerçevede araştırmalarını yürütmüşlerdir. Campos (2018), üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ve göü anlamaları, çok költürlölüğü kavramaları için çocuk edebiyatından yararlanılması üzerine bir araştırma yapmıştır.

Liu (2017) ise Kanada’da resimli çocuk kitaplarının genç göçmenlere yardımcı olma konusundaki özelliklerine odaklanmıştır. Bu erevede Kanada’ya göç eden 9-11 yaşları arasındaki üç göçmenle görüşmüş ve bunların karşılaştıkları güçlüklerle incelediği 24 resimli kitap arasındaki ilgi durumunu incelemiştir. Ayrıca incelediği resimli kitapların Kanadalı öğrencilere sınıflarındaki göçmen çocuklara anlayış ve empati gösterme konusunda bir materyal olarak sunulmasına yer vermiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın yurt dışında yapılan ilgili çalışmalarla hem ürün hem de etkisi bakımından benzerlikleri bulunmaktadır. Fakat ulaşılan araştırmaların hiçbirinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin ortaokul öğrencileri ve düzeyindekilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini ele almadığı görölmektedir. Bu açıdan araştırmanın problem durumu açısından bir farklılığa sahip olduğu söylenebilir.

Yurt dışında yapılan ilgili araştırmalar kapsamında Collier (2000), Pearce (2003), Lamme, Fu ve Lowery (2004), McGuire (2004), Green ve Oldendorf (2005), Ryan (2006), Chappell ve Faltis (2007), Gopalakrishnan (2010), Clifford ve Kalyanpur (2011), Cummins (2013), Ghiso ve Campano (2013), Bousalis (2014), Yi (2014), Mudiyansele (2016), Moyo (2017), Omar ve Dan (2017), Nel (2018), Rodriguez Braden (2018), Verbruggen (2018) mültecilik temalı veya çok költürlü çocuk edebiyatı ürünlerini içerik unsurları çerçevesinde çeşitli açılardan incelemişlerdir. Dolayısıyla bu araştırma, uygulamalı bir araştırma olarak söz konusu çalışmalardan ayrılmaktadır.

İlgili araştırmalar kısmında yapılan tarama sonucunda bu araştırmanın problem durumu, sınırlılıkları ve yöntemi çerçevesinde yurt içi ve yurt dışında mültecilik temalı çocuk

edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi üzerine doğrudan yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan çalışmaların genellikle bu yöndeki kitapların tanıtımı, incelenmesi, işlevi veya öğretmen ve adaylarının mülteci öğrencilere yönelik farkındalıklarının artırılmasını konu edinmekle sınırlı olduğu ve bu araştırmanın problem durumuna çeşitli açılardan katkı sunacak özellikler taşıdığı görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırma alanına katkı sunacak özgünlükte ve niteliktedir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi incelemek üzere karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma problemlerini anlamak için hem nicel (kapalı uçlu) hem de nitel verilerin (açık uçlu) toplandığı iki veri setinin birbiriyle bütünleştirildiği ve daha sonra iki veri setini bütünleştirmenin avantajlarını kullanarak sonuçların çıkarıldığı sağlık ve davranış bilimleri ile sosyal bilimler alanında kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2017). Karma yöntemlere dayalı araştırma uygulamalarının özünü, araştırmacıların bir araştırma amacını en iyi şekilde kavramak için nicel ve nitel veri toplama ve analiz yöntemlerini bütünleştirme süreci oluşturmaktadır (Plano Clark & Ivankova, 2018).

Araştırmanın bağımsız değişkenini mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda yarı deneysel desenlerden ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu modele başvurulmuştur. Ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu modelde, deney ve kontrol gruplarına yansız atama yoluyla karar verilir. Modelde bir deney ve kontrol grubu bulunur ve her iki gruba ön test-son test uygulanır. Deney grubuna deneysel bir müdahalede bulunulurken kontrol grubuna özel bir müdahalede bulunulmaz (Özmen, 2014). Araştırmada deney ve kontrol gruplarının farklı okullardan seçilmesine bağlı olarak eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmamıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise durum çalışması türlerinden açıklayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan; olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı; birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılır (Akt., Yıldırım & Şimşek, 2011). Açıklayıcı durum çalışması ise bir durum hakkında bilgi vermek, bilinmeyen yönleri açıklığa kavuşturmak ve gerçek hayat durumları ile ilgili bağlantıları sunmak için kullanılır (Kaleli Yılmaz, 2014). Bu çerçevede mültecilik kavramı ve mültecilerin içinde oldukları durumlar güncel niteliktedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin bulundukları sınıflarda ve yaşadıkları ortamda mülteci öğrenciler ve mülteciler bulunmakta olup bu durum gerçek yaşama denk düşmektedir. Araştırmada problem durumu

ekseninde söz konusu durumu açıklığa kavuşturmak için öğrenci görüşlerine başvurulmuş ve gözlem formları tutulmuştur.

Bu araştırmada uygulanan ölçek ile nicel, yazılı görüş alma ve gözlem formu ile de nitel verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen farklı veri türleri, sonuç ve tartışma bölümünde birleştirilerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Creswell ve Plano Clark (2014), karma yöntemde farklı birleştirme seçenekleri üzerinde durur ve yorumlama sırasında birleştirme seçeneğinin iki tür veri kümesinin toplanması ve analizinden sonra, araştırma sürecinin en son basamağında gerçekleştiğini kaydeder.

Tablo 13. *Araştırmanın Modeli: Karma Yöntem (Ön Test-Son Test Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen-Açıklayıcı Durum Çalışması)*

Karma Yöntem				
Ön Test-Son Test Eşitlenmemiş Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen Açıklayıcı Durum Çalışması				
Gruplar	Araştırmanın boyutları	Ön test	Uygulama	Son test
Deney Grubu	Nicel	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)	Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)
	Nitel	Yazılı görüş alma formu	Yarı yapılandırılmış gözlem formu	Yazılı görüş alma formu
Kontrol Grubu	Nicel	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)	-	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ)
	Nitel	Yazılı görüş alma formu	-	Yazılı görüş alma formu

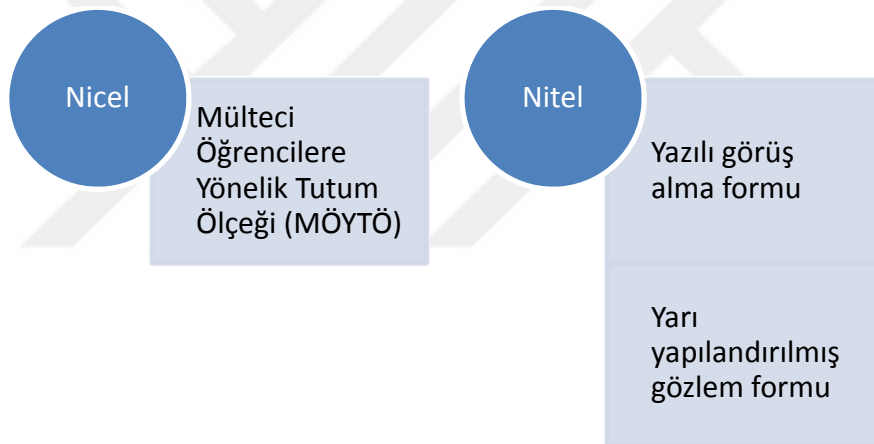
Evren ve Örneklem

Çalışmanın hedef evrenini tüm 7. sınıf öğrencileri, ulaşılabilir evrenini ise Muş İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olan ortaokullarda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda seçkisiz örnekleme, nitel boyutunda ise amaçlı örnekleme başvurulmuştur. Nicel araştırmada evrene genelleme amacıyla seçkisiz örnekleme yöntemi ağır basarken nitel araştırmada genele ve özele ait bilgilere ulaşmak adına amaçlı örnekleme kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Başka bir açıdan amaçlı örnekleme, araştırma sorularının cevaplarıyla ilişkilendirilmiş belli amaçlara dayanarak birimler seçme işlemi olarak tanımlanabilir (Gökçek, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme için Yavuz Selim Ortaokulu ve Farabi İmam Hatip Ortaokulunda okuyan 7. sınıf öğrencileri

belirlenmiştir. Yavuz Selim Ortaokulu 7-C sınıfında okuyan 20 öğrenci deney grubu, Farabi İmam Hatip Ortaokulu 7-D sınıfında okuyan 21 öğrenci ise kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney grubu olarak seçilen sınıfta iki, kontrol grubu olarak seçilen sınıfta ise bir mülteci öğrenci bulunmaktadır. Hem deney hem kontrol grubunun bulunduğu okullarda başka kademelerde de mülteci öğrenciler öğrenim görmektedir. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü her iki okul da aynı mahallede bulunmaktadır ve bu mahallede mülteci aileler ikamet etmektedir. Araştırma, bu çerçevede hem öğrencilerin mülteci öğrencilere hem de genel olarak mültecilere yönelik tutumlarını esas almaktadır.

Veri Toplama Teknikleri/Araçları

Yapılan çalışmada hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ), araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşleriyle geliştirilen yazılı görüş alma formu ile yarı yapılandırılmış gözlem formundan oluşmaktadır.



Şekil 6. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları.

Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ).

Araştırmada nicel bulgulara ulaşmak için Kılcan vd. (2017) tarafından geliştirilen MÖYTÖ, deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test şeklinde uygulanmıştır. Bunun için ölçeği geliştiren yazarlara bilgi verilmiş ve gerekli izin alınmıştır. Bu ölçek, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Ankara Mamak'ta bazı ortaokullarda öğrencilere uygulanmış, 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri, “Katılmıyorum”, “Kararsızım” ve “Katılıyorum” şeklinde 3'lü Likert tarzında hazırlanmıştır. Maddeler, sırasıyla 1'den 3'e doğru puanlanmıştır. Ölçekte yer alan 6 madde ise olumsuz olmasından dolayı puanlama tersten yapılmıştır. Ölçekten alınacak en düşük puan 24, en yüksek ise 72'dir. Ölçekten alınacak puanın yükselmesi öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarının olumlu yönde olmasını sağlamaktadır. Bu ölçeğin tek faktörüne ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı .92 olarak

hesaplanmıştır. Kılcan vd. (2017), buna dayalı olarak ölçeğin güvenilirlik özelliğine sahip bir ölçek olduğunu belirtmiştir. Ölçeğin test-tekrar test yöntemiyle üç hafta arayla ikinci defa yapılan uygulama sonrası uygulamalar arası elde edilen güvenilirlik korelasyon katsayısı $r = .87$ olarak saptanmıştır. Ölçek, 3'lü Likert tarzında hazırlanmıştır. “Mülteci öğrencileri sınıfta görmekten mutluluk duyarım.”, “Mülteci bir öğrenci ile aynı sırayı paylaşmak beni rahatsız eder.” ölçeğin örnek maddeleridir. Araştırmada bu ölçek ile deney grubunun mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının değişim gösterip göstermediği test edilmeye çalışılmıştır.

Yazılı görüş alma formu.

Araştırmada nitel bulgulara ulaşmak için öğrencilere yazılı görüş alma formu uygulanmıştır. Bu form, problem durumu doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uzman görüşleriyle geliştirilmiştir. Bunun için Türkçe eğitimi, çocuk gelişimi ve eğitim bilimleri alanından uzmanların görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü, araştırmada inandırıcılık konusunda alınan önlemlerden biridir ve araştırmacıya sunulan geri bildirimler çeşitli açılardan yarar sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırmada kullanılan bu form, araştırmacının amaçlarının ve bilgilerinin yer aldığı, çeşitli soruların yöneltilmesini sağlayan bir form olarak düzenlenmiştir. Uzmanlardan görüşlerin alınması için de bu forma yönelik uzman görüş formu ayrıca düzenlenmiştir (EK-7). Uygulamada kullanılan ölçek, öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını esas aldığı için yazılı görüş alma formunda genel olarak mültecilere dönük görüşlere ulaşılması amaçlanmıştır. Gelen uzman görüşleri doğrultusunda yazılı görüş alma formuna öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında yapılmak üzere açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan on iki maddelik bir form olarak son hâli verilmiştir (EK-8). Ayrıca yazılı görüş alma formunun verilerinin analizi ve değerlendirilmesi için form içeriğini ihtiva eden bir değerlendirme listesi de hazırlanmıştır (EK-9).

Tablo 14. *Yazılı Görüş Alma Formu Uzman Görüşleri*

Uzmanlar	Alan	Unvan	Uzman görüşleri ve yapılan düzeltmeler
Uzman 1	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	- Uzmanlar, değerlendirme formunda yer alan maddeleri genellikle olumlamışlardır. - Olumlanmayan veya eksikliklere işaret eden maddeler gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. - Formun araştırmanın amacı ve eserlerde işlenen değerler, iletiler çerçevesinde düzenlenmesi istenmiştir. - Formun uygulama öncesi ve sonrasında yazılı şekilde yapılması ve verilerin karşılaştırılarak elde edilmesi önerilmiştir. - Formda soruların açık ve anlaşılır olması, öğrencileri yönlendirmemesi, çok boyutlu olmaması gibi özelliklere dikkat edilmesi istenmiştir. - Sözcük, cümle ve ifade düzeyinde bazı değişiklikler önerilmiştir.
Uzman 2	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 3	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 4	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 5	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 6	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	
Uzman 7	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	
Uzman 8	Çocuk gelişimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 9	Eğitim bilimleri	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 10	Eğitim bilimleri	Arş. Gör.	

Yarı yapılandırılmış gözlem formu.

Araştırmada nitel bulguları desteklemek için gözlem formuna başvurulmuştur. Gözlem formu uygulama ortamında oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Gözlemlerde eylemle söylem arasındaki farklılıklar keşfedilir. Ortam hakkında daha kapsamlı inceleme yapılabilir. Gözlem formları, çoğu kez ayrıntılı olarak gözlenecek davranış veya durumların listelendiği maddelerden oluşur. Gözlem sonuçlarını yazarak kaydetme, gözlem sırasında veya bitiminde yapılabildiğinden dolayı, gözlenen şeyleri unutmamak için gözlenenlerin akışını belirleyici çok kısa hatırlatıcı notlar alınabilir ve gözlem sonunda daha ayrıntılı olarak kayıt yapılabilir (Özgüven, 2012). Bu hususlar göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından gözlem formu hazırlanmış ve yazılı görüş alma formu için görüşlerine başvurulmuş aynı uzmanlara sunulmuştur. Uzmanların değerlendirmelerini yapmaları için ayrıca bir değerlendirme formu da hazırlanmıştır (EK-11). Gelen uzman görüşleri doğrultusunda yarı yapılandırılmış gözlem formuna son hali verilmiştir (EK-12).

Tablo 15. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu Uzman Görüşleri

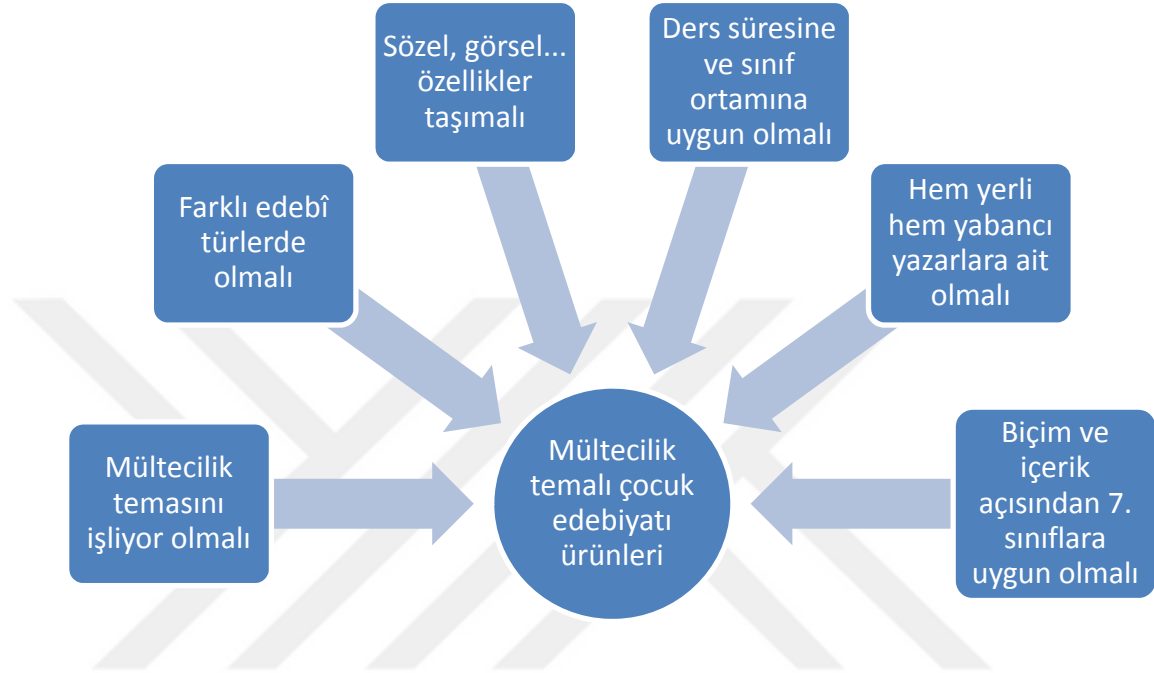
Uzmanlar	Alan	Unvan	Uzman görüşleri ve yapılan düzeltmeler
Uzman 1	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Uzmanlar, gözlem formunu genellikle olumlu bulmuşlardır.
Uzman 2	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Olumlanmayan veya eksikliklere işaret eden maddeler gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir.
Uzman 3	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Gözlemi kimin yaptığı bilgisinin forma dahil edilmesi istenmiştir.
Uzman 4	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Formun ders sürecine uygun bir şekilde tasarlanması istenmiştir.
Uzman 5	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Formun öğrencilerin mülteciler hakkındaki tutumlarını gözlemeye elverişli olmasına dikkat edilmesi istenmiştir.
Uzman 6	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	• Formun yazılı görüş alma formundaki sorularla tutarlılık göstermesi önerilmiştir.
Uzman 7	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	• Formun kategori ve kodlarının zenginleştirilmesi istenmiştir.
Uzman 8	Çocuk gelişimi	Dr. Öğr. Üyesi	• Forma uygulama süreci ve içeriği ile ilgili yeni boyutlar eklenmesi istenmiştir.
Uzman 9	Eğitim bilimleri	Dr. Öğr. Üyesi	• Sözcük, cümle ve ifade düzeyinde bazı değişiklikler önerilmiştir.
Uzman 10	Eğitim bilimleri	Arş. Gör.	

Süreç/Uygulama

Uygulama ürünlerini belirleme süreci.

Araştırmada öncelikle uygulamada kullanılacak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri belirlenmiştir. Yapılan tarama sonucunda söz konusu kapsamda değerlendirilebilecek birçok farklı türde ürüne rastlanmıştır. Ürünlerin belirlenmesinde göç, mültecilik ve sığınmacı gibi farklı anlamlara sahip kelimelerde bir ayrıma gidilmemiş ve bunlar ortak yönlerinden dolayı bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı tarafından otuz ürün, içerik analizi yapılarak incelenmiş; araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda bunlardan uygun olduğu düşünülen on dokuz ürün seçilmiştir. Ürünlerde mültecilik temasının işleniyor

olması, biçimsel ve içeriksel anlamda 7. sınıf öğrencilerinin seviyesine uygun olmak gibi özellikler aranmıştır. Seçilen ürünlerin farklı türlerde; sözel, görsel, işitsel özelliklere sahip; hem yerli hem de Batılı ve Orta Doğulu sanatçılar tarafından yazılmış/çizilmiş olması dikkate alınmış ve böylece bir çeşitlilik de oluşturulmuştur. Ayrıca ürünlerden bazıları, işlenecek ders süreleri ve sınıf ortamı dikkate alınarak tam, özet ve kısaltılmış metin gibi uygulamaya hazır hâle getirilmiştir.



Şekil 7. Uygulama ürünlerinin taşınması gereken özellikler.

Ürünler, uzmanlara sunulmadan önce ürünlerin doğru bir şekilde belirlenmesi için çeşitli maddelerden oluşan bir form oluşturulmuştur (EK-6). Bu formdaki değerlendirme kriterleri için de ayrıca uzmanlardan görüş alınmıştır (EK-5).

Tablo 16. *Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Belirlemek İçin Hazırlanan Forma Yönelik Uzman Görüşü*

Uzmanlar	Alan	Unvan	Uzman görüşleri ve düzeltmeler
Uzman 1	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	- Formun maddeleri ve değerlendirme durumu genel olarak olumlanmıştır. - İstenilenler doğrultusunda madde sayısı artmıştır. - Uygun bulunmayan bazı maddelerin çıkarılması istenmiş, yerine başka önerilerde bulunulmuştur. - Ürünlerde tür dağılımına ve çeşitliliğine dikkat edilmesi istenmiştir. - Ürünlerin etkinliklere uygunluklarına dikkat edilmesi istenmiştir. - Form maddelerinin çeşitli boyutlara sahip olması istenmiştir. - Form maddelerinin çocukların gelişim durumlarını gözetmesi istenmiştir. - Maddelerin yargıları arasında tutarlılık olmasına dikkat edilmesi istenmiştir. - Forma farklılıklara saygı, bir arada yaşama, uyum gösterme gibi maddelerin eklenmesi önerilmiştir. - Sözcük, cümle ve ifade düzeyinde bazı değişiklikler önerilmiştir.
Uzman 2	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 3	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 4	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 5	Türkçe eğitimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 6	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	
Uzman 7	Türkçe eğitimi	Arş. Gör.	
Uzman 8	Çocuk gelişimi	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 9	Eğitim bilimleri	Dr. Öğr. Üyesi	
Uzman 10	Eğitim bilimleri	Arş. Gör.	

Gelen uzman görüşleri doğrultusunda formda madde sayısı yirmi sekize çıkarılmış; “gelişimsel özellikler”, “çocuk edebiyatı” ve “mültecilik teması” şeklinde çeşitli boyutlar oluşturulmuştur. Devamında forma son hâli verilmiş ve sözel, görsel ve işitsel özelliklere sahip on dokuz ürün açıklayıcı, tanıtıcı bilgiler ve kayıtlar eşliğinde uzmanlara sunulmuştur.

Uzmanlar, form doğrultusunda araştırmanın problem durumu ve uygulama boyutuna göre kendilerince en uygun buldukları ürünleri belirlemişlerdir. Gelen uzman görüşleri neticesinde en çok tercih edilen yazılı ve görsel sekiz ürün seçilmiştir. Bu ürünlerin adları, yazarları, türleri, uzman görüşüne sunulma biçimleri ve kaynak bilgileri şunlardır:

Tablo 17. *Uzman Görüşü Sonucunda Araştırmada Kullanılması Kararlaştırılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri*

1. <i>Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız</i> , Anja Tuckermann-Tine Schultz, öykü (öykü-görsel), eserden bir bölüm ve görseller (Bölüm başlığı <i>Suriyeli Samira</i> olarak verilmiştir), 2017.
2. <i>Balık</i> , Laura S. Matthews, roman, metinden kısaltılmış bir bölüm ve kapak resmi, 2017 (22. baskı).
3. <i>Taşın Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu</i> , Margriet Ruurs-Nizar Ali Badr, öykü (öykü-görsel), tam metin ve görseller, 2017.
4. <i>Benim Adım Hiç Kimse</i> , Frank Cottrell Boyce, roman (anı-kurgu), romandan bir kesit ve görseller (Bölüm başlığı <i>İyi Rehberimiz Julie</i> olarak verilmiştir), 2017 (6. baskı).
5. <i>Zindanlar Ölsün</i> , Mevlana İdris Zengin, deneme (manzum form), <i>Vay Canına!</i> adlı eserden bir deneme ve görsel, 2004 (2. baskı).
6. <i>Kuş Olsam Evime Uçsam</i> , Güzin Öztürk, roman, metinden bir kesit ve görseller, 2017 (3. baskı).
7. <i>Juju Beni Unutma</i> , Çiğdem Sezer, roman, metinden bir mektup ve kapak resmi, 2016 (2. baskı).
8. <i>Tombik Balık Denizler Hepimizin</i> , Habib Bektaş, roman, metinden kısaltılmış bir kesit ve görseller, 2017.

Uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen ve uygulamada kullanılan bu sekiz ürün, hem yerli hem de yabancı yazarların eserlerinden oluşmaktadır. Ayrıca farklı edebî türlerden olup mültecilik temasını çeşitli açılardan işlemektedir. Sözel ve görsel özellikler taşıyarak Türkçe derslerinde farklı etkinliklerin işlenmesine imkân tanıyacak niteliktedir (EK-4). Diğer on bir ürün ise karikatür, şarkı/klip, roman, öykü gibi türlerden olup uzmanlar tarafından araştırmanın süreci, ortamı ve değerlendirme formunda yer alan maddeler çerçevesinde daha az tercih edilmiştir.

Ürünlere yönelik konu başlıkları ve ürünlerde işlenen değerleri belirleme süreci.

Uygulamada kullanılan sekiz ürün belirlendikten sonra metinler araştırmacı tarafından okunmuş, metinlerdeki iletiler ve ön plana çıkan unsurlar not edilmiştir. Her bir ürüne dair

notlar karşılaştırılmış; benzerlikler, farklılıklar ve kapsam durumuna göre ortak konu başlıklarına ulaşılmıştır. On başlık şeklinde belirlenen konular şunlardır:

Tablo 18. *Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerine Yönelik Belirlenen Konu Başlıkları*

Sayı	Konu Başlıkları
1	Mültecilik ve mültecilerin toplumsal konumu
2	Mülteciliğin nedenleri ve sonuçları
3	Mültecilerin yaşadıkları ve içinde oldukları olumsuz durumlar
4	Mültecilere yönelik bireysel ve toplumsal sorumluluklar
5	Mültecilerle empati
6	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma
7	Mültecilerin uyumlanması
8	Bir arada yaşama kültürü
9	Kişisel ve kültürel farklılıklara saygı
10	Mültecilerle sosyal ilişkiler

Ürünler dair konu listesi oluşturulduktan sonra bu doğrultuda ürünlerde işlenen mültecilik temalı hedef değerler belirlenmiştir. Bunların öğretim programlarında yer alan adalet, dostluk, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik gibi “kök değerler” kapsamında bir karşılığa sahip olmasına dikkat edilmiştir. Bunların yazımında Demirel (2008)’in amaç ve hedeflerle ilgili olarak belirttiği üzere sözcük seçimi, davranışa dönüklük, öğrenme ürününü yansıtmaya, kapsam ve aynı zamanda sınırlılık, içerik, tamamlayıcılık, alana uygunluk, tutarlılık, gözlenebilme ve ölçülebilme gibi ilkeler esas alınmıştır. Ürünlerde işlenen hedef değerler, mültecilik teması çerçevesinde toplamda on iki madde şeklinde belirlenmiştir. İlgili maddelerin mülteciliğe yönelik tutumlar çerçevesinde bazıları bilişsel bazıları da duyuşsal boyutlardadır. Uzman görüşüne sunulan değerlere yönelik maddelerde kelime ve cümle yapısı; bağlaç ve fiil olarak bazı değişiklikler yapılması önerilmiştir. Söz konusu öneriler dikkate alınmış ve değer maddelerine son hali verilmiştir. Değerler belirlendikten sonra, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleriyle eşleştirilmiştir. Ürünlerde işlenme durumuna göre değerlerin metinlerde genel bir dağılıma sahip olduğu tespit edilmiştir. Neticede her değer maddesinin, sekiz haftalık ders sürecinde sarmal bir yapıda birçok defa söz konusu olduğu görülmüştür. Tablo 19’da mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve değerlere yönelik maddelerin dağılımı şöyledir:

Tablo 19. *Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve İşlenen Değerler Tablosu*

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri									
Sayı	Mültecilik Temasına Yönelik Değerler	<i>Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız</i>	<i>Balık</i>	<i>Taşın Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu</i>	<i>Benim Adım Hiç Kimse</i>	<i>Zindanlar Ölsün</i>	<i>Kuş Olsam Evime Uçsam</i>	<i>Juju Beni Unutma</i>	<i>Tombik Balık Denizler Hepimizin</i>
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	x		x	x	x	x		
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	x	x	x	x	x	x	x	x
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	x	x	x	x	x	x	x	
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme		x		x	x			x
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme		x		x				x
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	x	x	x	x	x	x	x	x
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma	x	x	x		x			x
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma		x		x	x		x	x
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama				x			x	
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		x		x	x	x	x	
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme				x		x		
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma				x		x	x	

Değer maddeleri belirlendikten sonra yazılı görüş alma formu soruları oluşturulmuştur. Bu sorulardan biri sınıflama, diğerleri ise yorumlama şeklindedir. Tablo 20’de mültecilik temalı değerler ve yazılı görüş alma formunda yer alan ilgili sorular yer almaktadır:

Tablo 20. *Mültecilik Temalı Değerler ve Yazılı Görüş Alma Formunda Yer Alan İlgili Sorular*

Sayı	Değerler	Yazılı Görüş Alma Formu Soruları
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	Mülteci denilince aklına kimler geliyor? Aşağıdaki seçeneklerden uygun olduğunu düşündüklerini işaretleyebilirsin. Ülkesini terk edenler ☐ Dilenciler ☐ Suç işleyenler ☐ Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar ☐ Ülkesinden kaçanlar ☐ Yardım bekleyenler ☐ Varsa başka seçenekleri de aşağıdaki boşluğa yazabilirsin.
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	Sence mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklar yeterince biliniyor mu? Bu konuda neler söylersin?
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	Mültecileri, yaşadıkları olumsuzlukları gördüğünde neler hissedersin? Açıklayabilir misin?
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Mültecilere yardım etmek için arkadaşlarına bu konuda öncülük (liderlik) etmek ister misin?
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	Sence mültecilerin yaşadığı sorunları halletmek için topluca hareket etmek işe yarar mı?
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	Kendini veya aileni mülteci olarak düşündün mü hiç? Bu konuda neler söylersin?
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma	Sence onlar eski yaşamlarına kavuşabilecekler mi? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	Mülteciler senden bir şey istediğinde nasıl davranırsın?
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	Mültecilerin kendilerini yaşadığımız yerde yabancı hissetmemeleri için sence çaba göstermeli miyiz?
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	Mültecilerle aynı şehirde, ortamda, okulda ve sınıfta bulunman seni rahatsız eder mi? Ne düşünüyorsun bu konuda?
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	Mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmaları seni rahatsız ediyor mu? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	Mültecilerle bir arada olup vakit geçirir misin?

Deney ve kontrol grubunun belirlenmesi süreci.

Veri toplama araçlarının hazır hâle gelmesinin ardından mülteci öğrencilerin devam ettiği ortaokullar belirlenmiştir. 7. sınıfa kayıtlı mülteci öğrencileri olan okullar ziyaret edilmiş ve okul idareleri ile araştırmanın yapılabilmesi hakkında görüş alış verişinde bulunulmuştur. Okul idarelerinin verdiği bilgiler doğrultusunda uygun olan üç şube belirlenmiş ve ders öğretmenleri durumdan haberdar edilmiştir. Araştırma kapsamında Mevlana İmam Hatip Ortaokulu 7- F sınıfında ön uygulamanın yapılması kararlaştırılmıştır. Yavuz Selim Ortaokulu 7-C sınıfı deney grubu, Farabi İmam Hatip Ortaokulu 7-E sınıfı ise kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney ve kontrol grupları, aynı mahallede bulunan okullardan seçilmiş olup bunlar, çeşitli kademelerde mülteci öğrencilerin devam ettiği okullardır. Aynı zamanda okulların bulunduğu mahallede mülteci aileler de yaşamaktadır.

Etkinlik planlarını oluşturma süreci.

Deney grubunun derslerinde işlenmek üzere belirlenen ürünlerin sekiz haftalık etkinlik planları oluşturulmuştur (EK-14). Bu planlar, hem biçim hem de içerik açısından Türkçe eğitimi alanından dört uzmanın görüşü alınarak geliştirilmiştir. Etkinlik planları Ders Bilgileri, Kazanımlar/Hedef ve Davranışlar, Öğrenme-Öğretme Süreci, Ölçme ve Değerlendirme, Dersin Diğer Derslerle İlişkisi şeklinde beş ana başlık altında yapılandırılmıştır. Kullanılacak yöntem ve teknikler, yapılacak etkinlikler, kazanımlar, beceri alanları gibi bilgilere etkinlik planlarının ilgili kısımlarında yer verilmiştir. Bu çerçevede uygulama tarihinde geçerli olan 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar) (MEB, 2018)'nda yer alan kazanımlar esas alınmıştır. Etkinlik planlarında dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin yanında görsel okumaya da yer verilerek hem çeşitlilik hem de beceriler arasında dengeli bir dağılım sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bazı etkinliklere yönelik çalışma kâğıtları hazırlanmıştır (EK-15). Etkinlik planlarında yapılacaklar maddeler hâlinde belirlenmiştir.

Ön uygulama süreci.

Araştırmada veri toplama araçlarının ve etkinlik planlarının işlerliğini yoklamak ve karşılaşılabilecek güçlükleri görmek için ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama, 2018-2019 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Muş merkezde bulunan Mevlana İmam Hatip Ortaokulu 7- F sınıfında yapılmıştır. Ön uygulama, 04.02.2019-22.02.2019 tarihleri arasında üç haftalık bir zaman diliminde nitel veri toplama araçlarının uygulanması, ardından da bir ve iki saatlik derslerin işlenmesi olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Derslerin işlenmesi öncesinde hazırlanan etkinlik planları ve ürün materyalleri ders öğretmeniyle paylaşılmış ve yapılması gerekenler müzakere edilmiştir. Yazılı görüş alma formu yapılırken sınıfta yirmi

dokuz öğrencinin olduğu, mülteci öğrencinin ise derste olmadığı görülmüştür. Araştırmada kullanılan ölçeğe geçerlik ve güvenirliğinin yapılmış ve aynı kategoride yer alan katılımcılara uygulanmış olmasından dolayı ön uygulamada başvurulmamıştır. Tablo 21’de ön uygulama sürecine dair bilgiler yer almaktadır:

Tablo 21. *Ön Uygulama Süreci ve Etkinlik Planları ile Veri Toplama Araçlarında Yapılan Değişiklikler*

Okul	Mevlana İmam Hatip Ortaokulu
Sınıf	7- F sınıfı
Öğrenci sayısı	29
Toplam süre	4 ders saati
Derslerin işlenişi	Ders Öğretmeni
Veri toplama araçlarının uygulanması	Araştırmacı
İşlenen ürünler	Etkinlik planı 1 (<i>Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız</i>) Etkinlik planı 2 (<i>Balık</i>)
Ön uygulamada fark edilen durumlar, eksiklikler ve yapılan değişiklikler	Yazılı görüş alma formu - Bazı sorular, öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmadığından uygulama sırasında açıklama beklenmiştir. Anlaşılmayan sorular not edilmiş ve daha açık bir anlatım sağlanmaya çalışılmıştır. - Öğrenciler tarafından boş bırakılan sorular, anlaşılmama ihtimaline karşın daha anlaşılır hale getirilmiştir. - Bazı soruların altında yer alan “evet”, “hayır” ve “kısmen” seçeneklerinin her ne kadar çeşitli alt seçenekler ile desteklense de öğrencileri sorular hakkında değerlendirme yapmaktan uzaklaştırdığı görülmüştür. - İlk soru dışında alt seçenekler kaldırılmış ve öğrencilerin doğrudan değerlendirme yapmalarına imkân tanınmıştır. - Formun bir ders saatinde sağlıklı şekilde uygulanabileceği görülmüştür. - Öğrencilerin soruları genellikle cevapladıkları görülmüştür. - Öğrenci cevaplarının belirlenen değerlendirme ölçütü ve veri analizi için uygun olduğu görülmüştür.
	Yarı yapılandırılmış gözlem formu - Gözlem formunda yer alan ilgili boyutlarda çeşitli iyileştirmeler yapılmıştır. - Sağlıklı bir gözlem yapmak için belirleme maddelerinde “evet”, “hayır” seçenekleri yeterli bulunmamış ve değerlendirme seçeneklerine “kısmen” eklenmiştir.
	Etkinlik planları Etkinlik planlarının hazırlık evresine “dikkat çekme” ve “güdüleme” başlıklarının eklenmesi uygun görülmüştür.

Uygulama süreci

Araştırmanın uygulama boyutu, deney ve kontrol gruplarında eş zamanlı olarak sürdürülmüş; yapılan çalışmalar planlamalara göre gerçekleştirilmiştir. Tablo 22’de uygulama sürecine dair bilgiler yer almaktadır:

Tablo 22. *Uygulama Süreci*

Kontrol Grubu		Deney Grubu
Okul	Farabi İmam Hatip Ortaokulu	Yavuz Selim Ortaokulu
Sınıf	7-D	7-C
Öğrenci sayısı	21	20
Toplam Süre	10 hafta (14 saat)	10 hafta (14 saat)
Zaman dilimi	25.02.2019-30.04.2019	25.02.2019-30.04.2019
Veri toplama araçları	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) (Ön test-son test) Yazılı görüş alma formu	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) (Ön test-son test) Yazılı görüş alma formu Yarı yapılandırılmış gözlem formu Mültecilik temalı 8 çocuk edebiyatı ürünü 8 derslik etkinlik planları
Dersler	Normal öğretim süreci	
Derslerin işlenişi	Ders öğretmeni tarafından	Ders öğretmeni tarafından
Veri toplama araçlarının uygulanması	Yazılı görüş alma formu (Araştırmacı)	Yazılı görüş alma formu (Araştırmacı) Gözlem formları (Araştırmacı, ders öğretmeni, Türkçe eğitimi uzmanı)

Ön uygulama sonrasında deney grubunun ders öğretmeni ile uygulamanın planlaması yapılmış ve gerekli önlemler alınmıştır. Ders öğretmeni ile yapılan değerlendirme sonucunda, mevcut planlamaya engel olmamak ve eğitim-öğretimi aksatmamak için derslerin sekiz hafta boyunca haftada bir ve bunu takip eden hafta ise iki ders saati olarak işlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda uygulama, 25.02.2019-30.04.2019 tarihleri arasında deney ve kontrol grubuna ön ve son testler ile uygulama öncesi ve sonrasında yazılı görüş alma formunun yapılması ve deney grubuyla mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik derslerin işlenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ön ve son testler ile uygulama öncesi ve sonrasında yazılı görüş alma formu uygulanmadan önce ders öğretmeniyle mülteci

öğrencilerin etkilenmemesi ve katılımcı öğrencilerin yanlış davranmaması için gerekli tedbirler alınmıştır. Bu doğrultuda uygulama öncesinde mülteci öğrencilerin ders öğretmenleri eşliğinde sınıf dışında başka bir etkinlik yapmaları sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından ise eş zamanlı olarak sınıftaki diğer öğrencilere veri toplama araçları uygulanmıştır. Böylece öğrencilerin mülteci öğrencilere ve mültecilere yönelik tutumlarını ilgili formlara daha sağlıklı bir şekilde yansıtmaları hedeflenmiştir. Deney ve kontrol grupları, uygulama öncesinde araştırma ve süreç hakkında bilgilendirilmiştir. Ancak araştırmayı olumsuz etkileyecek bilgiler gruplarla paylaşılmamıştır. Ayrıca öğrencilere ön ve son test olarak sunulan MÖYTÖ ve uygulama öncesi ve sonrasında başvuru yazılı görüş alma formu, verilerin daha sağlıklı şekilde işlenmesi için iki ayrı derste uygulanmıştır.

Seçilen çocuk edebiyatı ürünleri uzunlukları, türleri ve yoğunlukları dikkate alınarak deney grubunun tek ve iki saatlik derslerinde işlenmiştir. Toplamda deney grubuyla sekiz hafta boyunca on iki saatlik ders yapılmıştır. Uygulama süresince deney grubunun dersleri, araştırmacının katılımıyla ders öğretmeni tarafından işlenmiştir. Dersler işlenirken farklı zamanlarda gözlem formları tutulmuştur. Araştırmada dördüncü haftada araştırmacı, beşinci ve yedinci haftalarda ders öğretmeni, sekizinci haftada ise Türkçe eğitimi uzmanı tarafından toplamda dört gözlem formu tutulmuştur. Araştırmacı, derslerin işlenmesinden önce ders öğretmeni ve diğer gözlemciyle bir araya gelmiş ve gözlemci eğitimini gerçekleştirmiştir. Gözlem formundaki hedef değerler, temalar, kategoriler ve kodlar hakkında gözlemcilere bilgi verilmiş ve form detaylı bir şekilde tanıtılmıştır. Deney grubuna derslerin işlenmesinin öncesinde ön test ve uygulama öncesi yazılı görüş alma formu, sonrasında ise son test ve uygulama sonrası yazılı görüş alma formu; kontrol grubuna ise deney grubuyla aynı zaman diliminde yalnızca ön test ve uygulama öncesi yazılı görüş alma formu ile son test ve uygulama sonrası yazılı görüş alma formu uygulanmıştır. Araştırmada sonuç olarak nitel ve nicel verilere dair sonuçların hangi anlamlar taşıdığına odaklanılmış ve elde edilen bulgular tartışılmıştır. Böylece uygulamanın hem nicel hem de nitel boyutunun verileri birleştirilmiş ve bütüncül bir değerlendirmeye ulaşılmıştır.

Veri Analizi

Nicel veri analizi.

Ön test ve son test şeklinde uygulanan ölçek formları, deney grubu öğrencileri için D1, D2, D3...; kontrol grubunkiler ise K1, K2, K3... şeklinde eşleştirilmiştir. Uygulamanın ardından katılımcılara ön test ve son test olarak uygulanan ölçekten elde edilen veriler analiz edilmiş ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığı sonucuna bakılmıştır. Bu sayede araştırmanın nicel verileri elde edilmiştir. Araştırmada nicel boyuta

ilişkin ön test ve son test verileri, bir paket programı yardımı ile çözümlenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmada örneklem gruplarındaki birey sayıları 30'un altında olduğu için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu nedenle deney grubunun ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılmasında Willcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Nitel veri analizi.

Yazılı görüş alma formu, kontrol ve deney grubu öğrencilerine uygulama öncesi ve sonrasında yapılmıştır. Değerlendirme için deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası yazılı görüş alma formları D1, D2, D3...; kontrol grubunkilerin ise K1, K2, K3... şeklinde eşleştirilmiştir. Uygulama öncesi ve sonrasında yapılan yazılı görüş alma formlarındaki yanıtlar ve belirlemeler, üç alan ve bir eğitim bilimleri uzmanı tarafından “düşük”, “orta” ve “iyi” düzeylerinde değerlendirilmiştir. Uzmanların yaptığı değerlendirmelerin ortalaması alınmış ve öğrencilerin düzeyleri belirlenmiştir. Düzeylerin değerlendirilmesinde öğrencilerin verdiği cevapların önceden belirlenen maddelerin kapsamına girip girmediğine bakılmıştır. Bu çerçevede uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasındaki farklılığa bakılmış ve son yazılı görüş alma formunda bir iyileşme durumunun olup olmadığına odaklanılmıştır. Ayrıca bu çerçevede deney ve kontrol grubu arasındaki farklar üzerinde durulmuştur.

Yazılı görüş alma formundaki cevaplar ve belirlemelerin değerlendirmesinde ve derecelendirilmesinde hedef değerleri esas alan bazı ölçütler dikkate alınmıştır. Yazılı görüş alma formundaki ilk soru dışında diğer bütün sorular açık uçlu olarak tasarlanmıştır. Bu soru ile mültecilik ve mültecilerin toplumsal konumu çerçevesinde öğrencilerin mülteci kavramına yükledikleri anlama odaklanılmış ve mültecilerin toplumsal konumu hakkında hangi bilgilere sahip olduğu yoklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere “Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama” maddesini hedefleyen “Mülteci denilince aklına kimler geliyor?” sorusu yöneltilmiştir. Mültecilerin kim olduğuna odaklanılan bu soruda; dört seçenek olumlu, iki seçenek ise olumsuz özellikler olarak verilmiştir. Olumlu seçenekler, mültecilerin “ülkesini terk edenler”, “ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “ülkesinden kaçanlar”, “yardım bekleyenler” şeklinde doğal özelliklerine yöneliktir. Olumsuz iki seçenek ise doğrudan onlara ait olmayan fakat mültecilik konusunda “dilenciler” ve “suç işleyenler” gibi rastlanılabilecek durumlara ilişkindir. Bu açıdan yalnızca olumsuz seçeneklerden birini veya ikisini işaretleyen veya hiç işaretleme yapmayan öğrencilerin bu maddedeki değerlendirmeleri “düşük”, olumlu ve olumsuz maddeleri bir arada

işaretleyenlerinki “orta” ve sadece olumlu seçeneklerden birini veya birkaçını işaretleyenlerin ise “iyi” şeklinde değerlendirilmiştir. Söz konusu seçenekler dışında, öğrencinin mültecilerin kim olduğuna dair muhtemel tespit ve belirlemeleri için formda ayrıca yer bırakılmıştır. Öğrencilerin bu soruya ilaveten yazdıkları da dikkate alınmış; belirlemeler, olumlu ve olumsuz seçeneklerle benzerlik ilişkisi kurularak karşılanmıştır.

Diğer açık uçlu sorular, öğrenci tarafından soruya cevap verilmemişse veya cevap değer edinilmesine aksi yargılar içeriyorsa “düşük”; cevap kararsızlık ve tereddüt içeriyorsa veya hem olumlu hem olumsuz unsurlar, yargılar taşıyorsa “orta”; cevap olumlu unsurlar, yargılar taşıyorsa “iyi” düzey ölçüt alınmıştır.

Tablo 23. *Yazılı Görüş Alma Formu Değerlendirme Ölçütü*

Düzeyler	Yazılı görüş alma formu (Uygulama öncesi ve sonrası)		Değerlendirmeyi yapan uzmanlar
	Soru tipi	Ölçütler	
Düşük	Seçenekli soru	- Olumsuz seçeneklerden biri veya ikisi işaretlenmişse - Boş bırakılan yere olumsuz bir şey yazılmışsa - İşaretleme yapılmamışsa	Uzman 1 Türkçe eğitimi (Dr. Öğr. Üyesi)
	Açık uçlu sorular	- Soruya cevap verilmemişse - Cevap hedef değer aksı yönündeyse	
Orta	Seçenekli soru	- Olumlu ve olumsuz seçenekler bir arada işaretlenmişse - Boş bırakılan yerde hem olumlu hem de olumsuz unsurlar, yargılar varsa	Uzman 2 Türkçe eğitimi (Arş. Gör.)
	Açık uçlu sorular	- Cevapta hedef değerlere yönelik kararsızlık varsa - Cevapta hedef değerlere yönelik tereddüt varsa	Uzman 3 Türkçe eğitimi (Arş. Gör.)
	Açık uçlu sorular	Cevapta hedef değerlere yönelik hem olumlu hem olumsuz yargılar varsa	Uzman 3 Eğitim bilimleri (Arş. Gör.)
İyi	Seçenekli soru	- Olumlu seçeneklerden biri veya birkaçı işaretlenmişse - Boş bırakılan yere olumlu unsurlar yazılmışsa	
	Açık uçlu sorular	Cevap hedef değerlere yönelik olumlu unsurlar, yargılar taşıyorsa	

Yazılı görüş alma formunun verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011), betimsel analizde elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre düzenlendiği, özetlendiği ve yorumlandığını ifade etmiştir. Ayrıca bu çerçevede doğrudan alıntılara başvurulduğunu söylemiştir. Araştırmada yazılı görüş alma formundan elde edilen öğrencilere ait cümleler ve belirlemeler önceden

oluşturulmuş temalar, kategoriler ve kodlamalara başvurularak analiz edilmiştir (EK-10). Tablo 24’te yazılı görüş alma formunun analizine dair genel bilgiler yer almaktadır:

Tablo 24. *Yazılı Görüş Alma Formunun Veri Analizine Dair Genel Bilgiler*

Temalar (Yazılı görüş alma formu soruları)	Kategoriler	Kodlar
Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme		
Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Düşük	Olumsuz yaklaşım
Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme		
Mülteciler konusunda empatik düşünme	Orta	Kısmen olumlu yaklaşım
Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma		
Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	İyi	Olumlu yaklaşım
Mültecilerin uyumlanması için çabalama		
Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		
Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme		
Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma		

Deney grubunun derslerinde araştırmacı ve diğer gözlemciler tarafından tutulan gözlem formları, önceden oluşturulan tema, kategori ve kodlar çerçevesinde betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda derslerin hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamaları çerçevesinde öğrencilere ait tutumları yansıtacak tercihler, belirlemeler, görüşler, yorumlar ve davranışlar belirlenmiş ve derecelendirilmiştir. Gözlem formundaki verilerin analizinde kullanılan temalar, kategoriler ve kodlar; yazılı görüş alma formuyla aynı doğrultuda olup bir tutarlılık göstermektedir (EK-13). Tablo 25’te yarı yapılandırılmış gözlem formunun analizine dair genel bilgiler yer almaktadır:

Tablo 25. *Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formunun Analizine Dair Genel Bilgiler*

Temalar	Kavramlar	Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler
Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme		
Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme		
Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme		
Mülteciler konusunda empatik düşünme		
Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma		
Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma		
Mültecilerin uyumlanması için çabalama		
Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		
Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme		
Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma		

Araştırmacı Rolü

Araştırmada deney grubunun derslerinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, araştırmacının katılımı ve çeşitli etkinliklerle ders öğretmeni tarafından işlenmiştir. Kontrol grubunun derslerinde ise normal öğretime devam edilmiş, bu ürünlere ilişkin herhangi bir etkinlik yapılmamıştır. Veri toplama araçlarından Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) ve yazılı görüş alma formu, öğrencilere deney ve kontrol gruplarında araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış gözlem formu ise deney grubunda araştırmacı, ders öğretmeni ve bir Türkçe eğitimi uzmanı tarafından tutulmuştur. Gözlemlerden önce araştırmacı tarafından gözlemci eğitimi geręekleřtirilmiřtir. Gözlem formunun tutulmasında ders öğretmeni tam katılımcı rolündedir. Tam katılımcı rolü, gözlemcinin gözlemci olduğunu gizlemesini, mümkün olduğunca doğal hareket etmesini ve grubun tam üyesi olmaya çalışmasını gerektirir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013). Araştırmacı ve Türkçe eğitimi uzmanı ise katılımcı olmayan gözlemci rolündedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada kullanılacak MÖYTÖ'nün geçerlik ve güvenirliliği Kılcan *vd.* (2017) tarafından yapılmıştır. Araştırmada geçerlik analizleri kapsamında, başta yapı geçerliliği, ölçeğin toplam puan ve faktörüne ilişkin korelasyon matrisi ve madde-toplam korelasyonlarının hesaplandığı belirtilmiştir. Madde ayırt ediciliğinde, madde toplam korelasyonu yöntemine göre faktörlerdeki her bir maddeden elde edilen puanlar ile maddelerin ait olduğu faktörden elde edilen toplam puan arasındaki korelasyonlar hesaplanarak faktörlerin madde ayırt edicilik düzeylerinin test edildiği açıklanmıştır. Ayrıca ölçeğin güvenirliliğinin iç tutarlılık analizleri ve test-tekrar test yöntemleri kullanılarak hesaplandığı ifade edilmiştir. Bu ölçeğin tek faktörüne ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı .92 olarak saptanmıştır. Güvenirliliğin bir göstergesi de iç tutarlılıktır. İç tutarlılık, ölçekte yer alan maddelerin her ölçümde hedeflenen aynı özelliği ölçme derecesidir. İç tutarlılığın tespitinde yaygın olarak Cronbach's Alpha katsayısı kullanılır (Pallant, 2015). Nunally, ölçekten elde edilecek Cronbach's Alpha katsayısının en düşük 0.70 olmasını önermektedir (Akt., Pallant, 2015). Bu bilgilerden yola çıkarak ölçeğin güvenirlilik özelliğine sahip bir ölçek olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırmacılar tarafından ölçeğin güvenirliliği hakkında test-tekrar test yöntemiyle üç hafta arayla ikinci defa yapılan uygulama sonrası uygulamalar arası elde edilen güvenirlilik korelasyon katsayısı $r = .87$ olarak saptandığı bilgisine yer verilmiştir. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin derecesi ve yönü hakkında bilgi verir. Korelasyon katsayıları -1.00 ile +1.00 arasında değer alır. Korelasyon katsayısının +1 olması, iki ölçüm arasında pozitif ve mükemmel bir ilişki; -1.00 olması negatif ve mükemmel bir ilişki; 0,00

olması ise ilişki olmadığını gösterir. Bir ölçeğin zamana karşı değişmez olduğunu söylemek üzere hesaplanan korelasyon katsayısının pozitif ve yüksek olması istenir ve bu sınır, ölçekler için en az 0,70'dir (Tavşancıl, 2014). Bu durumda ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Creswell ve Plano Clark (2014), nitel geçerliği belirlemede farklı stratejiler olduğunu ve bunlardan birinin başkalarından verileri incelemesini istemek olduğunu belirtir. Bu doğrultuda araştırmada kullanılan yazılı görüş alma formuyla elde edilen öğrenci görüşleri ve tercihleri, betimsel analiz çerçevesinde önceden hazırlanan temalar, kategoriler, kodlar ve ölçütlere göre farklı uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik, Yıldırım ve Şimşek (2011)'in belirttiği üzere araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Araştırmada yansız gözlemin yapılabilmesi için yarı yapılandırılmış gözlem formu hazırlanmış ve araştırmacı dışında farklı kişiler tarafından tutulması sağlanmıştır. Cansız Aktaş (2014), gözlemde güvenilirliği artırmak için çalışılan ortamda meydana gelen her şeyin veri olarak kaydedilmesi gerektiğini belirtmiş ve birden fazla araştırmacının gözlemleri arasındaki tutarlılığın incelenmesinin de güvenilirliği ve iç geçerliliği artırdığını ifade etmiştir. Tutulan gözlem formları, gözlemciler tarafından ders sürecini birçok yönüyle kaydetmeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Büyüköztürk vd. (2013) ise araştırmacıların gördükleri ya da duydukları şeyin zaman içinde tutarlılık göstermesinin güvenilirliğe dair güçlü bir işaret olduğunu söylemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Nicel Bulgular

Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması.

Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Willcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Tablo 26’da deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması yer almaktadır:

Tablo 26. Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
MÖYTÖ Ön Test	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-3.92	.000
MÖYTÖ Son Test	Pozitif Sıralar	20	10.50	210.00		
	Eşit	0				
	Toplam	20				

Tablo 26’dan anlaşılabacağı üzere yapılan analiz sonucunda deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sıralamalar toplamaları arasındaki fark istatistiksel olarak $p=.000$ ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık son test lehine gerçekleşmiştir.

Kontrol grubu öğrencilerin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması.

Kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Willcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Tablo 27’de kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması yer almaktadır:

Tablo 27. Kontrol Grubu Öğrencilerin Ön ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
MÖYTÖ Ön Test	Negatif Sıralar	9	10.50	94.50	-.731	.465
MÖYTÖ Son Test	Pozitif Sıralar	12	11.38	136.50		
	Eşit	0				
	Toplam	21				

Tablo 27’den anlaşılaçağı üzere yapılan analiz sonucunda kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sıralamalar toplamaları arasındaki fark istatistiksel olarak $p=.465$ ($p>.05$) düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Buna göre kontrol grubu öğrencilerinin tutumlarında anlamlı bir farklılık gerçekleşmemiştir.

Nitel Bulgular

Araştırmada nitel veriler, yazılı görüş alma formu ile bu çerçevede hazırlanan yarı yapılandırılmış gözlem formundan elde edilmiştir.

Yazılı görüş alma formu bulguları.

Deney ve kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu cevaplarına bakıldığında öğrencilerin mültecilere yönelik tutum düzeylerinin ortalama olarak şu şekilde olduğu görülmüştür:

Deney grubu ile yapılan uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasında 12 maddeden 6’sında olumlu yönde bir farklılık bulgulanmıştır. 6’sında ise bir farklılığın gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda ise 12 maddeden 1’inde olumlu yönde bir farklılık bulgulanmıştır. 10’unda ise herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Ayrıca 1’inde olumsuz yönde bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 28. Deney Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları

Deney Grubu				
Sıra No	Mültecilik Temalı Hedef Değerler	Frekans (f)		
		Olumlu Değişim	Değişmeyen	Olumsuz değişim
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	6	12	2
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	5	14	1
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	4	16	0
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	4	15	1
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	4	16	0
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	6	13	1
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	4	15	1
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	3	16	1
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	5	15	0
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	6	14	0
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	6	12	2
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	6	13	1

Tablo 29’da kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları yer almaktadır:

Tablo 29. Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları

Kontrol Grubu				
Sıra No	Mültecilik Temalı Hedef Değerler	Frekans (f)		
		Olumlu Değişim	Değişmeyen	Olumsuz değişim
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	2	17	2
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	4	16	1
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	2	18	1
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	2	14	5
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	1	17	3
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	4	15	2
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	2	12	7
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	1	17	3
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	2	16	3
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	1	18	2
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklıklara saygı gösterme	2	16	3
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	7	10	4

Deney ve kontrol gruplarının mültecilik temalı hedef değerlere yönelik görüşleri aşağıda yer almaktadır. Her madde için yalnızca üç öğrenci görüşüne yer verilmiştir. Örnekler, maddelere ilişkin bulguların genel düzeyleri yansıtmaktadır:

Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu bilme.

Mültecilik ve mültecilerin toplumsal konumu çerçevesinde öğrencilerin mülteci kavramına yükledikleri anlama odaklanılmış ve mültecilerin toplumsal konumu hakkında hangi bilgilere sahip olduğu yoklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere “Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama” maddesini hedefleyen “Mülteci denilince aklına kimler geliyor?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mülteciliğe ve mültecilerin toplumsal konumuna dair bilgi durumlarının uygulama öncesinde genel olarak “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında ise bilgi düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında olumlu yönde bir değişim bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise hem uygulama öncesi hem sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeyde olup bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D8 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruda yalnızca “Dilenciler” seçeneğini; sonrasında ise “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini işaretlediği görülmektedir. Buna göre uygulama öncesindeki belirlemesinin “düşük”, sonrasındakinin ise “iyi” düzeyde olduğu

tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin sonuçları arasında bir farklılaşma söz konusudur.

D13 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruda “Ülkesini terk edenler”, “Suç işleyenler”, “ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “Ülkesinden kaçanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini; sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “Yardım bekleyenler” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu açıdan uygulama öncesindeki belirlemesinin “orta”, sonrasındakinin ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında farklılaşma vardır.

D14 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruda yalnızca “suç işleyenler” seçeneğini; sonrasında ise “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “Ülkesinden kaçanlar”, “Yardım bekleyenler” seçeneklerini işaretlediği görülmektedir. Uygulama öncesinde düzey “düşük” iken sonrasında “iyi” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı grubun örnek öğrenci görüşleri şunlardır:

K2 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruda “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “Ülkesinden kaçanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini; sonrasında ise “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini işaretlediği görülmektedir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemelerinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrası yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılaşma söz konusu değildir.

K5 kodlu öğrenci, uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ilgili soruda “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu açıdan hem uygulama öncesi hem de sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılaşma yoktur.

K15 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruda “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar” ve “Ülkesinden kaçanlar” seçeneklerini; sonrasında ise “Ülkesini terk edenler”, “Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar”, “Ülkesinden kaçanlar” ve “Yardım bekleyenler” seçeneklerini

işaretlediği görülmektedir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda öğrencinin düzeyi “iyi”dir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık bulgulanmamıştır.

Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma.

Araştırmada öğrencilerin mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma konusunda hangi düzeye sahip olduğu görülmek istenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilere “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma” maddesini amaçlayan “Sence mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklar yeterince biliniyor mu? Bu konuda neler söylersin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık düzeylerinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda genel olarak “orta” olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise söz konusu farkındalık düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonucu “orta” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D5 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Onlara yardım edenler var.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise öğrencinin yanıtı “Mültecilerin yaşadıkları zorluklar yeterince bilinmiyor ve bence sadece Türkiye değil, tüm ülkeler birlik olup bir yardım derneği kurmalıdır.” şeklinde değişmiştir. Buna göre uygulama öncesindeki belirlemesinin “orta”, sonrasındakinin ise “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

D14 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Biraz biliniyor.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrası yazılı görüş alma formunda ise cevabı “Hayır, çünkü onlar çok fazla zorluk çekiyorlar.” olarak değişmiştir. Bu açıdan ilkin belirlemesinin “orta”, uygulama sonrasında ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık vardır.

D19 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hayır ama onlara yardım edenler var.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise soruyu “Hayır, onların neler çektiklerini tam olarak kimse bilmez.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda düzey

“orta” iken uygulama sonrada “iyi” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K3 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Mültecilerin paraya ihtiyacı olur, eve, eşyaya ve yemeğe ihtiyacı olur.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Evet, biliniyor.” şeklindedir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasında belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K8 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, biliniyor. Ülkelerinde savaş yüzünden...” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Ülkelerini terk ettikleri için dilencilik yapıyorlar.” şeklindedir. Bu açıdan uygulama öncesi ve sonrasında belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu görölmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K12 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Az biliniyor. Ama çok yardım edenler de var.” şeklindedir. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise soru “Hiç bilinmiyor.” şeklinde cevaplanmıştır. Görüldüğü üzere uygulama öncesi ve sonrasında öğrencinin düzeyi “orta”dır. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme.

Araştırmada mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık göstermek konusunda öğrencilerin hangi düzeyde olduğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme” maddesini hedefleyen “Mültecileri, yaşadıkları olumsuzlukları gördüğünde neler hissedersin? Açıklayabilir misin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık düzeylerinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda genel olarak “iyi” olduğu görölmüştür. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da söz konusu duyarlılık düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta da uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D3 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya “Şimdi benim olduğum imkânlarda yaşamamaları beni üzer. Benimle aynı seçeneklere ve haklara sahip olmalarını çok isterim.” cevabını vermiştir. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Empati yaparım ve bu durumdan hiç hoşlanmam.” şeklindedir. Buna göre öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D4 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Onlara acırım. Kimileri nasıl olsa kendi vatanını bırakıp başka bir ülkeye gelip yaşamaya çalışıyor.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Onlara acırım. Nasıl olsa onlar da insan.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

D11 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Üzülürüm ve elimden geldiği kadar yardım etmeye çalışırım.” şeklindedir. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da soru “Kendimi kötü hissederim ve onlara yardım etmeye çalışırım.” şeklinde cevaplanmıştır. Görüldüğü üzere öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma sonuçları “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K17 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Acırım, keşke onlar ülkelerinden kovulmasaydılar.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise öğrencinin yanıtı “Üzülürüm.” şeklinde değişmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K20 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Üzülürüm, çünkü ben sıcak yatağımdayım, onlar ise dışarıda dilencilik yapıyorlar.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Acırım, onlara yardım etmek isterim.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K21 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Üzülürüm, çünkü benim hayatım iyi, onların hayatı kötü olduğu için.” şeklindedir. Uygulama sonrası yazılı görüş alma formunda da soruyu “Kendimi kötü hissederim, çünkü onları yazıktır.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda öğrencinin düzeyi “iyi”dir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme.

Araştırmada öğrencilerin mültecilere yardım etmek amacıyla girişimcilik gösterme durumlarına odaklanılmıştır. Bu konuda öğrencilerin girişimcilik göstermeye dair nasıl görüşlere sahip olduklarına bakılmıştır. Bu çerçevede “Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme” maddesini hedefleyen “Mültecilere yardım etmek için arkadaşlarına bu konuda öncülük (liderlik) etmek ister misin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme düzeylerinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda genel olarak “iyi” olduğu görülmüştür. Uygulama sonrası yazılı görüş alma formunda da bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D1 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Arkadaşıma yardım yapılmasını söylerim. Eğer bir şey fark etmiyorsa daha sonra öncülük ederim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Etmek isterim, bu da bana gurur verir.” şeklindedir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D10 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Tabii ki de çok isterim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da soruyu “Evet, neden olmasın.” olarak cevaplamıştır. Bu açıdan uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık bulunmamaktadır.

D11 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Tabii ki isterim. Kim istemez.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Evet,

liderlik etmek isterim.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere her iki cevapta da belirlemeler “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K2 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Sadece yardım etmek isterim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Yardım ederim ama lider olmam.” şeklindedir. Buna göre her iki cevapta da belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K7 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Yardım edebilirsem olabilir.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da cevabı “Belki yapabilirim.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K14 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Tabii ama yardım edebilirsem.” şeklindedir. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da soruyu “Evet ama yapabilirim miyim?” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme.

Araştırmada öğrencilerin mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme konusunda nasıl bir tavra sahip olduğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere “Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme” maddesini yoklayan “Sence mültecilerin yaşadığı sorunları halletmek için topluca hareket etmek işe yarar mı?” sorusu sorulmuştur.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme düzeylerinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda genel olarak “iyi” olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın

yapılmadığı grupta da uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D3 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, yarar ve mültecilerin yükleri azalır.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Evet, sıkıntılarını ve üzüntülerini azaltırız.” şeklindedir. Buna göre öğrencinin hem önceki hem de sonraki cevabının “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D4 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Bence yarar. Tüm insanlar yardım etse sorunları biraz olsa bile azalabilir.” ekinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da cevabı “Evet, yarar. Topluca hareket etsek yardımda bulunabiliriz.” şeklindedir. Bu açıdan hem ön hem son yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

D16 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Evet, bence yarar.” şeklindedir. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da soruyu “Evet, yardım için herkes bir katkı sağlamalı.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere hem ilk hem son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K3 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, yarar. Mültecilere yardım edelim lütfen.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Yarar, yeter ki isteyelim.” şeklindedir. Buna göre ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K6 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, zaten atalarımız ‘Birlikten güç doğar.’, ‘Bir elin nesi var iki elin sesi var.’ demiştir.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Mutlaka yarar.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin uygulama öncesi ve sonrası arasındaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K14 kodlu öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Topluca mültecilerin yardımına koşalım.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Hem de nasıl yarar.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mülteciler konusunda empatik düşünme.

Yazılı görüş alma formunda öğrencilerin mültecilere karşı empati gösterme konusunda nasıl bir tutum sergilediklerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede öğrencilere “Mülteciler konusunda empatik düşünme” maddesini yoklayan “Kendini veya aileni mülteci olarak düşündün mü hiç? Bu konuda neler söylersin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mülteciler konusunda empatik düşünme durumlarının uygulama öncesinde genel olarak “düşük” düzeyde olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında ise düzeylerinin “orta” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “düşük” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D1 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Tabii, empati yapmak çok güzel ama o derece düşünmek istemezdim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise öğrencinin yanıtı “Empati kurmak gerekirse evet düşündüm.” şeklinde değişmiştir. Buna göre uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “orta”, sonrasında ise “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

D7 kodlu öğrenci, uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hiç düşünmedim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise cevabı “Eğer mülteci olsaydım, biri beni kırsaydı çok üzülürdüm. Bu yüzden onlara yardım ederim.” olarak değişmiştir. Bu açıdan ilk yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “düşük”, sonrasındaki ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık vardır.

D12 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hayır, düşünmedim.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise soruyu “Evet, çok üzuldüm.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere ilkin düzey “düşük” iken

sonradan “orta” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K1 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Allah’a şükür biz o durumda değiliz.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise yanıt “Hiç hissetmedim.” şeklindedir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “düşük” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K7 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır, düşünmedim. Düşünmek de istemem.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da cevabı “Hayır, niye düşüneyim.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “düşük” düzeyde olduğu görölmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K14 kodlu öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formunda soruya cevabı “Hayır.” şeklindedir. Göröldüğü üzere öğrencinin uygulama öncesi ve sonrası yazılı görüş alma formu sonucu “düşük” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma.

Yazılı görüş alma formunda öğrencilerin mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inancını taşıyıp taşımadıklarına odaklanılmıştır. Bu doğrultuda “Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma” maddesi yoklanmış ve öğrencilere “Sence onlar eski yaşamlarına kavuşabilecekler mi? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inancını edinme düzeylerinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formunda genel olarak “iyi” olduğu görölmüştür. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da söz konusu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeyde iken son yazılı görüş alma formu sonucu “düşük” düzeydedir. Dolayısıyla olumsuz yönde bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D1 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Biz çaba gösterirsek kavuşabilirler.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da öğrencinin yanıtı “Biz olanak sağlarsak kavuşabilirler.” şeklindedir. Buna göre her iki yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrası yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D3 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “gayret ederlerse biz de yardım edersek olabilir.” şeklinde cevaplamıştır. Son yazılı görüş alma formunda da cevabı “Çaba gösterirsek neden olmasın.” şeklindedir. Bu açıdan hem uygulama öncesi hem de sonrasında yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

D7 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Bence ülkelerinde yaşanan olumsuzluklar son bulursa tabii ki kavuşabilirler.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Ülkelerindeki savaş biterse eski yaşamlarına kavuşurlar.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere hem ilk hem de son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K3 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da öğrencinin yanıtı “Hayır.” şeklindedir. Buna göre öğrencinin uygulama öncesinde yazılı görüş alma formu sonucunda düzeyi “iyi” iken uygulama sonrasında “düşük”tür. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında olumsuz yönde bir farklılık söz konusudur.

K13 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Eğer savaş biterse kavuşabilirler.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise cevabı “Hayır, hiç düşünmüyorum.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin uygulama öncesi yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeyde iken uygulama sonrasında “düşük”tür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında olumsuz yönde bir farklılık vardır.

K15 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Evet.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise soruyu “Bilmiyorum.” şeklinde

cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk sonucu “iyi”, son sonucu ise “orta” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında olumsuz yönde bir farklılaşma bulgulanmıştır.

Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma.

Araştırmada öğrencilerin mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olup olmadıklarına odaklanılmıştır. Bu çerçevede “Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma” maddesini hedefleyen “Mülteciler senden bir şey istediğinde nasıl davranırsın?” sorusu öğrencilere yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma düzeylerinin uygulama öncesinde genel olarak “iyi” olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında da ilgili düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D1 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Çok iyi. Çünkü böyle bir şey yaşadım. Yolda giderken yerde yaşlı bir teyze vardır ve benden su istedi. Su şişemi ona verip yoluma devam ettim.” şeklinde cevaplamıştır. Son yazılı görüş alma formunda ise cevabı “Tabii ki de gönülden veririm.” şeklindedir. Bu açıdan her iki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

D10 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “İyi karşılarım. Bu durum beni de mutlu eder. Yardımlaşmak güzeldir.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “İyi davranırım. Eğer ben onların yerinde olsam ve bir şey istesem vermeseler kendimi çok kötü hissederim.” şeklindedir. Buna göre öğrencinin her iki yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D20 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “İyi davranırım.” şeklindedir. Son yazılı görüş alma formunda da soruyu “Olumlu.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere öğrencinin hem ilk hem de son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik

uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K10 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Normal davranırım.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Yardım edebileceğim bir şeyse yaparım.” şeklindedir. Buna göre ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K12 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Olursa veririm. Olmazsa bakarım, üzülürüm.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da cevabı “Vermeye çalışırım.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K17 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hiç. Bazen yardım ederim.” şeklindedir. Son yazılı görüş alma formunda da soruyu “Normal davranırım, bazen de kötü.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerin uyumlanması için çabalama.

Yazılı görüş alma formunda öğrencilerin mültecilerin uyumlanması için çaba gösterme konusunda nasıl bir tutuma sahip oldukları araştırılmıştır. Bu çerçevede öğrencilere “Mültecilerin uyumlanması için çabalama” maddesini yoklayan “Mültecilerin kendilerini yaşadığımız yerde yabancı hissetmemeleri için sence çaba göstermeli miyiz?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerin uyumlanması için çabalama düzeylerinin uygulama öncesinde genel olarak “iyi” olduğu görülmüştür. Son yazılı görüş alma formunda da bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta da ilk ve son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D3 kodlu öğrenci, ilk yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, onlara hoşgörülle yaklaşarak yabancı hissetmelerini azaltabiliriz.” şeklinde cevaplamıştır. Son yazılı görüş alma formunda da öğrencinin yanıtı “Evet, çaba göstermeliyiz.” şeklindedir. Buna göre ilk ve son yazılı görüş alma formu sonuçlarının “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

D6 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Bence göstermeliyiz.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda da cevabı “Evet.” şeklindedir. Bu açıdan hem ilk hem son yazılı görüş alma formu sonucunun “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

D10 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Bizlerin onları kötü gözle görmeleri, onları korkutabilir ama bunun için öyle kötü gözle bakanları uyaralım.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Evet, onlara yargılayıcı bir gözle bakmamak, dışlamamak gibi şeyler yapabiliriz.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere öğrencilerin hem ilk hem de son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K11 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet.” şeklinde cevaplamıştır. Buna göre ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K13 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet, göstermeliyiz.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Evet.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K16 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Evet.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Yabancılık hissetmemeli.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma.

Araştırmada öğrencilerin mültecilerle bir arada yaşama bilinci gösterip göstermediği konusuna odaklanılmıştır. Bu çerçevede öğrencilere “Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma” maddesini yoklayan “Mültecilerle aynı şehirde, ortamda, okulda ve sınıfta bulunman seni rahatsız eder mi? Ne düşünüyorsun bu konuda?” sorusu sorulmuştur.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma düzeylerinin uygulama öncesinde genel olarak “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında ise bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D4 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Bana zarar vermediği müddetçe beni rahatsız etmez.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise öğrencinin yanıtı “Hayır, etmez. Onlar da insan.” şeklinde değişmiştir. Buna göre uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda belirlemesinin “orta”, sonrasındakinde ise “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

D8 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Eder.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise cevabı “Hayır, beni rahatsız etmez. Onlarla paylaşmalıyız.” olarak değişmiştir. Bu açıdan ilk yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “düşük”, sondakinin ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık vardır.

D16 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Rahatsız etmez.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise soruyu “Etmez. Çünkü benim başıma böyle bir şey gelse bana yabancı gibi davranmalarını istemem.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere ilk yazılı görüş alma formunda düzey “orta” iken son formda “iyi” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K5 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır, yanımdaki arkadaşım gibi bilirim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da öğrencinin yanıtı “Hayır, bir fark olmaz.” şeklindedir. Buna göre ilk ve son yazılı görüş alma

formundaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K6 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır, çünkü onlar da insan.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da cevabı “Hayır, beni niye rahatsız etsin ki?” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K20 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hayır, bence bazıları çok iyidir.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Hayır, beni rahatsız etmez.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme.

Araştırmada mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmalarının öğrencilerde nasıl karşılık bulduğuna odaklanılmıştır. Bu çerçevede öğrencilere “Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme” maddesini yoklayan “Mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmaları seni rahatsız ediyor mu? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?” sorusu yöneltilmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme düzeylerinin uygulama öncesinde genel olarak “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasındaki yazılı görüş alma formunda ise bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeyde olup bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D10 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır, nasıl bizim dilimiz farklıysa onların da dili farklı olabilir. Bu durum bence çok normal.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise öğrencinin yanıtı şöyledir: “Hayır, çok güzel bir şey aslında. Onlardan yeni kültürler öğrenmek gibi.” Buna göre ilk cevaptaki belirlemesinin “orta”, sonrakinin ise “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu

maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

D14 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Evet.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise cevabı “Hayır, rahatsız etmez.” olarak değiştirmiştir. Bu açıdan ilk belirlemesinin “düşük”, sonuncusunun ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık vardır.

D16 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Beni rahatsız etmiyor.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise soruyu “Hayır, çünkü insanlara dil ve din ayrımı yapmak istemem.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere ilk yazılı görüş alma formunda düzey “orta” iken sonradan “iyi” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K7 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Onlara az çok Türkçe öğretelim. Beni rahatsız etmez.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında da öğrencinin yanıtı “Beni rahatsız etmez, Türkçe öğrensinler.” şeklindedir. Buna göre ilk ve son belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusu değildir.

K20 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır ama dillerini anlamıyorum.” şeklinde cevaplamıştır. Son yazılı görüş alma formunda da cevabı “Hayır, kısa zamanda bizim dilimizi öğrenirler.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık yoktur.

K21 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Onları biraz anlamıyorum.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Hayır ama bazen.” şeklinde cevapladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk ve son yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeydedir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmamıştır.

Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma.

Yazılı görüş alma formunda öğrencilerin mültecilerle bir arada olup vakit geçirmek konusunda istekliliğinin hangi düzeyde olduğu yoklanmıştır. Bu kapsamda öğrencilere

“Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma” maddesini hedefleyen “Mültecilerle bir arada olup vakit geçirir misin?” sorusu yöneltmiştir.

Uygulamanın yapıldığı grupta öğrencilerin mültecilerle sosyal ilişkiler kurma düzeylerinin uygulama öncesinde genel olarak “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında ise bu düzeylerinin “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Buna göre uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır. Uygulamanın yapılmadığı grupta ise ilk yazılı görüş alma formu sonucu “düşük” düzeyde iken son yazılı görüş alma formu sonucu “orta” düzeyde olup bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir.

Uygulamanın yapıldığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

D5 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Onlarla birlikte olabilirim.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise öğrencinin yanıtı “Evet, acılarını azaltmaya çalışırım ve bunu tüm arkadaşlarıma da öneririm.” şeklinde değişmiştir. Buna göre ilk yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “orta”, sondakinin ise “iyi” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

D8 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise cevabı “Evet.” olarak değişmiştir. Bu açıdan ilk yazılı görüş alma formundaki belirlemesinin “düşük”, sondakinin ise “iyi” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık vardır.

D12 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hayır, etmem.” şeklindedir. Uygulama sonrasında ise öğrenci soruyu “Evet.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere ilk yazılı görüş alma formunda düzey “düşük” iken son yazılı görüş alma formunda “iyi” olarak değişmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Uygulamanın yapılmadığı gruptan örnek öğrenci görüşleri şu şekildedir:

K10 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Hayır, çünkü onların dillerini bilmiyorum.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise öğrencinin yanıtı “Belki.” şeklindedir. Buna göre öğrencinin ilk yazılı görüş alma formundaki düzeyi “düşük” iken son yazılı görüş alma formunda “orta” olarak kaydedilmiştir. Öğrencinin bu maddeye ilişkin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur.

K12 kodlu öğrenci, uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruyu “Genelde hayır.” şeklinde cevaplamıştır. Uygulama sonrasında ise cevabı “Bazen arada.” şeklindedir. Bu açıdan öğrencinin ilk belirlemesinin “düşük”, sonuncusunun ise “orta” düzeyde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencinin uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında bir farklılık vardır.

K13 kodlu öğrencinin uygulama öncesindeki yazılı görüş alma formunda ilgili soruya cevabı “Hayır, geçirmedim.” şeklindedir. Uygulama sonrasında da soruyu “Evet.” şeklinde cevaplamıştır. Görüldüğü üzere öğrencinin ilk yazılı görüş alma formu sonucu “düşük” iken son yazılı görüş alma formu sonucu “iyi” olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla öğrencinin söz konusu maddeye yönelik uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları arasında farklılaşma bulgulanmıştır.

Yarı yapılandırılmış gözlem formu bulguları.

Araştırmada nitel verilerin elde edilmesi için yarı yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formu, yazılı görüş alma formunda olduğu gibi hedef değerler çerçevesinde yarı yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır. Deney grubunun dersleri işlenirken 4. haftada araştırmacı, 5 ve 7. haftalarda ders öğretmeni ve 8. haftada Türkçe eğitimi uzmanı tarafından toplam dört gözlem formu tutulmuştur. Gözlemciler, hedef değerler doğrultusunda öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını daha çok hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme kısmında belirleyecek notlar almış, işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu anlamda öğrencilerin dönütleri doğrudan alıntılanmıştır. Gözlemlerde mültecilik temalı hedef değerlerin izlenme düzeyini belirlemek için önceden oluşturulan tema, kategori ve kodlar çerçevesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Gözlemlerde hedef değerlerin kapsamı dışında kalan bazı öğrenci cevapları ve dönütlerine bulgularda yer verilmemiştir.

Yapılan gözlemlerde genel olarak fiziksel ve sosyal ortamın normal olduğu kaydedilmiştir. Öğrencilerin üçerli sıra düzeni halinde oturduğu, kız ve erkek öğrencilerin genel olarak ayrı öbekler oluşturduğu görülmüştür. Ders süreçlerinde sınıfın ısı durumunun uygun olduğu, sınıfta etkinliklerin yapılması için gerekli donanımın mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Uygulama aşamasında derslerin işlenişini aksatacak herhangi bir durum söz konusu olmamıştır.

Dersin hazırlık aşamasında öğrencilere bazı sorular sorulduğu, görseller sunulduğu, çeşitli durumlardan bahsedildiği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin motivasyon durumları sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin genel olarak dersin hazırlık aşamasında mültecilere yönelik bazen ilgili bazen de kısmen ilgili ve meraklı oldukları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin bazı dönütlerde bulunduğu ve ön bilgilerinin harekete geçirildiği görülmüştür. Öğrencilerin

önceki derslerden edindiği bazı bilgileri, cevap ve değerlendirmelerinde dile getirdikleri gözlemlenmiştir. Öğrencilerin mültecilere yönelik bazen olumlu bazen de kısmen olumlu tutumlar sergilediği; onlara karşı iyimserlik ve yardım etme eğilimi taşıdıkları kaydedilmiştir. Kimi zaman da bazı öğrencilerin olumsuz, kararsız, belirsiz duygu ve düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Derslerde görsel sunumlarla öğrencilerin konuyla ilgili tahminlerine başvurulmuş ve mültecilere dönük empati duygusu yoklanmıştır. Öğrencilerin cevap ve değerlendirmelerinde mülteciler yerine bazen Suriyeliler ifadesini kullandığı izlenmiştir. Mülteciler için yapılması gerekenler çerçevesinde yöneltilen sorularda ve değerlendirmelerde, öğrencilerin maddi yardımda bulunulmasına dönük çıkarımlarda bulundukları gözlemlenmiştir. Verilen örneklerin bazen de mültecilerin manevi ihtiyaçlarına dönük olduğu kaydedilmiştir.

Derslerde yarı yapılandırılmış yazılı ve görsel etkinlikler yapılmıştır. Etkinliklerin öğrencileri düşünmeye sevk ettiği, mültecilere yönelik ilgi uyandırdığı gözlemlenmiştir. Etkinliklerde öğrencilerin deneyimleri yoklanmaya çalışılmıştır. Derslere katılım ve etkileşim durumları açısından araştırmacı ve öğrenciler arasında sağlıklı bir etkileşimin gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin derse katılım konusunda genel olarak istekli oldukları görülmüştür. Derse katılımı demokratiklik ilkesine uyulmuş, bireysel farklılıklar dikkate alınmıştır. Öğrencilerin analiz, sentez, yaratıcılık gibi becerileri gösterebilme durumlarının kimi zaman yetersiz, kimi zaman ise olumlu olduğu kaydedilmiştir. Derslere katılım ve etkileşim sürecinde mültecilere dönük ön bilgilerin desteklendiği yeni durumların oluştuğu kısmen gözlemlenmiştir.

Dersler işlenirken açık, anlaşılır bir dil kullanıldığı, vurgu ve tonlamalara dikkat edildiği, soruların açıklık ilkesine uygun olduğu gözlemlenmiştir.

Değerlendirme aşamalarında ise dersi toparlayacak ve özetleyecek sonuç ifadelerinin kullanıldığı; konulara yönelik son vurguların yapıldığı, yöneltilen soruların kapsayıcı olduğu ve konularla ilgili hedef değerleri yokladığı görülmüştür.

Gözlemlerin yapıldığı derslerde mültecilik temalı hedef değerler ve gözlem durumları.

Gözlemlerde kullanılan temalar, kavramlar, hedef değerlere yönelik kategoriler ve kodlar ile bunlara yönelik kısaltmalar Tablo 30'da yer almaktadır:

Tablo 30. Gözlemlerde Kullanılan Temalar, Kavramlar, Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler ve Kodlar

Temalar
• Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama (T1) • Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma (T2) • Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme (T3) • Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme (T4) • Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme (T5) • Mülteciler konusunda empatik düşünme (T6) • Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma (T7) • Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma (T8) • Mültecilerin uyumlanması için çabalama (T9) • Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma (T10) • Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme (T11) • Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma (T12)
Kavramlar
Kelime, cümle, yorum, soru, cevap, güncel bir olay, çeşitli durumlar yaşama, iletişime geçme, ilişkilendirme, benzetme, karşılaştırma, çıkarım, varsayım, anı, deneyim, tanıklık, duygu, düşünce, davranış, izlenim
Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler ve Kodlar
Hedef değerlerin gözlenememesi (KA1) Dilenciler, suç işleyenler, kayıtsızlık, önemsememe, umursamazlık, olumsuzlayıcı ifade, tepki verme, soruyu ilgisiz bulma, kabullenmeme, kötümserlik, reddetme, isteksizlik, olumsuz deneyim, zarar verici bulma, rahatsız olma, sınırında istememe, ön yargı, kaygı, korku
Hedef değerlerin kısmen gözlenmesi (KA2) Belirsizlik, yeterli bulma, kısmen sahiplenme, sadece maddi ihtiyaçlar, kararsızlık, şüphe, çekimser ifade, şartlı ifade, ihtimal, bilememe, kabullenme ama gerekçe sunma, tereddüt, gerekçeli olumlama
Hedef değerlerin gözlenmesi (KA3) Ülkesini terk edenler, ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar, ülkesinden kaçanlar, bilgilenme, yardım bekleyenler, sahiplenme, iyileştirme, yardımları yeterli bulmama, yaşanan zorlukların tespiti, üzüntü, yakınlık gösterme, anlayış bekleme, temenni, empati, olumlayıcı ifade, öneride bulunma, benimseme, kabullenme, çabalama, karşılıklı çabalama, inanma, isteklilik, mutluluk duyma, olumlu deneyim, hoşgörü, olumsuz yaklaşanları uyarma, yargılamama, dışlamama, yabancılık hissetmeme, paylaşım, farklı görmeme, doğal karşılama, yeni şeyler öğrenme, güzel bir şey, ayırım yapmama, yardımlaşma ve dayanışma

Birinci gözlem.

Birinci gözlem formu, uygulamanın dördüncü haftasında araştırmacı tarafından 2 saatlik ders sürecinde ve sonrasında tutulmuştur. Gözlemlenen iki ders saatinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden Frank Cotrell Boyce'un *Benim Adım Hiç Kimse* adlı romanından bir bölüm işlenmiştir.

Tablo 31. *Birinci Gözlem Bulguları*

Gözlem Bulguları
Hazırlık Aşaması “Başka bir ülkede yaşamaya başladığımızda sizce nasıl bir hayat bizi bekler?” • “Zorluklar bizi bekliyor.” (T2), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti • “Zor bir hayat” (T2), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti • “Ev bulmamız lazım.” (T2), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti, çabalama • “Ben başka bir yerde yaşamak istemiyorum.” (T1), cevap, (KA1), önemsememe Etkinlikler Aşaması Metinle ilgili öğrencilerin aldıkları ve paylaştıkları notlar • “Onlarla dalga geçmişler.” (T3), çıkarımlar, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti, anlayış bekleme, hoşgörü • “Julie’nin yardımsever olması” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Ayrımcılık yapması” (T11), çıkarım, (KA3), dışlamama/ayırım yapmama/farklı görmeme • “Onları korumak istiyor.” (T3), çıkarım, (KA3), sahiplenme/yakınlık gösterme/ benimseme • “Dalga geçiyorlardır.” (T3), çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti, anlayış bekleme, hoşgörü • “Dalga geçiyorlar.” (T3), çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti, anlayış bekleme, hoşgörü • “Arkadaşlıklarının kaybolmaması beni mutlu etti.” (T12), çıkarım, (KA3), mutluluk duyma • “Yakınlaşmak” (T12), çıkarım, (KA3), yakınlık gösterme • “Neden ülkelerini terk ettiler? Merak ettim.” (T1), çıkarım, (KA3), ülkesini terk edenler/ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar • “Dalga geçmek” (T3), çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti, anlayış bekleme, hoşgörü • “Yardımlaşmak” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Onları korumaları” (T3), çıkarım, (KA3), sahiplenme/yakınlık gösterme/benimseme • “Dostları unutmamak, yardım ettiği kişileri” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Yardım isteyenlere sevinçle yardım etmek istemiş. Sıcak yaklaşması.” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Alay” (T3), çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti/anlayış bekleme/hosgörü • “Yardım etmek” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Kartalları nereden aldınız, bakkaldan mı? Dalga geçildiği için.” (T3), çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti/anlayış bekleme/hosgörü • “Yardım istemek” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Yardımseverlik” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma • “Yardımseverlik(T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma Mültecilerle ilgili öğrencilerin anlattığı anılar • “Beşinci sınıftayken adında bir kız sınıfımıza geldi. Bizim dilimizi bilmiyordu. Teneffüste yanına gittim ama konuşmuyordu. Sadece şarkı söylüyordu. Ondan sonra sadece ara sıra okula gelip gidiyordu. Konuşmadığı için ona yardım edemedim.” (T12), (T2), anı/iletişime geçme, (KA3), yakınlık gösterme/benimseme/isteklilik • “Arkadaşımız geldi ve onunla alay ederdik. Bize karşı çok soğuktu. Bir şarkı söyledi ve biz bundan hoşlandık. Güzel resim çizdi.” (T9), (T12), deneyim, (KA3), hatalardan vazgeçme/kaynaşma • “Bizim sınıfa adlı bir mülteci kız gelmişti. Arkadaşlarım ona kötü davranıyordu ama ben çok üzülüyordum. Bizim dilimizden anlamıyordu ve ben ona karşı empati kurardım. Ona iyi davranırdım. Bunu arkadaşlarıma da öneririm.” (T12), (T6), (T8), anı/karşılaştırma, (KA3), sahiplenme/iyileştirme/yakınlık gösterme/öneride bulunma • “Bir gün yolda yürürken bir mülteci bana kötü baktı.” (T10), çeşitli durumlar yaşama/anı/deneyim, (KA1), olumsuzlayıcı ifade/olumsuz deneyim/rahatsız olma • “Bizim mahallede Suriyeliler var, onlar sürekli yardım istiyor. Sokakta da hep dileniyorlar.” (T8), izlenim, (KA1), dilenciler/olumsuzlayıcı ifade • “Suriye’den Muş’a kaçak yollardan gelmişlerdi. Bizim mahalleye taşınmışlardı. ... Bir gün bakkala gelince onunla konuşmaya çalıştık ama bizi tersledi. Biz de ona kötü davrandık. Uzun bir süre sonra barışıp arkadaş olduk.” (T12), anı/çeşitli durumlar yaşama, (KA3), hatalardan vazgeçme/yakınlık gösterme • “Suriye’den gelmişti. Bize kötü davrandı. Ama sonra barıştık.” (T12), anı/çeşitli durumlar yaşama, (KA3), hatalardan vazgeçme/yakınlık gösterme Değerlendirme Aşaması “Siz Chingis ve Nergui’nin iyi rehberi olmak ister miydiniz?” • “Evet, çünkü ben onlara kendi dilimi, onlar da bana kendi dillerini öğretirdi.”(T8), (T12), iletişime geçme, (KA3), temenni • “Başka ülkede arkadaşım olurdu.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade • “Evet, yeni arkadaşları tanımak, onların kültürlerini öğrenmek isterdim.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme

Tablo 31. (devamı)

- “Evet, isterdim. Hem yeni arkadaş edinirdim hem de yabancı oldukları için onlara yardım ederdim.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme/yardımlaşma ve dayanışma
- “Evet.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade
- “Evet, çok olmak isterdim.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/ isteklilik
- “Olmak isterdim. Çünkü kendimi onların yerine koysaydım, arkadaşlarımla olmasını isterdim.” (T12), (T6), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/ isteklilik/empati
- “Evet, tabii ki de isterdim. Hem yardım etmek isterdim hem de yeni arkadaşlarımla olurdu. Onlara bizim dilimizi öğretmeye çalışıp onların dilini öğrenmeye çalışırdım. Empati kurardım. Sonuçta onlar da insan, onlar da bizden.” (T12), (T6), (T11), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/farklı görmeme/isteklilik/empati
- “Evet, yeni arkadaşlarımla olurdu.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme
- “Evet, çünkü iyi arkadaşlarımla olurdu.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade
- “Evet, çünkü arkadaşlıklar edinirdim.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade
- “Evet, yeni arkadaşlar edinmek çok güzel.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme
- “Evet, çünkü başka ülkeden yeni bir arkadaşım olurdu.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme
- “Evet, çünkü yabancı bir arkadaşım olurdu.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme
- “Evet, çünkü onlar da insan.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade/yeni şeyler öğrenme/farklı görmeme

İkinci gözlem.

İkinci gözlem formu, uygulamanın beşinci haftasında ders öğretmeni tarafından 1 saatlik ders sürecinde ve sonrasında tutulmuştur. Gözlemlenen bir ders saatinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden Mevlana İdris Zengin’in *Zindanlar Ölsün* adlı metni işlenmiştir.

Tablo 32. İkinci Gözlem Bulguları

Gözlem Bulguları

Hazırlık Aşaması

Metnin görseli doğrultusunda öğrenci yorumları ve konu tahminleri

- “Kapı var, deniz var. Mülteciler geçiyorlar.” (T1), çıkarım/izlenim, (KA3), ülkesini terk edenler
- “Mülteciler kayığa binmişler.” (T1), çıkarım/izlenim, (KA3), ülkesini terk edenler
- “Onlara yardım etmeliyiz.” (T8), çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma
- “Mültecilerin yolculuğunu anlatıyor.” (T1), çıkarım/izlenim, (KA3), ülkesini terk edenler
- “Suriyelilerin buraya gelmesi.” (T1), çıkarım/izlenim, (KA2), belirsizlik

Etkinlikler Aşaması

Öğrenciler, metinden hareketle ülke sınırlarından sorumlu yöneticilere mektup yazmışlar ve gönüllü olanlar sınıfta mektuplarını okumuşlardır.

- “Sayın Başbakanım, geçen gün ailece haberler izlerken mültecilerin sınırdan geçmelerine izin vermiyorlardı. Biz de ailecek size mektup yazmak istedik. Sizin oraya görevli koymanız doğru olabilir ama siz de kendinizi onların yerine koyup biraz daha düşünüp ondan sonra emir verin. Onların da canı var. (T6), tanıklıklar/güncel bir olay, (KA3), empati/yaşanan zorlukların tespiti
- “Yöneticilere siz onların yerinde olsaydınız bu yükü kaldırabilir miydiniz, diye sorardım. Kendi ailesinin başına büyük bir şey gelse nasıl tepki verir? Onları korumaya çılmaz mı? Zorlukları yenebilir mi? Onların dışlanmalarının hiç güzel bir davranış olmadığını söyledim. Empati kurmalarını, onlara iyi davranmalarını isterdim. Onlar isteyerek ülkelerini terk etmezler. Başka ülkeye gidip yabancılık çekmek istemezler.” (T6), yorum/soru, (KA3), empati/yaşanan zorlukların tespiti, dışlamama
- “Eğer ki siz onların yerinde olsaydınız inan ki siz de çok üzülürsünüz. Onlar kendilerini dışlanmış ve kötü hissederler. Biraz empati kuralım. Sen onların yerinde olsan yetkililer sana dese ki ‘Olmaz, sizi buraya alamayız.’ Siz ona o kadar yalvarsanız, o yine de sizi kapıdan geçirmese, bu durum sizin hiç hoşunuza gitmezdi.” (T6), yorum, (KA3), empati/yaşanan zorlukların tespiti, dışlamama

Tablo 32. (devamı)

“Sayın Cumhurbaşkanı, onlar yurt dışından ülkemize sığınmak istediler. Orada çok zorluk çektikleri için bizden yardım istediler. Bizim de onlara nezaket göstermemiz gerekir. Biraz anlaşılır olmamız lazım. Kendimizi onların yerine koyup empati kurmamız lazım. Onlar da bir insan. Onlar da bir can. Lütfen mültecilere bu şekilde davranmayın. Onları o sınırdan geçirmenizi arz ediyorum. Eminim bu şekilde hepimiz. Daha çok mutlu oluruz.” (T6), yorum, (KA3), ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar/empati/yaşanan zorlukların tespiti/temenni/öneride bulunma/dışlamama “Sayın Vladimir Putin, empati yapmanızı rica ediyorum ve nasıl zorluklar içinde yaşadığınızı, sürekli aç ve susuz oradan oraya savrulduğunuzu, gururunuzun incindiğini düşünün. Ailenize elinizden hiçbir şeyin gelmediğini gözyaşlarınızla anlattığınızı düşünün. Daha sonra vicdanınızı düşünün. Onları içeri almanızı arz ederim.” (T6), yorum, (KA3), empati/yaşanan zorlukların tespiti/öneride bulunma/dışlamama “Mültecileri içeri almayanlar!!! Bence mültecileri içeri almaları lazım. Çünkü onların evlerine şu anda bombalar yağıyor. Bu şeyler bizim başımıza gelseydi çok üzülürdük. Yani onlara yardım edip ihtiyaçlarını karşılayıp kalabilecekleri evler verilmeli, iyi davranmalı, hoşgörü ile karşılamalı. Sonuçta onlar da insan. Biraz olsun empati kurup öyle düşünmenizi istiyorum. Ben zaten kuruyorum ama elimden sadece sizden yardım istemek geliyor. Ben elimden geleni yapıp sizlere söylüyorum. Lütfen bu mektubu dikkate alarak okuyunuz. Sizden ricam mültecileri içeri almanızı arz ederim. Gereğinin yapılmasını arz ederim.” (T6), (T8), yorum, (KA3), empati/yaşanan zorlukların tespiti/öneride bulunma/dışlamama/hosgörü/yardımlaşma ve dayanışma
Değerlendirme Aşaması “Kapılar açılmasa mültecileri hangi durumlar bekler?” “Orada çok sıkıntı çekerler. Geri de dönemezler.” (T3), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti “Onlar kendi ülkelerine dönsünler.” (T3), cevap, (KA1), kayıtsızlık “Burada bizimle yaşayabilirler.” (T10), cevap, (KA3), dışlamama “Kapılar açıldığında mültecilerin hayatlarında ne değişir?” “Çok şey değişir, onların hayatları düzelir.” (T3), (T7), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti/inanma “Onlar savaştan kurtulur ve kendilerine yeni bir hayat kurarlar.” (T3), (T7), cevap, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti/inanma “Onlar biraz bekledikten sonra ülkelerine dönsünler.” (T3), cevap, (KA2), şartlı ifade

Üçüncü gözlem.

Üçüncü gözlem formu, uygulamanın yedinci haftasında ders öğretmeni tarafından 1 ders saati sürecinde ve sonrasında tutulmuştur. Gözlemlenen bir ders saatinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden Çiğdem Sezer’in *Juju Beni Unutma* adlı romanından bir mektup işlenmiştir.

Tablo 33. Üçüncü Gözlem Bulguları

Gözlem Bulguları	
Hazırlık Aşaması	
Önceki derslerde yazdıkları mektup hakkında öğrenci dönütleri	
“Mültecilerin bir an önce vatanlarına kavuşmalarını istedim.” (T4), cümle, (KA3), çabalama “Mültecilerin sıkıntılı durumlardan kurtarmalarını istedim.” (T4), cümle, (KA3), çabalama	
Etkinlikler Aşaması	Değerlendirme Aşaması
Okunan metinden oluşturulan kavram havuzu	“Mektubunda neler yazmıştır?”
“Savaş” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Mektup” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Hayal” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Gülmek” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Suriye” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Juju” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme “Arkadaş” (T1), kelime, (KA3), bilgilenme	“Arkadaşı Azer’e mektup yazmış.” (T12), iletişime geçme, (KA3), olumlayıcı ifade “Başından geçen kötü şeylerden bahsetmiştir.” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti “Eski günlerini çok özleyiyor.” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), üzüntü

Dördüncü gözlem.

Dördüncü gözlem formu, uygulamanın sekizinci haftasında Türkçe eğitimi uzmanı tarafından 2 ders sürecinde ve sonrasında tutulmuştur. Gözlemlenen iki ders saatinde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden Habib Bektaş'ın *Tombik Balık Denizler Hepimizin* adlı romanından bir bölüm işlenmiştir.

Tablo 34. Dördüncü Gözlem Bulguları

Gözlem Bulguları
Hazırlık Aşaması
Öğrenciler yüzmek konusunda deneyimlerinden heyecanlı bir şekilde bahsetmişlerdir.
Etkinlikler Aşaması
Metnin konusunu yönelik öğrenci tahminleri
“Yine mültecilerden bahsediyor.” (T2), cümle/çıkarım, (KA1), kanıksama, “Mülteciler yüzerek geçiyorlar.” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti “Mülteciler bir kayığa binmişler başka ülkeye gidiyorlar.” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti “Mültecileri yüzerek kurtarıyorlar.” (T3), cümle/çıkarım, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma
Metne yönelik öğrencilerin oluşturduğu bazı sorular
“Yaşlı adam neden büzülmüştür?” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti “Balıklar mültecilere nasıl yardım etmiş?” (T5), soru, (KA3), çabalama “Balıklar o insanlara neden yardım ettiler?” (T2), soru, (KA3), olumlayıcı ifade “Metindeki örnek davranış nedir?” (T3), soru, (KA3), olumlayıcı ifade
Değerlendirme Aşaması
“Tombik ve Benli yüzerken ne yaşamıştır?”
“Denizde giden zor durumda kalmış mültecilerle karşılaşmışlar.” (T2), cümle/çıkarım, (KA3), yaşanan zorlukların tespiti
“Tombik ve Benli'nin yaptığı davranışı olumlu buldunuz mu?”
“Evet, buldum, yardım etmek iyidir.” (T8), cevap, (KA3), yardımlaşma ve dayanışma “Onlar iyi bir şey yapmışlar.” (T5), cevap, (KA3), olumlayıcı ifade
“Siz onların yerinde olsaydınız neler yapardınız?”
“Ben de yardım ederdim.” (T3), cevap, (KA3), olumlayıcı ifade “Onları kıyıya çıkarırdım.” (T8), cevap, (KA3), olumlayıcı ifade “Onları ülkeye almalarını söyledim.” (T3), cevap, (KA3), öneride bulunma

Gözlemlerde tema olarak belirlenen mültecilik temalı hedef değerler hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamalarında yapılanlara bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Bazılarının izlenme oranında yoğunluğun olduğu kaydedilmiştir. Buna göre öğrenciler, hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme aşamalarında mültecilere yönelik genel anlamda olumlu tutumlar sergilemişlerdir. Bazı değerler ise kısmen olumlu veya tamamen olumsuzdur. Tablo 35'te gözlem bulgularının temalara ve kategorilere yönelik sıklık değeri yer almaktadır:

Tablo 35. Gözlem Bulgularının Temalara ve Kategorilere Yönelik Sıklık Değeri

S	Temalar	Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler ve Sıklık Değeri		
		Gözlene- medi	Kısmen gözlendi	Gözlendi
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	1	1	12
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	1	-	14
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	1	1	20
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	-	-	2
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	-	-	2
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	-	-	35
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	-	-	4
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	2	-	23
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	-	-	2
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	3	-	1
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	-	-	7
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	-	-	44

Yapılan gözlemlerde birinci tema olarak belirlenen “Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama” değeri olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=1) ve olumlu (f=12) şeklinde izlenmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma” değeri, olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=14) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme” değeri olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=1) ve olumlu (f=22) olarak gözlemlenmiştir. “Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak görülmüştür. “Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak tespit edilmiştir. “Mülteciler konusunda empatik düşünme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=35) şeklinde izlenmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=4) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma” değeri olumsuz (f=2), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=23) olarak gözlemlenmiştir. “Mültecilerin uyumlanması için çabalama” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak görülmüştür. “Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma” değeri olumsuz (f=3), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=1) olarak tespit edilmiştir. “Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme”

değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=7) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=44) şeklinde izlenmiştir.

Gözlemciler, öğrenci dönütleri dışında ders sürecine ilişkin genel belirlemelerde de bulunmuşlardır. Tablo 36’da gözlemcilerin ders sürecine ilişkin genel belirlemeleri yer almaktadır:

Tablo 36. *Gözlemcilerin Ders Sürecine İlişkin Genel Belirlemeleri*

		1. Gözlem			2. Gözlem			3. Gözlem			4. Gözlem		
Gözlem maddesi		Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen
Hazırlık	Öğrencilerin motivasyon durumları sağlanabildi mi?			x			x			x			x
	Öğrenciler derse hazırlık aşamasına ilgi gösterdi mi?			x			x			x	x		
	Öğrencilerde mültecilere yönelik merak duygusu oluştu mu?			x	x					x	x		
	Öğrencilerin dönütte bulunmaları yeterli mi?	x					x			x	x		
	Hazırlık aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?			x			x			x			x
	Hazırlık aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?			x			x			x			x
Etkinlikler	Etkinliklere öğrencilerin katılım düzeyi iyi mi?	x					x			x	x		
	Etkinliklerde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?	x			x			x			x		
Değerlendirme	Değerlendirme aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?	x			x			x			x		

Yapılan gözlem sonuçlarına göre hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme süreci ve öğrencilerin bu aşamalarda mültecilere yönelik tutumları genel olarak olumlu ve kısmen olumlu şeklindedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın amacı ve soruları çerçevesinde elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Araştırmanın birinci sorusu çerçevesinde deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sonuçlarına göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buna göre deney grubu öğrencilerinin söz konusu tutumları olumlu yönde değişmiştir. Tespit edilen bu anlamlı farklılığın deney grubu öğrencileriyle 8 haftalık uygulama boyunca mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik etkinliklerin yapılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Bu sonuç, deney grubuna uygulanan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu bir etkide bulunduğunu göstermektedir.

Yurt içi ve dışında yapılmış ilgili araştırmaların sonuçları, bu araştırmanın sonuçlarıyla karşılaştırıldığında bazı benzerliklerin olduğu görülmektedir. Liu (2017), Kanada'ya gelen 9-11 yaşları arasında üç göçmen katılımcıyla röportaj yaparak yolculukları sırasında karşılaştıkları çeşitli zorlukları keşfetmeye çalışmıştır. Katılımcıların hatırladıkları deneyimlerinden bir içerik analizi şablonu geliştirmiş ve 24 resimli kitabı bu kategoriler üzerinden incelemiştir. Katılımcıların bahsettiği zorlukların yanı sıra Kanada'da konuyla ilgili hususların incelediği resimli kitap setinde güçlü bir şekilde ortaya çıktığını tespit etmiştir. Ayrıca araştırmasının hem Kanadalı öğrenciler için göçmen sınıf arkadaşlarına karşı anlayış ve empati geliştirmek hem de göçmen çocuklara kültürel ve sosyal bakış açılarını öğrenmek için ilgi çekici sonuçlar sunduğundan bahsetmiştir. Lee (2016), Koreli öğretmenlerin İngilizce dil kamplarında kullanmaları için çok kültürlülüğü teşvik eden kılavuzlar ve ders planları geliştirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda kültürel veya etnik kökenlerine bakılmaksızın tüm öğrenciler için kapsayıcı öğrenmeyi kolaylaştırmak için çok kültürlü çocuk edebiyatına dayalı model dersler sunmuştur. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çok kültürlü geçmişlerden gelen çocuklara yönelik tutumlarının kapsayıcı bir sınıf ortamı yaratmada kilit rol oynadığını; çok kültürlü çocuk edebiyatının ise kültürel, sosyal ve politik konuları eleştirel olarak analiz etmeye ve diğer kültürlere saygı duyan küresel vatandaşlar olmaya yardımcı olan güçlü bir araç olduğunu belirtmiştir. Iwai (2017), öğretmen adaylarından bir çalışma grubu oluşturmuş

ve grubun çok kültürlü çocuk edebiyatını, nitelikli kaynakları ve eğitimdeki yerini tartışmasını sağlamıştır. Araştırmanın sonucunda çok kültürlü çocuk edebiyatına dair uygulamanın etkili olduğunu bulgulamış ve öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve çeşitlilik konusundaki tutumlarının arttığını tespit etmiştir. Demir Atalay (2016), değer-karakter eğitiminin ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin “çocuk ve göç” konusundaki görüşlerine etkisini yazılı anlatım çalışmalarıyla belirlemek üzerine yaptığı araştırmasında bazı sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmanın bulgularına göre deney grubunda bulunan öğrenciler, kontrol grubuna göre göç, göç öncesi ve sonrası, göçe maruz kalma ve bunun psikolojik etkileri, empati, göçmenlerin dil ve iletişim güçlükleri, göçmenlere karşı yapılabilecekler konusunda başarılı anlatımlar sergilemişlerdir. Öğrencilerin yazdıklarından göç ve göçmenlere yönelik bilgi ve duygu durumunun geliştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çalışmada ise mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisine odaklanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, söz konusu ürünlerin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu etkide bulunduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu çerçevesinde kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sonuçlarına göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu sonuç, kontrol grubuna deneysel bir müdahalede bulunulmadığı ve bunların derslerinde normal öğretime devam edildiği için öğrencilerin söz konusu tutumlarında bir değişimin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında mültecilere yönelik görüşlerinin olumlu yönde değişim gösterdiği bulgulanmıştır. Kontrol grubunun mültecilere yönelik görüşlerinde ise herhangi bir değişim söz konusu değildir. Buna göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu etkide bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu bilme konusunda, öğrencilerin tutumlarının “orta” düzeyden “iyi” düzeye doğru olumlu yönde seyretmesine etki etmiştir. Öğrencilerin bu ürünler aracılığıyla mültecilik kavramına ve mültecilere yönelik bilgi durumlarında iyileşme sağlanmıştır. Mültecilik meselesi güncel bir konu olması itibarıyla öğrenciler de çeşitli uyaranlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle söz konusu kitaplar aracılığıyla sağlıklı bilgi edinmeleri de önem taşımaktadır. Yapılan çalışmalarda da ilgili kitapların okurlarına bu konu hakkında çeşitli bilgiler sunduğu görülmektedir. Verbruggen (2018), Amerika’da 2013-2017 yılları arasında yayınlanan göçmen kahramanları veya diğer önemli karakterleri olan 22 gençlik romanındaki temaların örüntülerini incelemiş ve yorumlamıştır. Eserlerin kahramanların göç eğilimlerini oldukça doğru bir şekilde yansıttığını, bunların öncelikle kendi ülkelerinde şiddet veya

zulümden kaçmak için ABD'ye geldiğini, genellikle ırkçılığın nesnesi olan çeşitli zorluklarla karşılaştığını, aynı zamanda eserlerde bazı olumlu durumların da olduğunu bulgulamıştır. McGuire (2004), Kanada özelinde bu kitapların çocuk göçmenlerin dil, hayat, iletişim gibi konulardaki deneyimlerini anlamak için bilgi sunduğunu; aynı zamanda okuyucular için bir ayna görevi gördüğünü belirtmiştir. Clifford ve Kalyanpur (2011), Amerika'da 2000 yılından sonra yayımlanmış göçmen konulu gençlik romanlarını göçün çeşitli aşamalarına göre incelemiş ve eserlerdeki tasvirlerin göçü anlama konusunda önemli olduğunu söylemiştir.

Araştırmada elde edilen yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma konusunda, öğrencilerin tutumlarının “orta” düzeyden “iyi” düzeye çıkmasını sağlamıştır. Atalay (2019), Türk ve Fransız çocuk edebiyatında göç olgusunu tematik olarak çeşitli kategorilerde incelemiştir. “Kimlik sorunsalı, toplumsal dışlama ve ayrımcılık, yalnızlık ya da içe kapanma, uyum/uyumsuzluk, kültür(süz)leşme, aykırılışma/marjinalleşme, yaşanan sarsıntı ve rahatsızlıklar, eğitim sorunları, köklerden kopuş, geri dönme özlemi, yoksulluk ve yoksunluk, göç kentleri ve çarpık kentleşme, ön yargılar, aile sorunları” bu kategorileri oluşturmaktadır. Eserlerde işlenen bu kategoriler, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara ışık tutacak boyutlara sahiptir. Dolayısıyla söz konusu kategorilerin mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması, bu araştırmanın ilgili ürünlerin mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı öğrencilere farkındalık sağladığı sonucuyla uyum göstermektedir. Gregor ve Green (2011), Amerika'ya göç eden çocukların okul ortamında yaşadıkları güçlükleri öğretmen adaylarının anlaması için bir proje yürütmüşlerdir. Proje kapsamında 20 ilkokul, 1 ortaokul ve 1 lisedeki öğretmen adaylarına göç konulu çocuk edebiyatı kitapları okutturmuş ve etkisine bakmışlardır. Alınan görüşler doğrultusunda bu eserlerin öğretmen adaylarının göçmen öğrencilere yönelik farkındalıklarını artırdığını, onların yaşadıklarına karşı anlayış gösterme konusunda olumlu etkileri olduğunu bulgulamışlardır. Nel (2018) ise çocuk edebiyatında göç, mültecilik ve diasporanın yerine odaklanmış; iyi kitapların göçmenlerin ve mültecilerin seslerini yükseltmelerine yardımcı olacağını, bu konuda merak oluşturabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla mültecilere yönelik farkındalık konusunda ilgili çalışmalar ile bu araştırmanın sonuçları benzerlik taşımaktadır.

Akdağ (2016), 1925 yılında yayımlanan *Sevimli Mecmua*'da yayımlanan öykülerle savaşın doğurduğu sıkıntılar, göç ve sokak çocukları konularında okurlara duyarlık kazandırılmaya çalışıldığını belirtmiştir. Yakar (2018), Mustafa Ruhi Şirin'in şiirlerini incelemiş ve şairin dünya üzerinde farklı coğrafyalarda farklı sorunlarla karşılaşan çocuklarla ilgili hem kendini hem insanlığı sorumlu tuttuğu ve eserlerinde bu duyarlılığa uygun yansımaların bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda “yaşam hakkı ihlali, açlık ve

çocukluğunu yaşayamama” gibi sorunların söz konusu şiirlerde işlendiğini bulgulamıştır. Cummins (2013), 1981-2011 yılları arasında yazılmış Meksika ve ABD’de arasında yasa dışı göçü tasvir eden 11 gençlik romanını incelemiş ve eserlerin yaşanan sorunlara büyük ölçekli çözümler üretmese de sempatik bir özdeşlik sunduğunu belirtmiştir. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkisi olduğunu gösteren bu araştırmanın bulguları, ilgili çalışmaların bulgularını desteklemektedir.

Araştırmada yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mülteciler konusunda empatik düşüncelerini “düşük”ten “orta” düzeye çıkarmıştır. Deney grubunda yalnızca “Mülteciler konusunda empatik düşünme” maddesinde “düşük”ten “orta” düzeye doğru olumlu yönde bir farklılık kaydedilmiştir. Buna göre öğrencilerin mültecilere yönelik empati gösterme durumları “düşük”ten “orta” düzeye doğru iyileşmiş fakat bu konudaki öğrenci tutumlarında bazı çekincelerin olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, mültecilerin yaşadıkları olaylar ve içinde bulundukları şartların ağır ve olumsuz olmasından dolayı onlara empatiyle yaklaşmanın kolay bir şekilde tezahür etmediği gerçeğiyle açıklanabilir. Dökmen (2014), empati kurmuş sayılmamız için karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gerektiğini belirtmiş ve bunlardan yalnızca birinin gerçekleşmesinin yetersizliğinin altını çizmiştir. Buna göre empatinin bilişsel ve duygusal olmak üzere iki bileşeni olduğunu hatırlatıp karşımızdaki kişinin rolüne girerek onun ne düşündüğünü anlamanın bilişsel; hissettiklerinin aynısını hissetmenin ise duygusal nitelikli bir etkinlik olduğuna işaret etmiştir. Bu anlamda araştırmada mültecilere yönelik empati kurmanın eksikliği daha çok bu duygunun bilişsel aşamada kalması ile açıklanabilir. Yolasıǧmazoǧlu (2016), Müge İplikçi’nin *Kömür Karası* adlı eserini, göç ve göçün getirdiği sıkıntılar karşısında çocuk kahraman etrafında ele almıştır. Eserde kahramanın eğitim sorunu, ayrımcılık, barınma, ekonomik sıkıntılar dışlanma, küçümsenme gibi sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca eserin okurlarını göçmenlerin çektiği bu sıkıntıları düşündürmeye çalıştığından bahsetmiştir. Mudiyansele (2016), okuyucularını kültürel farklılıklara karşı empatik yanıtlar almaya yönlendirmek için çağdaş Avustralya çok kültürlü resimli kitaplarında empatik anlatı tekniklerinin nasıl kullanıldığını araştırmıştır. Göç temalı 17 Avustralya resimli kitabından örneklerin kurgusal tezahür yoluyla okuyucuların göçmenlerin ve mültecilerin deneyimlerini ve durumlarını algılama ve anlamalarını teşvik ettiğini ve böylece hoşgörü ve empatiyi besleme potansiyeline sahip olduğunu savunmuştur. Akyüz (2014a; 2014b), çocuk edebiyatı yapıtlarının 4. sınıf öğrencilerinin eşduyumsal (empatik) eğilimlerine etkisini nicel yöntemlerle araştırmış ve çocuk edebiyatı yapıtlarının öğrencilerin empatik eğilimlerine etki ettiğini bulgulamıştır. Campos (2018) ise üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ve göçü anlamaları, çok kültürlülüğü

kavramaları için çocuk edebiyatından yararlanılma durumuna bakmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuklar için yazılmış olsa dahi çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla üniversite öğrencilerinin çok kültürlülüğü anlama, göçmenlere empati gösterme, alternatif bakış açısı edinme konusunda gelişme kaydettikleri sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla ilgili çalışmalarda bu araştırma ile benzer bir eğilim söz konusudur.

Yakar (2017), göç olgusunu işleyen çocuk edebiyatı eserinde savaş nedeniyle ülkeden kaçış süreci, geride bırakılan hayat ve ona duyulan özlem, uyum durumu ve süreci ile yaşanan travmalar, geleceğe ait umut ve hayallerin işlendiğini belirtmiştir. Bulut (2018), incelediği mültecilik temalı iki eserde zorunlu göç sürecini gösteren temel döngüleri belirlemiştir. Bunlar araştırmacı tarafından göçe neden olan felaketin yaşanması, yapının kahramanı olan çocuğun yaşadığı somut bir kayıp, yeni bir yuvanın bulunması ve mutlu son şeklindedir. Arseven (2016), Müge İplikçi'nin *Kömür Karası* adlı eserini Lacan'ın “ayna evresi öyküsü” kuramı çerçevesinde incelemiş, eserde sergilenen yaşam öyküsünü aynı zamanda hayatın zorluklarına karşı bir varlık mücadelesi olarak irdelemiştir. Küçükler Kuşcu (2018), Laura S. Matthews'un Türkçeye *Balık* adıyla çevrilen çocuk romanı üzerinden zor toplumsal olguları çocuk gerçekliğinin dışına çıkmadan etkin ve etkili bir biçimde ele alan kitapların duyarlılık isteyen bazı gerçekleri çocuklarla yazınsal yolla tanıştırmada önemli bir işlev yüklendiğinden bahsetmiştir. Altunbay (2016), Nazi soykırımının etkilerini işleyen John Boyne'un *Çizgili Pijamalı Çocuk* ve Markus Zusak'ın *Kitap Hırsızı* adlı iki çocuk eseri çerçevesinde çocuktan ve çocukların yaşadıkları olaylardan, bu olaylardan etkilenme biçimlerinden hareketle soykırımın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini yalnızlık, ölüm, acı çekme, içe kapanıklık, çaresizlik, korku, bilinmezlik biçiminde sıralamıştır. Ayrıca *Çizgili Pijamalı Çocuk*'ta çocukların birçok haktan ve insani muameleden yoksun bırakıldıkları dile getirmiştir. Balta (2018), çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejilerini incelediği çalışmasında ele aldığı metinlerde, zorunlu göçle gelmiş kahramanların karşılaştıkları yeni kültürü algılama biçimleri, toplumsal ve kültürel dinamiklere uyum süreçleri üzerinde durmuştur. Çalışmada kitapların yerleşik toplum ile mülteciler arasında geçenleri ele aldığına ve bunun çocuk edebiyatı bağlamında çocuklara etkide bulunduğuna değinmiştir. Sıralanan araştırmalar, mültecilik temalı çocuk edebiyatı kapsamındaki eserlerin çeşitli açılardan işlevlerine işaret etmiştir. Dolayısıyla mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını etkilediği sonucunun elde edildiği bu araştırma, ilgili araştırmaların işaret ettiği olumlulukları desteklemektedir.

Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma konusunda uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları, öğrencilerin “orta” düzeyden “iyi” düzeye

doğru gelişim gösterdiklerini teyit etmektedir. Bu sonuç, ilgili araştırmaların bu konudaki tespitlerini desteklemektedir. Atalay (2019), Türk ve Fransız çocuk edebiyatında göç olgusunu işleyen örnek eserleri karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında, eserlerin farklı köken ve kültürleri birer zenginlik sayarak birlikte yaşamayı aştığı, kültürel ve kimliksele varlıkları koruma ve sürdürme çabalarına yer verdiğinden bahsetmiştir. Moyo (2017), Amerika çocuk edebiyatında çok kültürlülük çerçevesinde Afrika diasporasına odaklanmış ve çocuk kitaplarında göçmen, mülteci, sığınmacı öğrencilerin iyi temsil edilip edilmediğini belirlemeye çalışmıştır. İnceleme sonucunda konuyla ilgili bir boşluğun olduğunu, beyaz çoğunluğun kültürel anlamda standart olmaya devam ettiğini, ilgili kitapların Afrika deneyimlerini anlatmada basmakalıp olduğunu ve bu nedenle öncelikli görünmeyenlere yer açılması gerektiğini belirtmiştir. Ghiso ve Campano (2013), ABD’de çocuk edebiyatında dil ve kimliğe bağlı ideolojiler kapsamında öğrencilerin dünyalarını okullara getirmek ve sınıfın tüm üyelerinin diller ve kültürler arasında iletişim kurabileceği alanlar yaratmak için daha fazla çalışma yapılması gerektiğinden bahsetmiştir. Pearce (2003), Avustralya’da göçmenleri anlatan çok kültürlü metinlerde farklı kültürlerin anlamlarının tartışılması, yeniden düzenlenmesi ve müzakere edilmesine işaret ederek metinleri daha fazla ilerlemeyle ilişkilendirmiştir. Collier (2000), Afro-Amerikan çocuk edebiyatında bulunan metinlerin ve resimlerin gücünden bahsetmiş, öğrencileri önyargıları ve sınırları aşmaya ve herkes için bir eşitlik perspektifine doğru ilerlemeye teşvik ettiğini belirtmiştir.

Araştırmada uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme yönündeki tutumlarını geliştirdiğini göstermektedir. Bu sonuç, ilgili araştırmalarla aynı yöndedir. Tankut (2012), Anne Frank’ın *Anne Frank’ın Hatıra Defteri* adlı eserinin çocuk edebiyatı açısından taşıdığı öneme dikkat çekmiştir. Eserin etnik, dinsel, mezhepsel vb. farklılıkların küresel düzeyde karşıtlıklara dönüşmesi tehlikesine karşın etkili olduğunu belirtmiştir. Türkyılmaz (2015), incelediği çocuk kitaplarında “ötekileştirme(me)” kavramını ele almıştır ve bu kitapların farklılıkları zenginlik olarak sunmalarından dolayı kullanılabileceğini belirtmiştir. Omar ve Dan (2017), Malezya’da İngilizce yazılmış çocuk edebiyatı ürünlerinde çok kültürlülüğün temsilini incelemiştir. Araştırmada ürünlerin sınıf ortamına etkileri arasında Malezya’nın çok kültürlü gerçekliğine işaret edilerek öğrencilerin birbirlerinin benzerliklerini ve farklılıklarını takdir etmeyi öğrenebilmeleri hususunda bir kaynak olarak kullanılması gerektiği yer almaktadır.

Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma konusunda uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre öğrencilerin mültecilere yönelik tutumu “orta” düzeyden

“iyi” düzeye doğru olumlu yönde seyretmiştir. Temizyürek ve Akyüz (2016), Frank Cotrell Boyce’un *Benim Adım Hiç Kimse* adlı eserini incelemişlerdir. Eserde yazarın göç gibi zorlu bir sürecin içinde olan birçok çocuğun neler duyup düşündüğünü çocuk okura sezdirdiğinden, onun insanlaşma, duyarlılaşma serüvenine yazınsal bir araçla eşlik ettiğinden bahsedilmektedir. Bu esere, araştırmanın uygulama boyutunda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünü olarak yer verilmiştir. Dolayısıyla yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilerle sosyal ilişki kurmalarını destekleyecek bir özellik göstermektedir. Nathenson-Mejía ve Escamilla (2003), Escamilla ve Nathenson-Mejía (2003), yaptıkları çalışmalarda Amerika’ya göç eden farklı kültür ve dillere sahip Latin kökenli çocuklara yönelik öğretmen adaylarının yaklaşımlarını iyileştirmede çocuk edebiyatı kitaplarının etkisine bakmışlardır. Öğretmen adaylarına aşamalı olarak bu kitaplar okutulmuş ve adayları konuyu tartışmışlardır. Öğretmen adaylarından alınan görüşler doğrultusunda eserlerin öğretmen adaylarının göçmen çocuklara yakınlık duymalarında etkili olduğunu bulgulamışlardır. Lamme ve Lowery (2004), göçmen konulu resimli çocuk kitaplarını analiz etmiş, bu deneyimlerin ortak özelliğinin kitapları tüm çocuklar için uygun kıldığından bahsetmiştir. Hikâyeleri okuyarak çocukların farklı görünen başkalarını anlayabildiğine ve onlarla bağlantı kurabildiğine; bu kitapların ilkokulda birleştirici bir güç olabileceğine değinmiştir. Dolayısıyla ilgili araştırmaların bu çalışmanın bazı bulgularıyla benzer sonuçları bulunmaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında deney grubunun derslerinde yapılan gözlemlerde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları, genel olarak olumlu şekilde kaydedilmiştir. Hedef değerlerin öğrenci dönütlerinde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Gözlemcilerin belirlemeleri de derslerin hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamalarında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları için genel olarak olumlu ve kısmen olumlu şeklindedir. Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu bilme, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme konusunda gözlem sonuçları öğrencilerin genel olarak olumlu tutumlar sergilediğini göstermiştir. Gözlem sonuçlarında öğrencilerin mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik göstermelerine dair bir olumsuzluk izlenmemiş, az da olsa olumlu yönde örneklerle rastlanmıştır. Dolayısıyla ilgili eserlerin öğrencileri bu yönde teşvik edici ve dolayısıyla tutumlarını iyileştirici bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada öğrencilerin mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitmeleri, yapılan dördüncü gözlemde tam olarak izlenmiştir. Yapılan gözlemlerde öğrencilerde mültecilere yönelik empatinin pek çok defa izlendiği görülmüştür. Öğrencilerden alınan görüşler ile

yapılan gözlemlerde bir çelişki olmamasına rağmen ders etkinliklerinde öğrencilerin bu konuda daha olumlu tutumlar sergilediği tespit edilmiştir.

Öğrenciler, yapılan gözlemlerde mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanmaları konusunda olumlu tutumlar sergilemişlerdir. Buna göre öğrenciler, mültecilerin gelecekleri konusunda umutlarını ve iyimserliklerini araştırma süresinde devam ettirmişlerdir. Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma konusunda yapılan gözlemlere göre öğrencilerin tutumlarında genel olarak bir olumluluk söz konusudur. Nitekim ilgili madde, ikinci gözlemde tam olarak izlenmiştir. Yapılan gözlemlerde mültecilerin uyumlanması için çabalama konusunda öğrencilerde olumsuz bir tutumla karşılaşılmamış; mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma konusunda ise hem olumlu hem de olumsuz öğrenci dönütlerine rastlanmıştır. Öğrencilerin mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklıklara saygı gösterme ve mültecilerle sosyal ilişkiler kurma konusunda, yapılan gözlemlerde olumlu tutumlar içinde oldukları izlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarının ilgili çalışmaların eserlere yönelik belirttiği olumluluklarla aynı yönde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Yi (2014), Amerika'daki Koreli göçmenleri konu edinen resimli kitapları sosyal ve kültürel çerçevede incelediği çalışmasında; bu kitapların göçmenlerin deneyimleri, yaşantıları, asimilasyona bağlı olarak isim değişiklikleri, dil öğrenme sorunları, yalnızlık, göç sonrası yaşantı, aile değerlerini işlediğini belirtmiştir. Araştırmacı, öğretmenlerin bu kitapları seçerken kalitesinden emin olmaları, bunların öğretmenlere tanıtılması ve göz önünde bulundurulması gerektiğini önermiştir. Rodriguez ve Braden (2018), Latin kökenli göçmenlerin çocuk edebiyatındaki yerini ilişkin olarak 13 resimli kitabı incelemiştir. Kitaplarda yoksulluk, ayrımcılık gibi hususlara dikkat çekerek bu kitapların kütüphanelerde bulunması ve görünürlük kazanması gerektiğini belirtmiştir. Gopalakrishnan (2010), çok kültürlü çocuk edebiyatının harika, yaratıcı, karmaşık ve zengin literatürünün kullanılarak çocuğun dünyaya tam olarak katılma ve işlev görme yeteneğinin artacağına umulduğuna dikkat çekmiştir. Bousalis (2014), çocukların insanlara ve kültürel gruplara ilişkin fikirleri ve anlayışları başkalarından ve medyadan öğrendikleri için göçmenleri ve deneyimlerini tasvir eden kitapların bu bireylerin temsillerini doğru ve anlamlı şekilde sunmasının önemli olduğunu söylemiştir. Ryan (2006) ise ilgili kitapları ırk, etnik köken, kültür açısından söylem analizine tabi tutmuş ve çok kültürlülükte etik ve evrenselliğin ön plana çıktığını belirtmiştir.

Sonuç olarak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisinin araştırıldığı bu çalışma; bu ürünlerin eğitsel işlevini ortaya koyan, disiplinlerarasılığı gözeten, güncelliği vurgulayan, problem durumuna bağlı olarak söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu

etkilerde bulunduğunu nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle inceleyen, ölçen ve tespit eden uygulamalı bir çalışma olarak nihayete ermiştir.

Öneriler

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, elde edilen sonuçlar bağlamında önerilmesinde yarar umulan hususlar şunlardır:

1. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden öğrencilerin mülteciler hakkında olumlu tutumlar geliştirmeleri için yararlanılmalıdır.
2. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği için farklı kurum ve kuruluşlar tarafından mültecilere yönelik yapılacak faaliyetler kapsamında kullanılabilir.
3. Mültecilik kavramı, Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)’nda “Vatandaşlık” teması başlığı altında doğrudan geçmektedir. Programda yer alan “Öğretim Programlarının Amaçları”, “Değerlerimiz” ve “Yetkinlikler” bölümleriyle mültecilik kavramı arasında bazı ilgiler de kurmak mümkündür. Bu tez çalışması, programın sıralanan başlık ve bölümlerine dair somut bir içerik sunması bakımından yapılacak ilgili çalışmalara kaynaklık edebilir.
4. Türkçe ders kitaplarında, etkinliklerde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yer verilmesi; okul içi ve okul dışı ortamlarda bir arada yaşama kültürü, ötekine bakış, farklılıklara saygı duyulması ve mültecilerin uyumlanma durumlarını destekleyebilir.
5. Bu tez çalışması, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerini dil öğrenimi ve öğretimi, eğitim politikaları ve planlamaları çerçevesinde ele alacak farklı araştırmalara kaynak düzeyinde yarar sağlayabilir.
6. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk edebiyatının önemli konularından olan medya ve görsel kültür çerçevesinde ele alınabilir ve tiyatro, sinema, kısa film, animasyon gibi tasarım ve uygulama örnekleri aracılığıyla öğrencilerin mülteciliğe ve mültecilere yönelik sağlıklı bilgi, duygu ve davranış durumlarına ulaşmaları daha yaygın ve etkin kılınabilir. Bu tez çalışması, belirtilen muhtemel faaliyetlere içerik sunabilir.
7. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, eğitim ve sosyolojik kuramlar ilişkisinin kurulacağı farklı araştırmalarla ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2004). *Edebiyat yazıları*. İstanbul: Metis.
- Akal, A. (2007). Çocuklar için üretilen edebiyat kitaplarına farklı bakış açılarından çözümlemeci bir yaklaşım: Masal, öykü ve şiirlerle liderlik eğitimi. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* içinde (ss. 107-110). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akdağ, E. (2016). Sevimli Mecmua’da savaş, göç ve sokak çocukları. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), *3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 79-83). İstanbul.
- Akdemir, İ. O. (2018). Göç ve göçlerle ilgili sorunlar. H. Akengin, & İ. Dölek (Edt.), *Günümüz dünya sorunları* içinde (ss. 51-102). Ankara: Pegem Akademi.
- Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda göç ve göçmen edebiyatları üzerine bir değerlendirme. *Göç Dergisi*, 2(1), 69-84. <http://atifakgun.com/images/gocc.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Akgün, E., Ergişi, İ. K., Yalçinkaya, B., Gözde, Mavi, Yıldırım, B., & Öztürk, B. N. (2018). Sınıfta Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna göre 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik algılarının belirlenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 46-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/41883/364047> adresinden edinilmiştir.
- Akın, E. (2019). Kavramlarla çocuklar için edebiyat eğitimi. E. Akın (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* içinde (ss. 1-14). Ankara: Anı.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58-83. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gad/issue/43299/526432> adresinden edinilmiştir.
- Akışlı, T. (2014). Çocuk ve gençlik edebiyatında hümanizm kavramı ve Şafakta Yanan Mumlar örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 60-69. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/166382> adresinden edinilmiştir.
- Akpınar, T. (2017). Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(03), 16-29. http://ibaness.org/bnejss/2017_03_03/03_Akp%C4%B1nar.pdf adresinden edinilmiştir.
- Akyol, Y. (2011). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 302986)
- Akyüz, E. (2014a). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların eşduyumsal eğilimine etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 366568)
- Akyüz, E. (2014b). Çocuk edebiyatı yapıtları ve eşduyum eğilimi. *International Journal of Language Academy*, 2(4) 385-402. doi: 10.18033/ijla.159
- Alamdar, S. G., & Süngü, A. (2017). Nâzım Hikmet’in Sevdalı Bulut adlı kitabındaki masalların duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi. T. Şimşek, & B. V. Yıldız (Edt.),

IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler içinde (ss. 301-314). İstanbul.

- Aldı, M. (2005). Sembolik yönelimli popülist ve partizan masalların muhalefeti: Samed Behrengi. *Hece/Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 166-177.
- Alptekin, E. E. (2018a, 23 Şubat). Duygulardan empati, edebiyatlardan çocuk, hadiselerden göç. <https://www.cocukyazini.com/agustos-dosya-4> adresinden edinilmiştir.
- Alptekin, E. E. (2018b, 23 Şubat). Çocuk edebiyatında hangi “öteki”? <https://www.cocukyazini.com/kasim-2017-dosya-2> adresinden edinilmiştir.
- Altunbay, M. (2016). Nazi soykırımının çocuklara etkilerinin dünya edebiyatına yansıması (Çizgili Pijamalı Çocuk ve Kitap Hırsızı adlı eserler örnekleme). M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 147-155). İstanbul.
- Altunbay, M., & Çakır, E. (2018) Çocuk edebiyatı ürünlerinde savaş ve göç olgusu (“Uçurtma Avcısı” ve “Kuş Olsam Evime Uçsam” adlı eserler örnekleme). *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 96-110. doi: 10.19126/suje.380058
- Amos, D. (2018). Çocuk kitaplarında yeni akım: Mülteci krizi (Ateş, F. B., Çev.). *Okur*, 7, 64-65.
- Anadolu Ajansı (2020, 10 Mart). Arakan mülteci kamplarında zorlu yaşam. <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/arakan-multeci-kamplarinda-zorlu-yasam/0> adresinden edinilmiştir.
- Ardıç Çobaner, A. (2015). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 27-54. doi: 10.17829/midr.20152419996
- Arseven, T. (2005). Mesaj açısından çocuk kitapları. *Hece/Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 42-52, 104-105.
- Arseven, T. (2016). “Kömür Karası Çocuk” adlı romanda göç olgusu. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 45-52). İstanbul.
- Arslan, M. A., Şimşek, T., & Yakar, Y. M. (2016). Çocuk edebiyatı tarihi. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (4. baskı) içinde (ss. 45-70). Ankara: Grafiker.
- Aslan, C. (2014). Türkiye’de çocuk ve gençlik edebiyatında duyarlı konuların ele alınışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, 32, 51-56. <https://ankara.academia.edu/CananASLAN> adresinden edinilmiştir.
- Aslan, C., Karaman Kepenekci, Y., Karagül, S., & Doğan Güldenoğlu, B.N. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatında barış eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Asutay, H., Jable, E., Ergin, D. Y., & Karaoğlu Bircan, Ç. (2019). *Çocuk ve gençlik yazınında çokkültürcülük*. H. Asutay, E. Jable, D. Y. Ergin, & Ç. Karaoğlu Bircan (Edt.). Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Atalay, İ. (2019). *Karşılaştırmalı edebiyat ve çocuk edebiyatında göç*. İstanbul: Hiperyayın.
- Atmaca, T. (2018). Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte yaşama pratikleri: etkileşim, kabul ve dışlanma. A. Ertuğrul, & M. Uludağ (Edt.), *I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri* içinde (ss. 207-221). Ankara: Düzce Üniversitesi Yayınları.
- Aydın C. (2017). Göçmenlerin karşılaştıkları ve neden oldukları bazı psikolojik sorunlar ve çözüm önerileri üzerine bir analiz. H. Kahya (Ed.). *Proceedings Book of 2nd*

- Aytan, T. (2017). Çocuk edebiyatının içerik özellikleri açısından “Köprüaltı Çocukları”. T. Şimşek, & B. V. Yıldız (Edt.), *IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 381-386). İstanbul.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Ankara: Anı.
- Ayvaz, Ş. (2019). Berlin’deki Türk göçmenlerin Suriyeli mültecilere yönelik görüş ve tutumları üzerine bir çalışma: Berlin/Almanya örneği (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 564486)
- Bağırılmaz, Y. (2018). AB ülkelerinde mülteci çocukların yaşadığı hak ihlalleri. İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM).
- Balta, E. E. (2018). Çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 487-498. doi: 10.21547/jss.390833
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı* (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Başgeçmez, G. G. (2019). Üstün yetenekli lise öğrencilerinin küresel sosyal sorumluluk düzeyleri ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sosyal zeka ile ilişkisi: Beşiktaş örneği (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 564807)
- Baudrillard, J. (2016). *Kötülüğün şeffaflığı/Aşırı fenomenler üzerine bir deneme* (6. baskı) (Ergüden, I., Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2013). *Akışkan gözetim* (Yılmaz, E., Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2014). *Parçalanmış hayat-Postmodern ahlak denemeleri* (2. baskı) (Tükmen, İ., Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bektaş, H. (2017). *Tombik balık denizler hepimizin*. İzmir: Tudem.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye’de mültecilik/İltica, geçicilik, ve yasallık ‘Van uydu şehir örneği.’* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2019, 07 Aralık). Dünya çapında yerinden edilmiş kişi sayısı 70 milyonu geçerken, BM Mülteciler Yüksek Komiseri duruma müdahale için daha güçlü bir dayanışma çağrısında bulunuyor [Rapor] <https://www.unhcr.org/tr/22075-dunya-capinda-yerinden-edilmis-kisi-sayisi-70-milyonu-gecerken-bm-multeciler-yukse-komiseri-duruma-mudahale-icin-daha-guclu-bir-dayanisma-cagrisinda-bulunuyor.html> adresinden edinilmiştir.
- Bousalis, R. R. (2014). The portrayal of immigrants in children’s and young adults’ American trade books during two peak United States immigration eras (1880-1930 and 1980-2010s) (Doktora tezi). <https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6386&context=etd> adresinden edinilmiştir.
- Boyce, F. C. (2017) *Benim adım hiç kimse* (6. baskı). İzmir: Tudem.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: Zorunlu göç öyküleri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410. doi: 10.26466/opus.406296
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Campos, D. (2018). An instructional approach to explore poverty and immigration: using three children's books that pack a punch. *Intersections: Critical Issues in Education*, 2(1), 34-44. doi: <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=intersections> adresinden edinilmiştir.
- Cansız Aktaş, M. (2014). Nitel veri toplama araçları. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 337-371). Ankara: Pegem Akademi.
- Chambers, I. (2005). *Göç, kültür, kimlik* (Türkmen, İ., & Beşikçi, M., Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Chappell, S., & Faltis, C. (2007). Spanglish, bilingualism, culture and identity in Latino children's literature. *Children's Literature in Education*, 38(4), 253-262. doi: <https://doi.org/10.1007/s10583-006-9035-z>
- Chatterjee, P. (2016). *Mağdurların siyaseti-halk siyaseti üzerine düşünceler* (2. baskı) (Bozçalı, V. F., Çev.). İstanbul: İletişim.
- Clifford, E. J., & Kalyanpur, M. (2011). Immigrant narratives: Power, difference, and representation in young-adult novels with immigrant protagonists. *International Journal of Multicultural Education*, 13(1), 1-20. doi: <http://dx.doi.org/10.18251/ijme.v13i1.358>
- Collier, M. D. (2000). Through the looking glass: Harnessing the power of African American children's literature. *The Journal of Negro Education*, 69(3), 235-242. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2696234> adresinden edinilmiştir.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (Sözbilir, M., çev. ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2014). Karma yöntem desen seçimi. *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (2. baskı) içinde (ss. 61-116). (Delice, A., Çev., Dede Y., & Demir, S. B., çev. ed.). Ankara: Anı.
- Cruz, E. (2020, 10 Mart). Examining Teachers' Knowledge and Attitudes towards Immigration and Undocumented Immigrants (Yüksek lisans tezi). https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1457&context=open_access_theses adresinden edinilmiştir.
- Cummins, A. (2013). Border crossings: Undocumented migration between Mexico and the United States in contemporary young adult literature. *Children's Literature in Education*, 44(1), 57-73. doi: 10.1007/s10583-012-9176-1
- Çakır, F. (2014). Çocuk edebiyatına psikopedagojik ve sosyopedagojik açıdan yaklaşım (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 363167)
- Çer, E. (2016a). *Çocuk edebiyatı 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çer, E. (2016b). Türkçe öğretiminde çocuğa görelilik ilkesine uygun edebiyat yapıtlarının önemi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1399-1410, doi: 10.17051/ilo.2016.22814
- Çer, E. (2016c). 100 Temel Eser'in göç olgusu bakımından incelenmesi. N. Kahraman, Ç. Dürüst, & T. Yılmaz, (Edt.), *1. Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu Bildirileri Kitabı I. Cilt* içinde (ss. 705-711). Ankara: Kıbrıs balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumları Yayınları
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2232-2256. doi: 10.15869/itobiad.450230

- Çöllü, E. F., & Öztürk, Y. E. (2006). Örgütlerde inançlar-tutumlar tutumların ölçüm yöntemleri ve uygulama örnekleri bu yöntemlerin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1-2), 373-404. <http://dergipark.org.tr/en/pub/selcuksbmyd/issue/11297/135079> adresinden edinilmiştir.
- Dağlıoğlu, H. E., & Çamlıbel Çakmak, Ö. (2009). Okul öncesi çocuklarına yönelik yayınlanan hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/505> adresinden edinilmiştir.
- Dalboy (2014). Çocuk edebiyatı eserlerinin okumaya yönelik tutuma etkisi. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 360016)
- Dana, N. F., & Lynch-Brown, C. (1993). Children's literature: Preparing preservice teachers for the multicultural classroom. *Action in Teacher Education*, 14(4), 45-51. doi: 10.1080/01626620.1993.10463141
- Değirmenci, A. (2015). *Dilime gerili pankart* (2. baskı). İstanbul: Ekin.
- Demir Atalay, T. (2016). Değer-karakter eğitimi bağlamında 'çocuk ve göç'. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 97-117). İstanbul.
- Demir, E., Bıçakçı, M. Y., Bostan, D. N., & Güneş, G. (2019). Çocuk kitaplarının çocukların başarı, mutluluk ve başkalarını anlama kavramlarına bakışları açısından incelenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 54-63. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/827844> adresinden edinilmiştir.
- Demirel, Ö. (2008). *Eğitimde program geliştirme* (11. baskı). Ankara: Pegem.
- Demirtaş Madran, & H. Andaç (2012). *Tutum, tutum değişimi ve ikna*. Ankara: Nobel.
- Denker, H. (2002). *Savaş çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Destebaşı, F., & Karabuğa, H. (2013). Kültür köprüsü: Uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 297-315. <http://www.jret.org/> adresinden edinilmiştir.
- Dikmen, N. (2019). Çocukların okuma becerileri, motivasyonu ve tutumlarının şiirsel anlatıma dayalı eserlerle geliştirilmesi. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 601409)
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını-Yazın eğitime atılan ilk adım* (3. baskı). İzmir: Tudem.
- Doğan, S. (2019). Çocuklar için edebiyat eğitiminde çocuk psikolojisi. E. Akın (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* içinde (ss. 199-206). Ankara: Anı.
- Dolapcı, E. (2019). Öğretmenlerin çok kültürlü özyeterlik algısı ve okul iklimi ile mülteci öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 552472)
- Dökmen, Ü. (2014). *İletişim çatışmaları ve empati* (52. baskı). İstanbul: Remzi.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22. doi: 10.20493/bt.71783
- Emre, A. (2016). *Şiirimizde Ortadoğu*. İstanbul: Temmuz.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları*

- Dergisi*, 1(1), 26-42. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/319194> adresinden edinilmiştir.
- Erkan, G., & Aykaç, M. (2014). Samet Behrengi'nin kitaplarıyla kurgulanan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin yazma becerisi ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 600-610.
- Escamilla, K., & Nathenson-Mejía, S. (2003). Preparing culturally responsive teachers: Using Latino children's literature in teacher education special issue: Partnering for equity. *Equity & Excellence in Education*, 36(3), 238-248. doi: 10.1080/714044331
- Felah Kitap (2018, 31 Ağustos). Çocuk kitaplarının sadece % 1'i azınlıkları temsil ediyor. <http://www.felahkitap.com/2018/08/cocuk-kitaplarinin-sadece-1i-azinliklari-temsil-ediyor/> adresinden edinilmiştir.
- Fırat, H. (2008). Çocuk romanlarında sosyal yaşama yönelik eğitsel öğeler. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (20), 87-102. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/151935> adresinden edinilmiştir.
- Gedikoğlu Özilhan, Y. G. (2016). Çocuk romanlarının demokratik kültür bilinci edinimine etkisi (Burdur ili örneği). *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 51-70. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/300100> adresinden edinilmiştir.
- Ghiso, M. P., & Campano, G. (2013). Ideologies of language and identity in US children's literature. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, 51(3), 47-55. doi: 10.1353/bkb.2013.0057
- Gopalakrishnan, A. (2010). *Multicultural children's literature: A critical issues approach*. California, USA: Sage Publications. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/34101_Chapter1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Gökçek, T. (2014). Karma yöntem araştırması. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 375-410). Ankara: Pegem Akademi.
- Göktaş, P. (2016). A research on evaluation of cultural communication differences for refugee students in z generation: a case study of Gurkan imam hatip high school. *Turkish World Journal of Educational Research*, 1(1), 32-38. doi: 10.21644/tudead.4
- Gölbaşı, M. (2010). Türk edebiyatında dış göç ve Gülten Dayıoğlu. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 263262)
- Green, C., & Oldendorf, S. B. (2005). Teaching religious diversity through children's literature. *Childhood Education*, 81(4), 209-218. doi: 10.1080/00094056.2005.10522274
- Gregor, M. N., & Green, C. (2011). Welcoming the world's children: building teachers' understanding of immigration through writing and children's literature. *Childhood Education*, 87(6), 421-429. doi: 10.1080/00094056.2011.10523226
- Güney, S. (2011). *Davranış bilimleri* (6. baskı). Ankara: Nobel.
- Güllüpınar, F. (2017). Suriyelilerin eğitimine Suriyelilerin gözünden bakmak: Eskişehir'de Suriyelilerin toplumla bütünleşme perspektifleri üzerine değerlendirmeler. A. Tilbe, S. Bosnalı, & Y. Topaloğlu (Edt.), *Göç Konferansı 2017 Seçilmiş Bildiriler* içinde, (ss.153-162). Transnational Press London.
- Günyüz, M. (2012). Sorun odaklı çocuk edebiyatı: Babamın Gözleri Kedi Gözleri ve Sevgili Annelerim kitapları bağlamında boşanmış aile çocuğu olarak edebiyatta yer almak. S. Sever (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 929-935). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Gürbilek, N. (2015). *Mağdurun dili* (4. baskı). İstanbul: Metis.gzt.com (2019). Dünyanın en kalabalık mülteci kampları. <https://www.gzt.com/mecra/dunyanin-en-kalabalik-multeci-kamplari-3430193> erişim: 13.12.2019.
- Habermas, J. (2013). “Öteki” olmak, “öteki”yle yaşamak-Siyaset kuramı yazıları (7. baskı) (Aka, İ., Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63. internet
- Has, S., Baytar, İ. ve Erginyürek, M. (2018). Dünyada hak ihlalleri. H. Akengin, & İ. Dölek (Edt.), *Günümüz dünya sorunları* içinde (ss. 143-165). Ankara: Pegem Akademi.
- Hasırcı, S. (2012). Çocuk kitaplarında şişmanlığın (obezite) ele alınışı üzerine bir değerlendirme. S. Sever (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 1057-1065). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Işık, M. F. (2019). Yersiz ve yurtsuzlar: Van’da mülteci olmak. E. Çağlayan (Ed.), “*Dünyada Van*”/Nüfus, etnisite, tarih ve toplum içinde (ss. 143-153). İstanbul: İletişim.
- Işıtan, S. (2016). Özel amaçla yazılmış çocuk kitapları. *Turkish Studies*, 11(4), 471-492. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9086>
- Iwai, Y. (2013). Multicultural children’s literature and teacher candidates’ awareness and attitudes toward cultural diversity. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 5(2), 185-198. <https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/20/18> adresinden edinilmiştir.
- İlhan, E. (2019). Yoğun göç alan yerlerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin göçmen çocuklarla olan iletişimlerine dair tutumlarının incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 571000)
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim* (5. baskı). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- İnan, Z., & Korgavuş, B. (2017). Mülteci kampları ve yerleşim alanlarında sürdürülebilir tasarım. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 1(2), 103-122. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/435086> adresinden edinilmiştir.
- İpşiroğlu, Z. (2007). Çocuk yazını eleştirisi. S. Sever (Ed.), II. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde (ss. 173-176). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kabaklı Çimen, L., & Ersoy Quadır, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273. doi: 10.15869/itobiad.382502
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2018). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş* (21. baskı). İstanbul: Evrim.
- Kaleli Yılmaz, G. (2014). Durum çalışması. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 261-285). Ankara: Pegem Akademi.
- Kanbur, N. İ (2017). İlkokulda görev yapan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 471001)
- Karaman Kepenekci, Y., & Aslan, C. (2013). Ortaöğretim okullarına önerilen 100 Temel Eser’deki romanlarda insan hakları üzerine bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 183-197. https://www.researchgate.net/profile/Canan_Aslan2/publication/290303763 adresinden edinilmiştir.

- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1439-1454. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2191>
- Kart, B. (2018). Felsefi bir sorun olarak mültecilik ve çoklu kırılganlık. *Vira Verita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*, (8), 01-17. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/622127> adresinden edinilmiştir.
- Kartal, B., & Başçı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299. doi: 10.18026/cbusos.42910
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin mültecileri-neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme*. Ankara: Dipnot.
- Kılcan, B. Çepni, O., & Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1045-1057. doi: 10.14687/jhs.v14i2.4324
- Kındap Tepe, Y., Aktaş, V., Caner, M., Demirel, R., Kanat, C., Güre, K., & Yeşildağ, E. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü olabilir mi? (2019). *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(2), 115-138. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cumusosbil/issue/51036/628826> adresinden edinilmiştir.
- Koçoğlu, E., & Salur, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin göç ve mülteci sorununa ilişkin tutumları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2408-2425. doi: <http://dx.doi.org/10.29299/kefad.2018.19.03.017>
- Kolaç, E. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun Yurdumu Özledim romanında dış göç sorununun çocuk boyutu. *Turkish Studies*, 3(7), 457-479. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.513>
- Korkmaz, S. (2017). Çocuk kitaplarında göç ve mültecilik. *İyi Kitap*, 95, 1-3. <https://www.iyikitap.net/index.php/2017/06/05/cocuk-kitaplarında-goc-ve-multecilik/> adresinden edinilmiştir.
- Köse, N., Bülbül, Ö., & Uluman, M. (2019). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Continuous Vocational Education and Training*, 2(1), 16-29. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jcvet/issue/45284/520313> adresinden edinilmiştir.
- Küçükler Kuşcu, N. (2018). Savaşı ve umudu çocuklar için yazmak: Laura S. Matthews'un Balık adlı romanı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 160-164. doi: 10.17719/jisr.2018.2907
- Kümbetoğlu, B. (2003). Küresel gidişat, değişen göçmenler ve göçmenlik. A. Kaya, & G. Göksu Özdoğan (Der.), *Uluslararası ilişkilerde sınır tanımayan sorunlar/Göç, yurttaşlık, insan hakları, toplumsal cinsiyet, küresel adalet ve güvenlik* içinde (ss. 271-298). İstanbul: Bağlam.
- Lamme, L. L., Fu, D., & Lowery, R. M. (2004). Immigrants as portrayed in children's picture books. *The Social Studies*, 95(3), 123-130. doi: <https://doi.org/10.3200/TSSS.95.3.123-130>
- Lee, Y. S. (2016). Teaching diversity through multicultural children's literature: A guidebook for Korean English elementary school teachers (Yüksek lisans tezi). <https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1602&context=capstone> adresinden edinilmiştir.

- Liu, Y. (2017). Picture books and immigration challenges: An interrogation of literary content based on a case study of three adult immigrants recalling childhood transitions to Canada (Doktora tezi). <https://harvest-test.usask.ca/bitstream/handle/10388/7794/LIU-THESIS-2017.pdf?sequence=1> adresinden edinilmiştir.
- Lukens, R. J., Smith, J. J., & Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (Pamay, C., Çev.). Erdem.
- Madra, Ö. (2018, 23 Şubat). Savaş ve barış, göç ve sığınma, gökyüzü ve yeryüzü. <http://acikradyo.com.tr/acik-radyo-bulteni/savas-ve-baris-goc-ve-siginma-gokyuzu-ve-yeryuzu> adresinden edinilmiştir.
- Matthews, L. S. (2017). *Balık* (22. baskı). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Maxwell, J. C. (2011). *Kazanan tutum* (2. baskı) (Kaplan, U., Çev.). İstanbul: Sistem.
- McGuire, C. I. (2004). Issues and challenges facing immigrant children as portrayed in children's literature (Doktora tezi). <https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0091609> adresinden edinilmiştir.
- MEB, (2018). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8). Ankara.
- MEB, (2019). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8). Ankara.
- Moyo, L. (2017). Searching for ourselves: African cultural representation in children's books in the United States, and implications for educational achievement (Yüksek lisans tezi) https://commons.clarku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1177&context=idce_masters_papers adresinden edinilmiştir.
- Mudiyanselage, K. (2016). The role of picture books in developing an empathic response towards cultural difference (Doktora tezi). http://eprints.qut.edu.au/101166/4/Kumarasinghe_Dissanayake%2520Mudiyanselage_Thesis.pdf adresinden edinilmiştir.
- Mülteciler Derneği (2020, 21 Ocak). Suriyelilerle ilgili doğru bilinen yanlışlar. <https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/> adresinden edinilmiştir.
- Narboğa, A. N. (2016). Dış göçün gençlerde kimlik sorununa dönüşmesi: Gülten Dayıoğlu hikâyeleri. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 119-124). İstanbul.
- Nathenson-Mejía, S., & Escamilla, K. (2003). Connecting with Latino children: Bridging cultural gaps with children's literature. *Bilingual Research Journal*, 27(1), 101-116. doi: 10.1080/15235882.2003.10162593
- Nel, P. (2018). Introduction: Migration, refugees, and diaspora in children's literature. *Children's Literature Association Quarterly*, 43(4), 357-362. doi: <https://doi.org/10.1353/chq.2018.0043>
- Omar, N., & Dan, W. C. (2017). Multiculturalism and Malaysian children's literature in English. *The English Teacher*, 36, 1-19. <http://journals.melta.org.my/> adresinden edinilmiştir.
- Özdemir, F., & Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4(8), 227-244. doi: 10.7816/nesne-04-08-04
- Özdenören, R. (2015). *Köpekçe düşünceler* (5. baskı). İstanbul: İz.
- Özgüven, İ. E. (2012). *Bireyi tanıma teknikleri* (9. baskı). Ankara: Nobel.

- Özmen, H. (2014). Deneysel araştırma yöntemi. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 47-76). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., & Otluoğlu, R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 173-182. <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/3301/1670-3012-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden edinilmiştir.
- Öztürk, G. (2017) *Kuş olsam evime uçsam* (3. baskı). İzmir: Tudem.
- Öztürk, H. (2017). Çocuk edebiyatında ölüm teması (Okur merkezli bir araştırma) (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 565379)
- Özüdoğru, H. Y., Kan, A., Uslu, L., & Yaman, E. (2018). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 115-140. doi: 10.21560/spcd.v18i39974.446546
- Özyer, N. (2012). Alman çocuk edebiyatında Türk çocuğu imgesindeki değişim. S. Sever (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 683-690). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Pallant, J. (2016). SPSS survival manual/SPSS kullanma kılavuzu, SPSS ile adım adım veri analizi (6. baskı) (Balci, S., & Ahi, B., çev. ed.). Ankara: Anı.
- Pearce, S. (2003). Messages from the inside?: Multiculturalism in contemporary Australian children's literature. *The Lion and the Unicorn*, 27(2), 235-250. doi: <https://doi.org/10.1353/uni.2003.0022>
- Perk Er, D. (2013). Çocuk ve gençlik edebiyatında 'geri dönüş' teması. *Turkish Studies*, 8(13), 1317-1327. doi: 10.7827/TurkishStudies.5683
- Plano Clark, V. L., & Ivankova, N. V. (2018). *Karma yöntemler araştırması* (Çokluk Bökeoğlu, Ö., çev. ed.). Ankara: Nobel.
- Ramazanoğlu, Y. (2019, 27 Kasım). Avrupa'nın iyi insanları. <https://www.karar.com/yazarlar/yildiz-ramazanoglu/avrupanin-iyi-insanlari-7844> adresinden edinilmiştir.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2013). *Örgütsel davranış* (Özalp Türetgen, İ., & Başbuğ, G., Çev.). Ankara: Nobel.
- Rodriguez, S. C., & Braden, E. G. (2018). Representation of Latinx Immigrants and Immigration in Children's Literature: A Critical Content Analysis. *Journal of Children's Literature*, 44(2), 46-61. https://www.childrensliteratureassembly.org/uploads/1/1/8/6/118631535/representation_of_latinx_immigrants_and_immigration_in_childrens_literature_a_critical_content_analysis.pdf adresinden edinilmiştir.
- Ruurs, M., & Badr, N. A. (2017). *Taştan adımlar/Bir mülteci ailenin yolculuğu*. İstanbul: Nesin.
- Ryan, T. A. (2006). *Multicultural children's literature: A discourse analysis* (Doktora tezi). <https://pdfs.semanticscholar.org/62f4/be433d764d4317f4251bafcc96d990ab3d81.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Sağlam, H. İ., & Kanbur, N. İ. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323. doi: 10.19126/suje.335877
- Said, E. W. (2006). *Kış ruhu/Edward W. Said'den seçme yazılar* (2. baskı). İstanbul: Metis.

- Said, E. W. (2011). *Entelektüel/Sürgün-marjinal-yabancı* (4. baskı). İstanbul: Ayrıntı.
- Said, E. W. (2015). *Sürgün üzerine düşünceler*. Ankara: Hece.
- Saracoğlu, A. (2018, 23 Şubat). Kitaplar biraz da insan kokar, çocuk kokar. <http://www.felahkitap.com/2016/11/kitaplar-biraz-da-insan-kokar-cocuk-kokar/#more-2188> adresinden edinilmiştir.
- Saybaşı, N. (2011). *Sınırlar ve hayaletler: Görsel kültürde göç hareketleri* (Doğan, B., Çev.). İstanbul: Metis.
- Selvin, E. (2016). Göçün bilimsel anlatısı: Türkiye 'akademiya'sının Suriyeli 'mülteciler' ile imtihanı. *Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu (AÇMÖF) Bülteni*, 5, 15-29. doi: 10.13140/RG.2.1.4094.5041
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 25.37. doi: 10.1501/Egifak_0000000059
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat* (9. baskı). İzmir: Tudem.
- Sevi, B., Aral, T., & Aydınli-Karakulak, A. (2016). Mültecilere karşı tutumları açıklayan etkenler: Algılanan hastalıklara açık olma değeri ve bilgi düzeyi. *I. Sosyal Psikoloji Kongresi içinde* (253-261). Ankara.
- Sezer, Ç. (2016). *Juju beni unutma* (2. baskı). Ankara: Bilgi.
- Smith, J. R., & Terry, D. J. (2016). Tutumlar ve davranış: La Piere'in konukseverlik çalışmasını yeniden değerlendirmek. J. R. Smith, & S. A. Haslam (Edt.), (Çoker, Ç., Tekdemir Yurttaş, G., Cesur, S., çev. ed.), *Sosyal psikoloji-Klasik çalışmaları yeniden değerlendirmek içinde* (ss. 27-41). Ankara: Nobel.
- Süphandağı, İ (2017). *Gelenek ve zihniyet tenkidine dayalı çocuk edebiyatı kuramı*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Sürme, M. (2019). Destinasyonlarda mültecilere yönelik algıların destinasyona yönelik kişilik, imaj, tutum memnuniyet ve davranışsal niyete etkisi (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 565379)
- Şahin, A., Turan, L., Dursunoğlu, H., & Celepoğlu, A. (2011). Ö.Yılar, & L. Turan (Edt.), *Çocuk-edebiyat ve çocuk edebiyatı. Eğitim Fakülteleri için çocuk edebiyatı* (3.baskı) içinde (ss. 2-36). Ankara: Pegem Akademi.
- Şentöregil, M. (2017). Suriyeli çocuk sığınmacıların Türk yazılı basınında temsili (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 464320)
- Şevki, A. (2005). Çocuk edebiyatı ve kötülük. *Hece/Çocuk edebiyatı özel sayısı*, 104-105, 475-478.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine ön söz. *Türk Dili-Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı özel sayısı*-, 8(756), 15-58.
- Şimşek, T., & Yakar, Y. M. (2016). Çocuk ve edebiyat. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (4. baskı) içinde (ss. 13-44). Ankara: Grafiker.
- Şirin, M. R. (2006a). *Çocuğa adanmış konuşmalar* (2. baskı.). İstanbul: İz.
- Şirin, M. R. (2006b). *Çocuk hep çocuk*. İstanbul: İz.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış-Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?* (2. baskı). İstanbul: Uçan At.

- Şirin Öner, N. A. (2012). Göç çalışmalarında temel kavramlar. S. G. İhlamur Öner, & N. A. Şirin Öner (Edt.), *Küreselleşme çağında göç içinde* (ss. 13-27). İstanbul: İletişim.
- Tankut, T. (2012). “Anne Frank’ın Hatıra Defteri” neden hâlâ okur bulabiliyor? S. Sever (Ed.), *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 1183-1188). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- Tavşancıl, E. (2014). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi (5. baskı). Ankara: Nobel Akademik.
- Temur, M. (2018). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik olgusu (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 532659)
- Temur, M., & Ertem, İ. S. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 451-466. <https://www.researchgate.net> adresinden edinilmiştir.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019, 14 Kasım). Göç tarihi. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> adresinden edinilmiştir.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). *2016 Türkiye göç raporu*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tekin, H. (2005). Çocuk edebiyatında şiddet korku ve sevgi üçgeni. *Hece/Çocuk edebiyatı özel sayısı*, 104-105, 304-306.
- Temizyürek, F. & Akyüz, E. (2016). Frank Cotrell Boyce’un “Benim Adım Hiç Kimse” adlı çocuk kitabının göçün çocuklar üzerindeki etkisi açısından incelenmesi. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), *3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 165-169). İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, (2019, 7 Aralık). Göç [Sözlük maddesi]. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Tolstoy, L. N. (2013). *Sanat nedir?* (5. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Touraine, A. (2002). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?* Kunal, O. (Çev.) (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuckermann, A., & Schultz, T. (2017). *Herkes burada! - Bizim rengârenk yaşamımız*. Önver, U. (Çev.). Kırmızı Kedi.
- Turan, L. (2005). Arkadaş edinme güçlüğü çeken çocukların problemlerini aşmada çocuk edebiyatından yararlanma. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 124-135. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/31465> adresinden edinilmiştir.
- Turan, L. (2011). Çocuk yayınlarında yer alan bazı olumsuzluklar. Ö.Yılar, & L. Turan (Edt.), *Eğitim Fakülteleri için çocuk edebiyatı* (3.baskı) içinde (ss. 201-224). Ankara: Pegem Akademi.
- Tüfekçi Can, D. (2014a). *Çocuk edebiyatı-Kuramsal yaklaşım*. Konya: Eğitim.
- Tüfekçi Can, D. (2014b). *Çocuk edebiyatı-Giriş*. Konya: Eğitim.
- Türkbay, T. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuklar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 23(1), 75-76. <https://www.bibliomed.org/mnsfulltext/46/46-1461527566.pdf?1587977528> adresinden edinilmiştir.

- Türkyılmaz, M., & Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63. http://www.ijoess.com/Makaleler/852860406_4-zafer%20ku%c5%9f.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkyılmaz, M. (2015). Çocuk edebiyatıyla ötekileştirme(me). *Education Sciences*, 10(4), 305-318. doi: 10.12739/NWSA.2015.10.4.1C0649
- Uğurlu, N. B., & Akdovan, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenleri perspektifinden mülteci öğrenciler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 782-801. doi: 10.17240/aibuefd.2019.19.49440-501401
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM), (2013). *Göç terimleri sözlüğü* (2. baskı). R. Perruchoud, & J. Redpath-Cross (Edt.), (31). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden edinilmiştir.
- UNICEF (2019a, 12 Aralık). Orta Amerikalı çocukların ABD'ye tehlikeli yolculuğu [haber] https://www.unicefturk.org/yazi/haber_ortaamerika adresinden edinilmiştir.
- UNICEF (2019b, 12 Aralık). Arakanlı çocuklar yol ayrımında [haber] https://www.unicefturk.org/yazi/arakan_Subat2019 adresinden edinilmiştir.
- Ural, S. (2006). Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki yaşam gerçekliği. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı -Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde (ss. 897-900). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Uslucan, F. (2005). Okuma alışkanlığının kazandırılmasında çocuk edebiyatının rolü. *Hece/Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 33-41.
- Uygur, M. R. (2018). Suriyeli mültecilere yönelik sosyo-psikolojik tutumların incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 516087)
- Verbruggen, F. A. R. (2018). Representations of immigrants in young adult literature (Doktora tezi). https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5723&context=open_access_etds adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M., & Yılmaz, O. (2015). Beyazbulut dergisinde yer alan kurgusal metinlerdeki karakterlerin çatışmaları çözme biçimleri, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 57-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erzisosbil/issue/45172/565544> adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M. (2017). Türk çocuk edebiyatında göç olgusu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (58), 339-353. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/269920> adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M. (2018). Çocuk şiirinde sorunlu coğrafyalar ve acı çeken çocuklar. *Ekev Akademi Dergisi*, (73), 585-594. http://www.ekevakademi.org/Makaleler/1404665639_27%20Yasin%20Mahmut%20YAKAR.pdf adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M., Yılmaz, O., & Yılmaz, H. D. (2019). Çocuk kitaplarında sorun odaklılık: engellilik algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 56-76. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744391> adresinden edinilmiştir.
- Yamaç, A. (2012). Sorun odaklı çocuk yazını: Anadolu'da çocuk olmak. S. Sever (Edt.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 1201-1206). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

- Yaydırğan, İ. (2008). Grup rehberliği yoluyla empatik beceri geliştirmede edebi eserlerin kullanımı. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 299754)
- Yazıcı Demirci, D. (2011). Exploring the effect of talking picture books on the attitudes of young EFL learners/Konuşan resimli hikaye kitaplarının çocukların tutumları üzerindeki etkisinin araştırılması. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 308751)
- Yeniçeri, Y. (2016). 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında göç olgusu. M. Günyüz, B. V. Yıldız, & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 171-177). İstanbul.
- Yılar, Ö., & Celepoğlu, A. (2011). Çocuk yayınları ve bu yayınlarda bulunması gereken temel unsurlar. Ö.Yılar, & L. Turan (Edt.), *Eğitim Fakülteleri için çocuk edebiyatı* (3.baskı) içinde (ss. 37-66). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, O., & Yakar, Y. M. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3(6), 29-42. <http://cocukvemedeniyet.cocukvakfi.org.tr/index.php/CMD> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, O., & Destegüloğlu, B. (2019). Çocuk kitaplarına yansıyan şiddet. *İlköğretim Online*, 18(3), 1099-1112. doi:10.17051/ilkonline.2019.610732
- Yılmaz, S. (2018). Modern yurttaşlığın istisnaları: Hannah Arendt ve Giorgio Agamben'in görüşleri çerçevesinde insan haklarının eleştirisinde mülteciler ve kamplar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 763-786.
- Yi, J. (2014). 'My Heart Beats in Two Places': Immigration Stories in Korean-American Picture Books. *Children's Literature in Education*, 45(2), 129-144. doi: 10.1007/s10583-013-9209-4
- Yiğitbaşı, K. G. (2018). "Yolculuk" adlı çocuk kitabının Greimas'ın göstergebilimsel çözümlemesi ile incelenmesi. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 3(1), 53-79. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mejrs/issue/53684/717751> adresinden edinilmiştir.
- Yolasıgırmazoğlu, H. (2016). Göç ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar karşısında bir çocuk: Kömür Karası Çocuk. M. Günyüz, B. V. Yıldız & T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 53-60). İstanbul.
- Yumru, D. (2012). Özerk benlik duygusu ve çocuk edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 37-46. doi: 10.17860/efd.93046
- Yüksel Durukan, A. (2012). Gençlik edebiyatında çağdaş eğilimler-gerçekçi romanlar. S. Sever (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (ss. 721-726). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Zengin, M. İ. (2004). *Vay canına!* (2. baskı). İstanbul: Uçurtma/Yalnız Tilki.
- Zeybek, S. U., & Ulukaya, E. (2016). Göç ve savaşın masum yüzü çocuklar üzerine nitel bir araştırma. N. Kahraman, Ç. Dürüst, & T. Yılmaz, (Edt.), 1. *Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu Bildirileri Kitabı I. Cilt* içinde (ss. 575-578). Ankara: Kıbrıs balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumları Yayınları.

EKLER

EK-1. Araştırma İzin Belgesi

 T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 63326527-355.01-E.23214012
Konu : Araştırma İzni Ferhat ÇİFTÇİ

03/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Atatürk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 20/11/2018 tarih 1800333475 sayılı yazısı.

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Entitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Ferhat ÇİFTÇİ'nin, Müdürlüğümüze bağlı okullarda gerçekleştirmek istediği "Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi " başlıklı tez çalışması Anket ve Araştırma İzni komisyonunca incelenmiş olup, Müdürlüğümüze bağlı okullarda Dersleri aksatmamak Şartıyla yapılması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Metin İLCİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
03/12/2018

Alper ÇİFTÇİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 971f-cb47-379c-bbee-2bef koda ile teyit edilebilir.

EK-2. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) Taslağı

MÜLTECİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Merhaba,

Benim adım Ferhat Çiftçi, Muş Alparslan Üniversitesinde çalışıyorum. Çevrendeki mülteciler ve okulundaki mülteci öğrenciler hakkında bir araştırma yapıyorum. Sizden onlar hakkında hazırlanmış aşağıdaki seçeneklerden kendinize uygun olanı tercih etmenizi istiyorum. Yazacağın görüşler benim için çok önemli. Bu nedenle lütfen kendiniz için en doğru olan seçeneğini belirleyiniz. Adınız ve tercihlerinizin tamamı gizli kalacak; bundan emin olun.

Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ediyorum.

Adı ve soyadı:

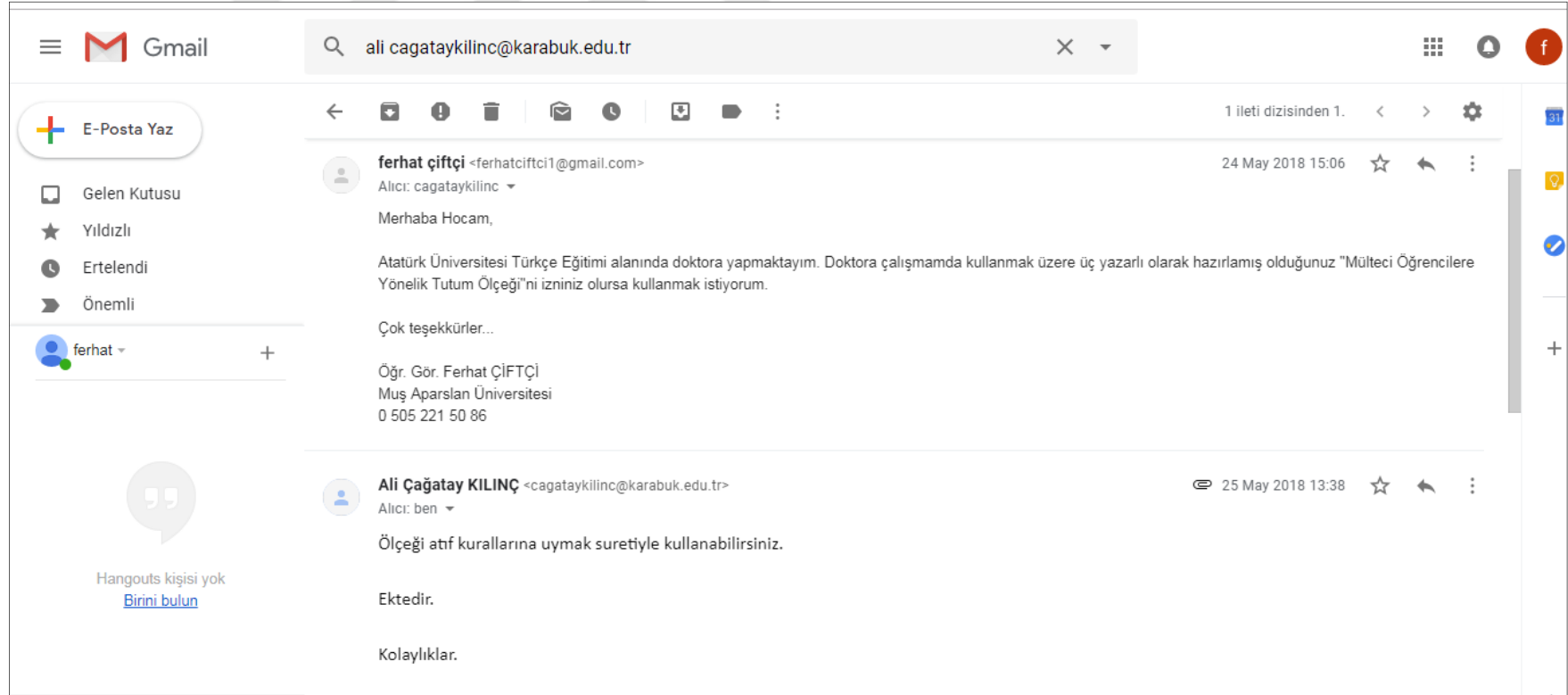
	Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				

22.				
23.				
24.				

(Ölçek, alınan izin doğrultusunda araştırmada kullanılmıştır. Ölçek maddelerinden iki örnek, ilgili yerde paylaşılmıştır.)



EK-3. Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği'ni (MÖYTÖ) Kullanma İzni



EK-4. Araştırmada Kullanılan Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Görseller

Ürün No: 1

Ürün adı: *Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız*

Yazarı: Anja Tuckermann

Resimleyen/Çizen: Tine Schulz

Türü: Öykü-Görsel

Yayınevi: Kırmızı Kedi Yayınevi

Basım tarihi: 2015

Sayfa sayısı: 32

Çeviri: Uğur Önver

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Eserden bir bölüm ve orijinal görseller (renkli) kullanılmıştır. Bölüm başlığı araştırmacı tarafından *Suriyeli Samira* olarak verilmiştir.

SURİYELİ SAMİRA

Çoğu insan yeterli yiyecek bulamayıp aç kaldığında ülkesini terk eder. Ya da ülkesinde savaş olduğu için. Güvende olacakları bir yer bulana kadar kaçarlar. Bazen o kadar şabuk yola çıkmak zorunda kalırlar ki, yanlarına hiçbir şey alamazlar. Almanya'ya gidenler de vardır. Suriyeli Samira gibi.







Güvende olmamızı, ocak ayından kasıma kadar sürdü.

Ürün No: 2

Ürün adı: *Balık*

Yazarı: Laura S. Matthews

Resimleyen/Çizen: Alison Jay (kapak resmi)

Türü: Roman

Yayınevi: Güneşli Kitaplığı

Basım tarihi: 2017 (22. bs.)

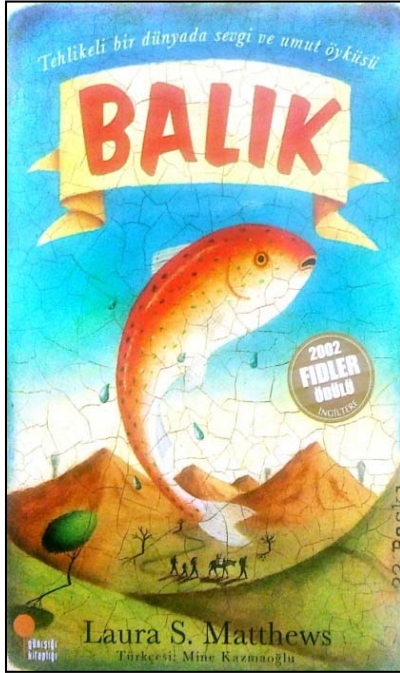
Sayfa sayısı: 173

Çeviri: Mine Kazmaoğlu

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Romanın birinci bölümünden kısaltılmıştır. Araştırmacı tarafından uyumu sağlamak için bazı ek ifadeler kullanılmıştır. Orijinal kapak resmi (renkli) kullanılmıştır.

BALIK



Bu öykü, balığı bulduğum günle başlıyor.

Vakit geçirmek için, gölet dediğim kocaman su birikintisinin başında dikiliyordum. Babam bunun gerçek bir gölet olmadığını, sağanak yağmurlar sonucunda kazara oluştuğunu ve yakında buharlaşıp gideceğini söylemişti.

(...)

(Babamın dediği oldu. Gölet sandığım bu su,) her gün biraz daha küçülüp durdu ve artık, babamın başından beri söylediği su birikintisine dönüştüğünü fark ettim.

(...)

İşte böyle, yapış yapış çamurun sulu çamura dönüştüğü son noktada durmuş, su kıyısında boy vermiş kimi yeşillikleri dürtüklüyordum.

Birden bir dalgalanma, bir parlama oldu, kahverengi suyun içinden sıçrayan büyük bir balık yay çizerek uçtu ve serpintilerin arasında bir gökkuşağı oluşturup –Plaş!- yine suya daldı.

Bir dakika öncesine kadar içim sıkılırken, şimdi dikilmiş, gözlerimi kırıştırp dikkat kesilmiştim.

(...)

Balığı görmek için ölüyor, daha ileri gitmek istiyordum. Ama zemin güvenli değildi. Biraz daha yaklaşırsam saplanıp kalacağımı biliyordum; üstelik evden epeyce uzaktaydım.

(...)

Evin yolunu tuttum.

Babam evdeydi; ... üstü başı toz içindeydi. O kadar yağmura karşın, yıkanmaya falan yetecek kadar suyumuz yoktu.

Tuhaf bir aileydik biz. Kendi memleketimizden getirdiğimiz kitaplarda okuduğum ailelere benzemiyorduk.

Bir kere yaşamakta olduğumuz ülkeden değildik. Öncelikle bu bakımdan farklıydık. Annemle babam, ben daha küçükken yanlarında getirmişlerdi beni. Bu ülkenin güçlükler içindeki halkına yardıma gelmişlerdi. (Bazı yardımlarda bulunuyorduk, ama burada gerçekten de biz bile yardıma muhtaç hale gelmiştik. Çünkü şartlar çok zordu.)

(...)

Bir gün yağmur başladı. Başlangıçta heyecan vericiydi; artık her şeyin daha iyi olacağını düşünmüştüm. (Ama o kadar çok yağdı ki bütün evleri su bastı ve durum daha da kötüleşti.)

(...)

Gölet, işte o yağmurdan arta kalmıştı. Bütün sular kuruyup gidiyor, geride kalan az sayıdaki aç hayvan, nerede ufacık bir yeşil sürgün baş verse, hemen onu yiyordu. Tozlu kahverengi bir ülke yerine, çamurlu kahverengi bir ülkedeydik artık.

(...)

Buradakiler için durumun ne kadar kötü olduğunu anlatmaya çalışıyorum size. Hava koşullarının kötülüğü yetmiyormuş gibi, ben hiç sesini duymadıysam, gözümle görmediysem de, sürüp giden bir savaş vardı.

(...)

Şimdi anlıyorsunuzdur, balığı görmeden önce canımın niye sıkıldığını. Günlerdir bir tür lapadan başka bir şey yemiyorduk. ... lapa yediğimiz her öğünün üstüne tatlı olarak birer

C vitamini hâpı alıyorduk. Benim için tatlıya en yakın şey buydu; yavaş yavaş emerek, tadını olabildiğince uzatmaya çalışıyordum.

Derken bir gün, köydeki oyun arkadaşlarım yok oluverdiler. Bütün aileler, dul ve yetimler köyü terk ediyordu. (...)

“Niye herkes gidiyor? Nereye gidiyorlar?” diye sordum.

“Savaşın buraya doğru yaklaştığını duydular. Zaten burada yiyecek bir şey kalmadı. Sınırı geçip komşu ülkeye gitmeye çalışacaklar.”

“O zaman rahat mı edecekler?” diye sordum. “Biz niye yapmıyoruz bunu?”

“Komşu ülke iyi niyet göstererek onları kabul ediyor; ama bu insanların kalabilecekleri uygun bir yer bulmaları gerek. Bir mülteci kampı kurulmuş, yalnızca çadır ve kulübelere ibaret. (...) Ama yardıma muhtaç insanlar olduğu sürece kalıp, onlara yardım etmek istiyoruz.”

(Bir müddet sonra durum daha da kötüleşti ve artık bizim de gitmemiz kesinleşti.)

(Eşyalarımızı toplamaya başladık.) Çok heyecanlıydım. Yürüme lafından pek hoşlanmamıştım ama, hiç olmazsa bir değişiklikti. O sırada balığı anımsadım. Babama anlatmamıştım. (...) (O kargaşa içerisinde) “Bugün bir balık gördüm dedim.” dedim.

Babam hayretle başını kaldırdı. “Nerede?” dedi.

“Şu gölet su birikintisi şeyinde.” dedim. (...) (“Onu da alalım” dedim.) (...) “Sınırı geçeceğiz. Balığı da bizimle birlikte sınırın ötesine götürebilirim.” dedim. “su bulduğumuz zaman, onu orada bırakırım.” dedim.

(Zor oldu ama sonunda babamı ikna ettim ve zorlu bir çamur savaşından sonra balığı yakaladık.) (...) Koca bir parça, erimiş kaygan çikolataya benziyordu; ama çok soğuktu, çok çok soğuk. (Hemen annemin verdiği temiz su dolu kaba bıraktım.) (...) Biraz daha güçlü çırpınmaya başlamıştı; üstündeki çamur kabın dibine çöktü ve pullarının göz alıcı parlaklığı ortaya çıktı.

Ürün No: 3

Ürün adı: *Taştan Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu*

Yazarı: Margriet Ruurs-Nizar Ali Badr

Resimleyen/Çizen: Nizar Ali Badr

Türü: Öykü-Görsel

Yayınevi: Nesin Yayıncılık

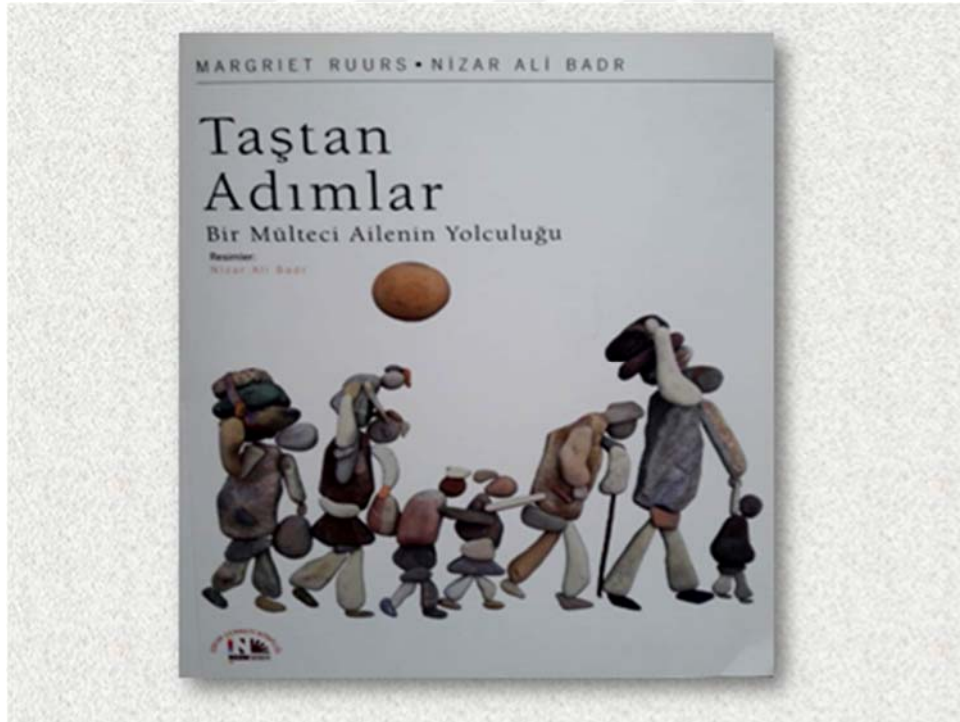
Basım tarihi: 2017

Sayfa sayısı: 40

Çeviri: Sanem Öge

Yaş aralığı: 9-11

Özellikler: Tam metin, orijinal görseller (renkli) kullanılmıştır.



"Rama, uyansana!"
diye öterdi horozumuz her sabah.
Kendi evimizde yaşıyorduk o zamanlar.

Sıcak yatağımdan kalkmadan,
annemin kahvaltı hazırlarken çıkardığı tıkırtıları dinlerdim;
ekmek, yoğurt ve o sulu kıpkırmızı domatesleri bahçemizin...



Küçükken -ki çok zaman geçmedi Ozerinden-
erkek kardeşim Sami, arkadaşlarımız ve ben,
güneşten kavrulmuş toprakta gülüp oynar,
taşların üstünden kumlara zıplardık.
Özgürdük kuşlar kadar.

Babam tarladan dönünce
bir süre portakal ağacının altında dinlenir ve
atalarımızın hikayelerini anlatırdı bize.

Çok da uzak olmayan bu anlarda
özgürdük.
Özgürdük oynamakta ve okula gitmekte.
Pazardan meyve sebze alırdık özgürce.
Gülüp gönlümüzce sohbet eder,
komşularla çay ıçerdik.
Üç bardağı hiç geçmezdik.

Ama o dündü.
Bugünse başka bir gün.



O zamanlar,
büyükbabam Jedo balık tutar,
babam tarlalarda çalışırdı.
Annem ipekten atkılar örerdı
hem bana hem de oyuncak bebeklerime.
İpeklere sarınırdı, kucaklardan inmezdim.
Hayatımızın pek yakında sonsuza dek değişeceğini
nereden bilebilirdim?

Jedo, aslında özgür olmadığımızı söylerdi.
Şarkılarımızı söyleyip dans edemiyorsak
ve kendi dualarımızı okuyamıyorsak,
gerçekten özgür sayılır mıydık?



Yeniden özgür olabilecekleri, gülebilecekleri,
özgürce sevip yaşayabilecekleri bir yer arayan
yabancılardan oluşan bir nehir.
Bombaların düşmediği,
insanların bakkala giderken ölmediği bir yer arayan,
barışı arayan insanların nehri...



İlk başta pek umursamadım komşularımızın gidişini.
Biz hâlâ birlikteydik: Annemle babam, Jedo ve Sami.
Arkadaşlarım da çevremdeydi.

Komşularımızın arkasından el sallarken,
haberimiz yoktu bir daha geri dönmeyeceklerinden.

Bombalar evimizin çok yakınına düştüğünde,
annemle babam hepimiz için endişelenmeye başladı.
Yüzümü annemin kucağına gömüp ağladım,
oysa artık koca bir kızdım.





Babam hem küçük Sami'yi
hem eşyalarımızı yüklemişti sırtına.
Yorgun düşüp ağlamaya başladığımda,
yepyeni, aydınlık bir geleceğe yürüdüğümüzü söyledi bana.

Dünyanın sonuna dek yürüdük.
Oraya vardığımızda denizi gördük.
Umut ve dua dalgaları üstüne yelken açtık.
Küçük teknemizi döven dalgalar korkuttu beni.
Herkes sağ salım karaya varacak kadar şanslı değildi.
Yolculuğu denizde sona erenler için dua ettik.

Yeniden karaya vardığımızda
annemle babam çiçek tohumları ektiler,
özgürlüğe kavuşmadan ölenlerin anısına...



Yürümeye devam ettik.
Yorgundum. Çok yorgundum.
Üstünde yürüdüğümüz taşlardan
bir farkı kalmamıştı ayaklarımın.
Bacaklarım toprağa kök salmış ağaçlar gibiydi.

Yürümeye devam ettik.
Ama bu kez savaşın uğramadığı,
silahların, bombaların
ve korkunun olmadığı topraklarda yürüyorduk.

Bu defa umutla yürüyorduk.



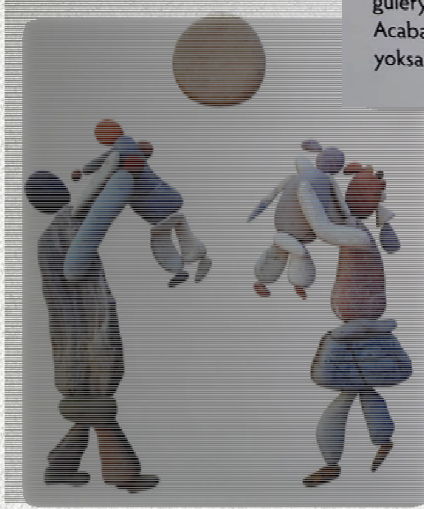
Sonunda geleceğimize ulaştık.

Yeni komşularımız bize kucak açtılar.
Seslerini duyuyor ama sözlerini anlamıyordum.
Gülümseyişlerini gördüğümde, sözlerinin anlamını da kavradım.
"Kalın," diyorlardı.
"Burada bizimle kalın. Bundan böyle güvende olacaksınız.
Artık savaş yok."

Ellerinde ne varsa paylaştılar bizimle.
Giysi, yiyecek, hatta yepyeni bir oyuncak bebek.



Şimdi yeni bir yuvamız var;
yeni sesler ve kokularla,
güleryüzlü ve yardımsever insanlarla çevrili bir yuva.
Acaba bundan sonra hep burası mı olacak evimiz,
yoksa bir gün geri dönecek miyiz?



"Şanslı olanlar" diyorlar bize.
Yeni anılar, yeni umutlar, yeni düşler biriktireceğiz.
Savaştan değil barıştan yontulmuş olacaklar.



Ürün No: 4

Ürün adı: *Benim Adım Hiç Kimse*

Yazarı: Frank Cottrell Boyce

Resimleyen/Çizen: Carl Hunter, Clare Heney, Chay Heney, Eva Garcia İbañez
Opacua

Türü: Roman (anı-kurgu)

Yayınevi: Tudem Yayınları

Basım tarihi: 2017 (6. bs.)

Sayfa sayısı: 120

Çeviri: Tuğçe Akyüz

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Romandan bir kesit ve orijinal görseller (renkli) kullanılmıştır. Başlık araştırmacı tarafından *İyi Rehberimiz Julie* olarak verilmiştir.

İYİ REHBERİMİZ JULİE

Yeni gelen çocukla konuşmak istiyordum. Kartallar hakkında konuşmak istiyordum onunla. Mimi'ye göreyse bu Chingis olayı, dünyanın en önemli gündemi olan kozmetik konusunu kısa süreliğine bölen bir arızadan başka bir şey değildi. Sadece oğlanlar ilgi gösteriyordu bu olaya. Öğle yemeği zamanı geldiğinde, düzinelercesi Chingis ve Nergui'nin çevresinde toplanmıştı ve ikiliye gerçekten kartalları olup olmadığını, kartalların büyüklüğünü, Chingis'in bir yalancı olup olmadığını soruyorlardı.

"Kartalları nereden aldınız, bakkaldan mı?"

"Geldiğim yerde herkesin bir kartalı var."

"Neresiymiş orası?"

"Moğolistan."

Şapkası hâlâ gözlerini örten küçük Nergui'ye de rahat vermiyorlar, kartal sesi çıkarması için ısrar ediyorlardı. Nergui çömeldi ve kollarını paltosunun kollarından çekip göğsünde birleştirdi. Paltosunun kolları boşlukta sallanırken, gerçekten de bir kuşa benzemişti.



Bu sırada Chingis beni gördü ve, "Sen! Gel de bana yardım et," dedi.

Ne yapmamı beklediğini bilmiyordum. Ama benden böyle bir şey istendiği için çok sevinmiştim. Çevrelerini sarmış oğlanların arasından geçip ikilinin yanına gelince arkama döndüm ve, "Pekâlâ," dedim. "Dağılın hadi. Daha önce Moğolistanlı iki kardeş görmediniz mi?"

"Hayır."

"Şimdi gördünüz işte. Hadi herkes kendi işine baksın."

"Sanki onlar gerçekten Moğol da." Bunu söyleyen Shocky'ydi. "Moğolistan'dan ta buraya neden gelsinler? Büyük ihtimalle civar köylerin birinden gelmişlerdir."

Herkes bu iki çocuğun yakınlardaki bir köyden geldiği konusunda hemfikir oldu. Kısa sürede onları unutmuşlar, futbola geri dönmüşlerdi.

"Lütfen hareket etme," dedi Chingis. Beni birkaç adım geriye itip, sonra da eski radyoları andıran bir şey çıkardı çantasından. Bir düğmeye basınca mekanik bir vızıltı duyuldu ve açılan üst kısımdan mercek göründü.

Bunun bir şipşak fotoğraf makinesi olduğunu artık biliyorum. Ama o an, bunun çılgın

görünürlü bir guguklu saat olduğunu sanmıştım.

"Bir fotoğrafa ihtiyacım var," dedi Chingis.

"Böylece senin hangisi olduğunu unutmam. Bize burada İyi Rehber olmanı istiyorum. Tamam mı?"

Bu sırada Mimi de yanımıza gelmişti; fotoğraf makinesinin kokusunu beş yüz metre öteden alabiliyordu. Biz en şirin pozumuzu vermeye çabalarken, Shocky ve Duncan da gelip fotoğraf karesine girmek istediler. Chingis düğmeye basar basmaz, kameranın ön tarafından bir kâğıt parçası çıktı. Üzerindeki katmanı soyup kâğıdı havada salladı ve hokus pokus! Artık hepimiz o kâğıdın üzerindeydik... Sonsuza dek. Bu sırada Chingis fotoğrafın üzerine bir şey yazdı ama ne yazdığını göremedim.

İlk kez bugün görüyorum. "İyi Rehberimiz" yazmıştı.

"Sen bizim İyi Rehberimiz olacaksın," dedi.

"Bizler Moğolistan'da göçebe hayatı yaşarız. Yeni bir yere vardığımızda, bir İyi Rehber bulmamız gerekir. Sen de bizim buradaki İyi Rehberimiz ol. Kabul mü?"

Tabii ki kabul edecektim. Daha önce kimse benden bir şey olmamı, özellikle de unvan içeren bir şey olmamı istememişti. Ve işte o andan

itibaren makyaj, dudaklar ve Shocky'den başka bir şey düşünmemeyi bıraktım ve etrafta gezinip, 'Merhaba, ben İyi Rehberim,' demeye başladım içimden.

Gerçekten de iyi bir rehber olmak istiyordum.



Ürün No: 5

Ürün adı: *Zindanlar Ölsün*

Yazarı: Mevlana İdris Zengin

Resimleyen/Çizen: Yağmur Çelebi

Türü: Deneme

Yayınevi: Uçurtma Yayınları/Yalnız Tilki Dizisi

Basım tarihi: 2004

Sayfa sayısı: 120

Çeviri: Özgün metin

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Tam metin, *Vay Canına!* adlı kitaptan bir deneme ve orijinal görsel (renkli) kullanılmıştır. Eser, şiirsel bir formda kaleme alınmıştır.

Zindanlar Ölsün

Aç kapıyı sonuna kadar

Aç ve öylece bırak

Girenlere özgürlük, çıkanlara özgürlük

Kimseye soru sorulmasın

Kimsenin kimliğine bakılmasın

Kimseye kaş çatılmasın

Dileyen kelebek olsun, dileyen karınca

Aç kapıyı gökyüzü girsin

Bütün kelimeler girsin aç kapıyı

Korkanlar korksun

Anlamayanlar anlamasın

Aç kapıyı çarpılanlar çarpılsın

Aç kapıyı zindanlar ölsün

Işık girsin aç kapıyı



Ürün No: 6

Ürün adı: *Kuş Olsam Evime Uçsam*

Yazarı: Güzin Öztürk

Resimleyen/Çizen: Hicabi Demirci

Türü: Roman

Yayınevi: Tudem Yayınları

Basım tarihi: 2017

Sayfa sayısı: 117

Çeviri: (Özgün metin)

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Metinden bir kesit ve orijinal görseller (renkli) kullanılmıştır.

KUŞ OLSAM EVİME UÇSAM



Savaş bitse keşke. Giderdik o zaman, görürdük evimizi. Doktora, “Kuş olsam Halep’e uçardım,” dedim. Anneme de söyledim. “Kuş olup İzmir’e uçarız biz de!” dedi. Gözleri ıslak yine. Kaçtığımız zamanki gibi.

“Ağlayacak mısın anne?”

“Yok oğlum. Abinden uzaklaşıyoruz biraz daha. Asla dönemeyeceğimizi düşündüm. Üzüldüm biraz.”

Sarıldım anneme. Siyah saçlarını okşadım. Babamın kaşlarının arasında çizgi var yine. Gözlerini dikmiş, camdan bakıyor. Kıpırdamıyor. Gufran yola çıktı mı uyur. Beşik gibi gelir yolculuk. Halebi’nin annesi dizlerini tutuyor. *Yapma* der gibi.

Kocaman aile olduk biz. Gufranlar, Halebiler. Gufran’ın babası, kamyoneti eskiciye verdi. İşe yaramazmış artık, çalışmazmış.

Kamyonetten daha rahat otobüs. Arada uçar gibi yapıyoruz Halebi ile. Böyle kollarımızı açıyoruz. Gözlerimizi kapatıyoruz. İzmir’e uçar gibi yapıyoruz. Kollarımız

koridora uzanınca su dağıtan abi, “Yapmayın beyler! Geçemiyoruz!” diyor. Çekiyoruz hemen. Bize *beyler* dedi. Büyüdük biz. Bey olduk.

“Baba, İzmir ne kadar uzak?”

“On yedi saat kadar oğlum. Bu sefer yolumuz uzun.”

“Nerede kalacağız orada baba?”

“Postacılar Mahallesi’nde oğlum. Bizim gibi aileler varmış orada. Kaçıp gelen. Kamptaki biri söyledi. Kimsenin yaşamadığı, derme çatma evler varmış.”

“Postacılar mı yaşıyormuş orada baba?”

“Ne bileyim oğlum. Yaşamışlar demek ki...”

Çizgisi kayboldu babamın. Konuşunca komiklik yapmışım gibi olur bazen. Neden bana güler, anlamam. Olun, gülsünler. Üzünsün istemem onlar. Otobüs durdu birden. Başımı uzattım. Öne baktım. İnekler geçiyor. Ondan durmuşuz. Ne çok inek var! Bazısı yoldan çekilmek istemiyor. Sahibi, yürümek istemeyenlerin arkasından itiyor. Zorluyor yürüsünler diye. İşte geçtiler. Hareket ettik yine. Başımı azıcık annemin omzuna koysam? Yol uzunsa uyumak iyi olur. Koydum başımı. Hafif yana çevirdim. Cama doğru bakıyorum. Elektrik direkleri hızlı hızlı geçip gidiyor. Uyku akıyor gözlerimden.

Ürün No: 7

Ürün adı: *Juju Beni Unutma*

Yazarı: Çiğdem Sezer

Resimleyen/Çizen: Murat Sayın (kapak resmi)

Türü: Roman

Yayınevi: Bilgi Yayınevi

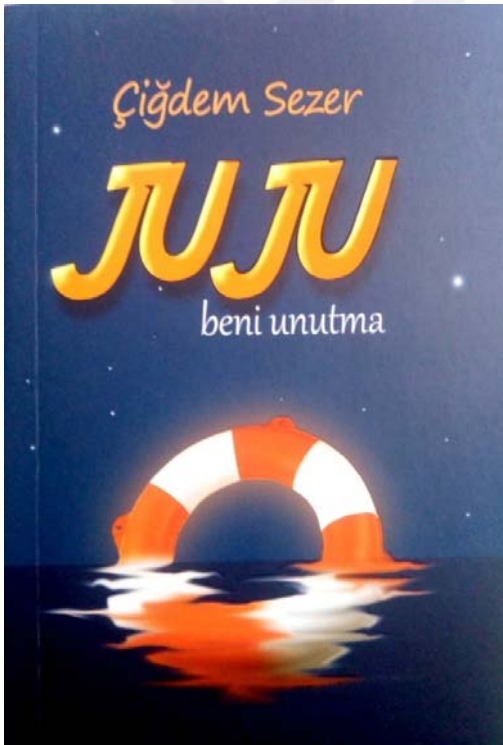
Basım tarihi: 2016

Sayfa sayısı: 72

Çeviri: (Özgün Metin)

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Metinden mektup ve orijinal kapak resmi (renkli) kullanılmıştır.



Sevgili Arkadaşım Azer,
Önceden seninle hep konuşurduk ama hiç mektup yazmazdık birbirimize. Hatırlıyor musun, "Bir gün uzaklara gidersek bana mektup yazar mısın?" diye sormuştun.

Ben de "Neden uzaklara gidelim ki?" demiştim.

Sen de "Büyüyüp başka okullara, başka şehirlere gideceğiz, işte o zaman yazar mısın?" diye sormuştun.

Ben senden, Suriye'den ayrılacağımı hiç düşünmezdim ki!

Savaş başladığında küçüktük daha. Hemen biter sandık. Bitmedi. Biz büyüdük ama savaş da büyüdü. Yakında on üç yaşım-

da olacağım. Sen de on dört olacaksın. Savaş hâlâ sürüyor.

Şervan'ı sana verdiğimde ağlamıştım da sen çok üzülmiştün. "Merak etme, gözüüm gibi bakarım ona" demiştin. Ama şimdi sen de uzaklara gitmişsin.

Seni çok merak ediyorum. Gazetede gördüm fotoğrafını. Burada Nazlı Teyze var, Irmak'ın annesi. Irmak buradaki tek arkadaşım. Gazeteyi onlarda görmüştüm. Bayılmışım. Annem de anlatmış Nazlı Teyze'ye. Bana "Arkadaşın Azer'in sesini duymak ister misin?" dedi. Benimle alay ediyor diyecektim ama Nazlı Teyze çok iyi bir insandır, alay etmez. "İster misin?" diye sordu yine. "Çok isterim" dedim.

Meğerse televizyona da çıkmışsın sen. İşte o televizyon kanalını bulup senin kaydını getirdi bana. İzledim. Konuşan başka biri gibiydi. Benim arkadaşım Azer gibi değildi. Aslında sen de sana benzemiyordun. Yani televizyondaki sen başka biri gibiydin. Sen çok neşeliydin. Hep gülerdin. Kızdırırdın Fatıma'yla beni. Sonra da gülerdin ha-

Ama ben de gülemiyorum artık.

Teslime buraya geldiğimizden beri ilk kez geçen gün konuştu yabancılardan yanında. Ben de ilk kez o gün güldüm.

Annen, baban, abin, kardeşlerin yaşıyorlar, değil mi?

İstanbul'a nasıl geldiniz?

Bana hepsini anlat.

Keşke yanına gelebilsem. Ya da sen gel-sen.

O zaman yalnız olmazdım.

Burada yalnızım. Aslında Irmak var ama ona her şeyi anlatamam! Annesiyle babası, "Çocuklar böyle şeylerden uzak kalmalı" diyor. Ben nasıl uzak kalayım ki!

Bu yüzden Irmak'a anlatmıyorum her şeyi. Üzülsün istemem.

Bu mektup sana gelecek mi, bilmiyorum. İnşallah gelir.

Adresini de Nazlı Teyze buldu. O televizyon kanalından öğrenmiş. Arkadaşı varmış orada.

Savaş çok kötü. Ben çok üzülüyorum ayrıldığımız için. Ama burada da Nazlı Teyze'yi, Irmak'ı, Cengiz Abi'yi tanıdım.

İyi insanlar onlar. İyiler çoğalırsa savaş bitebilir, biliyor musun?

Tabii biliyorsun. Sen akıllısın. Sınıfın en çalışkanıydın. Ama beni geçmekte zorlandın. Kızma kızma, şaka yapıyorum. Hep üzölmekten bıktım. Sen de hep üzölüyor-sun, anladım. Çok üzgündün televizyonda. "Hayal kurmuyorum" demişsin. Halbuki ne çok hayal kurardık biz.

Bisiklet yarışına katılacaktık.

Büyüyünce de aynı mahallede oturacaktık.

Fatıma, "Siz aynı evde oturursunuz. Ben de size komşu olurum" demişti de nasıl üstüne yürümüştük.

Belki bir gün büyüyünce aynı evde otururuz. Ama Fatıma bize komşu olamaz artık.

Sana adresimi yazacağım. Mektubumu alır almaz cevap yazar mısın?

Suriye'yi, buraya nasıl geldiğini, şimdi ne yaptığını... Uzun uzun yaz. N'olur!

Seni çok ama çok çok seven arkadaşın Juju.

Ürün No: 6

Ürün adı: *Tombik Balık Denizler Hepimizin*

Yazarı: Habib Bektaş

Resimleyen/Çizen: Mert Tugen

Türü: Roman

Yayınevi: Tudem Yayınları

Basım tarihi: 2017

Sayfa sayısı: 136

Çeviri: Özgün metin

Yaş aralığı: Belirtilmemiş

Özellikler: Metinden bir kesit kısaltılmıştır. Araştırmacı tarafından uyumu sağlamak için bazı ek ifadelere yer verilmiştir. Kısaltma yapılan yerler ve ek ifadeler parantez içine alınmıştır. Orijinal görseller (renkli) kullanılmıştır.

TOMBİK BALIK DENİZLER HEPİMİZİN



Amaçsız, nereye gittiklerini bilmeden yüzüyordu bizim iki kafadar. Bu arada hafiften poyraz esmeye başlamıştı. Şimdi geçer, deniz durulur diye düşünseler de rüzgâr gittikçe şiddetleniyordu. Yükselen dalgalar onları güneye doğru sürüklüyordu. Ama bizim çılgın balıklar bunu da bir oyuna çevirmişlerdi. Güç de olsa dalgalara karşı kuzeye yüzüyorlar, yüzüyorlar, sonrada kendilerini dev dalgaların üstüne bırakıp adeta sörf yapıyorlardı. Kimi zaman koca dalgalar onların üstüne abanıyor, bizim iki kafadarı derinlere itiyordu. O zaman kendilerini dalgalara bırakıp derinlere iniyorlar, hız alıp çılgınlar gibi havalara zıplıyorlardı.

Tombik güneşli havaları daha çok seviyordu. Ama böyle koca dalgalarla şakalaşmak da hoşuna gitmişti. Demek ki her koşulda mutlu olunabilirdi. Marifet, olumsuz gibi görünen koşullardan olumluyu bulup çıkarabilmekti anlaşılan. Uzun süre oynadılar. Sonra deniz sakinleşti. Hâlâ poyraz vardı ama çok az. Dalgalar da öyle. Suların üstünde tembel tembel

yüzüyorlardı. Hayır, yüzmek değildi bu, yatmaktı sakın sulara, dinlemekti derinlerin uğultusunu. Bir ara benli seslendi:

“Tombik sen de duydun mu?”

Tombik dalgaların sesinden başka bir şey duymadığını söyleyince, Benli şöyle dedi:

“Tombik şöyle iyice bir zıplayıp çevreye bakar mısın?”

Tombik gülüverdi kocaman:

“Hoplamak zıplamak olsun da, Tombik’in keyfi yerine gelsin. Hoppaa! dedikten sonra derinlere daldı. (...)

(Biraz sonra döndüğünde:) “Benli, bir şeyler oluyor tam önümüzde, tuhaf bir şeyler, insanlar suyun üstünde ve tekneye benzer bir şey, belki de bir tekne, yan yatmış.”

Benli, olanı biteni görmediği için oldukça soğukkanlıydı:

“Ne duruyoruz öyleyse! Haydi, yüzelim o yöne!”

Hızla o yöne yüzdüler. (...) Sonra da o tuhaf lastik boyu gördüler.

(...)

Botun orta bölümünde iki kadın oturuyordu. İkisinin de kucığında çocuk vardı. Çocuklar bir-bir buçuk yaşlarında gösteriyorlardı. Ön tarafta ise yaşlı bir kadınla aksakallı yaşlı bir adam büzülmüş, oturuyorlardı. Arka tarafta elindeki kürekle botu yönlendirmeye çalışan güçlü kuvvetli bir gençle altı yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu vardı. Genç adam tam gücüyle kürek çekiyordu. Benli ve Tombik, genç adamla çocuğun telaşına bir anlam veremediler. Botun ilerlemeye çalıştığı yöne yüzdüklerinde denizde çırpınan adamla çocuğu gördüler. (...)

(Tombik) “Benli, ne yapabiliriz? Şu adamla çocuğa nasıl yardım edebiliriz?”

Benli hiç düşünmedi:

“Gel, botu itelim. Yardım edebiliriz belki.”

Benli, botun arka sağ yanına, Tombik sol yanına geçip omuz verdiler. O minicik balıkların itmesiyle bot hızlanır mı demeyin, lütfen. (...)

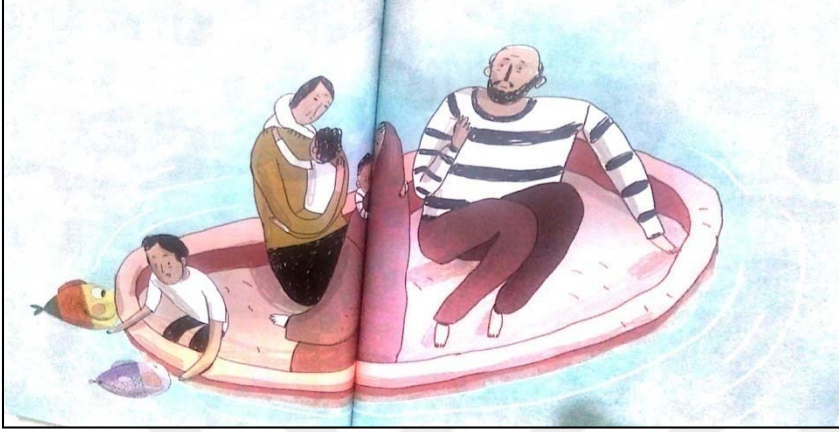
Teknede bağıran adam, ki onun adı İbrahim’dir, yanında oturan çocuğa döndü:

“Hüseyin, ellerinle suyu arkaya it, çırp ellerini, ellerini kürek gibi kullan. Yardım yardımdır, hadi dayıcım!”

Hüseyin başı botun arkasına gelecek şekilde yatmış, minicik ellerini kürek gibi kullanarak suyu arkaya itmeye çalışıyordu. Arada bir de suda çırpına adama sesleniyordu:

“Baba, canım babam, bırakma Hasan’ı güzel babam...”

İşte tam o anda önce Tombik’i gördü çocuk. Sonra da Benli’yi. Onların kafalarını lastik bota dayayıp itmeye çalıştıklarını görünce kara gözleri hayretle açıldı. Yanında kürek



çekmeye çalışan dayısına gösterecekti ama şaşkınlıktan konuşamadı. Seviniyordu. İçinden okşamak, sevmek geçiyordu yardımsever balıkları. Benli’ye baktı uzun uzun, sonra Tombik’e. Güldü onlara.

İçinden, bu iyiliğinizi unutmayacağım, dedi. Ve sularla boğuşan babasına kavuşacağına inandı.

(...)

EK-5. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Belirlemek İçin Hazırlanan Değerlendirme Formuna Yönelik Uzman Görüşü

MÜLTECİLİK TEMALI ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİ BELİRLEMEK İÇİN HAZIRLANAN DEĞERLENDİRME FORMUNA YÖNELİK UZMAN GÖRÜŞÜ

Sayın Hocam,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı doktora tezimin uygulama sürecindeyim. Araştırmamda kullanmak üzere 7. sınıf öğrencilerine uygun olacak ürünlerin belirlenmesi gerekmektedir. Sizden uygun olacak ürünleri belirlemek için hazırlanan formu değerlendirmeniz beklenmektedir. Yapacağınız değerlendirmeler sonucunda araştırmada kullanılması düşünülen ürünlerin belirlenmesi için en uygun kriterlere ulaşılacak ve ürün seçimi bu şekilde gerçekleştirilecektir. Değerlendirme maddeleri ve ölçütler aşağıda yer almaktadır. Katkı ve görüşleriniz için çok teşekkür ederim. Saygılarımla...

Ferhat ÇİFTÇİ

Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi

Değerlendirme ölçütü: Tamamen katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kısmen katılıyorum (3), Katılmıyorum (2), Hiç katılmıyorum (1)

Sayı	Boyutlar	Maddeler	Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri																		
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
			Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı	Ürün adı
1	Gelişimsel özellikler	Ürün, öğrencilerin duyuşsal özelliklerine uygundur.																			
2		Ürün, öğrencilerin bilişsel özelliklerine uygundur.																			
3		Ürün, öğrenciyi başkalarına karşı kin ve nefret duygularına sevk etmez.																			
4		Ürün, öğrencileri olumsuz alışkanlık ve davranışlara yöneltmez.																			
5		Üründe korku, şiddet ve başkalarını aşağılama öğeleri bulunmaz.																			
6	Çocuk edebiyatı	Tema, konu ve içerik açısından sınıf seviyesine uygundur.																			
7		Dil ve anlatım açısından sınıf seviyesine uygundur.																			
8		Tür açısından sınıf seviyesine uygundur.																			
9		Ürün dilsel ve görsel açıdan estetik bir değer taşır.																			
10		Üründe çocuğa görelilik ilkesi gözetilmiştir.																			
11		Ürün çocuğun ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine uygundur.																			
12		Ürün ders ortamında uygulanabilir.																			
13		Üründe öğrencilerin özdeşim kurmalarını sağlayacak karakterler vardır.																			
14	Mültecilik teması	Öğrencilerde mültecilere yönelik farkındalık oluşturur.																			
15		Öğrencilerin mültecilere yönelik empati duygularını geliştirir.																			
16		Öğrencilere mültecilik konusuna dair sorgulayıcı bir yaklaşım kazandırır.																			
17		Öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde																			

		etkiler.																			
18		Öğrencilerin mültecilere yönelik sorumluluk duygularını geliştirir.																			
19		Öğrencileri mültecilik ve mülteciler konusunda bilinçlendirir.																			

Sayı	Maddeler	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Ürün değerlendirme formu, amaçlara uygun şekilde hazırlanmıştır.					
2	Ürün değerlendirme formu, gerekli ve yeterli boyutlara sahiptir.					
3	Ürün değerlendirme formuyla hedef kitleye uygun ürünlerin seçimi mümkündür.					
4	Ürün değerlendirme formu, ürünlerin belirlenmesi için yeterli kriterlere sahiptir.					
5	Ürün değerlendirme formuyla ürünler değişik yönlerden değerlendirilip elenebilir.					
6	Ekleme istediğiniz diğer durumlar, öneriler, eleştiriler					

EK-6. Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerini Değerlendirme Formu

MÜLTECİLİK TEMALI ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİ DEĞERLENDİRME FORMU

Sayın Hocam,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı doktora tezimin uygulama süreci için hazırlık yapmaktayım. Araştırmamda kullanmak üzere 7. sınıf öğrencilerine uygun mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan tarama ve içerik analizleri sonucunda farklı türlerden olmak üzere 30 ürün incelenmiş ve bunlardan araştırmanın amaçları doğrultusunda en uygun olduğu düşünülen 17 ürün görüşünüze sunulmuştur. Sizden aşağıda yer alan form doğrultusunda örnek ürünlerin içerdiğini düşündüğünüz seçenekleri işaretlemeniz beklenmektedir. Yapacağınız değerlendirmeler sonucunda araştırmanın amaçları doğrultusunda en uygun olan 8 ürün, tür çeşitliliği dikkate alınarak belirlenecek ve uygulama derslerinde çeşitli etkinlikler eşliğinde işlenecektir. Ürünler, ürünlere ait bilgiler, değerlendirme maddeleri ve ölçütler aşağıda yer almaktadır. Katkı ve görüşleriniz için çok teşekkür ederim. Saygılarımla...

Ferhat ÇİFTÇİ

Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi

Değerlendirme ölçütü: Tamamen katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kısmen katılıyorum (3), Katılmıyorum (2), Hiç katılmıyorum (1)

Sayı	Boyutlar	Maddeler	Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri																		
			Öykü (Öykü-Görsel)				Roman (Kesit, özet, kısaltma, grafik roman, romanda geçen mektup, anı roman)									Deneme		Şiir	Şarkı/Klip	Kısa film	Kari-katür
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
			Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız	Taştan Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	Tombik Balık Denizler Hepimizin	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	Balık	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	Juju Beni Unutma	Kuş Olsam Evime Uçsam	Benim Adım Hiç kimse	Zindanlar Ölsün	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eer adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)	(Eser adı bu ekte belirtilmemiştir)
1	Gelişimsel özellikler	Ürün, öğrencilerin bilişsel/üstbilişsel gelişimlerine uygundur.																			
2		Ürün, öğrencilerin dilsel gelişimlerine uygundur.																			
3		Ürün, öğrencilerin sosyal gelişimlerine uygundur.																			
4		Ürün, öğrencilerin duygusal gelişimlerine uygundur.																			

5	Çocuk edebiyatı	Ürün, konu ve içerik açısından yaş seviyesine uygundur.																	
6		Ürün, dil ve anlatım açısından yaş seviyesine uygundur.																	
7		Ürün, tür açısından yaş seviyesine uygundur.																	
8		Ürün, estetik unsurlar taşır.																	
9		Ürün, argo ve olumsuz ifadeler içermez.																	
10		Ürün görsel unsurlarla desteklenmiştir.																	
11		Üründe çocuğa görelilik ilkesi gözetilmiştir.																	
12		Ürün, çocuk gerçekliğini aşan boyutlar ve örnekler taşımaz.																	
13		Ürün çocuğun ilgisini uyandırabilecek niteliktedir.																	
14		Üründe öğrencilerin özdeşim kurmalarını sağlayacak olumlu karakterler vardır.																	
15		Ürün, öğrencileri olumsuz alışkanlık ve davranışlara yöneltmez.																	
16		Üründe iletiler, öğrencinin keşfedebileceği nitelikte aktarılmıştır.																	
17		Ürün, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir.																	

18		Ürün ders ortamında etkinliklerle işlenebilir.																		
19		Üründe mültecilerin yaşadığı olumsuzluklar, çocuğa sunulabilecek makul bir düzeydedir.																		
20		Üründe kaygı, korku, şiddet vb. olumsuzluklar, üstesinden gelinebilecek şekilde işlenmiştir.																		
21		Ürün, öğrencilerde mültecilere yönelik farkındalık oluşturur.																		
22		Ürün, öğrencilerin mültecilere yönelik empati duygularını geliştirir.																		
23		Ürün, öğrencilere mültecilik konusuna dair sorgulayıcı bir yaklaşım kazandırır.																		
24		Ürün, öğrencilerin mültecilere yönelik sorumluluk duygularını geliştirir.																		
25		Ürün, öğrencileri mültecilik ve mülteciler konusunda bilinçlendirir.																		
26		Ürün, öğrencilere farklılıklara saygı konusunda duyarlılık kazandırır.																		
27		Ürün, öğrencilere birlikte yaşama bilinci verir.																		
28		Ürün, mültecilerin uyumlanmasını destekler.																		

EK-7. Yazılı Görüş Alma Formu Uzman Görüşü

YAZILI GÖRÜŞ ALMA FORMU UZMAN GÖRÜŞÜ

Sayın Hocam,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı doktora tezimin uygulama süreci için hazırlık yapmaktayım. Araştırmamda kullanmak üzere 7. sınıf öğrencilerine yönelik bir yazılı görüş alma formu hazırlamam gerekmektedir. Sizden aşağıda yer alan bilgiler doğrultusunda hazırladığım yazılı görüş alma formuna yönelik bir değerlendirmede bulunmanız istenmektedir. Yapacağınız değerlendirmeler dikkate alınacak ve yazılı görüş alma formu geliştirilecektir. Formdan elde edilen veriler doğrultusunda çeşitli kodlamalar oluşturulacak ve içerik analizi yapılacaktır. Form ve değerlendirme seçenekleri aşağıdadır. Katkı ve görüşleriniz için çok teşekkür ederim. Saygılarımla...

Ferhat ÇİFTÇİ

Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi

Sayı	Maddeler	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Form, araştırmanın amaçlarına uygun bir içeriğe sahiptir.					
2	Açık ve kapalı uçlu sorular dengeli bir dağılıma sahiptir.					
3	Genel ve soyut sorulardan kaçınılmış, odaklı sorulara yer verilmiştir.					
4	Verilen cevapları detaylandıracak alt seçenekler bulunmaktadır.					
5	Sorular, öğrencileri yönlendirmemektedir.					
6	Açık, anlaşılır bir dil kullanılmıştır					
7	Soruların çok boyutlu olmasından kaçınılmıştır.					
8	Sorular, mantıklı bir düzenlemeye sahiptir.					

9	Formda araştırmanın amacı ve problem durumu belirtilmiştir.					
10	Yazılı görüş alma formu hakkında öğrencileri bilgilendiren açıklamalar yapılmıştır.					
11	Formdaki cevapların isim vererek paylaşılmayacağı konusunda güven verici ifadeler bulunmaktadır.					
12	Sorular kolaydan zora doğru sıralanmıştır.					
13	Eklemek istediğiniz diğer durumlar, öneriler, eleştiriler					

EK-8. Yazılı Görüş Alma Formu

YAZILI GÖRÜŞ ALMA FORMU

Araştırma Sorusu

7. sınıf öğrencilerinin çevresindeki ve okulundaki mültecilere yönelik tutumları nelerdir?

Okul:

Araştırmacı: Ferhat ÇİFTÇİ

Tarih:

Başlama ve bitiş saati:.....-.....

Merhaba,

Benim adım Ferhat Çiftçi, Muş Alparslan Üniversitesinde çalışıyorum. Çevrendeki mülteciler ve okulundaki mülteci öğrenciler hakkında ne düşünüyorsun? Onlarla ilgili görüşlerin nelerdir? Bunları çok merak ediyorum. Çünkü bu konuda bir araştırma yapıyorum. Bu yüzden yazacağın görüşler benim için çok önemli. Yazacaklarının tamamı gizli kalacak. Bundan emin ol. Sadece araştırmanın sonucunu yazarken ismini kullanmadan verdiğin bilgilerden bahsedeceğim.

Her sorunun altında yeterince boşluk var. Sorulara yönelik görüşlerini ve yorumlarını bu boşluğa yazabilirsin. Senden istediğim duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde yansıtmak. Yazacakların için şimdiden çok teşekkür ediyorum.

Adı ve soyadı:

Sayı	Yazılı Görüş Alma Formu Soruları
1	Mülteci denilince aklına kimler geliyor? Aşağıdaki seçeneklerden uygun olduğunu düşündüklerini işaretleyebilirsin. Ülkesini terk edenler ☐ Dilenciler ☐ Suç işleyenler ☐ Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar ☐ Ülkesinden kaçanlar ☐ Yardım bekleyenler ☐ Varsa başka seçenekleri de aşağıdaki boşluğa yazabilirsin.

	
2	Sence mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklar yeterince biliniyor mu? Bu konuda neler söylersin?
3	Mültecileri, yaşadıkları olumsuzlukları gördüğünde neler hissedersin? Açıklayabilir misin?
4	Mültecilere yardım etmek için arkadaşlarına bu konuda öncülük (liderlik) etmek ister misin?
5	Sence mültecilerin yaşadığı sorunları halletmek için topluca hareket etmek işe yarar mı?

6	Kendini veya aileni mülteci olarak düşündün mü hiç? Bu konuda neler söylersin?
7	Sence onlar eski yaşamlarına kavuşabilecekler mi? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?
8	Mülteciler senden bir şey istediğinde nasıl davranırsın?
9	Mültecilerin kendilerini yaşadığımız yerde yabancı hissetmemeleri için sence çaba göstermeli miyiz?
10	Mültecilerle aynı şehirde, ortamda, okulda ve sınıfta bulunman seni rahatsız eder mi? Ne düşünüyorsun bu konuda?
11	Mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmaları seni rahatsız ediyor

	mu? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?
12	Mültecilerle bir arada olup vakit geçirir misin?

EK-9. Yazılı Görüş Alma Formu Değerlendirme Listesi**YAZILI GÖRÜŞ ALMA FORMU DEĞERLENDİRME LİSTESİ****Araştırma Sorusu**

7. sınıf öğrencilerinin çevresindeki ve okulundaki mültecilere yönelik tutumları nelerdir?

Okul:**Araştırmacı:** Ferhat ÇİFTÇİ**Tarih:****Başlama ve bitiş saati:**-.....*Öğrencinin adı ve soyadı:*

.....

Sayı	Maddeler	Yazılı Görüş Alma Formu Sorusu	Uygulama öncesi görüşler			Uygulama sonrası görüşler		
			Düşük	Orta	İyi	Düşük	Orta	İyi
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	Mülteci denilince aklına kimler geliyor? Aşağıdaki seçeneklerden uygun olduğunu düşündüklerini işaretleyebilirsin. Ülkesini terk edenler ☐ Dilenciler ☐ Suç işleyenler ☐ Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar ☐ Ülkesinden kaçanlar ☐ Yardım bekleyenler ☐ Varsa başka seçenekleri de aşağıdaki boşluğa yazabilirsin.						
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	Sence mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklar yeterince biliniyor mu? Bu konuda neler söylersin?						
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	Mültecileri, yaşadıkları olumsuzlukları gördüğünde neler hissedersin? Açıklayabilir						

		misin?							
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Mültecilere yardım etmek için arkadaşlarına bu konuda öncülük (liderlik) etmek ister misin?							
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	Sence mültecilerin yaşadığı sorunları halletmek için topluca hareket etmek işe yarar mı?							
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	Kendini veya aileni mülteci olarak düşündün mü hiç? Bu konuda neler söylersin?							
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	Sence onlar eski yaşamlarına kavuşabilecekler mi?Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?							
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	Mülteciler senden bir şey istediğinde nasıl davranırsın?							
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	Mültecilerin kendilerini yaşadığımız yerde yabancı hissetmemeleri için sence çaba göstermeli miyiz?							
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	Mültecilerle aynı şehirde, ortamda, okulda ve sınıfta bulunman seni rahatsız eder mi? Ne düşünüyorsun bu konuda?							
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	Mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmaları seni rahatsız ediyor mu? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?							
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	Mültecilerle bir arada olup vakit geçirir misin?							

EK-10. Yazılı Görüş Alma Formunun Analizi

Sayı	Yazılı görüş alma formu soruları	Temalar	Kategoriler	Kodlar
1	Mülteci denilince aklına kimler geliyor? Aşağıdaki seçeneklerden uygun olduğunu düşündüklerini işaretleyebilirsin. Ülkesini terk edenler ☐ Dilenciler ☐ Suç işleyenler ☐ Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar ☐ Ülkesinden kaçanlar ☐ Yardım bekleyenler ☐ Varsa başka seçenekleri aşağıdaki boşluğa yazabilirsin.....	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Dilenciler ☐ Suç işleyenler ☐ Olumsuz diğer Kısmen olumlu yaklaşım Olumlu ve olumsuz seçenekler birlikte Olumlu yaklaşım Ülkesini terk edenler ☐ Ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar ☐ Ülkesinden kaçanlar ☐ Yardım bekleyenler ☐ Yardımları yeterli bulmama Olumsuz durumların tespiti Olumlu diğer
2	Sence mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklar yeterince biliniyor mu? Bu konuda neler söylersin?	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Kayıtsızlık Önemsememe Kısmen olumlu yaklaşım Belirsizlik Yeterli bulma Kısmen sahiplenme Sadece maddi ihtiyaçlar Olumlu yaklaşım Problemleri görme Sahiplenme İyileştirme Yardımları yeterli bulmama Olumsuz durumların tespiti
3	Mültecileri, yaşadıkları olumsuzlukları gördüğünde neler hissedersin? Açıklayabilir misin?	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Umursamazlık Kayıtsızlık Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Şüphe Olumlu yaklaşım Üzüntü Yakınlık gösterme Anlayış bekleme Temenni Empati Yardım etme
4	Mültecilere yardım etmek için arkadaşlarına bu konuda öncülük (liderlik) etmek ister misin?	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Hayır. Olumsuzlayıcı ifadeler Kısmen olumlu yaklaşım Çekimser ifadeler Şartlı ifadeler İhtimal Olumlu yaklaşım Evet. Olumlayıcı ifadeler
5	Sence mültecilerin yaşadığı sorunları halletmek için topluca hareket etmek işe yarar mı?	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	Düşük Orta İyi	Olumsuzlama Hayır. Gerekçe sunma Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Bilememe Olumlama Evet. Yararları açıklama Öneride bulunma
6	Kendini veya aileni mülteci olarak düşündün mü hiç? Bu konuda neler söylersin?	Mülteciler konusunda empatik düşünme	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Hayır. Tepki verme Soruyu ilgisiz bulma

				Kabullenmeme Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Şartlı onaylama Kabullenme ama gerekçe sunma Olumlu yaklaşım Evet. Benimseme Kabullenme
7	Sence onlar eski yaşamlarına kavuşabilecekler mi? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Hayır. Kötümserlik Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Belirsizlik Olumlu yaklaşım Evet. Çabalama Karşılıklı çabalama İnanma
8	Mülteciler senden bir şey istediğinde nasıl davranırsın?	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Reddetme İsteksizlik Olumsuz deneyimler Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Belirsizlik Tereddüt Gerekçeli olumlama Olumlu yaklaşım Yardım etme İsteklilik Mutluluk duyma Empati Olumlu deneyimler
9	Mültecilerin kendilerini yaşadığımız yerde yabancı hissetmemeleri için sence çaba göstermeli miyiz?	Mültecilerin uyumlanma sı için çabalama	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Hayır Gereksizlik Kısmen olumlu yaklaşım Kararsızlık Belirsizlik Olumlu yaklaşım Evet Hoşgörü Çaba Olumsuz yaklaşanları uyarma Yargılamamak Dışlamamak Yabancılık hissetmeme
10	Mültecilerle aynı şehirde, ortamda, okulda ve sınıfta bulunman seni rahatsız eder mi? Ne düşünüyorsun bu konuda?	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Evet Zarar verme Rahatsız olma Kısmen olumlu yaklaşım Bazen Kararsızlık Belirsizlik Olumlu yaklaşım Hayır Kabullenme İnsanlık Paylaşım Empati Farklı görmeme
11	Mültecilerin farklı kültür ve dile sahip olmaları seni rahatsız ediyor mu? Bu konudaki düşüncelerini açıklayabilir misin?	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Evet Kısmen olumlu yaklaşım Bazen Kararsızlık Belirsizlik

		gösterme		Olumlu yaklaşım Hayır Farklı görmeme Doğal karşılama Yeni şeyler öğrenme Güzel bir şey Ayrım yapmama
12	Mültecilerle bir arada olup vakit geçirir misin?	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	Düşük Orta İyi	Olumsuz yaklaşım Hayır, Olumsuz yaklaşım, Gerekeçe sunma Kısmen olumlu yaklaşım Bazen Sınırlama Olumlu yaklaşım Evet Önerme Yardımlaşma ve dayanışma



EK-11. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu Uzman Görüşü

Sayın Hocam,

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi alanında lisansüstü öğrenim görmekteyim. “Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mültecilere Yönelik Tutumlarına Etkisi” başlıklı doktora tezimin uygulama süreci için hazırlık yapmaktayım. Araştırmamda kullanmak üzere gözlem formu hazırlamam gerekmektedir. Sizden aşağıda yer alan bilgiler doğrultusunda hazırladığım gözlem formuna yönelik bir değerlendirmede bulunmanız istenmektedir. Yapacağınız değerlendirmeler dikkate alınacak ve form bu yönde geliştirilecektir. Ayrıca uygulama sürecinde elde edilen verilerden hareketle ek kodlamalar da oluşturulacak ve içerik analizi ile çözümlenecektir. Form ve değerlendirme seçenekleri aşağıdadır. Katkı ve görüşleriniz için çok teşekkür ederim. Saygılarımla...

Ferhat ÇİFTÇİ

Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi

Sayı	Maddeler	Tamamen katlıyorum	Katlıyorum	Kısmen katlıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Gözlem formu amaçlara uygun şekilde hazırlanmıştır.					
2	Gözlem formu gerekli ve yeterli boyutlara sahiptir.					
3	Gözlem formu, muhtemel kodlamalara elverişlidir.					
4	Gözlem formunda ortama, iletişim durumlarına, koşullara yer verilmiştir.					
5	Gözlem formu, verilerin sağlıklı şekilde elde edilmesini sağlayacak şekilde planlanmıştır.					
6	Gözlem formu, muhtemel veri toplama araçlarını destekleyecek bir içeriğe sahiptir.					
7	Eklemek istediğiniz diğer durumlar, öneriler, eleştiriler					

EK-12. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖZLEM FORMU

Bu form, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe dersinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisinin ne şekilde ve hangi düzeylerde olduğunu gözlemlemeyi amaçlamaktadır.

1. GENEL BİLGİLER	
Okul	Yavuz Selim Ortaokulu
Sınıf/Şube	7/C
Ders	Türkçe
Öğrenci sayısı	
Tarih	
Süre	
Konu/Ürün	1 ders saati (40 dk.) ☐ 2 ders saati (40+40 dk.) ☐
Gözlemci ve Rolü	Araştırmacı/Katılımcı olmayan gözlemci ☐ Gözlemci/Katılımcı olmayan gözlemci ☐ Ders öğretmeni/Tam katılımcı ☐
2. ORTAMA AİT BİLGİLER	
Fiziksel ortama ait bilgiler:	
Sosyal ortama ait bilgiler:	

3. ÖĞRENCİLERİN DERS SÜRESİNCE MÜLTECİLERE YÖNELİK TUTUMLARIYLA İLGİLİ TEMALAR, KATEGORİLER VE KODLAR

Temalar	Kategoriler
• Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama • Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma • Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme • Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme • Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme • Mülteciler konusunda empatik düşünme • Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma • Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma • Mültecilerin uyumlanması için çabalama • Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma • Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme • Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	• Hedef değerlerin gözlenememesi • Hedef değerlerin kısmen gözlenmesi • Hedef değerlerin tam gözlenmesi
Kavramlar kelime, cümle, yorum, sorular , cevap , güncel bir olay, çeşitli durumlar yaşama, iletişime geçme, ilişkilendirme, benzetme, karşılaştırma, çıkarım, varsayım, anı, deneyim, tanıklık, duygu, düşünce, davranış, ön yargı, izlenim, korku, kaygı Kodlar Hedef değerlerin gözlenememesi Dilenciler, suç işleyenler, kayıtsızlık, önemsememe, umursamazlık, olumsuzlayıcı ifade, tepki verme, soruyu ilgisiz bulma, kabullenmeme, kötümserlik, reddetme, isteksizlik, olumsuz deneyim, zarar verici bulma, rahatsız olma, sınırında istememe Hedef değerlerin kısmen gözlenmesi Belirsizlik, yeterli bulma, kısmen sahiplenme, sadece maddi ihtiyaçlar, kararsızlık, şüphe, çekimser ifade, şartlı ifade, ihtimal, bilememe, kabullenme ama gerekçe sunma, tereddüt,	

gerekçeli olumlama

Hedef değerlerin tam gözlenmesi

Ülkesini terk edenler, ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar, ülkesinden kaçanlar, bilgilenme, yardım bekleyenler, sahiplenme, iyileştirme, yardımları yeterli bulmama, yaşanan zorlukların tespiti, üzüntü, yakınlık gösterme, anlayış bekleme, temenni, empati, olumlayıcı ifade, öneride bulunma, benimseme, kabullenme, çabalama, karşılıklı çabalama, inanma, isteklilik, mutluluk duyma, olumlu deneyim, hoşgörü, olumsuz yaklaşanları uyarma, yargılamamak, dışlamamak, yabancılık hissetmeme, paylaşım, farklı görmeme, doğal karşılama, yeni şeyler öğrenme, güzel bir şey, ayırım yapmama, yardımlaşma ve dayanışma

4. DERS SÜRECİNİN GÖZLEMLENMESİ

HAZIRLIK AŞAMASI:

Derse giriş nasıl yapıldı?

Mültecilere yönelik bir soru ☐, kavram ☐, durum ☐, tartışma ☐, güncel örnek ☐, görsel ☐, anı ile ☐, başka bir şekilde ☐

.....
....
.....
....

Öğrencilerin motivasyon durumları sağlanabildi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrenciler derse girişte yöneltilen/sunulan/bahsedilenlere... ilgi gösterdi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrencilerde mültecilere yönelik merak duygusu gelişti mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrenciler dönütte bulundu mu?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrencilerin konuya dönük ön bilgileri harekete geçirildi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Hazırlık aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ETKİNLİKLERE İLİŞKİN ÖZELLİKLER

Etkinlikler hangi özelliklere sahipti?

Yazılı ☐ Sözlü ☐ Görsel ☐ İşitsel ☐

Yapılandırılmış ☐ Yapılandırılmamış ☐ Yarı yapılandırılmış ☐

Etkinlikler, mültecilerle ilgili düşünmeye sevk etti mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Etkinlikler, mültecilere yönelik ilgi uyandırdı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Etkinlikler, öğrencilerin katılımını sağladı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Etkinlikler, öğrencilerin mültecilere yönelik deneyimlerini yokladı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

DERSE KATILIM VE ETKİLEŞİM

Öğretmen ve öğrenciler arasında sağlıklı bir etkileşim gerçekleşti mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrencilerin derse katılım durumları iyi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Derse katılımı demokratiklik ilkesi gözetildi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alındı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Öğrencilerin analiz, sentez, yaratıcılık gibi becerileri gösterebilme durumları yeterli mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Derse katılım ve etkileşim sürecinde, mültecilere yönelik ön bilgilerin desteklendiği yeni durumlar oluştu mu?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Etkinliklerde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

İLETİŞİM DURUMU

Ders işlenirken açık, anlaşılır bir dil kullanıldı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Vurgu ve tonlamalara dikkat edildi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Sorular açıklık ilkesine uygun muydu?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

DEĞERLENDİRME

Dersi toparlayacak ve özetleyecek sonuç ifadeleri kullanıldı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Konuya yönelik son vurgular yapıldı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Yöneltilen sorular kapsayıcı mıydı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Konuyla ilgili hedef değerler yoklandı mı?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

Değerlendirme aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?

Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen ☐

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DERS VE PLANLAMALAR DIŞINDA GELİŞEN DİĞER UNSURLAR

EK-13. Gözlem Bulgularının Temalara, Kavramlara, Kategorilere ve Kodlara Yönelik Sıklık Değeri

S	Temalar	Kavramlar	Kategoriler	Kodlar	Sıklık
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	cevap çıkarım izlenim kelime	Hedef değerin gözlenmemesi	önemsememe	1
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	belirsizlik	1
			Hedef değerin gözlenmesi	ülkesini terk edenler	4
				ülkesinden göç etmek zorunda kalmış olanlar	1
				bilgilene	7
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	cümle çıkarım cevap anı iletişime geçme	Hedef değerin gözlenmemesi	kanıksama	1
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değerin gözlenmesi	yaşanan zorlukların tespiti	8
				çabalama	1
				üzüntü	1
				yakınlık gösterme	1
				benimseme	1
				isteklilik	1
				olumlayıcı ifade	1
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	cevap çıkarım soru	Hedef değerin gözlenmemesi	kayıtsızlık	1
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	şartlı ifade	1
			Hedef değerin gözlenmesi	öneride bulunma	1
				olumlayıcı ifade	1
				yardımlaşma ve dayanışma	1
				yaşanan zorlukların tespiti	9
				sahiplenme	2
				yakınlık gösterme	2
				benimseme	2
				inanma	2
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	cümle	Hedef değerin gözlenmemesi	-	-
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değerin gözlenmesi	çabalama	2
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	soru cevap	Hedef değerin gözlenmemesi	-	-
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değerin gözlenmesi	çabalama	1
				olumlayıcı ifade	1
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	anı karşılaştırma iletişime geçme tanıklık güncel olay yorum soru	Hedef değerin gözlenmemesi	-	-
			Hedef değerin kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değerin gözlenmesi	sahiplenme	1
				iyileştirme	1
				yakınlık gösterme	1
				öneride bulunma	4
				olumlayıcı ifade	2
				isteklilik	2
				empati	8
				farklı görmeme	1
				dışlamama	5
				yaşanan zorlukların tespiti	6
				ülkesinden göç	1

				etmek zorunda kalanlar	
				temenni	1
				hoşgörü	1
				yardımlaşma ve dayanışma	1
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	cevap	Hedef değer gözlenememesi	-	-
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	yaşanan zorlukların tespiti	2
				inanma	2
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	çıkartım anı karşılaştırma izlenimler iletişime geçme yorum cevap	Hedef değer gözlenememesi	dilenciler	1
				olumsuzlayıcı ifade	1
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	yardımlaşma ve dayanışma	12
				sahiplenme	1
				iyileştirme	1
				yakınlık gösterme	1
				öneride bulunma	2
				temenni	1
				hoşgörü	1
				yaşanan zorlukların tespiti	1
				empati	1
				dışlamama	1
				olumlayıcı ifade	1
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	deneyim	Hedef değer gözlenememesi	-	-
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	hatalardan vazgeçme	1
				kaynaşma	1
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	cevap	Hedef değer gözlenememesi	olumsuzlayıcı ifade	1
				olumsuz deneyim	1
				rahatsız olma	1
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	dışlamama	1
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	çıkartım iletişime geçme	Hedef değer gözlenememesi	-	-
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	dışlamama	1
				ayrım yapmama	1
				farklı görmeme	2
				olumlayıcı ifade	1
				isteklilik	1
				empati	1
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	çıkartım anı iletişime geçme deneyim karşılaştırma çeşitli durumlar yaşama	Hedef değer gözlenememesi	-	-
			Hedef değer kısmen gözlenmesi	-	-
			Hedef değer gözlenmesi	mutluluk duyma	1
				yakınlık gösterme	5
				benimseme	1
				isteklilik	4
				hatadan vazgeçme	3
				kaynaşma	1
				sahiplenme	1
				iyileştirme	1
				öneride bulunma	1
				temenni	1

				olumlayıcı ifade	13
				yeni şeyler öğrenme	7
				yardımlaşma ve dayanışma	1
				empati	2
				farklı görmeme	2



ETKİNLİK PLANI (1)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	05.03.2019
Süre	1 ders saati (40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Suriyeli Samira (Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız)</i>
Ürün/Metin türü	Öykü (öykü-görsel)
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Soru cevap yöntemi, sesli okuma, görsel okuma, empati kurma (empatik konuşma)
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız</i>), öykü metni ve görseller, akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları

Okuma

1. T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.
2. T.7.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık

Dikkat çekme

- Öğrencilere “Sizce insanlar neden ülkelerini terk ederler?” sorusu yöneltilir.
- Gelen cevaplardan hareketle savaş, göç ve mültecilik ilişkisine odaklanılır.
- Mülteciliğin ne olduğu, kimlere mülteci denildiği belirlenmeye çalışılır.

Güdüleme

- Derste işlenecek öykünün başlığı söylenerek içeriğe yönelik tahminler alınır ve merak duygusu oluşturulur.

Etkinlikler

Etkinlik 1. Samira ve Ailesini Tanıyalım

- Önceden bölümlenmiş numaralı öykü metni ve ilgili görseller yansıtılarak öğrencilere sesli bir şekilde okutulur.
- Metinde yapılan yolculuk ve yaşananlar hakkında öğrencilerin yorumları alınır.

Etkinlik 2. Samira ve Ailesini Yolculuğuna Eşlik Edelim

- Yansıtılan harita üzerinde yer alan numaralar takip edilerek ilgili metin ve görseller eşleştirilir.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Suriyeli Samira ve ailesi neden ülkelerini terk ediyor?
2. Suriyeli Samira ve ailesinin başından neler geçmiştir?
3. Suriyeli Samira ve ailesinin yaşadıklarının sebepleri nelerdir?
4. Suriyeli Samira ve ailesinin yolculuğu nasıl sonlanmış?
5. Suriyeli Samira ve ailesinin yerinde olsaydınız nasıl bir çözüm üretirdiniz?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (2)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	13.03.2019
Süre	2 ders saati (40+40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Balık</i>
Ürün/Metin türü	Roman
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Sessiz okuma, not alarak okuma, bir metni kendi kelimeleriyle yeniden oluşturma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Balık</i>), kısaltılmış metin ve görsel, akıllı tahta, çalışma kâğıdı

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları

Okuma

1. T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.
2. T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

Yazma

1. T.7.4.4. Yazma stratejilerini uygular.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık

Dikkat çekme

- Öğrencilere daha evvel okudukları bir roman olup olmadığı sorulur.
- Gelen cevapların ardından bugün “Balık” adlı bir romanın işleneceği söylenir.

Güdüleme

- Görsel yansıtılarak roman tanıtılır ve görsel hakkında düşünceler alınır.

Etkinlikler

Etkinlik 1. Not Alarak Okuyalım

- Hazırlanan metin, öğrencilere dağıtılır; not alarak okumanın nasıl

yapılacağı hatırlatılır.

- Ardından öğrencilere çalışma kâğıtları dağıtılır ve not alarak okuma yaptırılır.
- Alınan notlar eşliğinde metnin içeriğine yönelik değerlendirmeler alınır.
- (Gerek görülürse metin birkaç öğrenciye sesli bir şekilde yeniden okutulur.)

Etkinlik 2. Metni Tanıyalım

- Metnin türü, olay, yer, zaman, şahıs ve varlık kadrosu belirlenir.
- Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenir.
- Metnin başlığı hakkında öğrencilerin çıkarımları alınır.

Etkinlik 3. Ben Olsam Nasıl Yazardım

- Öğrencilerden kendi ifadeleriyle metni yeniden kurgulayarak yazmaları istenir.
- Yazılan metinler sesli bir şekilde okutulur.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Romanın kahramanı ve ailesi nerede yaşamaktadır? Bu yer nasıl bir yerdir?
2. Romanın kahramanı ve ailesi bulundukları yerde neler yapmaktadır?
3. Romanın kahramanın başından neler geçmektedir?
4. Romanın sonunda neler yaşanmaktadır?
5. Romanın başlığı olan *Balık* ile romanın içeriği arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (3)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	19.03.2019
Süre	1 ders saati (40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Taştan Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu</i>
Ürün/Metin türü	Öykü (öykü-görsel)
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Soru cevap, tahmin ederek okuma, tartışma, metinlerle ilişkilendirme
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Taştan Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu</i>), öykü metni ve görseller, akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları
Konuşma
1. T.7.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.
Okuma
1. T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık
Dikkat çekme
- Taşın nasıl bir nesne olduğu ve ne işe yaradığı sorularak merak duygusu oluşturulur. - Verilen cevaplardan hareketle taşlarla ilgili anılara başvurulur.
Güdüleme
Taşlarla resim yapıp yapılmayacağı sorularak işlenecek öykünün ana görseli paylaşılr ve içeriğe yönelik tahminler alınır.
Etkinlikler
Etkinlik 1. Tahmin Ederek Okuyalım

- Öykünün serim bölümü öğretmen tarafından okunur ve geri kalan kısmını öğrenciler tahmin eder.
- Verilen cevaplar tahtaya kısaca yazılır ve öykünün geri kalanı okundukça yapılan doğru tahminlere işaret konur.

Etkinlik 2. Rama ve Ailesine Kucak Açalım

- Öyküde Rama ve ailesine kucak açan insanlara dikkat çekilir ve mültecileri dışlayan insanların durumu tartışılır.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Okuduğunuz öyküde geçen kişiler kimlerdir, neler yaşamışlardır?
2. Bu öykünün daha evvel okuduğumuz *Suriyeli Samira* ile benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
3. Bu öykünün yolcularıyla gerçek hayatta karşılaşırdınız neler yapardınız?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (4)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	27.03.2019
Süre	2 ders saati (40+40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>İyi Rehberimiz Julie (Benim Adım Hiç Kimse)</i>
Ürün/Metin türü	Roman (anı-kurgu)
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Soru-cevap, not alarak dinleme, sesli okuma, görsel okuma, tartışma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Benim Adım Hiç Kimse</i>), kesit metin ve görseller, akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları

Dinleme/İzleme

1. T.7.1.11. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.

Yazma

1. T.7.4.4. Yazma stratejilerini uygular.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık

Dikkat çekme

- “Başka bir ülkede yaşamaya başladığımızda sizce nasıl bir hayat bizi bekler? sorusu yöneltilir.
- Gelen cevaplar doğrultusunda insanların başka ülkede çektikleri sıkıntılar tespit edilir.

Güdüleme

- Bugün sizinle başka bir ülkede okumak zorunda kalan Moğolistanlı iki kardeşin anısını işleyeceğiz.
- Metnin görseli yansıtılır ve sizce ana karakter hangisidir? sorusu sorularak tahminler alınır.

Etkinlikler

Etkinlik 1. Cihingis ve Nergui'nin Anısını Dinleyelim

- Metin öğrencilere dağıtılır.
- Metin öğretmen tarafından okunurken öğrencilerden not almaları istenir.
- Alınan notlar sınıfça paylaşılır.

Etkinlik 2. Anılarımız Paylaşalım

- Mültecilerle ilgili anısı olanlara söz hakkı verilir.

Etkinlik 3. Ben Julie Olsaydım

- Öğrencilerden kendilerini metnin kahramanı yerine koyarak yazmaları istenir.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Okuduğumuz romanda neler yaşanıyor?
2. Romanın kahramanları kimlerdir, özellikleri nelerdir?
3. Anı nerede yaşanıyor?
4. Siz Chingis ve Nergui'nin iyi rehberi olmak ister miydiniz?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (5)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	03.04.2018
Süre	1 ders saati (40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Zindanlar Ölsün</i>
Ürün/Metin türü	Deneme
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Sesli okuma, görsel okuma, söz korosu, dramatizasyon, bir metinden hareketle yazma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Vay Canına!</i>), akıllı tahta, deneme metni ve görsel, çalışma kâğıdı

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları
Dinleme/İzleme
1. T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.
Yazma
1. T.7.4.17. Yazdıklarını paylaşır.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık
Dikkat çekme
- Metnin görseli yansıtılır ve öğrencilerin yorumları alınır. - İşlenecek konu hakkında tahminler alınır.
Güdüleme
Sesli okumadan sonra dramatizasyon ve söz korosunun yapılacağı söylenir.
Etkinlikler
Etkinlik 1. Sesli Okuyalım
Metin birkaç öğrenciye sesli olarak okutulur.
Etkinlik 2. Canlandırılım, Seslendirelim

- Metnin içeriğinden hareketle roller dağıtılır ve canlandırma yapılır.
- Oluşturulan söz koroları tahtada metni seslendirir.

Etkinlik 3. Mektup Yazma

- Öğrencilerden metinden hareketle ülke sınırlarından ve sınır kapılarından sorumlu görevlilere mektup yazmaları istenir.
- Yazılanlar okunur.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Yazar neden kapıların açılmasını istiyor?
2. Kapılar açılmasa mültecileri hangi durumlar bekler?
3. Kapılar açıldığında mültecilerin hayatlarında ne değişir?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (6)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	10.04.2019
Süre	2 ders saati (40+40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Kuş Olsam Evime Uçsam</i>
Ürün/Metin türü	Roman
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Serbest konuşma, tahminde bulunma/grup olarak yazma, sesli okuma, görsel okuma, bir metinden hareketle yeni bir metin oluşturma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Kuş Olsam Evime Uçsam</i>), romandan kesit metin ve görseller, çalışma kâğıdı, akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları

Okuma

1. T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.
2. T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.

Yazma

1. T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık

Dikkat çekme

- “Benim bir hayalim var.” denilerek öğrencilerin dikkatleri çekilir.
- Anlatılan hayalden sonra öğrencilerden kendi hayallerini anlatmaları istenir.

Güdüleme

- Bugün işlenecek metinde Beşir adlı kahramanın bir hayali olduğu söylenir ve bu hayali doğru tahmin edeceklerin ödüllendirileceği söylenir.

Etkinlikler

Etkinlik 1. Beşir'in Hayalini Tahmin edelim

- Görsel yansıtılır, gruplar oluşturulur ve çalışma kâğıtları dağıtılır.
- Beşir'in hayalinin ne olabileceği sorulur ve tahminlerin yazılması istenir.
- Yazılan tahminler tahtaya yazılır, sınıfça paylaşılır.

Etkinlik 2. Metni Okuyalım ve Görseli Yorumlayalım

- Metin öğrencilere dağıtılır ve sesli okuma yaptırılır.
- Kimin doğru veya yakın tahminde bulunduğu belirlenir.

Etkinlik 3. Beşir'in Rüyasını Yazalım

- Metnin sonuç kısmına dikkat çekilir.
- Dağıtılan çalışma kâğıtlarına Beşir'in rüyası hakkında kendi kurgularını yazmaları istenir.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Beşir, kimdir ve nasıl bir yaşama sahiptir?
2. Beşir ve ailesi neden yolculuk yapmaktadır?
3. Beşir'in hayali nedir? Sizce bu hayal gerçekçi bir hayal mi?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (7)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	18.04.2019
Süre	1 ders saati (40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik
Ürün/Metin	<i>Juju Beni Unutma</i>
Ürün/Metin türü	Roman (Mektup)
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Metinlerle İlişkilendirme, Kendisini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme, Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Konuşma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Juju Beni Unutma</i>), romanda geçen mektup metni ve görsel, akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları
Dinleme/İzleme
1. T.7.1.13. Dinleme stratejilerini uygular.
Yazma
1. T.7.4.4. Yazma stratejilerini uygular.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık
Dikkat çekme
• Önceki derslerde yazdıkları mektup hatırlatılır. Neler yazdıkları sorularak söz hakkı verilir.
Güdüleme
• Metinle ilişkilendirme yapılarak bu hafta da mülteci bir öğrencinin mektubunun işleneceği söylenir.
Etkinlikler
Etkinlik 1. Juju'yu Dinleyelim
• Yansıtılan metin, öğretmen tarafından sesli bir şekilde okunur.

- Öğrencilerden empatik dinleme yapmaları istenir.

Etkinlik 2. Kavram Havuzu Oluşturalım

- Okunan metinde geçen kavramlardan bir havuz oluşturulur.

Etkinlik 3. Mektup Yazalım

- Okunan mektuba cevaben bir mektup kaleme alınır.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Juju kimdir?
2. Mektubunda neler yazmıştır?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

ETKİNLİK PLANI (8)

1. Ders Bilgileri

Ders	Türkçe
Tarih	25.04.2019
Süre	2 ders saati (40+40 dk.)
Tema/Konu	Mültecilik ve mülteciler
Ürün/Metin	<i>Tombik Balık Denizler Hepimizin</i>
Ürün/Metin türü	Roman
Öğretme-öğrenme yöntem ve teknikleri	Soru sorarak okuma, metinlerle ilişkilendirme, soru cevap yöntemi, güdümlü konuşma
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç-gereçler ve kaynakça	Kaynak kitap (<i>Tombik Balık Denizler Hepimizin</i>), romandan kesit metin ve görseller, çalışma kâğıdı,akıllı tahta

2. Kazanımlar

7. Sınıf Türkçe Kazanımları

Okuma

1. T.7.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar.
2. T.7.3.20. Metinle ilgili sorular sorar.

Konuşma

1. T.7.2.3. Konuşma stratejilerini uygular.

3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Hazırlık

Dikkat çekme

- Öğrencilere yüzme bilen var mı? sorusu yöneltilir.
- Gelen cevaplar eşliğinde öğrencilerin yüzme hakkındaki duygu ve düşünceleri alınır.

Güdüleme

- İşlenecek metnin bir roman olduğu ve metinde çok iyi olan yüzücülerden bahsedildiği söylenir.

Etkinlikler

Etkinlik 1. Metni Tahmin Edelim

- Öğrencilerin metin hakkında tahminlerine başvurulur.
- Gelen cevaplar eşliğinde önceki metinlerle ilişkilendirme yapılır.

Etkinlik 2. Soru Sorarak Okuyalım

- Metin sessiz okunurken içeriğe yönelik sorular oluşturulması istenir.
- Oluşturulan sorular tahtaya yazılır ve cevaplanır.

Etkinlik 3. Tombik ve Benli'yi Konuşalım

- Roman kahramanları Tombik ve Benli'nin yaptığı davranış hakkında öğrencilerin duygu ve düşüncelerini paylaşmaları istenir.

4. Ölçme ve Değerlendirme

1. Tombik ve Benli yüzerken ne yaşamıştır?
2. Tombik ve Benli'nin yaptığı davranışı olumlu buldunuz mu?
3. Siz onların yerinde olsaydınız neler yapardınız?

5. Dersin Diğer Derslerle İlişkisi/Ön Plana Çıkan Eğitsel İlkeler

Güncellik, disiplinlerarasılık, demokratiklik.

Ferhat ÇİFTÇİ

EK-15. Deney Grubunun Derslerinde Yapılan Etkinlik Örnekleri

2. Hafta: Balık (roman)

Etkinlik 3. Ben Olsam Nasıl Yazardım

- Öğrencilerden kendi ifadeleriyle metni yeniden kurgulayarak yazmaları istenir.

herşey bu balıkla başladı.

bir gün denize girmek için bir su birtakımı buldum babamı
sordum ve babam onunkileri su birtakımı olduğunu söyledi ve
yakında buhar olup giteceğini söyledi ve babamı söyledi
olmuştu biz ise müteccilere sorduk için belmiş ki ama bizde
müteccir durumuna düştük herhar yabanci ülkelerle uğraşıyor
ve bizde gıda etliğimizde yoldaki balığı da alalım dedim biraz
uğraş sonunda balığı yakalayıp ve temiz suya koordum
ve güzelce işildim

Hayat

günün birinde 3ayle türkiyeye gelmek için yola çıkmışlar sınırı
yaklaştıklarında Alinin güzelini güzel köpeği vermiş
Ali onu yanına biriktirmek için köpeği söz vermiş
seni burdan götürceğim Alinin babası Alinin köpeğini gelmesini
istemiye Ali babasına sormuş baba ben nige bırakmıyım
köpeğimi getireyim babası demiş ki olum bir türkiyeye
giliğinde nasıl bir hayatla karşılaşmaz bilmiyoruz bir
belki orda kendinle bulamıyorsun senin köpeğine mi bakarsın
Ali: Ali çok üzün ve köpeğini suryede bırakıp yola
kaybolmuşlar sınırı geçmişler onları yeni bir hayat
bekliyor

SON

Hoch 200000000

[illegible]

Conbayat Herina Bolik

Bir gün bir göbe turuncu bir balıktı. Adıyla birlikte güfeken kaybolmuş. Sonra turuncu balık oğlunuşt. Güfeken bir kediye balık onu gark kapdarmış başlat. Sonra turuncu balık başlat. Ymbat!!! bir de balık Babas gelmiş kediye balık oğlunu kurtat, Sonra turuncu balık oğlunu gitt? S

SON

4. Hafta: Benim Adım Hiç Kimse (roman/anı-kurgu)

Etkinlik 3. Ben Julie Olsaydım

- Öğrencilerden kendilerini metnin kahramanı yerine koyarak yazmaları istenir.

İYİ REHBERİMİZ JULIE

Yeni gelen çocukla konuşmak istiyordum. Kartallar hakkında konuşmak istiyordum onunla Mimi'ye göreyse bu Chingis olayı, dünyanın en önemli gündemi olan kozmetik konusunu kısa süreliğine bolen bir arızadan başka bir şey değildi. Sadece oğlanlar ilgi gösteriyordu bu olaya. Öğle yemeşi zamanı geldiğinde, düzinelercesi Chingis ve Nergui'nin çevresinde toplanmıştı ve ikiliye gerçekten kartalları olup olmadığını, kartalların büyüklüğünü, Chingis'in bir yalancı olup olmadığını soruyorlardı.

"Kartalları nereden aldınız, bakkaldan mı?"

"Geldiğim yerde herkesin bir kartalı var."

"Neresiymiş orası?"

"Moğolistan."

Sapkası hâlâ gözlerini örten küçük Nergui'ye de rahat vermiyorlar, kartal sesi çıkarması için ısrar ediyorlardı. Nergui çömeldi ve kollarını paltosunun kollarından çekip göğsünde birleştirdi. Paltosunun kolları boşlukta sallanırken, gerçekten de bir kuşa benzemişti.



dalgıç gecmek.

İYİ REHBER Semra

Okulda Yeni gelen ve kardeş bizim sınıfımıza gelmişlerdi. ve kardeş onların ne konuştuklarını merak ediyordu. ve Sınıfta tek bir kişi türkçe biliyordu. ve hemen onun yanına gidip bizim rehberimiz olurmusunuz dedi. ve Semra yani bizim rehberimiz habul etti. ve bize hep kardım etti. ve bize almanca öğretimi ve onlarda artık Almanca Sibirya

İYİ REHBERİMİZ JULİE

Yeni gelen çocukla konuşmak istiyordum. Kartallar hakkında konuşmak istiyordum onunla. Mimi'ye göreyse bu Chingis olayı, dünyanın en önemli gündemi olan kozmetik konusunu kısa süreliğine bolen bir arızadan başka bir şey değildi. Sadece oğlanlar ilgi gösteriyordu bu olaya. Öğle yemeği zamanı geldiğinde, düzinelercesi Chingis ve Nergui'nin çevresinde toplanmıştı ve ikiliye gerçekten kartalları olup olmadığını, kartallann büyüklüğünü, Chingis'in bir yalancı olup olmadığını soruyorlardı.

"Kartalları nereden aldınız, bakkaldan mı?"

"Geldiğim yerde herkesin bir kartalı var."

"Neresiymiş orası?"

"Moğolistan."

Şapkası hâlâ gözlerini örten küçük Nergui'ye de rahat vermiyorlar, kartal sesi çıkarması için ısrar ediyorlardı. Nergui çömeldi ve kollarını paltosunun kollarından çekip göğsünde birleştirdi. Paltosunun kolları boşlukta sallanırken, gerçekten de bir kuşa benzemişti.



Ben iyi rehber Ali almaya gelen 2 kardeş
bizim sınıfa geldi ama çok yabancılik çekiyordu
türkçe de bilmiyorlar bizim okulun çok dibatini çekti
ti 2 kardeş ben iyi bir rehber olarak onlara
yardımcı oldum onlara türkçe öğrettim ve
almaya ya gidib bara fotoğaf çekib gönderdiler

İYİ REHBERİMİZ JULIE

Yeni gelen çocukla konuşmak istiyordum. Kartallar hakkında konuşmak istiyordum onunla Mimi'ye göreyse bu Chingis olayı, dünyanın en önemli gündemi olan kozmetik konusunu kısa süreliğine bölen bir arızadan başka bir şey değildi. Sadece oğlanlar ilgi gösteriyordu bu olaya. Öğle yemeği zamanı geldiğinde, düzinelercesi Chingis ve Nergui'nin çevresinde toplanmıştı ve ikiliye gerçekten kartalları olup olmadığını, kartalların büyüklüğünü, Chingis'in bir yalancı olup olmadığını soruyorlardı.

"Kartalları nereden aldınız, bakkaldan mı?"

"Geldiğim yerde herkesin bir kartalı var."

"Neresiymiş orası?"

"Moğolistan."

Şapkası hâlâ gözlerini örten küçük Nergui'ye de rahat vermiyorlardı, kartal sesi çıkarması için ıstar ediyorlardı. Nergui çömeldi ve kollarını paltosunun kollarından çekip göğsünde birleştirdi. Paltosunun kolları boşlukta sallamıken, gerçekten de bir kuşa benzermişti.



İYİ Bir Rehber

Bon İYİ bir rehber
Oluyordu eğer kim orası
Söyler Nergui'ye Onbiki dans
ve o gün geldi beklemişti
İYİ onbiki dansı hemen dansından

Yayınlanmasını ve ona İYİ Söyle
Söyler hastaneden ve enfeksi

kurmuş. İstedim. Bu dansın
güzel olmadığını ve o orkestranın
zın hasun filmemesi Söyledim.

nasıl Söyler Chingis ve Nergui'nin
İYİ bir rehber olmak istiyordum
kimin neden?

Evet İYİ orkestradır,
İYİ orkestranın gelen kızıları
tanımak onları beklemiştim
Diyordum istediğim.

İtibaren makyaj, dudaklar ve Shocky'den başka bir şey düşünmemeyi bıraktım ve etrafta gezinip, 'Merhaba, ben iyi Rehberim,' demeye başladım içimden.
Gerçekten de iyi bir rehber olmak istiyordum.



Ben Julie olsaydım oynar onun gibi davranırdım. Başka bir ülkeden gelen arkadaşım olsaydı ben ona çok iyi davranırdım. ona dilediği

şeyi ister yapardım. onun Sibiryalıların gidemeye gidecekleri mutlu gününde ziyaretleri zamanlarında burada olurdum. onun laboratuvarı çalışmaları için çok şükürdüm onunla çok iyi bir arkadaş oluyordum zaman geçirdim.

5. Hafta: Zindanlar Ölsün (deneme)

Etkinlik 3. Mektup Yazma

- Öğrencilerden metinden hareketle ülke sınırlarından ve sınır kapılarından sorumlu görevlilere mektup yazmaları istenir.

Zindanlar Ölsün
Aç kapıyı sonuna kadar
Aç ve öylece bırak
Girenlere özgürlük, çıkanlara özgürlük
Kimseye soru sorulmasın
Kimse kimliğine bakılmasın
Kimseye kaş çatılmasın
Dileyen kelebek olsun, dileyen karınca
Aç kapıyı gökyüzü girsin
Bütün kelimeler girsin aç kapıyı
Korkanlar korksun
Anlamayanlar anlamasın
Aç kapıyı çarpılanlar çarpılsın
Aç kapıyı zindanlar ölsün
Işık girsin aç kapıyı

Mevlana İdris Zengin



Sayın Cumhurbaşkanı; onlar yurt dışından ülkenize sığınmak istedikler. Orada çok zorluk yaşadıkları için birden yardım istedikler. Bizimde onlara nezaket göstermemiz gerekir. Biraz anlayışlı olmamız lazım. Kardimizi onların yerine koyup empati kurmamız lazım. Onlarda bir insan. Onlarda bir can. Lütfen mültecilere bu şekilde davranmayın. Onları o sınırdan göçürmelerizi arz ediyorum. Eminim bu şekilde halimiz daha çok mutlu oluruz.

Zindanlar Ölsün

Aç kapıyı sonuna kadar
Aç ve öylece hırak
Girenlere özgürlük, çıkanlara özgürlük
Kimseye soru sorulmasın
Kimse kimliğine bakılmasın
Kimseye kaş çatılmasın
Dileyen keleş olsun, dileyen karınca
Aç kapıyı gökyüzü girsin
Bütün kelimeler girsin aç kapıyı
Korkanlar korksun
Anlamayanlar anlamasın
Aç kapıyı çarpılanlar çarpılsın
Aç kapıyı zindanlar ölsün
Işık girsin aç kapıyı

Mevlana İdris Zengin



Eğer ki sîrâ Onkırı yerinde
de Olmazmış inanın ki sîrâde
çot üzülürsünüz. Onkırı beklerken
dışlanmış ve kötü hissedersiniz.
Biraz emsâli duratın sen Onkırı
in yerinde Onkırı yetkililer
Sana dese ki Olmaz sîrâ
buna almayız. Sîrâ Onkırı Odak
götürüp O Sîrâ girer
kapıdan girerim bu durum
Sîrâ hiç husus gitmezdi

► dışlanmış gibi hissedersiniz
Nasıl bir duyguyu kötü mü
sine. Tıpkı de kötü bir
Olursa Onkırı Onkırı yerinde böyle
hissederler. Eğer ki ~~ben~~ ben
yetkililer Olmaz ~~VRJ~~den azabı
Gecerdim. Onkırı içiye
Alırdım. Ve sîrâ de Onkırı
İncitmeden 'kapıdan' geçmesini
ora ~~ederim~~ ederim.

Zindanlar Ölsün

Aç kapıyı sonuna kadar
Aç ve öylece bırak
Girenlere özgürlük, çıkanlara özgürlük
Kimseye soru sorulmasın
Kimse kimliğine bakulmasın
Kimseye kaş çatılmasın
Dileyen keşek olsun, dileyen karmıca
Aç kapıyı gökyüzü girsın
Bütün kelimeler girsın aç kapıyı
Korkanlar korksın
Anlamayanlar anlamasın
Aç kapıyı çarpılanlar çarpılsın
Aç kapıyı zindanlar ölsün
Işık girsın aç kapıyı



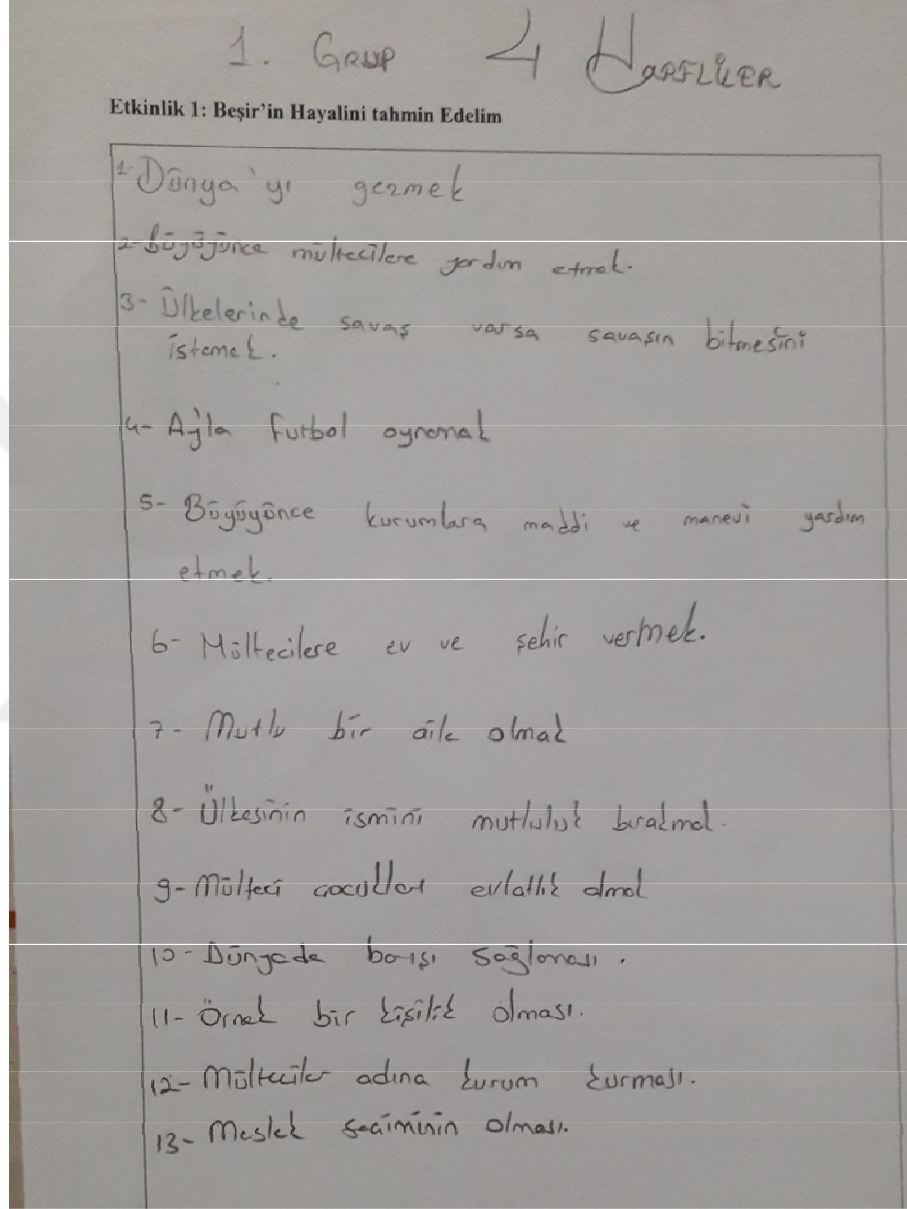
Mevlana İdris Zengin

Siz onları yarınde dırdındı?
bu gök kaldıra bilirdimiydiniz?
diye sorardım. kendi ailesinin
başına büyük bir şey gelse nasıl
tefti verin onları korumaya
gelmazmı? Zorlukları yene bilirmiydi?
Onların dışlanmaları, hiç güzel
bir davranış değildiğini
Söyledim, empati kurmalarını
onlara iyi davranmalarını
istendim, onlar isteyerek
görevlerini terk etmezler başka
ülkeye gidip, yabancılık
çekmek istemezler.

6. Hafta: Kuş Olsam Evime Uçsam (roman)

Etkinlik 1. Beşir'in Hayalini Tahmin Edelim

- Gruplar oluşturulur ve çalışma kâğıtları dağıtılır.
- Beşir'in hayalinin ne olabileceği sorulur ve tahminlerin yazılması istenir.



2. Grup: Yıldızlar

Etkinlik 1: Beşir'in Hayalini tahmin Edelim

Beşir birce ülkesine dönmek istiyor. Çünkü, ülkesinde savaş çıktı için bosta bir ülkeye gök almışlar. ve Beşir'in hayali ülkesinde o gündüzleri tekrar yaşayabilmek.

3. Grup

Efsane Atık

Etkinlik 1: Beşir'in Hayalini tahmin Edelim

Beşir'in hayali mükemmel güzel bir hayat sürmesi ve ülkeye alınması. Savaşların son bulması güzel bir hayat sürmesi ülkesine geri dönmesi; herkeşin mükemmel bir hayat ve her türlü konuları ve ülkesine dönme isteği gibi güzel bir hayat kurmak ve artık rahatlıkla evlerinde kalabilmeleri. Savaşın güzel bir hayat yaşamak ve maddi ve manevi olarak onlara her durumda iyi dinmek.

4. Grup

FANTASTİK Beşir

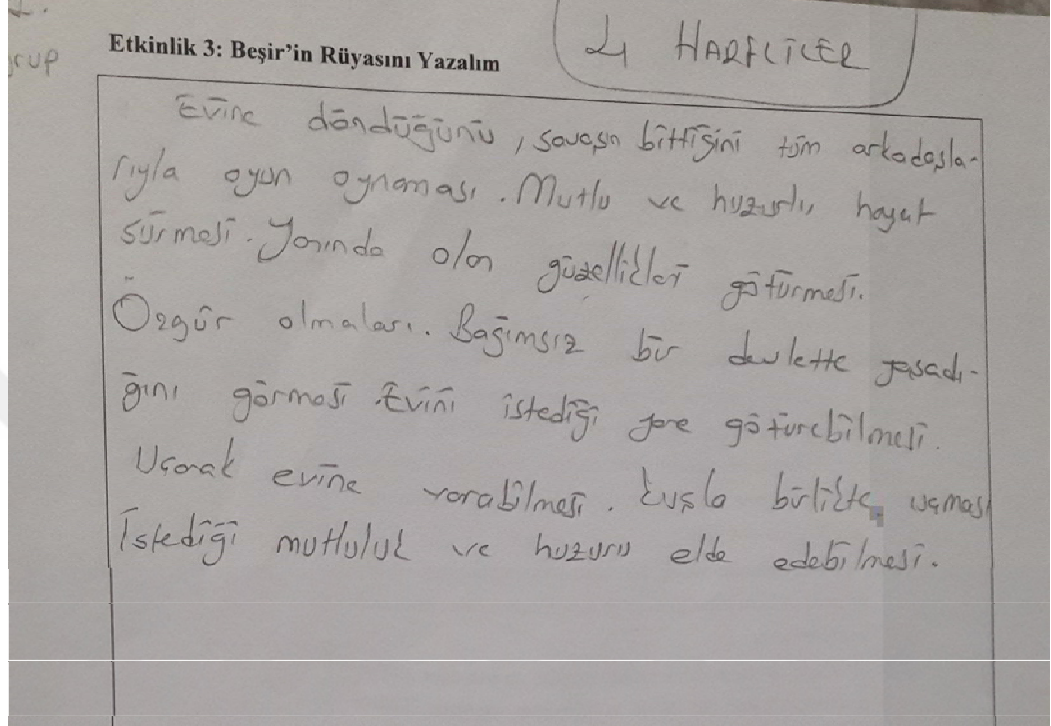
Etkinlik 1: Beşir'in Hayalini tahmin Edelim

Beşir, köy hayatı severdi. Doğal bir yaşam istemiş. Bu hayalinde hayvanlarla oyunlar oynar onları beslerdi. Bu yaşamı istiyor du şehir hayatı.

6. Hafta: Kuş Olsam Evime Uçsam (roman)

Etkinlik 3. Beşir'in Rüyasını Yazalım

- Dağıtılan çalışma kâğıtlarına Beşir'in rüyası hakkında kendi kurgularını yazmaları istenir.



7. Hafta: Juju Beni Unutma (roman/mektup)

Etkinlik 3. Mektup Yazalım

- Okunan mektuba cevaben bir mektup kaleme alınır.

Canım Arkadaşım Juju;
Öncelikle merak etme mektubun bana geldi. evet
televizyona çıktığını televizyondan görmüşsun
eğer nazlı teyze olmasaydı. Seni bulmam
çok zor olurdu. Adresinde bana nazlı teyze
buldu ben Seni çok özleyorum Plerleyen
günlerde tekrar birlikte olma dileğiyle.
Senin Çok Seven Arkadaşın Azer :-)

Sevgili Juju
mektubunu aldım yasadına çok sevindim
öncelikle sen ve ayağın nasılsınız sen
uzun uzun mektup yazmışsın kusura
bakma vaktim yok seneye - istanbula
geleceğim dedeni ve seni. Çok seviyorum
annenin ölmesine çok üzüldüm annemin
ve babamın sana ve dedene selamı ver
Seni çok seviyorum juju ve seni
hiç unutmuyorum söz veriyorum
oraya geleceğim juju

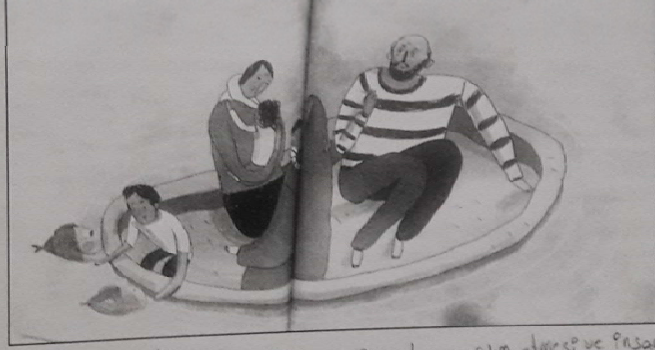
Seygiri arkadaşım Jusju Seni çok özledim.
Ama Savaş nedeniyle hepimiz bir yerde hepimiz
evimizi yurtlarımızı bırakıp başka yerlere geldik.
Şimdi bir sığınma çok yakın bir yerde yaşadığı
yerden çok mutlu. Ben Seni çok özledim
O küçüklüğümüzdeki otk O kurduğumuz hayaller
Cahmiz başa gitti. Ama hayat bu belki
Sen gelir O kurduğumuz hayaller umutlu başa
~~gelmek~~ gitmedi. Ben beklemedim o günden
Sonra ben mektup gönderdim ama gönderdin ya
Ziyaret benim oldu yine O kurduğumuz
hayallerin umutların Pesinden kopacağına tutumu
Seni çok seviyorum canım arkadaşım ~~1~~
Jusju

Evet, his birbirimizden ayrılmışımız duyuyoruz.
Her de mektup yazacağımız da aklımızda
gelmezdi. İsee sen nasılsın, ailen nasıl
iyi misiniz? Naslı Tayse ve seni görmek
istiyorum. İnşallah en yakın zamanda
birbirimize kavuşuruz. Naslı Tayse
çok merak ediyorum. Anlatmışın ka-
darıyla iyi bir insan onla tanışmak
istiyorum. Merak ediyorum. Evet, Fatma ile
komşu olamazabilir. Çünkü o başka yerlere
taşınmış gibi birlikte yine kavuşabiliriz.
Neyse söyleyeceklerim bu kadar
göstermez. Seni çok çok seven ar-
kadaşın Azer.

8. Hafta: Tombik Balık Denizler Hepimizin (roman)

Etkinlik 2. Soru Sorarak Okuyalım

- Metin sessiz okunurken içeriğe yönelik sorular oluşturulması istenir.



Tombik'in evsel anlamı nedir, balıkların insanlara yardım etmesi ve insanların hoş geldik balıklarına bakması

2. Tombik nelerden hoşlanır? sürekli havalandırma ve koca dalgalara çıkarak oynamak

3. Bu affe neden telesişusunu düşmekten korktukları için?

4. Yaşlı adam neden üzülüyor?

5. Balıklar mühtecelere nasıl yardım ediyor?

6. Yüksek dalgalardan onları nereye sürükler?

7. Balıklar o insanlara nasıl yardım ediyor?

8. Botun Peşi'de kumlar var mı?

9. Niteindeki yerde duvarlar var mı?

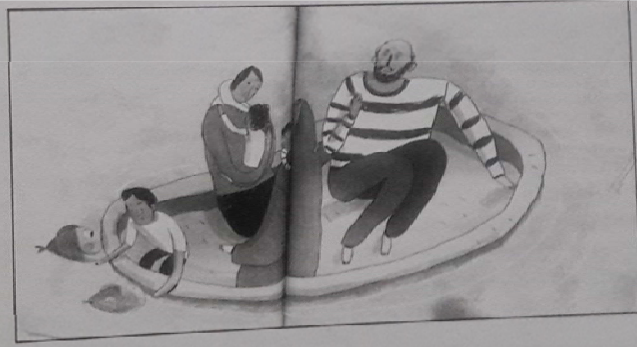


• Tombik neyi çok seviyordu?

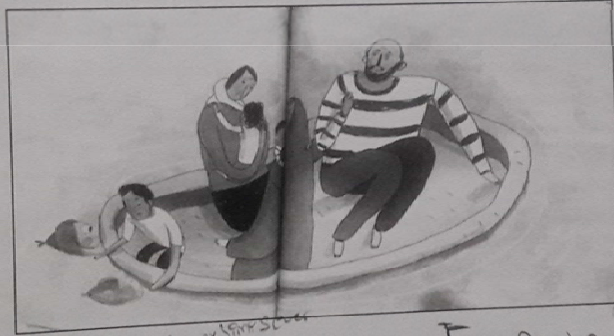
=>

• Yüksek dalgalardan onları nereye sürükledi?

=>



- ① tombik nasıl havaları sevdiğini biliyor muydu?
- ② metinde nasıl güzel bir örnek vermişler?
- ③ yükselen dalgalar onları nereye sürükleyiyor?
- ④ Balıkların adı neymiş?
- ⑤ Botun içinde kaç kişi varmış?



1 Tombik hangi mevsimlerden
tavukları sevdiğini biliyor muydu?

5- metnin ana
büyümesi Nedir?

2 Tombik nasıl mutlu oluyor

3 Tombik'in ne kadar hoşuna gider

4 Tombik'in kendi nasıl yemeyi sevdiğini biliyor muydu?



SORULAR

- 1- Joshi adam neden b    lm  s?
- 2- Tombir'in sordu   f    ler neledir?

EK-16. Uygulamadan Fotoğraflar

4. Hafta



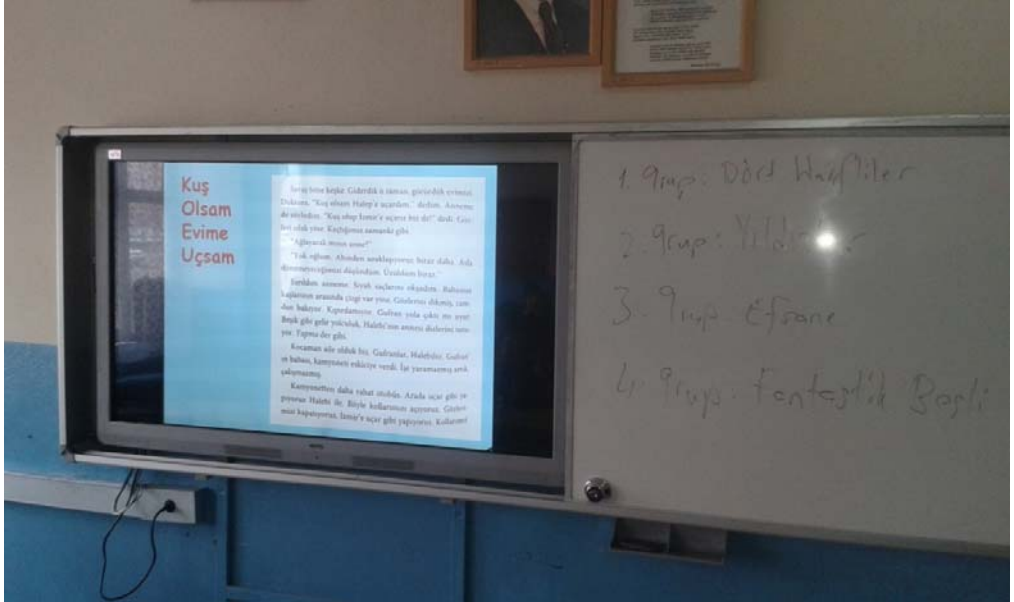
5. Hafta





6. Hafta

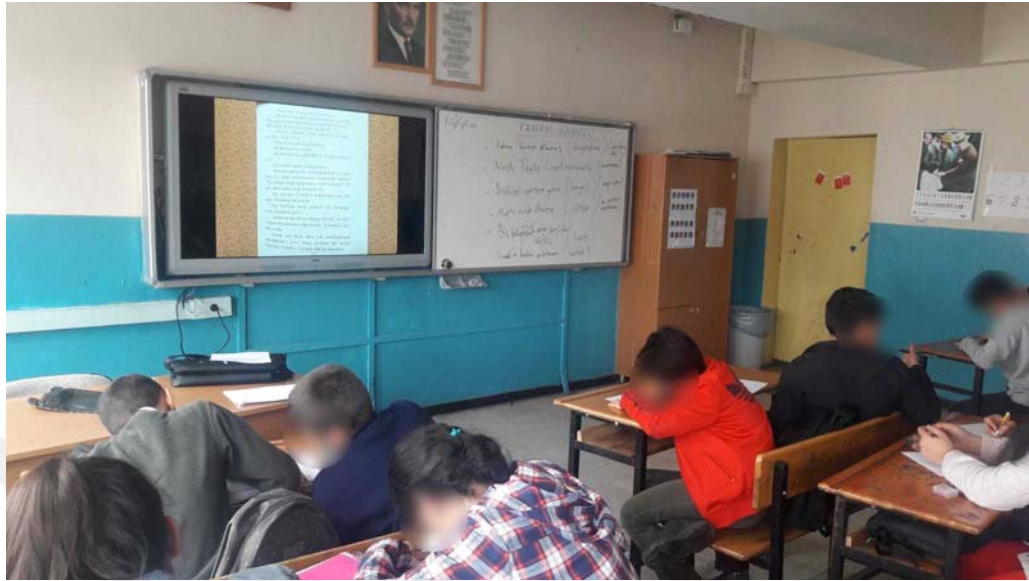








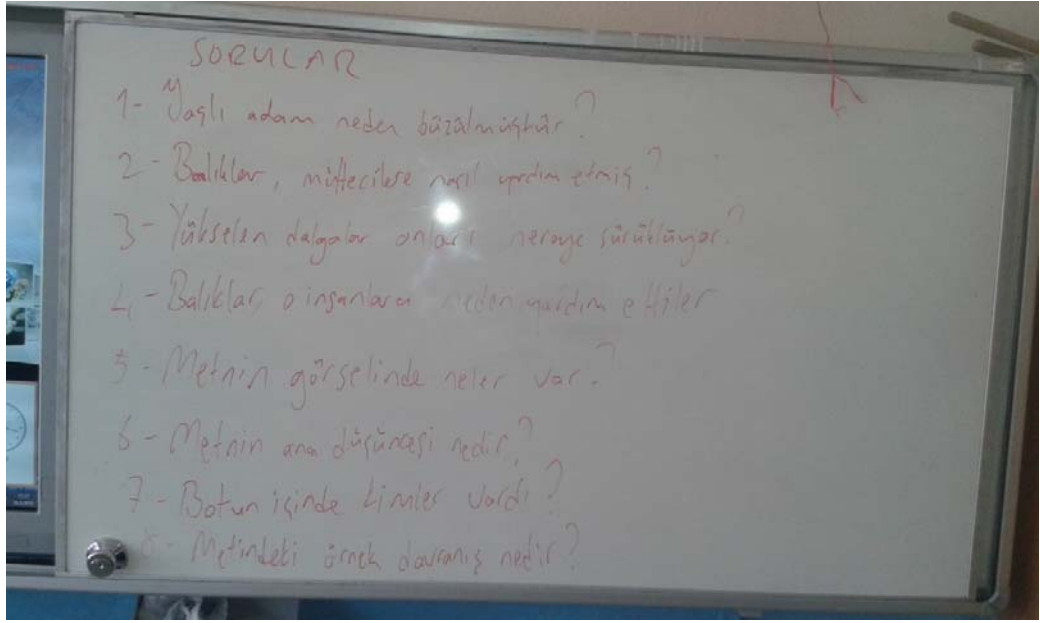
7. Hafta





8. Hafta







ÖZ GEÇMİŞ

1982 yılında Bingöl’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı ilde tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden 2002 yılında mezun oldu. Bir süre Türkçe öğretmenliği yaptı. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi alanında “Cahit Koytak’ın Şiirlerinde Yüceltilmiş İnsana Özgü Değerler” adlı yüksek lisans tezini tamamladı. Muş Alparslan Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmakta olup evli ve iki çocuk babasıdır.

